



Àmbit social i criminològic

CENTRE D'ESTUDIS JURÍDICS
I FORMACIÓ ESPECIALITZADA

Ausiàs March, 40
08010 Barcelona
TEL. 93 207 31 14
FAX: 93 207 67 47



Generalitat de Catalunya
Departament de Justícia

Ajuts a la investigació 2011

És el conferencing una eina útil per als programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia?

Autores

Maria Jesús Guardiola, Mònica Albertí, Clara Casado,
Silvina Martins i Graciela Susanne

Any 2012

És el *conferencing* una eina útil per als programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia?

Maria Jesús Guardiola (Dir.)

Mònica Albertí

Clara Casado

Silvina Martins

Graciela Susanne

Novembre, 2011

El Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada ha editat aquesta recerca respectant el text original dels autors, que en són responsables de la correcció lingüística.

Les idees i opinions expressades en la recerca són de responsabilitat exclusiva dels autors, i no s'identifiquen necessàriament amb les del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada.

Avis legal

Els continguts d'aquesta investigació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es troba disponible a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>. Així, doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada), tal com consta en la citació recomanada inclosa a cada article. No se'n poden fer usos comercials ni obres derivades.

Resum en català:

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/deed.ca>

Ki mai ki au. He aha te taonga nui o te ao?

Maku e ki, he tamariki, he tamariki, he tamariki

Si em preguntes quin és el tresor més gran del món?

Jo et respondré, són les persones, són les persones, són les persones

(Proverbi maori)

AGRAÏMENTS

Volem expressar el nostre agraïment a totes aquelles persones que han fet possible aquesta recerca.

Molt especialment, agraïm la participació en la recerca a tots els mediadors i mediadores dels equips de Barcelona, Tarragona, Girona i Lleida del Servei de Mediació i Assessorament Tècnic i a l'equip del Programa de Mediació i Reparació Penal per la seva col·laboració i entusiasme.

Agraïm les aportacions a Daniela Bolívar, Dr. Jaume del Campo, Dra. Gema Varona, i Alberto Olalde, i el suport tècnic de Pablo Mayorga, Susana Ruz i Mireia Martínez.

Per últim, volem expressar el nostre agraïment al Centre d'Estudis Jurídics per donar suport a la recerca.

Índex

1. Introducció	10
2. Objectius.....	16
2.1 Objectius específics	16
3. Marc teòric.....	17
3.1 Origen i definició de la justícia restaurativa	17
3.2 El concepte de comunitat en la justícia restaurativa	30
3.3 Pràctiques.....	33
3.3.1 Mediació víctima-ofensor.....	34
3.3.2 Conferencing.....	37
3.3.3 Cercles.....	39
4. Disseny de la recerca	41
4.1 Disseny estudi I. Anàlisi documental d'altres països	44
4.2 Disseny estudi II. Percepcions dels mediadors de l'àmbit penal a catalunya en relació amb el conferencing.	46
4.2.1 Qüestionari.....	47
4.2.1.1 Disseny del qüestionari	47
4.2.1.2 Validació d'experts	50
4.2.1.3 Enviament del qüestionari	51
4.2.1.4 Recollida de resultats	52
4.2.2 Procediment i viabilització dels grups de discussió.....	52
4.2.2.1 Elaboració de les qüestions a tractar en el grup de discussió.....	53
4.2.2.2 Convocatòria dels grups de discussió.....	53
5. Estudi I. El conferencing i la seva pràctica en altres països	56
5.1 Nova Zelanda.....	59
5.1.1 Context d'aparició i marc legislatiu	59
5.1.2 Característiques del FGC a la jurisdicció de menors	66
5.1.3 Característiques dels processos de justícia restaurativa a la jurisdicció ordinària.....	75
5.1.4 Resultats d'avaluacions i recomanacions	78
5.1.4.1 Avaluacions i recomanacions en l'àmbit de la jurisdicció de menors....	78
5.1.4.2 Avaluacions i recomanacions en l'àmbit de la jurisdicció ordinària.....	82
5.2 Austràlia.....	85
5.2.1 Context d'aparició i marc legislatiu	85

5.2.1.1 Origen dels diferents models	89
5.2.2 Característiques del conferencing a la jurisdicció de menors	94
5.2.2.1 Titularitat i la gestió dels programes	95
5.2.2.2 Fonamentació teòrica i objectius dels programes	95
5.2.2.3 El procés i les seves etapes	98
5.2.3 Programes de conferencing en l'àmbit d'adults	110
5.2.3.1 New South Wales	111
5.2.3.2 Victoria	113
5.2.3.3 Queensland	114
5.2.3.4 Western Australia	114
5.2.3.5 Australian Capital Territory	114
5.2.4 Resultats d'avaluacions i recomanacions	115
5.2.4.1 Reintegrative Shaming Experiments (RISE)	115
5.2.4.2 South Australia Juvenile Justice Research on Conferencing (SAJJ)..	118
5.2.4.3 L'avaluació del programa Community Conferencing For Young Adults de New South Wales.....	124
5.2.4.4 Estudi sobre les derivacions per la policia als programes de justícia restaurativa per a menors a Austràlia	126
5.3 Irlanda del Nord	127
5.3.1 Context d'aparició i marc legislatiu	127
5.3.2 Característiques del conferencing	130
5.3.3 Resultats d'avaluacions i recomanacions	134
5.4 Bèlgica	142
5.4.1 Context d'aparició.....	142
5.4.3 Projecte pilot	144
5.4.2.1 Tipologia delictiva	145
5.4.2.2 Quin model de conferencing implementar	146
5.4.2.3 Implementació del projecte pilot de conferencing als jutjats de menors	147
5.4.2.4 Descripció del procés de conferencing com a projecte pilot.....	148
5.4.2.5 Resultats i recomanacions pràctiques	152
5.4.3 El model de conferencing als jutjats de menors segons les lleis belgues	155
6. Estudi II. Resultats sobre les percepcions dels mediadors de l'àmbit penal pel que fa al conferencing i la seva possible aplicació	160
6.1 Població, mostra, responents i perfil	160
6.2 La mediació com a pràctica suficient per assolir els objectius del programa. ..	162

6.3 L'exclusivitat de la pràctica de la mediació a catalunya.....	167
6.4 Utilització espontània en l'actualitat d'altres pràctiques restauratives a més a més de la mediació	169
6.5 Avantatges i inconvenients d'incorporar altres persones a més a més de víctima i infractor	173
6.6 Coneixement del <i>conferencing</i>	176
6.7 La necessitat d'implementar el <i>conferencing</i> a Catalunya.....	178
6.8 Condicions mínimes per incorporar un programa pilot a catalunya i interessos de futur	180
7. Discussió	183
7.1 L'assoliment dels objectius dels programes de mediació a Catalunya, amb especial esment a aquells que tenen a veure amb la comunitat.....	183
7.2 És el conferencing una eina útil per assolir els objectius dels programes de mediació?	186
7.3 Avaluació del present a Catalunya: què es fa i què es vol fer, segons els tècnics de mediació	188
7.4 Els models de <i>conferencing</i> a d'altres països a debat: la no-participació de la víctima i la intervenció obligatòria de l'agent de policia	190
7.5 Sobre la definició d'un programa pilot i la seva possible implementació.....	191
8. Conclusions	194
8.1 És la pràctica de la mediació suficient per assolir els objectius dels programes de mediació segons els professionals d'aquests programes?	194
8.2 Modificacions espontànies del procés de mediació	194
8.3 És el conferencing una pràctica de justícia restaurativa que pot millorar l'assoliment dels objectius dels programes de mediació?.....	194
8.4 Propostes per implementar un programa pilot de conferencing a Catalunya... ..	195
9. Referències.....	197
9.1 Pàgines web i recursos	208
10. Annex	211
10.1 Annex I. Qüestionari.....	211
10.2 Annex II. Guió per als grups de discussió i l'entrevista	218
10.3 Annex III. Correus electrònics enviament qüestionari i citació grups de discussió.....	220
10.4 Annex IV. Compromís de confidencialitat amb els/les alumnes de pràctiques	223

10.5 Annex V. Nova zelanda.....	224
10.6 Annex VI. Austràlia.....	226

1. Introducció

Des de fa dues dècades, el Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya ha implementat programes que es fonamenten en els principis i valors del paradigma de justícia restaurativa. Això ha confluït amb l'impuls de la mediació i dels mètodes alternatius de resolució de conflictes que, en l'àmbit penal, es concreta en els programes de mediació i reparació. Així, d'una banda, es troba el programa que forma part del Servei de Mediació i Assessorament Tècnic que opera en la jurisdicció de menors (d'ara en endavant SMAT) i que compta amb una regulació legal explícita a la Llei Orgànica 5/2000 reguladora de la Responsabilitat penal de Menors¹.

D'altra banda, el Programa de Mediació i Reparació Penal que és d'aplicació a la jurisdicció ordinària (d'ara en endavant MRP) i que no compta amb una base legal explícita sinó que troba encaix en el procés penal a través d'altres institucions jurídiques. Tot i que operen en jurisdiccions diferents, ambdós programes es vertebreren per un conjunt de principis i objectius molt similars que, tant en un cas com en l'altre, clarament s'identifiquen amb el paradigma de la justícia restaurativa.

D'acord amb el paradigma de la justícia restaurativa, i pel que fa a l'objecte d'aquesta recerca, els programes abans esmentats contemplen la mediació com una pràctica que té en compte, directa i indirectament, a la comunitat. Així, de manera clara, s'afirma entre les finalitats del Programa marc de mediació i reparació penal d'adults (Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, DJGC, 2006) que la mediació aporta respostes més idònies a les necessitats i demandes de la comunitat. En coherència amb la consideració de la comunitat com a part lesionada a conseqüència de la comissió del delicte, el Programa estableix que el mediador ha de valorar en l'entrevista que realitza amb l'imputat o infractor "els efectes col·laterals dels fets en relació amb tercers i amb la comunitat" (DJGC, 2006:19). Finalment, la comunitat també es veu

¹Aquesta Llei ha estat objecte de diverses reformes, essent la més rellevant en la matèria que ens ocupa, la *Llei Orgànica 8/2006, de 4 de desembre*.

implicada com a facilitadora de la reparació i alhora com a destinatària de la mateixa, ja que el contingut de l'acord es pot referir a la comunitat, en una reparació econòmica, material, realització d'alguna activitat, entre d'altres.

De manera similar, el Programa marc de mediació de menors (DJGC, 2001), afirma entre els seus objectius la finalitat d'atansar la justícia al ciutadà, alhora que reconeix a la comunitat com a destinatària de la reparació que efectua el menor infractor². A més, tractant-se de mediacions penals que impliquen a menors d'edat, el Programa marc fa referència a la participació d'altres persones diferents a l'infractor i la víctima -com són els progenitors del menor infractor -els quals han de conèixer el procés i ser conscients del paper facilitador que poden tenir en quant a la reparació (DJGC, 2001:14). La comunitat també es veu involucrada com a agent que facilita la reparació, ja que el Programa estableix que l'activitat educativa s'ha de realitzar "preferiblement en el propi entorn del jove, tenint en compte els recursos disponibles a la xarxa comunitària" (DJGC, 2001:26), de manera que "les entitats públiques i privades de la xarxa comunitària han de ser les encarregades de facilitar-ne la realització" (DJGC, 2001:27). La comunitat pot alhora ser la destinatària de la reparació, si els acords conclusos entre víctima i ofensor comprometen al menor a realitzar accions en benefici de la comunitat³ o si, en cas d'absència de la víctima en el procés, i atès l'interès reparador del menor, aquest consenteix en la realització d'una activitat educativa.

El fet que els programes de mediació que es realitzen a Catalunya s'emmarquin en el paradigma de la justícia restaurativa i que es reconegui expressament a la comunitat com a un agent amb necessitats i susceptible de facilitar i alhora ser destinatari de reparació, fa plantejar a l'equip de recerca fins a quin punt pot ser escaient o necessari incorporar a Catalunya altres metodologies com ara el *conferencing*, en les que s'afegeixen al procés restauratiu a altres persones, a més a més de l'ofensor i la víctima del delict.

² Concretament, s'estableix com un dels objectius: "Incorporar a la justícia juvenil elements restitutius i compensatoris en relació amb la víctima i la comunitat" (DJGC, 2001:11).

³ Es refereix a les accions a favor de la comunitat com a possibles acords (DJGC, 2001:19).

La incorporació de la comunitat implicaria fer entrar en el procés a les persones de l'entorn proper de la víctima i ofensor (xarxa de suport) i/o altres membres de la comunitat, amb la possibilitat de ser escoltades i amb capacitat per contribuir a la solució del conflicte. Suposa, en conseqüència, que la comunitat pugui fer sentir la seva veu davant la vulneració de les normes de convivència i prendre consciència de les circumstàncies que condueixen als comportaments delictius. D'aquesta manera, la comunitat pot tenir l'ocasió també de fer-se càrrec d'iniciatives que facilitin o afavoreixin la reparació del dany a la víctima, així com la resocialització de l'ofensor (prevenció especial) i prevenció de danys futurs (prevenció general).

És a dir, en el marc de la justícia restaurativa la comunitat deixa de ser un ens abstracte i passa a ser un agent en el procés de la presa de decisions. Es considera que el seu rol és doble. D'una banda, fa sentir la seva veu com a part afectada pel dany i, de l'altra, s'implica activament en la reparació. De retruc, això contribueix a que la comunitat entengui millor els perquè del fet delictiu (Aersten et. al., 2004).

El rol concret de la comunitat i la seva responsabilitat en els processos de justícia restaurativa es desprèn no només del marc teòric sinó que també ha estat proclamat en documents supranacionals, com en la Recomanació del Consell d'Europa N° R(99) sobre la mediació en matèria penal⁴ i la Resolució de Nacions Unides sobre els Principis bàsics en l'ús de programes de justícia restaurativa en matèria penal. La resolució de les NU especifica com a pràctiques restauratives la mediació, la conciliació, el *conferencing* i els *sentencing circles*. Aquestes últimes tipologies es diferencien de la mediació perquè, a més de víctima i ofensor, requereixen la participació d'altres persones. Tot i que pot variar en funció de la tipologia concreta utilitzada, juntament a la víctima i l'ofensor s'hi convidarà a aquelles persones del cercle

⁴ Al preàmbul de la Recomanació es considera la necessitat de permetre una participació personal activa al procediment penal de la víctima, de l'ofensor i de tots els que estan afectats en tant que parts, així com d'implicar a la comunitat. A més, es reconeix que la mediació pot fer prendre consciència del rol important de l'individu i de la comunitat en l'origen i el tractament dels delictes i la solució dels conflictes que hi estan vinculats i contribuir a que la justícia penal obtingui resultats més constructius i menys repressius.

d'ajut més proper de la víctima i l'ofensor (familiars i/o amics) o bé també a membres d'entitats comunitàries o cíviques vinculades d'alguna manera a l'entorn de les parts, professionals de l'àmbit social i/o educatiu amb els que els protagonistes han tingut relació i/o agents dels cossos de seguretat.

A nivell internacional es confirma l'existència, cada cop més estesa, de pràctiques com *circles* o *conferencing*. En un primer moment, s'implementa una pràctica específica de *conferencing*, el *Family Group Conferencing* (FGC) l'any 1989 a Nova Zelanda -amb la *Children, Young Persons and Their Families Act*- de forma sistemàtica i institucionalitzada. En un segon moment, s'estableixen programes de *conferencing* a Austràlia, i progressivament amb les seves variacions es va estenent als països d'influència anglòfona. Per exemple, a Anglaterra i Gal·les s'aprovà un marc normatiu en els seus programes de protecció social de la infància que feia seus els principis del FGC. Durant els anys 90 a Estats Units i Canadà també es van endegar programes de *conferencing* partint dels diferents models existents, tot adaptant-los al seu context i necessitats.

A Europa la mediació entre víctima i ofensor ha estat la pràctica de justícia restaurativa més emprada des dels anys 80. Tanmateix, a partir del 2000, comencen a sorgir iniciatives que incorporen el *conferencing* als Països Baixos i, més endavant, a Bèlgica, Noruega, Irlanda del Nord i Hongria.

D'aquesta manera, el *conferencing* comença a ser adoptat en països amb una base social i cultural molt diversa. Reflex de la seva rellevància és que l'*European Forum for Restorative Justice*, amb finançament de la Comissió Europea, ha endegat el passat desembre de 2008 un projecte per tal de poder fer un estudi exploratori del *conferencing* en l'àmbit judicial penal i sobre la seva aplicabilitat a Europa.

Aquesta realitat ens fa plantejar fins quin punt els programes de mediació penal a Catalunya poden, fent ús únicament de la mediació entre víctima i ofensor, complir amb els objectius i principis que s'han fixat i que s'emmarquen en el paradigma de justícia restaurativa, específicament pel què fa referència a la comunitat. Ens preguntem si la incorporació d'altres pràctiques permetria

desenvolupar millor el potencial que el paradigma de justícia restaurativa pot aportar a les persones que entren en contacte amb el sistema penal i a la ciutadania en general i assolir tots els principis i objectius definits en els programes de mediació a Catalunya.

Per donar resposta a aquesta qüestió, es proposa operar des d'una doble perspectiva: per una banda, s'estudiaran les experiències més rellevants que a nivell internacional incorporen el *conferencing* com a pràctica de justícia restaurativa habitual. Aquest estudi permetrà conèixer les pràctiques que funcionen a altres països i els objectius i principis sobre les que es fonamenten, d'acord amb les avaluacions que s'hagin efectuat sobre aquests programes.

Per una altra banda, s'indagarà l'opinió dels mediadors de l'àmbit penal pel que fa al *conferencing* i la seva possible aplicació a Catalunya, ja que són els professionals que podrien detectar si resulta necessari ampliar el ventall de pràctiques existents i si a hores d'ara modifiquen de manera espontània la metodologia bàsica de la mediació per tal de donar cabuda a la comunitat.

L'objectiu final de la recerca és detectar si existeix la necessitat d'incorporar en la pràctica dels processos restauratius a representants de la comunitat i per tant, d'incorporar el *conferencing* com una metodologia que es sumaria a la mediació, ja existent com a pràctica habitual a Catalunya. De ser així, s'establiran una sèrie d'indicacions que podrien ser útils en el moment d'implementar la pràctica del *conferencing* adaptada a les especificitats de Catalunya.

Aquesta qüestió resulta d'especial rellevància si tenim en compte la importància que des del Departament de Justícia es reconeix a la col·laboració de la comunitat, en especial en l'àmbit de l'execució penal, així com al millor coneixement de la ciutadania sobre les circumstàncies que envolten el fet delictiu.

Així doncs, l'estudi de l'aplicabilitat de pràctiques que impliquen la participació directa dels ciutadans amb una finalitat reparadora de la víctima, de reinserció social de l'ofensor, i de responsabilització de la comunitat envers les problemàtiques socials subjacents al fet delictiu, resulta coherent amb les línies

d'actuació del Departament de Justícia i pot comportar la incorporació de mecanismes innovadors en la consecució dels seus objectius amb més èxit, liderant novament una iniciativa pionera a tot l'Estat.

2. Objectius

La recerca pretén respondre als següents interrogants:

És la pràctica de la mediació suficient per assolir els objectius definits pels programes de mediació i reparació de menors i d'adults en l'àmbit de la justícia restaurativa a Catalunya, segons els professionals d'aquests programes?

Entre les diferents pràctiques de justícia restaurativa existents, és el *conferencing* la que pot millorar l'assoliment d'aquests objectius a Catalunya, segons els professionals d'aquest programes?

En cas afirmatiu, efectuar algunes propostes per implementar la pràctica del *conferencing* adaptada a les especificitats de la realitat de Catalunya.

2.1 Objectius específics

Identificar les necessitats dels professionals de la mediació penal a Catalunya d'ampliar el ventall de pràctiques que utilitzen.

Identificar si els mediadors en l'àmbit penal modifiquen de manera espontània la metodologia bàsica de la mediació per tal de donar cabuda a altres actors del conflicte i a representants de la comunitat.

Analitzar les experiències de la utilització del *conferencing* com a tècnica de resolució de conflictes en l'àmbit penal en altres països pioners en aquesta pràctica, com a punt de referència d'una futura implementació d'un projecte pilot a Catalunya.

3. Marc teòric

3.1 Origen i definició de la justícia restaurativa

La justícia restaurativa, neix en la modernitat o es recupera del passat? És una pràctica, un paradigma nou de justícia o un moviment? Quina és l'essència, quina és la seva definició? La diversitat de respostes que podem trobar des de la teoria actual a aquestes preguntes i a d'altres que ens podríem formular és una mostra de la seva complexitat i apunta a que probablement no es pot explicar el seu origen d'una única manera, i que la seva concreció teòrica varia en funció de l'èmfasi que se li doni a diferents variables com són la participació, la reparació, la reintegració, etc.

Així, Walgrave (2008) afirma que la justícia restaurativa és un producte inacabat, que posa en escena diferents -i a vegades oposades- creences, opcions i pràctiques innovadores. És també una creuada científica pel que fa a les metodologies i als resultats. Al mateix temps, l'autor afirma que és un moviment social amb diferents graus d'autocrítica i un camp ampli per a la recerca científica amb diferents nivells d'adequació metodològica.

Ateses les múltiples qüestions que la justícia restaurativa suscita a l'actualitat, que excedirien dels objectius d'aquest estudi, ens limitarem a exposar aquelles qüestions que, des del nostre punt de vista, ens permeten emmarcar teòricament la recerca que es planteja.

Pel que fa a la seva gestació i evolució, Daly i Immarigeon (1998) plasmen de forma molt il·lustrativa la idea de superposició d' influències:

“The history or restorative justice cannot, of course, be encapsulated in discrete temporal categories. Rather, it contains overlapping layers of thought and

*activism, some interrelated and others disconnected, as the idea has developed” (p.23).*⁵

El fet que la justícia restaurativa tingui arrels i components que poden trobar-se en les civilitzacions antigues, o bé, per contra, que el seu sorgiment sigui fruit dels temps moderns, és un tema altament controvertit. Així, tant Walgrave (2008) com Hadley (2001), entre d'altres, reconeixen que en civilitzacions antigues com ara l'Àrab, la Grega, la Romana, la Germànica, la Xinesa i la Índia, i en tradicions religioses com el Budisme, el Cristianisme, el Confucionisme, l'Hinduisme, l'Islamisme, i el Judaisme, es promulguen valors que també apareixen com a fonamentals per a la justícia restaurativa, com el respecte, la reparació, la disculpa i el perdó.

Respecte a l'origen de les pràctiques, l'experiència de Kitchener, Ontario, al 1974, és considerada com la primera pràctica de justícia restaurativa duta a terme en la història contemporània. En concret, a la població d'Elmira, dos joves de 18 i 19 anys havien causat danys a nombroses propietats de la petita comunitat. Mark Yantzi, l'agent de la *probation* que havia de treballar en el cas, membre del *Mennonite Central Committee*, fruit de la seva convicció i sensibilitat social, en l'informe que havia d'elaborar pel jutge va proposar que els nois es trobessin amb les víctimes una a una, una mesura totalment fora de l'habitual. El jutge va acceptar la proposta i Yantzi va acompanyar als joves porta per porta a parlar amb les víctimes que ho van acceptar. Els nois van escoltar com les víctimes havien viscut els actes vandàlics en la seva propietat, van poder demanar disculpes i es van oferir per reparar el dany.

Tot i que trobar-se amb les víctimes era dur pels joves, tres mesos més tard havien pogut recollir els diners i van donar a cadascuna de les víctimes un xec per la quantitat de les pèrdues que havien sofert. Finalment, el jutge només els va imposar una multa. Conscients dels beneficis d'aquella primera experiència,

⁵ La història de la justícia restaurativa no pot ser encapsulada en categories temporals separades. Més aviat està formada per capes superposades de línies de pensament i moviments d'activisme social, alguns relacionats altres desconnectats a mesura que la idea es desenvolupa (traducció pròpia).

així com dels reptes, Yantzi i altres companys del *Mennonite Central Committee* van continuar experimentant amb altres casos i, al 1975, van dissenyar el *Victim Offender Reconciliation Project*, que havia de constituir un punt de partida per continuar experimentant sobre les possibilitats de reconciliació entre víctima i ofensor.

Trobar-se amb la víctima cara a cara i reparar el dany feia possible que els ofensors es responsabilitzessin dels seus actes i les víctimes poguessin ser reparades i rebre respostes. No obstant, a mesura que el projecte evolucionava, també adquiria importància la idea que el ciutadà -persones diferents de la víctima i ofensor directament implicades en el conflicte- havia de participar en el procés de presa de decisions. Yantzi i el seus companys es van interessar molt pel treball del professor noruec Nils Christie de 1977, *Conflicts as property*, pel que fa a l'empoderament dels ciutadans en la gestió dels seus conflictes i la desprofessionalització de la gestió del conflicte/delictes. Convençuts d'aquestes idees, gradualment van canviar l'estructura del programa de manera que eren ciutadans voluntaris els que visitaven les parts i conduïen el procés de mediació sota la coordinació i supervisió de Yantzi (Peachey, 2003).

Precisament en el seu país, Noruega, les idees de Nils Christie van tenir ressò també en la pràctica, quan al 1981 es va endegar un projecte pilot que introduïa la mediació víctima-ofensor com a *diversion* per a menors ofensors que delinquen per primer cop. Aquest projecte era la primera iniciativa d'aquest tipus a Europa. Amb el suport del Ministeri d'Afers Socials, programes similars es van anar implantant a diferents municipis. Tal i com estava concebut el servei, i en coherència amb les idees de Christie, no eren els tècnics els qui mediaven els casos, sinó que eren ciutadans voluntaris amb una formació estandarditzada els que conduïen els processos, sota la supervisió dels coordinadors, ubicats a les oficines municipals.

Així mateix, al 1989, també s'ampliava l'àmbit d'aplicació a adults. Amb un recolzament institucional ferm, els programes de mediació víctima-ofensor es van fer accessibles a tots els ciutadans i per a un ampli ventall de tipus delictius.

Com acabem d'exposar, es pot posar lloc i data al naixement de les pràctiques restauratives modernes -Ontario, 1974- i identificar les primeres iniciatives a Europa, però no hi ha una única explicació pel què fa als orígens de les pràctiques i la construcció del paradigma, i en canvi, sí que cada cop hi ha més consens sobre la multifactorialitat del fet. Tampoc no és fàcil determinar una definició conceptual única de justícia restaurativa, precisament per les múltiples influències de corrents ideològiques, moviments i la variabilitat circumstàncies sociopolítiques en què s'han gestat les iniciatives.

Tal i com s'explica en el darrer informe de l'*European Forum for Restorative Justice* (en premsa) el paradigma de justícia restaurativa és més aviat un patchwork a nivell mundial que es compon de diferents orígens, definicions i pràctiques, sense que hi hagi un progrés ni lineal, ni coherent, en l'evolució del moviment, ni tampoc influències causals entre esdeveniments clau⁶.

De forma il·lustrativa, Walgrave (2008) proporciona un llistat dels moviments socials que es relacionen amb els orígens i el naixement de la justícia restaurativa: els moviments en resposta a les tendències neoliberals contràries a l'Estat del benestar; moviments en l'àmbit del treball social que promulguen una intervenció de caire emancipatòria, menys assistencial i intervencionista, que potencien la participació de la comunitat; moviments de defensa dels drets de les dones, dels presoners, de les víctimes, de la societat civil. També han influït la criminologia crítica, el comunitarisme i els moviments dels pobles indígenes. En definitiva, els que han influenciat el procés de sensibilització per la introducció de la justícia restaurativa són moviments socials que, per diferents raons, en diferents moments i en diferents llocs del món, han lluitat per a la defensa dels drets de les persones.

De les teories d'influència, són destacables les aportacions de Christie (1977), des de la criminologia crítica. Així, aquest autor realitza una crítica directa al

⁶ "In light of this criticism, what we are able to offer then, is inevitably a somewhat ordered "patchwork" description of origins, definitions, practices, and topics in RJ world-wide, without necessarily assuming neither a linear, coherent progress within the movement nor causal influences between developments" (Zinsstag, Teunkens, Pali, en premsa).

sistema penal tradicional perquè aquest entén l'ofensa com un acte contra l'Estat i perquè ignora els interessos de les víctimes.

Christie (1977) posa en evidència el paper marginal que s'atorga a la víctima i a l'infractor en el procés penal convencional, i el què això implica, la desapropiació del delicte als protagonistes per part dels professionals (advocats, jutges, treballadors socials...). Advoca perquè siguin les persones afectades –víctima i ofensor- les principals protagonistes, les que assumeixin el treball de resolució. Proposa tenir en compte les implicacions morals i socials del delicte. Ressalta el valor dels processos informals no professionalitzats i la importància de definir el rol de la víctima, de l'infractor i de la comunitat en els processos restauratius.

El moviment es comença a configurar com un paradigma de justícia diferent al retributiu quan Howard Zehr, l'any 1990, publica el seu llibre *Changing Lenses*, on ofereix la primera elaboració d'un marc teòric, uns principis, uns valors i uns objectius d'aquest nou enfoc.

Zehr (1990), destaca que el model de justícia retributiu concep el delicte com una violació de la norma en contra de l'Estat. En canvi, aquest autor proposa una mirada diferent del delicte, que implica dany a les persones i a les relacions. De fet, el delicte s'entén des d'aquesta òptica com una forma de conflicte en la mesura en la que fa néixer un vincle negatiu entre víctima i ofensor. Aquesta nova mirada vol superar el paradigma rehabilitador i retributiu amb una resposta més humana i més constructiva on la justícia ha de buscar reparar el dany i les relacions.

“According to restorative justice, (1) crime violates people and relationships; (2) justice aims to identify needs and obligations (3) so that things can be made right; (4) justice encourages dialogue and mutual agreement, (5) gives victims and offenders central roles, and (6) is judged by the extent to which

responsibilities are assumed, needs are met, and healing (of individuals and relationships) is encouraged” (Zehr, 1990,p. 211)⁷.

Una de les teories que ha tingut influència en el paradigma restauratiu, i especialment en relació amb el *conferencing*, és la *Teoria de la Vergonya Reintegradora* que el sociòleg australià John Braithwaite elabora en el llibre *Crime, Shame and Reintegration* (1989). Aquesta teoria parteix de la premissa que la majoria de les persones no solucionen els problemes quotidians duent a terme comportaments delictius i que la consciència és una eina més poderosa que el càstig per controlar el comportament delictiu.

La vergonya estigmatitzadora implica un procés en el què la persona que ha fet el comportament negatiu, és menyspreada i faltada al respecte com si fos una "mala persona". En canvi, la vergonya reintegradora si bé implica la desaprovació del comportament, al mateix temps transmet respecte i empatia envers l'ofensor que ha fet quelcom "dolent". A més, en aquest procés, també es vol transmetre estimació i valoració de la persona de l'ofensor per haver fet l'esforç de responsabilitzar-se pel comportament negatiu.

Tal i com Braithwaite va construir aquesta teoria al 1989, la vergonya estigmatitzadora pel fet que suposava un atac a la persona, era contraproductent i podia afavorir l'adopció de més comportaments negatius en el futur. A la vergonya reintegradora, per contra, que es limita a condemnar el comportament, se li atribuïa un efecte preventiu del delicte perquè el procés d'averkonyiment reintegrador inclou un ritual de reintegració a la comunitat en el moment en què l'ofensor rep reconeixement per haver-se responsabilitzat del comportament i del dany. D'aquesta manera l'ofensor és motivat a actuar d'acord amb les normes (Braithwaite, Ahmed i Braithwaite, 2006).

⁷ Segons la justícia restaurativa, (1) el delicte perjudica les persones i les relacions; (2) té l'objectiu d'identificar necessitats i obligacions (3) de manera que es pot reparar el dany; (4) la justícia promou el diàleg i l'acord entre les persones; (5) dóna a les víctimes i als ofensors un paper protagonista; i (6) es valora en funció del grau en que s'assumeixen les responsabilitats, es satisfan les necessitats i es promou la reparació (dels individus i les relacions) (traducció pròpia)

Des d'aquest enfoc, les pràctiques de justícia restaurativa porten implícit aquest element d'averkonyiment reintegrador, ja que creen un espai on es desaprova el comportament danyí, però també es reconeix el valor intrínsec de la persona de l'ofensor i la víctima, tot mostrant suport i empatia d'una banda envers la víctima pel dany patit i les seves conseqüències, i de l'altra envers l'ofensor per haver acceptat la responsabilitat i la reparació. Qui millor pot transmetre aquesta empatia i valoració de l'ofensor per haver-se responsabilitzat són les persones amb qui té un vincle afectiu que li importa preservar. És en aquest sentit, que s'estableix la connexió d'aquesta teoria amb la pràctica de *conferencing*, on la participació de la família de l'ofensor és essencial.

Òbviament, apareixen veus crítiques davant d'aquesta tesi. Així, per exemple, Young (2001 citat a Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa) es qüestiona els processos d'averkonyiment quan hi ha un policia present, atès que entén que la presència del policia introdueix un grau de coerció que impedeix que el procés sigui reintegrador.

També, Bas Van Stokkom (2002) assenyala que Braithwaite no explicava de quina manera la vergonya ha causat un canvi de comportament en l'individu i que no va parar atenció a la interacció entre la vergonya i altres emocions. Aquest autor fa referència a culpa, que també està associada a l'empatia i a la reparació i, per tant, esdevé una emoció moral clau en un procés restauratiu. L'autor reconeix que les definicions de vergonya, culpa i altres emocions relacionades, així com la identificació de les seves causes, són temes controvertits i explica que tant la culpa com la vergonya poden estar connectades a emocions negatives com la ràbia, la por o la tristor, o bé a l'orgull, l'empatia o la voluntat de reparació. L'autor fa al·lusió a diferents estudis que demostren que la culpa també està present en els processos restauratius i és difícil de separar-la de la vergonya.

Així mateix es posa de relleu que els sentiments de vergonya no necessàriament contribueixen a la reparació i a la reintegració sinó que podrien ser altres emocions, com ara el penediment, les que realment són determinants en generar la responsabilitat i voluntat de reparació per a l'ofensor. Tenint en compte que la participació en un procés de *conferencing* tendeix a crear molta

pressió emocional sobre víctima i ofensor, planteja la qüestió de si el procés d'avergonyiment implícit en el procés de *conferencing* és realment necessari.

Davant les crítiques i els resultats de diferents estudis realitzats, Braithwaite reformula la seva teoria (Braithwaite, Ahmed i Braithwaite, 2006) i mou el focus d'atenció de la vergonya a la gestió de la vergonya (*shame management*). Des d'aquest nou prisma, si la vergonya es gestionada deficientment i es transforma en ràbia o en altres emocions negatives, esdevindrà una experiència dolorosa per a l'ofensor que no serà útil per evitar comportaments delictius futurs. De fet totes les emocions morals poden ser distorsionades i projectades incorrectament en funció de la intel·ligència emocional dels participants, la seva sensibilitat i la seva visió de la situació.

La gestió positiva de la vergonya, en canvi, implica reconèixer aquesta emoció negativa i, per tant, la possibilitat de descarregar-la a través de l'acceptació de la responsabilitat i la reparació del dany. En aquest sentit la vergonya esdevé reintegradora en la mesura en què genera en la persona un aprenentatge de com gestionar millor les emocions desagradables que aquesta genera. És a dir, en funció de la capacitat de gestionar les emocions vinculades a la vergonya i a l'orgull, l'experiència de la vergonya serà estigmatitzadora i contraproductiva, o reintegradora.

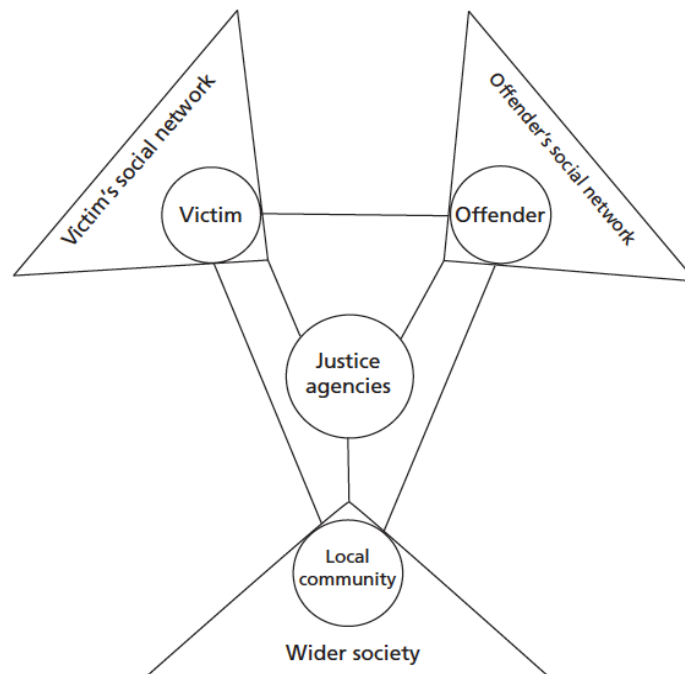
Com hem exposat anteriorment existeixen diverses definicions d'allò que s'entén per justícia restaurativa. Així, Marshall (1999) defineix la justícia restaurativa com un procés a través del qual les parts protagonistes en un delictes concret, de forma col·lectiva, decideixen com afrontar les conseqüències del mateix i les seves implicacions pel futur⁸.

Segons l'autor els objectius bàsics de la justícia restaurativa consisteixen en:

⁸ "Restorative Justice is a process where by parties with a stake in a specific offence collectively resolve how to deal with the aftermath of the offence and its implications for the future." (Marshall, 1999: 5)

- Atendre plenament les necessitats de les víctimes, ja siguin materials, econòmiques, emocionals o socials (incloent a aquells que tenen una relació personal amb la víctima i que poden haver estat afectats igualment).
- Prevenir la reincidència, reintegrant als ofensors a la comunitat.
- Capacitar als ofensors per assumir activament la responsabilitat de les seves accions.
- Recrear una comunitat de treball (*working community*), que recolza la rehabilitació dels ofensors i de les víctimes i és activa en la prevenció dels delictes.
- Proporcionar mitjans per evitar l'increment o l'expansió de la justícia, els costos i els retard associats.

Figura 1. Relacions dels diferents actors implicats en el fet delictiu segons el paradigma de la justícia restaurativa (Marshall, 1999: 5).



Tal i com s'observa en la Figura 1, la justícia restaurativa està inserida en el sistema de relacions que es crea entre la víctima, l'ofensor, les seves

respectives xarxes socials, la comunitat local i la societat en general. Per tant, s'emfatitza la idea que la justícia restaurativa implica el treball en relació amb les 3 dimensions: víctima, ofensor i comunitat.

Per la seva banda, Van Ness (2008) es refereix a la justícia restaurativa tot dient::

“Restorative justice is a theory of justice that emphasizes repairing the harm caused by criminal behaviour. It is best accomplished when the parties themselves meet cooperatively to decide how to do this. This can lead to transformation of people, relationships and communities” (p.1).⁹

Amb tot, Theo Gavrielides (2007) en el seu llibre *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy*, detalla 6 qüestions de debat pel que fa a la definició de justícia restaurativa:

- definicions que posen l'èmfasi en els resultats i en la consecució d'acords versus definicions que posen l'èmfasi en el procés,
- participació de les parts implicades: quantes persones han de participar en el procés?
- implementació de la justícia restaurativa: dintre o fora dels sistema de justícia ordinari,
- si la justícia restaurativa és un nou paradigma o un model complementari de justícia,
- identificar si la justícia restaurativa és un càstig alternatiu o una alternativa al càstig i, finalment,
- quins són els principis de la justícia restaurativa i de la seva flexibilitat.

⁹ La justícia restaurativa és una teoria de justícia que emfatitza la reparació del dany causat per la conducta delictiva. S'assoleix de forma òptima quan les parts es troben personalment per cooperar a l'hora de decidir com fer-ho. Això pot portar a la transformació de les persones, les relacions i les comunitats (traducció pròpia).

Un cop posat de manifest que existeixen múltiples definicions en funció de l'aspecte sobre el que es focalitza, sembla que la definició que aporta les Nacions Unides (*United Nations*, 2006) és una de les que té més acceptació i permet emmarcar la nostra recerca. Així, segons les Nacions Unides, la justícia restaurativa és una manera de respondre a la conducta delictiva tenint en compte i equilibrant les necessitats de la comunitat, de la víctima i dels ofensors.

Els programes restauratius són tots aquells que utilitzen un procés restauratiu per intentar aconseguir uns resultats que impliquin una reparació o una solució restaurativa. Un procés restauratiu implica qualsevol procés en el que víctima i ofensor i, quan és apropiat, altres persones o membres de la comunitat afectats per l'ofensa o el delicte, participen junts i de manera activa en la resolució de les qüestions derivades del delicte, generalment amb l'ajuda d'un facilitador.

Una solució restaurativa implica un acord aconseguit com a resultat d'un procés restauratiu. L'acord pot incloure derivacions a altres programes com a reparació, restitució i serveis a la comunitat destinats a donar resposta a les necessitats col·lectives i a les responsabilitats de les parts i aconseguir la reintegració de la víctima i l'ofensor (*United Nations*, 2006: 67, traducció pròpia.).

De les definicions citades es desprèn que els valors vertebradors d'aquest paradigma giren en torn a la participació, la inclusió, el reconeixement de l'altre, la reparació i la reintegració.

D'aquesta manera, Zher (1990) planteja que, pel canvi de mirada respecte el sistema penal i el fet delictiu, cal formular les preguntes des d'un altre enfoc. En la taula següent, es poden veure les preguntes que defineix aquest autor en comparació amb les preguntes típiques de la justícia convencional.

Taula 1. Preguntes sistema de justícia convencional versus justícia restaurativa. Adaptació de l'esquema ideat per Zehr, H. (1990:184-214).

Justícia convencional	Justícia restaurativa
Quina norma s'ha infringit?	Qui ha estat danyat? Quines són les seves necessitats?
Qui ha de ser culpable per aquesta infracció?	Qui és responsable d'arreglar les coses, de reparar?
De quina manera s'ha de castigar l'infractor?	De quina manera es pot satisfer la reparació?

I concreta les diferències entre els sistema retributiu i el sistema restauratiu de la següent manera:

Taula 2. Diferències entre el sistema retributiu i el sistema restauratiu. Adaptació de l'esquema ideat per Zehr, H. (1990:184-214).

Lent retributiva	Lent restaurativa
Fet puntual: delictes Centrat en el passat	Conflicte subjacent, dimensió del delictes ignorada pel Dret. Mira vers el futur
Adversarial Enfrontament Estat i 'delinqüent' Humiliació, estigmatització	Diàleg i comunicació Trobada entre persones Respecte, dignitat, sense estigmes
L'infractor és el centre d'atenció, la víctima ignorada	El centre són les necessitats de les persones danyades
Protagonistes són professionals en possessió dels coneixements	Protagonistes són els afectats dels qui realment depèn l'adequada gestió de la situació
Actitud passiva de l'infractor, el sistema l'acusa, el defensa i el reeduca	Infractor adopta rol actiu, constructiu
Càstig a la persona i al comportament	Reforç positiu comportament adequat
Estigmatització i exclusió per part de l'entorn a víctima i infractor	Reintegració, acceptació, inclusió d'infractor i víctima
Justícia = restabliment de les normes	Justícia = reparació de les relacions positives i el dany

Amb tot, i recollint les idees de Zehr (1990) pel que fa a les preguntes i a la lent restaurativa, podem concretar els següents principis:

- Centrar l'atenció en la conducta i en el conflicte i no en les normes que s'han vulnerat.
- Mostrar el mateix interès per totes les persones afectades i per la seva participació i oferir oportunitats pel diàleg directe o indirecte.
- Donar resposta a les necessitats creades pel delicte.
- Responsabilització dels ofensors i recolzar-los en el procés de socialització.
- Mirar envers al futur.
- Implicar a la comunitat en el procés per tal que es pugui expressar.
- Potenciar la col·laboració de les parts en el procés i les solucions proposades, la integració i la vinculació respecte les persones del seu entorn i els serveis i recursos que necessiten.
- Donar el mateix protagonisme a totes les parts implicades.

En definitiva, tal i com afirmen McCold, P. i Wachtel, T. (2003):

“Un sistema de justícia penal que solament imparte castigos a los delincuentes y excluye a las víctimas no encara las necesidades emocionales y relacionales de aquellas personas que se vieron afectadas por el delito. En un mundo donde las personas se sienten cada vez más alienadas, la justicia restaurativa restablece y desarrolla sentimientos y relaciones positivos. Un sistema restaurativo de justicia penal apunta no sólo a reducir la cantidad de delitos, sino también a disminuir el impacto de los mismos. La capacidad de la justicia restaurativa de tratar estas necesidades emocionales y relacionales y de comprometer a los ciudadanos en el proceso es la clave para lograr y mantener una sociedad civil sana” (p.3).

3.2 El concepte de comunitat en la justícia restaurativa

Tal i com queda reflectit en el diagrama de Marshall (1999), la comunitat es considerada com el tercer actor al que se li atribueixen diferents rols. Per una banda, el de part afectada, perjudicada pel fet delictiu, en la mesura en que ha suposat una alteració de la pau social i dels valors i normes de convivència. Per altra banda, el de donar suport a víctima i ofensor, enlloc d'estigmatitzar-los, reconèixer-los com a persones que han patit un dany, l'han ocasionat, i facilitar la superació del delicte. Així, la comunitat és responsable del benestar dels seus membres i de les condicions i estructures socials que provoquen comportaments delictius, o que afavoreixen la construcció de pau social (Zehr, 1990 i Zehr i Mika, 2003).

Això implica que, des del paradigma restauratiu, la comunitat és necessària per la superació del fet delictiu ja que no es pot deixar als individus afectats la responsabilitat última de superar les necessitats creades arran del delicte, de manera que la comunitat és vista com a mitjà i com a fi (Walgrave, 2008).

Per tant, la participació de la comunitat en els processos restauratius és considerada fonamental, tot i que el fet que se li puguin atorgar diferents rols fa que la seva concreció en un procés restauratiu sigui molt complexa, i prova d'això és que en la literatura de justícia restaurativa el terme comunitat s'utilitza de forma ambigua i rarament es defineix.

Un dels motius de dificultat és que comptar amb la comunitat per desenvolupar respostes restauratives al delicte pressuposa que la comunitat realment existeixi, i això no està clar. És difícil mobilitzar a la comunitat per resoldre un atracament al carrer en el qual la víctima i l'ofensor poden viure a varis kilòmetres de distància i en xarxes socials diferenciades. Sí que en ocasions hi ha xarxes locals que comparteixen valors i solidaritat mútua, però no es poden generalitzar. Molts delictes es produeixen en contextos socials en els que no existeix aquesta xarxa de valors compartits i, no obstant, s'han de poder trobar solucions en aquests contextos (Walgrave, 2008).

Un altre element de dificultat a l'hora de definir el terme comunitat té a veure amb les diferents cultures i societats on les experiències de justícia restaurativa

es desenvolupen. Un determinat context social i cultural pot determinar una forma diferent d'entendre i de viure la noció de comunitat. Els pobles, en funció del context històric, social, polític i cultural poden tenir una concepció i una vivència diferent del què és la comunitat (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa).

Diferents autors al·ludeixen a la diferència entre els països d'influència anglòfona respecte els països d'influència continental pel què fa a la concepció de la relació entre Estat i comunitat. Així, mentre als països anglòfons, per tradició, es veu a l'Estat amb escepticisme, front el qual la societat s'ha de protegir i distanciar, a l'Europa continental l'Estat és vist com quelcom útil que ha de ser controlat pel Dret i la llei, però ha de ser necessàriament posat en dubte (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa).

En aquesta línia, Martín, Cano i Dapena (2001) ens recorden que: “un element important que diferencia les experiències de justícia restaurativa del món anglosaxó respecte de les que s'han desenvolupat majoritàriament a Europa rau en la nostra dificultat per atribuir significat a la noció de comunitat (*community*), atès que, a banda de la fragmentació social i l'individualisme característic de les nostres societats, a Europa el discurs sobre la comunitat és mantingut per l'Estat i per les institucions per promoure la ciutadania i la solidaritat, mentre que en la cultura anglosaxona la comunitat és la seu d'una legitimitat política molt diferenciada de la de l'Estat” (p. 592).

Faget (2000) assenyala que s'han donat diverses explicacions pel que fa a les diferents cultures de participació ciutadana al nord i al sud d'Europa. Una de les explicacions possibles parteix del treball de Weber, segons el qual la religió ha tingut una gran influència a l'hora d'establir una relació específica entre Estat i ciutadans.

Per contra, una perspectiva diferent defensa que el tipus d'estructura familiar tradicionalment ha jugat un rol més rellevant a l'hora de definir el grau de participació ciutadana (Todd citat a Faget, 2000).

També s'han fet intents de categorització, des d'on es defineix la comunitat en funció del territori, de les relacions o del suport i assistència a les persones i als

ciutadans. Així, tenim per exemple comunitats geogràfiques, com ara el veïnat; comunitats d'interessos, com ara comunitats d'oci; o bé micro-comunitats, com ara la presó (Bazemore and Schiff, 2005); comunitats de cura, entenent per tals totes les persones que es senten connectades a les persones implicades en el delicte (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa).

McCold i Wachtel (2003) fan la següent classificació dels participants en un procés restauratiu:

- el afectats primaris (directament afectats pel delicte).
 - o La víctima, l'ofensor i les seves famílies o les persones amb les que aquests mantenen una relació emocional significativa (amics, mestres, educadors, treballadors socials i companys de feina).
 - o Les famílies i les persones vinculades emocionalment constitueixen la comunitat de cura.
- els afectats secundaris:
 - o Aquells que viuen a l'entorn o que pertanyen a organitzacions educatives, religioses o socials del territori de proximitat de les parts.
 - o El conjunt de la societat, representada pels treballadors de l'administració pública amb un cert nivell d'autoritat (policia, jutges, persones amb alts càrrecs administratius).

El dany causat a aquests afectats secundaris és indirecte i impersonal i les seves necessitats no són específiques. El que s'espera d'ells és un recolzament en general al procés.

Aquests autors, entenent la restaurativitat com un continu, consideren que el *conferencing* és la pràctica més restaurativa de totes (McCold i Wachtel, 2003).

En relació amb el debat de quines són les formes concretes de participació de les persones en els processos restauratius, Pelikan i Pali (2010) en defineixen cinc:

- la participació directa com a afectats pel conflicte, ja sigui a títol de víctima, ofensor, comunitat de cura o ciutadania,
- participació dels ciutadans com a facilitadors o mediadors voluntaris en el procés,
- com a demandants del servei,
- participació voluntària de la ciutadania com a ciutadans o professionals en estructures de sensibilització, promoció, implementació, seguiment dels programes de justícia restaurativa,
- persones que ja han participat en un procés de justícia restaurativa i que fan servir el seu testimoni per a la difusió.

Kurki (2003) fa notar que l'enfortiment de la comunitat a llarg termini i l'empoderament són objectius de la justícia restaurativa als quals la recerca no ha sabut respondre. Més enllà de les diferents formes de participació de la comunitat en els processos restauratius i més enllà de les diferents categoritzacions o tipus de comunitats que es puguin identificar, la dificultat de definir la comunitat amb un terme genèric limita la possibilitat de dissenyar mesures aptes per a l'avaluació d'objectius de programes que tenen a veure amb comunitat. I assenyala que, conceptes com xarxes de suport, connexions entre persones, seguiment col·lectiu, socialització o valors compartits i altres processos, continuen sent avui difícils de definir, identificar i documentar.

Esdevé tot un repte dissenyar mesures per avaluar aquest tipus de canvi a nivell comunitari. Això explica perquè segueix sent difícilós determinar si realment les pràctiques de justícia restaurativa produeixen comunitats més segures.

3.3 Pràctiques

Com ja assenyalava Peters (2000), tot i que el concepte de justícia restaurativa abraça diverses pràctiques, en els seus orígens i també a l'actualitat, la pràctica més estesa als països europeus era i és la mediació entre víctima i ofensor. De fet, precisa que la majoria de països inicialment concebien la mediació entre

víctima i ofensor no tant com una tècnica, sinó precisament com un enfoc alternatiu al delictes i les seves conseqüències, que permetia un abordatge més constructiu i humà. Tot i que actualment hi ha experiències de *conferencing* en alguns països europeus, com ara a Irlanda del Nord, Holanda, Bèlgica o Noruega, aquestes fins ara tenen un abast limitat i la mediació en l'àmbit penal continua essent majoritària.

Així, les Nacions Unides, en el seu document *Handbook on restorative justice programmes* (United Nations, 2006), fa referència a les següents pràctiques de justícia restaurativa: mediació víctima-ofensor, *community and family group conferencing* i *circle sentencing*, programes restauratius per a menors i joves, fòrums de justícia tradicional i indígena.

3.3.1 Mediació víctima-ofensor

La mediació és una pràctica de resolució de conflictes àmpliament utilitzada en molts àmbits: civil, escolar, comunitari, etc., i en molts països, també a Catalunya, on fa 20 anys que es duu a terme.

Legislativament, a Catalunya i a Espanya, la Llei Orgànica 4/92, de 5 de juny, reguladora de la competència i procediment dels jutjats de menors, va obrir un espai per a les pràctiques de la mediació en l'àmbit penal juvenil es duguessin a terme. Posteriorment, la Llei Orgànica 5/2000 reguladora de la Responsabilitat penal de Menors¹⁰ en fa una regulació explícita. A partir d'aquí, s'aprova, la Llei 1/2001, de 15 de març, de mediació familiar de Catalunya, que regula els aspectes bàsics de la mediació familiar i es crea el Centre de Mediació Familiar de Catalunya; el 14 de juliol de 2006 es regula la mediació escolar en el Decret de Drets i Deures de l'alumnat i, recentment, s'aprova la Llei 15/2009, del 22 de juliol, de mediació en l'àmbit del dret privat, que ve a reformar la llei de 2001.

¹⁰ Aquesta Llei ha estat objecte de diverses reformes, essent la més rellevant en la matèria que ens ocupa, la Llei Orgànica 8/2006, de 4 de desembre.

En l'àmbit penal, la mediació víctima-ofensor és la pràctica de justícia restaurativa més coneguda i, per aquest motiu, és molt usual identificar justícia restaurativa amb mediació. La mediació, tot i les variacions pròpies dels programes desenvolupats en els diferents països, es caracteritza per la participació voluntària de la víctima i l'ofensor -a vegades alguna de les parts pot participar acompanyada d'alguna persona de suport- en un procés, que normalment implica un espai de comunicació directa, amb trobada conjunta -tot i que també pot ser indirecta- entre víctima i ofensor per tal facilitar la responsabilització de l'infractor i la reparació a la víctima. El procés i la trobada conjunta són conduïts per un mediador -i a vegades per dos- que ajuda a les parts a construir una nova percepció de la relació i del dany.

El procés i la trobada volen empoderar als participants i oferir-los un espai on poder parlar del delicte en una atmosfera no amenaçadora, per tal que cadascú pugui expressar els seus sentiments i escoltar els de l'altre, de manera que es puguin tractar les necessitats de la víctima, tan econòmiques com emocionals, i es puguin generar vies de reparació i disculpes autèntiques (Aersten et al., 2004).

En general, la mediació pot realitzar-se en qualsevol moment del procés judicial, tot depèn del marc legislatiu del país on s'implementa. Així, pot ser una forma de *diversion* o alternativa al procés penal quan s'inicia durant la fase d'intervenció policial o bé durant la fase d'instrucció. La seva realització amb èxit comporta la finalització del procés penal sense que s'arribi a la resta d'etapes habituals del procés. També es pot dur a terme un cop iniciada la fase del judici, prèviament a la determinació de la pena o bé durant l'execució de la sentència, com per exemple durant compliment de la pena de presó. En aquests casos la mediació no implica la finalització del procés penal abans del judici, sinó que es fa de forma paral·lela al procés penal per finalment influenciar la decisió final del jutge.

En aquest sentit, existeix el debat sobre si la mediació ha de formar part del sistema penal o és un sistema autònom de gestió del delicte. A Europa ens trobem amb escenaris diferents, però en la majoria de països la mediació és usada en programes de *diversion*. Això té dos inconvenients. D'una banda, el

fiscal, com a derivador, és l'únic que pot obrir les portes a la mediació i, d'altra banda, el fet que des dels programes de *diversion* es dona resposta només a delictes lleus. També ens trobem països europeus on la mediació funciona com un sistema paral·lel al sistema penal i, per tant, els acords tenen un efecte variable en la decisió judicial. Val a dir que últimament s'ha detectat un increment de les pràctiques restauratives en l'àmbit penitenciari (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa).

D'acord amb Zinsstag, Teunkens i Pali (en premsa) cal destacar que també hi ha molta variabilitat en funció del país d'implementació pel que fa a altres elements clau:

- La seva orientació: pot haver-hi programes orientats a les necessitats de l'infractor, a les necessitats de la víctima o altres més equilibrats.
- La tipologia delictiva i edat: delictes de violència de gènere, contra la llibertat sexual, delictes greus o lleus, per a menors i per adults.
- Canals de derivació i fase processal (policia, fiscalia, jutjat, advocats, parts, presó, altres serveis).
- La manera de conceptualitzar la professió de mediador: professional o voluntari.
- En relació al procés de mediació: la preparació del procés (entrevistes individuals, entrevistes conjuntes, iniciar el procés amb la víctima o amb l'ofensor, etc.), el rol del mediador -més o menys actiu-, la conducció de la trobada -comediació, facilitació, mediació directiva-, la fase de tancament -preparació dels acords i validació del mateixos-.

Pel que fa a que el procés impliqui una trobada cara a cara entre víctima i ofensor és una qüestió pragmàtica i té a veure amb la tipologia de casos, les diferències culturals entre països i qüestions econòmiques. Tot i això, les recerques realitzades emfatitzen que la mediació directa genera un increment en la satisfacció de la víctima i més conformitat amb els acords pel que fa a l'ofensor.

3.3.2 Conferencing

El *conferencing*, originari de Nova Zelanda, és una pràctica de justícia restaurativa que vol implicar a totes les persones afectades per un delictu en el procés de presa de decisió respecte a quina és la millor manera de respondre al fet delictiu.

Hi ha diferents models i processos de *conferencing*, no només en l'àmbit penal sinó també en d'altres àmbits com el comunitari o l'escolar, i inclou pràctiques com el Family Group Conference, el Youth Justice *Conferencing*, el Police-led *conferencing*, l'*School Conferencing*, els *Community Conferencing*.

Tot i l'existència de diverses diferències entre mediació i *conferencing*, la més distintiva és que el *conferencing* necessàriament requereix la participació de més persones en el procés a més de víctima i ofensor. La pràctica del *conferencing*, en molts països europeus, va començar com un complement als programes de mediació víctima-ofensor.

El *conferencing*, en general, pot donar resposta a alguna de les limitacions del procés de mediació víctima-ofensor:

- va més enllà d'un procés privat entre víctima i ofensor, ja que s'obre a la participació d'altres actors rellevants,
- donant la veu a més persones i introduint el concepte de facilitador, es limita el poder atorgat al mediador,
- incloent en el procés a la comunitat local i a la comunitat de suport de les parts afectades, es potencia el diàleg amb la comunitat i la responsabilització.

Entre el models més distintius de *conferencing*, trobem el *Family Group Conferencing* originari de Nova Zelanda i el model *Wagga* o *Police-led Conferencing* que neix a Austràlia. Aquest darrer model, a diferència de la majoria, segueix un guió per a la facilitació de la trobada.

D'altra banda, un altre tret distintiu del model *Wagga*, que ha estat motiu de controvèrsia, és el fet que el procés és conduït per un policia. La taula 3 mostra les diferències més significatives entre els dos models.

Taula 3. Diferències entre el FGC neozelandès i el model *Wagga* originari d'Austràlia. Adaptada de Vanfraechem (2009).

FAMILY GROUP CONFERENCING Originari de Nova Zelanda	POLICE LED CONFERENCING Originari de Waga Waga, Austràlia
Integrat en el sistema judicial de menors	<i>Diversionary</i>
Delictes greus	Delictes lleus
Inclou al policia com a representant de la comunitat	El policia és el facilitador del procés
Recomana la incorporació dels advocats, especialment dels menors, en la trobada	No inclou els advocats
Inclou una reunió privada per a l'ofensor i la seva família	No inclou reunió privada de l'ofensor i la seva família
No segueix un guió preestablert	Segueix un guió preestablert

Actualment en l'àmbit penal, si bé el model *Wagga* no és utilitzat ni a Austràlia (en cap Estat) ni a Nova Zelanda, sí que ha influenciat més la pràctica a EUA, Canadà o UK (Kurki, 2003).

La condició per endegar un procés de *conferencing* és l'acceptació de responsabilitat per part de l'ofensor. El procés s'inicia amb l'exposició dels fets per part d'un representant de la comunitat i, un cop l'ofensor accepta els fets, l'ofensor i la víctima expressen els seus punts de vista i parlen sobre els efectes del delicte en les seves vides. Hi ha processos que impliquen una reunió privada de l'ofensor amb la seva família, que serveix per deliberar sense la presència de cap professional i per fer la proposta de reparació que després s'exposa al grup. Un cop presentada la proposta al grup, i amb les aportacions de la víctima i les seves persones de suport, es configura de manera consensuada el pla de reparació o acord. Hi ha processos que abans de la reunió privada de l'ofensor i la seva família inclouen un refrigeri a l'espai informal d'interacció i d'altres que l'inclouen al final del procés, mentre el facilitador redacta el pla de reparació.

És important destacar que, en nombrosos programes, la participació de la víctima no és imprescindible per dur a terme el *conferencing*.

3.3.3 Cercles

Els cercles són una pràctica que troba les seves arrels en les comunitats índies de Nord Amèrica. La principal característica dels cercles és que estan oberts a tothom de la comunitat. Els objectius principals són, d'una banda, donar veu a tots els membres de la comunitat que vulguin a l'hora d'assolir un acord sobre com afrontar un determinat problema i les seves causes i, de l'altra, construir relacions de confiança que a llarg termini reforcen les comunitats (Kurki, 2003). El *cercle keeper* és la persona que garantirà la seguretat del procés i el seu rol és menys intervencionista que el del facilitador i el del mediador.

La pràctica dels cercles ha evolucionat i ha adoptat diverses formes que es poden agrupar en dues tipologies bàsiques:

Healing circles o *Peacemaking circles*, cercles per al guariment o la pau, que en definitiva són cercles per a la superació i restabliment de situacions de dany i patiment individual o col·lectiu. Estan formats per víctimes, ofensors i membres de la comunitat però generalment no hi participen actors del sistema judicial. Un dels primers exemples és el *Hollow Water Healing Program*, que funciona a Manitoba, Canada, des del 1985. Com moltes altres comunitats indígenes, patia greus problemes d'alcoholisme i violència interpersonal amb elevada incidència d'agressions sexuals. El programa va néixer no només com una resposta per afrontar de forma constructiva les conseqüències que aquesta situació comportava pels vincles personals i familiars dels membres de la comunitat, sinó també per treballar sobre les causes socials que havien portat a aquesta situació (McCold, 2006).

Sentencing circles, que constitueixen processos orientats a la comunitat i on membres de la comunitat, en col·laboració amb les autoritats del sistema judicial convencional, arriben a un consens sobre el *sentencing plan* o sentència (McCold, 2006). S'entén doncs que la presència de membres de la comunitat i de les persones de suport de víctima i ofensor aporta informació i

perspectives que permeten al jutge dissenyar un pla o una sentència molt més ajustada a les mancances reals de l'ofensor.

Es considera que la primera experiència de *sentencing circle* en l'època actual, fou al 1991, promoguda pel jutge Barry Stuart al territori de Yukon, Canadà.

En els *sentencing circles*, la víctima, l'ofensor, els seus familiars i els membres de la comunitat, la policia, el jutge i el fiscal es seuen cara a cara i en cercle, per tant tots al mateix nivell. Usualment, el cercle es viabilitza només amb aquells ofensors que s'han declarat culpables. Tenen per objectiu arribar a un consens que reflecteixi la veu de totes les persones que hi participen sobre quina és la millor manera de resoldre el conflicte. Les decisions es plasmen en un *sentencing plan* elaborat pel cercle perquè serveixi de base al jutge a l'hora de decidir la sentència (Umbreit i Bazemore, 2001).

El cercle parteix de la premissa que tothom té un interès en la resolució del conflicte que es tractarà i, per tant, tots els membres de la comunitat són convidats a participar (McCold, 2006). Precisament, els cercles són considerats com una de les pràctiques més restauratives, ja que fan possible que membres de la comunitat que no són de l'entorn afectiu de les parts ni tenen relació directa amb els fets s'impliquin en la presa de decisions sobre com afrontar la situació de conflicte o dany .

Normalment, el procés comença amb l'explicació del que va passar, després tothom té l'oportunitat de parlar. L'ordre d'intervenció és marcat per un objecte que passa de mà en mà (*talking piece*) i tothom pot dir el que vulgui i continua fins que tot allò que es necessitava dir ha estat dit. Després es passa a consensuar el pla d'actuació i s'estructura el suport necessari per viabilitzar-lo.

4. Disseny de la recerca

La recerca es planteja des d'un paradigma eminentment sociocrític. Per tant, l'estudi pretén ser motor de canvi i de transformació. Com ja hem dit, fonamentalment orientem la recerca a l'obtenció d'un diagnòstic de la necessitat dels mediadors en l'àmbit penal d'ampliar el ventall de pràctiques de la justícia restaurativa a Catalunya per tal d'assolir els objectius definits en els programes de mediació penal, tant en el context de menors com en el d'adults.

Així mateix, es tracta de valorar si el *conferencing* pot respondre a aquestes necessitats. En cas afirmatiu, es realitzaran algunes propostes encaminades a la possibilitat d'endegar una experiència pilot de *conferencing* a Catalunya. Per tal de poder realitzar aquestes indicacions, resultarà imprescindible una anàlisi de l'experiència que tenen altres països amb més tradició en aquesta matèria. Així, es durà a terme una anàlisi dels programes de *conferencing* d'alguns països que compten amb més expertesa. Conèixer aquestes pràctiques, avaluant les avantatges i les mancances que presenten, i efectuant una reflexió crítica sobre els mateixos, pot servir de punt de referència per a la implementació del *conferencing* a Catalunya, tot tenint en compte les especificitats i diferències socials, culturals i jurídiques entre aquests països i la conveniència de no traslladar automàticament programes sense una acurada reflexió sobre aquests aspectes distintius.

Per tant, la recerca neix amb la voluntat de generar canvis en les pràctiques dels programes de justícia restaurativa i s'estructura en dos estudis. L'estudi I, revisa els models de *conferencing* implementats en els 4 països escollits per a la recerca, Nova Zelanda, Austràlia, Irlanda del Nord i Bèlgica. L'estudi II, es configura com un estudi diagnòstic amb l'objectiu de recollir les percepcions dels tècnics que actualment estan treballant en els programes de mediació penal, tant en l'àmbit d'adults com en el de menors, sobre la necessitat i idoneïtat d'implementar noves pràctiques restauratives a més a més de la mediació.

La recerca que es presenta té la intenció de convertir-se en una investigació-acció, de la qual ja n'utilitza alguns dels seus fonaments bàsics, com són: la

participació activa dels professionals, la revisió de necessitats pràctiques, l'anàlisi crítica, i finalment, l'aportació d'alguns elements de reflexió encaminats a la elaboració d'una proposta acció amb l'objectiu de millora. Quedarien pendents, per tant, del procés cíclic que implica una investigació-acció, la concreció d'aquesta proposta acció, la implementació de la nova pràctica, l'observació i l'avaluació. Aquestes fases pendents poden endegar-se en propers estudis. En conseqüència, el treball que presentem es centra en la identificació del problema, el diagnòstic de la situació i la hipòtesi d'acció estratègica.

Val a dir que considerem possible, tal i com afirma Bisquerra (2004), una complementarietat metodològica que integri tècniques quantitatives i qualitatives i, per aquest motiu, en la present recerca les complementem.

En la Taula 4 exposem un resum del disseny de la recerca, en el la que s'especifica, per a cada estudi, els objectius, la mostra, els instruments, el procediment i els resultats que es pretenen assolir.

Taula 4. Disseny de la recerca

	OBJECTIUS	MOSTRA	INSTRUMENTS	PROCEDIMENT	RESULTATS PREVISTOS
ESTUDI I	Analitzar els programes i models de <i>conferencing</i> d'altres països	Informes i avaluacions dels programes de <i>conferencing</i> de Nova Zelanda, Austràlia, Irlanda del Nord i Bèlgica.	Graella de buidatge de dades	<ul style="list-style-type: none"> - Detecció de documents clau i buidatge dels mateixos. - Descripció i comparació dels programes de <i>conferencing</i>. 	Identificar els elements clau dels programes de <i>conferencing</i> del països estudiats com a punt de referència d'una futura implementació d'un projecte pilot a Catalunya.
ESTUDI II	<p>Valorar si els mediadors necessiten ampliar el ventall de pràctiques restauratives per donar una millor resposta a cada cas</p> <p>Valorar si el <i>conferencing</i> pot donar resposta a les necessitats detectades</p>	Mediadores i mediadors dels programes de mediació penal a la jurisdicció de menors, i a la jurisdicció ordinària.	Qüestionari d'elaboració pròpia validat per experts	<ul style="list-style-type: none"> - Elaboració del qüestionari. - Enviament, recollida, anàlisi, interpretació i discussió de les dades. 	<p>Identificar la percepció dels mediadors pel que fa a:</p> <ul style="list-style-type: none"> - l'assoliment dels objectius dels programes, - la suficiència de la mediació per l'assoliment dels objectius del programa, - la utilització espontània d'altres pràctiques, - el coneixement del <i>conferencing</i>, - la necessitat del <i>conferencing</i>, i - les necessitats formatives i interessos de futur.
	Grups de discussió i entrevista		<ul style="list-style-type: none"> - Elaboració dels temes a tractar en els grups de discussió. - Estructuració i realització dels grups de discussió. - Enregistrament, transcripció i categorització de dades. - Descripció, comparació, interpretació i discussió dels resultats. 	<p>Aprofundir en la percepció dels mediadors respecte:</p> <ul style="list-style-type: none"> - l'enfortiment de la comunitat i el restabliment de la pau social, - avantatges i inconvenients d'incorporar més persones al procés de mediació, - experiències concretes en les que s'hagin incorporat més persones, - identificació dels elements necessaris per a implementar un programa pilot. <p>Analitzar el per què a Catalunya, segons el seu punt de vista, s'ha optat només per la mediació.</p>	

4.1 Disseny estudi I. Anàlisi documental d'altres països

Com s'acaba d'indicar, per assolir els objectius de la recerca resulta imprescindible analitzar les pràctiques que, des de fa més de dues dècades, s'han endegat en països d'Europa i d'arreu del món. L'objectiu d'aquest estudi és identificar les característiques d'aquests programes, així com les fortaleses i dificultats o inconvenients detectats en cadascuna d'aquestes pràctiques amb la finalitat de poder constituir un dels punts de referència per endegar, si s'escau, un programa pilot de *conferencing* a Catalunya.

Els criteris de selecció de programes a analitzar han estat, per una banda, l'expertesa en la implementació d'aquests programes i, per l'altra, la proximitat territorial. Analitzem, per tant, els programes de Nova Zelanda i d'Austràlia, per ser els que es coneixen com a països pioners en relació al *conferencing*; i els programes d'Irlanda del Nord i Bèlgica, per la proximitat territorial (United Nations, 2006). En aquest sentit, s'ha cercat tota la bibliografia necessària per a l'anàlisi dels programes de *conferencing* existents als països abans esmentats, i també sobre les avaluacions realitzades en aquests països.

Haurien estat peces clau de la revisió bibliogràfica, l'informe científic i la guia pràctica que s'estan elaborant en el marc del projecte "*Conferencing: A way forward for Restorative Justice in Europe*". Des del desembre del 2008, l'*European Forum for Restorative Justice* està duent a terme aquest projecte en col·laboració amb instituts i organitzacions de caràcter acadèmic i pràctic i amb finançament de la Comissió Europea¹¹. Aquestes dues publicacions constitueixen una aportació cabdal a la literatura existent sobre el *conferencing*, atès que són el resultat d'un estudi exhaustiu d'abast internacional dels

¹¹ Les entitats que col·laboren en aquest projecte són el Leuven Institute for Criminology (Bèlgica), el National Institute of Criminal Sciences and Criminology (Bèlgica), la University of Sheffield (Regne Unit), la Youth Justice Agency Northern Ireland (Regne Unit) i Eigen Kracht Centrale (Holanda).

programes de *conferencing* en el marc del sistema penal¹². Aquest estudi està format pels resultats recollits de la passació d'una enquesta adreçada a tots els programes existents al món, visites d'estudi, entrevistes amb persones clau, a més d'una extensa revisió bibliogràfica. Es descriuen tant aspectes organitzatius o legals com els trets metodològics distintius dels diferents models i programes de *conferencing* estudiats. Sobre aquesta base, d'una banda, es realitza una anàlisi comparativa entre el *conferencing* i la mediació en l'àmbit penal, fent especial èmfasi en les similituds i diferències en les característiques del procés, la metodologia i els resultats obtinguts en una i altra pràctica restaurativa. De l'altra, s'analitzen les dificultats i punts forts que, en el context legal i socio-cultural europeu, influeixen la implementació de programes de *conferencing* i es fan propostes per potenciar el *conferencing* a Europa. Precisament la guia pràctica, a banda de sistematitzar les característiques distintives dels diferents models de *conferencing* coneguts, explica també les condicions d'èxit per a la implementació efectiva d'un programa de *conferencing*. Resulta evident que els temes estudiats en aquestes dues publicacions constitueixen una aportació clau pel present projecte. No obstant, tot i que en els darrers dies s'ha pogut accedir als documents encara inèdits, el seu anàlisi complet no ha estat possible pels terminis de la present recerca.

De la bibliografia sobre els diferents països analitzats se n'han extret els següents punts:

- Context d'aparició i marc legislatiu.
- Característiques dels programes:
 - o Titularitat del programa
 - o Àmbit d'aplicació (menors i/o adults)
 - o Objectius, valors i/o principis.

¹² El *conferencing* s'implementa en molts diversos àmbits com a mètode positiu per a la gestió de conflictes que sorgeixen a l'escola, al barri o intervencions des dels serveis socials, entre d'altres.

- Si són programes que es centren en la pràctica del *conferencing* o incorporen altres pràctiques de justícia restaurativa.
 - Elements distintius i metodologia específica del *conferencing*: persones que han de participar necessàriament, persones que poden participar; fases del procés i rol del facilitador
 - Tipus de seguiment que es fa dels acords: projecció en el temps i visibilitat de la comunitat
- Avaluacions realitzades

4.2 Disseny estudi II. Percepcions dels mediadors de l'àmbit penal a catalunya en relació amb el conferencing.

Per desenvolupar la recerca s'ha realitzat un estudi empíric utilitzant les tècniques pròpies de l'anàlisi quantitativa (qüestionari de disseny propi validat per experts) i qualitativa (grups de discussió). El qüestionari pretén copsar l'opinió dels mediadors en l'àmbit penal pel que fa a la seva feina habitual i les seves necessitats tècniques, mentre que els grups de discussió es dissenyen i s'utilitzen per aprofundir en el diagnòstic de necessitats, ampliar els resultats obtinguts en el qüestionari i poder debatre i contrastar amb els professionals la idoneïtat o no d'implementar un programa pilot de *conferencing* en l'àmbit penal a Catalunya.

Alhora, els grups de discussió poden servir per sensibilitzar els tècnics en relació amb el *conferencing*, copsant també el seu grau de compromís i implicació en relació amb una eventual implementació d'un projecte pilot de *conferencing* a Catalunya. Es detalla a continuació el procediment seguit en els dos mètodes de recerca utilitzats.

4.2.1 Qüestionari

4.2.1.1 Disseny del qüestionari

El qüestionari utilitzat en aquesta recerca és d'elaboració pròpia. Per al seu disseny es defineixen 6 dimensions sobre les que es pretén interrogar als mediadors:

A) Percepció sobre el grau d'assoliment dels objectius dels programes de mediació a través de la pràctica actual de la mediació

En aquest cas s'interroga al mediador sobre el seu parer pel que fa a la consecució dels objectius que són comuns als dos programes de mediació penal existents a Catalunya. Per a la concreció dels objectius dels Programes s'utilitza la definició dels mateixos que es fa en el document marc de l'SMAT de la jurisdicció de menors i del Programa de MRP de la jurisdicció ordinària, dels quals extraïem els següents punts:

- Crear un espai de comunicació en que les persones implicades decideixen com gestionar positivament les conseqüències del fet delictiu.
- Potenciar entre les parts l'intercanvi d'informació i l'actitud activa i col.laboradora en el procés.
- Atendre les necessitats de la víctima i donar-li veu pel que fa a la forma com vol ser reparada.
- Facilitar la superació de la victimització.
- Fomentar la responsabilització de l'infractor envers les seves pròpies accions i les seves conseqüències.
- Facilitar la reflexió sobre les conseqüències de la pròpia conducta abans d'actuar i prendre decisions.
- Atansar la Justícia al ciutadà.

- Enfortir la comunitat en la seva capacitat d'actuar per donar suport a les parts directament afectades o per realitzar accions per a la prevenció de delictes i millora de recursos.
- Possibilitar el restabliment de la pau social.

B) Percepció de la mediació com a pràctica suficient per assolir els objectius del programa.

Relacionada amb la qüestió anterior, es demana al mediador una valoració global sobre si la utilització de la mediació aporta eines suficients per assolir tots els objectius dels programes.

C) Utilització espontània en l'actualitat d'altres pràctiques restauratives a més a més de la mediació.

Es pretén copsar si el mediador ja està utilitzant una metodologia diferent a la mediació, preguntant si en la fase de comunicació directa i/o indirecta incorpora a altres persones a més a més de la víctima i l'infractor, especificant, després, si es tracta de familiars, amics, persones proposades per les parts, advocats, altres persones d'influència de les parts, representants d'institucions públiques o privades, jutges, fiscals, agents de l'autoritat o altres. Es demana també que s'especifiquin els motius pels quals s'ha incorporat al procés de mediació a altres persones i com condueixen la sessió quan s'incorporen aquests actors en el procés.

D) Coneixement del *conferencing*

En aquest cas es pregunta al mediador si ha sentit parlar del *conferencing*, si ha rebut alguna formació teòrica o pràctica o si s'ha informat pel seu compte en aquesta matèria i sobre el seu domini pràctic.

E) Necessitat del *conferencing*

Per determinar, segons el parer dels mediadors, la necessitat d'incorporar el *conferencing* als programes duts a terme pel Departament, es pregunta a aquests quin grau d'importància li donarien a la participació d'altres persones

en el procés (familiars de l'ofensor o de la víctima, altres persones d'influència d'aquests, representants d'institucions públiques o privades al servei de l'infractor o de la víctima, agents de l'autoritat, jutges o fiscals, entre d'altres). Tot seguit, s'interroga als enquestats sobre el grau d'acord o desacord amb certes afirmacions que tenen a veure amb possibles avantatges o inconvenients derivats de la introducció en el procés restauratiu d'altres persones a més a més de la víctima i de l'ofensor, separant les persones participants més properes a la víctima i a l'ofensor (familiars, amics, o persones de l'entorn de la víctima o l'ofensor), d'altres representants d'entitats i/o institucions que representin a la comunitat o a la ciutadania. Es demana, a més, si segons la seva experiència hagués estat útil introduir altres pràctiques diferents de la mediació i per a quin tipus de conflicte hagués estat adient utilitzar-les.

F) Necessitats formatives i interessos de futur

En aquest cas es demana als enquestats que facin una valoració sobre els seus coneixements i habilitats per fer servir el *conferencing* i si estarien interessats en rebre una formació teòrico-pràctica sobre aquestes pràctiques restauratives. D'altra banda, també es pregunta sobre el seu interès en participar en un programa pilot. D'aquesta manera, es vol copsar l'interès dels mediadors en implicar-se en futures propostes i innovacions en els programes de mediació penal que podrien dur-se a terme a Catalunya.

En conclusió, el qüestionari elaborat, que reproduïm a l'*Annex I*, consta de 29 ítems, agrupats conceptualment en 6 blocs:

- BLOC 1: Dades personals i professionals (ítems 1 a 5, bloc A).
- BLOC 2: Opinió sobre el grau d'assoliment actual dels objectius del programa amb l'utilització de la mediació (ítems 6 i 7, bloc B).
- BLOC 3: Incorporació espontània d'altres pràctiques diferents a la mediació (ítems 8 a 12, bloc C).
- BLOC 4: Coneixement sobre el *conferencing* (ítems 13 a 16, bloc D).

- BLOC 5: Valoració sobre la importància d'incorporar altres persones en el procés (ítems 17 a 22, bloc E).
- BLOC 6: Valoració sobre les necessitats formatives i interessos de futur (ítems 23 a 29, bloc E).

Per facilitar després la difusió i les respostes de la mostra, el qüestionari s'ha elaborat en HTML i es troba directament relacionat a una pàgina web (<http://www.zoomerang.com/Survey/WEB22C8ZRZDNCQ/>). Aquesta pàgina web s'ha realitzat des de Zoomerang (www.zoomerang.com), empresa que ofereix els seus serveis per a l'elaboració d'enquestes i qüestionaris, directament des d'Internet. L'elaboració d'aquest instrument empíric es va efectuar entre el mes de gener i març de 2011.

4.2.1.2 Validació d'experts

Un cop elaborat el qüestionari, es va procedir, durant el mes d'abril, a consultar l'opinió de cinc experts en la matèria, per tal de que el validessin, tot fent les consideracions per a la millora del mateix que consideressin oportunes. Per a la selecció dels experts consultats, l'equip de recerca va considerar adient una composició que tingués en compte tant les visions acadèmiques d'especialistes en el camp de la metodologia i de la justícia restaurativa com les de professionals que treballen en la pràctica de la mediació penal. Es va enviar el qüestionari, juntament amb un resum de la recerca i els objectius de la mateixa, a través de correu electrònic, a les següents persones:

- Dra. Gema Varona, Professora del Instituto Vasco de Criminología.
- Dr. Jaume del Campo, Professor Titular del Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació, Universitat de Barcelona. Director del Màster en Mediació i Societat Inclusiva: Gestió i Transformació del conflicte. Universitat de Barcelona.
- José Dapena, Coordinador del Servei de Mediació i Assessorament Tècnic .

- Alberto Olalde, Professor de la Escuela Universitaria de Trabajo Social. Universidad del País Vasco.
- Daniela Bolívar, investigadora doctoranda sobre justícia restaurativa i reparació a les víctimes del Leuven Institute of Criminology de la Catholieke Universiteit Leuven (Bèlgica).

Un cop rebudes les valoracions positives d'aquests experts, i tenint en compte les seves propostes de millora¹³, es va acabar de dissenyar l'instrument de recerca el 30 d'abril.

4.2.1.3 Enviament del qüestionari

Com exposarem posteriorment, la població d'aquesta recerca la conformen tots els mediadors que treballen en els programes de mediació de la Secretaria de Serveis Penitenciaris, Rehabilitació i Justícia Juvenil del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, ja sigui en l'àmbit de menors com d'adults, llevat de les mediadores que participen com a membres de l'equip d'aquesta recerca. El procediment seguit per a l'enviament del qüestionari va ser el següent:

En primer lloc, durant la primera quinzena del mes d'abril, ens posem en contacte amb els coordinadors de l'SMAT per tal que, en les reunions de coordinació, informin als tècnics de que rebran un correu electrònic en el que se'ls proposarà participar en la recerca i se'ls facilita als coordinadors un resum del projecte de recerca. Amb l'equip del PMRP ens posem directament en contacte amb els mediadors¹⁴.

En segon lloc, es realitza l'enviament del qüestionari via correu electrònic a les adreces electròniques de tots els mediadors i mediadores en actiu del PMRP i de l'SMAT, en aquest cas només s'envia als tècnics que desenvolupen la seva

¹³ A tots ells, agraïm la seva disponibilitat, el seu interès i les valuoses aportacions per a la millora del qüestionari i altres aspectes del disseny de la recerca.

¹⁴ El fet de concebre aquesta recerca com una part d'una recerca-acció, la qual cosa suposa que en formen part activa professionals de camp que és objecte d'estudi, ha facilitat en gran mesura l'accés a la població enquestada i l'elevat nombre de respostes obtingudes.

pràctica com a mediadors¹⁵. Aquest primer enviament, es realitza el dia 30 d'abril i s'envia a una mostra inicial de 31 mediadors: 27 tècnics de menors i 4 d'adults. El contingut del correu electrònic convidant a respondre al qüestionari s'incorpora a l'*Annex III*. Després d'aquesta primera difusió, es revisen els possibles errors mitjançant un seguiment telefònic durant el mes de maig. Es detecten adreces de correu incorrectes (4), tècnics que ja no treballen al programa de menors (3) i s'identifiquen tècnics que no estaven en la llista inicial (7). Tenint en compte aquestes variacions, la mostra definitiva és de 35 mediadors, dels quals 31 pertanyen a l'equip de menors i 4 al d'adults. A les persones amb adreces incorrectes i a les que no estaven a la llista inicial, se'ls envia el correu electrònic de l'*Annex III* durant el mes de maig.

El 23 de maig s'envia un segon correu electrònic, comunicant que es tancarà el qüestionari el 30 de maig (*Annex III*). Finalment, es tanca tècnicament el qüestionari el dia 6 de juny amb 26 responents.

4.2.1.4 Recollida de resultats

El qüestionari s'ha respost per Internet (format HTML, www.zoomerang.com). Les respostes estan directament vinculades a una base de dades també en format HTML, des d'on s'ha realitzat també l'anàlisi de dades. Amb tot, s'ha fet una importació d'aquesta base de dades al programa Excel, tot i que les dades s'han treballat des d'Internet.

4.2.2 Procediment i viabilització dels grups de discussió

Per completar els resultats que han estat fruit de la recerca quantitativa a través de la passació del qüestionari, es realitzen diversos grups de discussió que es dissenyen i s'utilitzen per aprofundir en el diagnòstic de necessitats, per ampliar els resultats obtinguts en el qüestionari i poder debatre i contrastar amb els mediadors la idoneïtat d'implementar un programa pilot de *conferencing* en

¹⁵ Tot i que s'envia un correu electrònic convidant a participar en la recerca, l'anonimat de les despostes queda garantit perquè l'enquestat respon directament el qüestionari en format HTML i no a través del seu correu electrònic.

l'àmbit penal a Catalunya. La població a la que ens dirigim és la mateixa que el qüestionari, és a dir, tots els mediadors del PMRP i de l'SMAT. Descrivim a continuació el procediment seguit per dissenyar i dur a terme els grups de discussió.

4.2.2.1 Elaboració de les qüestions a tractar en el grup de discussió

A partir dels resultats del qüestionari, l'equip de recerca elabora una sèrie de preguntes que pretenen aprofundir en algunes de les qüestions plantejades. Així, es proposa debatre sobre l'assoliment dels objectius dels programes, especialment sobre l'enfortiment de la comunitat i el restabliment de la pau social; reflexionar sobre les funcions, avantatges i inconvenients que pot proporcionar la introducció de més persones al procés; discutir sobre el per què a Catalunya només s'ha optat fins ara per la mediació com a pràctica restaurativa; i debatre sobre quines podrien ser les necessitats d'un possible programa pilot d'implementació del *conferencing* a Catalunya. Finalment, i tenint en compte la difícil traducció del mot *conferencing* al català, preguntem per com s'hauria d'anomenar aquesta pràctica restaurativa a Catalunya. Amb tot, s'elabora un guió per als grups de discussió i l'entrevista que podeu consultar en l'*Annex II*.

4.2.2.2 Convocatòria dels grups de discussió

Per a la convocatòria dels grups de discussió s'ha tingut en compte que l'SMAT està organitzat per territoris, de manera que, per tal de facilitar l'accés dels tècnics als grups i maximitzar els recursos disponibles, s'organitzen en un principi 3 trobades, dues a Barcelona -on es pretén incorporar als mediadors de Barcelona i Girona- i una tercera a Lleida -en la que es convoca a les mediadores de Lleida, Tarragona i Terres de l'Ebre-. Concretament, es programen 2 grups de discussió pels dies 6 i 8 de setembre a realitzar a les dependències del CEJFE, i un 3er grup el dia 13 de setembre a la Facultat de Dret de la Universitat de Lleida.

Les convocatòries es realitzen per correu electrònic. El primer contacte amb els tècnics es realitza el dia 30 de juny (*Annex III*) on se'ls cita específicament per a un dels 3 grups.

Després d'enviar aquest correu electrònic i confirmar la dificultat, tant per trobar una data que vagi bé a tothom com un lloc que minimitzi l'impacte dels desplaçaments, iniciem una roda de trucades després de la qual reorganitzem el calendari: es manté la proposta del dia 6 de setembre perquè ja hi ha 4 tècnics que han confirmat la seva disponibilitat, es planteja tornar a contactar amb la resta de tècnics al setembre, s'anul·la la convocatòria del dia 8 i 13 de setembre i es proposen els dies 20 de setembre i 4 d'octubre. Finalment, però, només es poden realitzar 2 grups de discussió. El tercer grup es redefineix com una entrevista semiestructurada, ja que hi participen 2 persones.

Després dels contactes realitzats amb els tècnics, es concreten les següents dates, llocs de realització i horaris:

- Grup 1. Es realitza el dia 6 de setembre de 2011, de 16,30 a 18,30 a les dependències del CEJFE.
- Grup 2. Es realitza el dia 5 d'octubre, de 13,30 a 15 h, a les dependències de l'SMAT a la Ciutat de la Justícia de Barcelona.
- Entrevista 1. Es realitza el dia 7 d'octubre, de 13,30 a 15 h, a les dependències de l'SMAT de Lleida.

Dels 37¹⁶ tècnics mediadors convocats, participen en els grups de discussió 13 tècnics: 4 en el grup de discussió 1 i 8 en el grup de discussió 2. Es realitza una entrevista semiestructurada amb 2 tècnics.

¹⁶ Durant el mes de juny s'incorporen al programa de mediació i reparació penal d'adults dos mediadors més que nosaltres incloem en la convocatòria dels grups de discussió, per això la diferència de 2 mediadors en comparació amb la població inicial a la que s'envia del qüestionari.

Els 2 grups de discussió i l'entrevista van tenir una duració d'hora i mitja, i tots els participants que varen intervenir van mostrar gran interès i implicació en el tema. Les sessions es van enregistrar i transcriure en la seva totalitat.

Per a l'execució d'aquesta fase de la recerca s'ha comptat amb la col·laboració de 3 alumnes de pràctiques del Màster/Postgrau en Mediació i Societat Inclusiva: gestió i transformació del conflicte de la UB, Mireia Martínez, Pablo Mayorga i Susana Ruz, al quals se'ls va assignar les següents tasques: col·laboració en l'elaboració del disseny dels grups de discussió; definició de les preguntes; preparació del grup i la transcripció escrita de les sessions. Cada un dels alumnes dedica 40 hores de pràctiques a la recerca. Tenint en compte el caràcter confidencial de la recerca, es concreta un compromís de confidencialitat amb cada alumne que podeu consultar a l'*Annex IV*.

L'anàlisi de dades qualitatiu es realitza mitjançant la codificació i la categorització de les dades. Per a l'anàlisi descriptiva de les dades quantitatives s'utilitza el mateix programa que s'ha utilitzat per a elaborar el qüestionari (www.zoomerang.com).

Un cop exposat el disseny i el procediment de la recerca, passem a analitzar els resultats obtinguts, començant per l'estudi sobre l'experiència d'altres països en relació amb la pràctica del *conferencing*.

5. Estudi I. El conferencing i la seva pràctica en altres països

En aquest apartat de l'informe tractem l'Estudi I de la recerca, en el que revisem la pràctica del *conferencing* en 4 països: Austràlia, Bèlgica, Irlanda del Nord i Nova Zelanda.

L'objectiu és mostrar el context d'aparició, la concreció de les pràctiques, els models i els principis que fonamenten els programes que s'estan duent a terme en cada país, basant-nos, per una banda, en la documentació dels mateixos programes i, per l'altra, en els informes de recerques i avaluacions realitzades per cadascun.

Amb tot, l'estudi de cada país depèn de l'accessibilitat a la informació i de les limitacions de temps i de recursos de la recerca. Per tant, no pretén constituir una anàlisi exhaustiva, sinó que el contingut de cada país depèn de la informació localitzada i disponible, fet que ha comportat una variabilitat pel que fa a l'extensió i als temes desenvolupats en cada país.

Presentem, en primer lloc, l'anàlisi de Nova Zelanda, per ser el país considerat com pioner en la implementació i la legislació del *conferencing*, tant en la justícia juvenil des de l'any 1989 com en la justícia ordinària a partir del 2002, i perquè des d'aleshores es configura com a país inspirador d'aquesta pràctica per a molts altres països. En segon lloc, incorporem exposem el *conferencing* d'Austràlia, un dels països que inicia la implementació d'aquesta pràctica restaurativa a la dècada dels 90 i, per tant, segueix a Nova Zelanda en la seva implantació. Degut a que Austràlia és un Estat federal, desenvolupa programes diferents per a cada un dels Estats i Territoris que el configuren.

Irlanda del Nord i Bèlgica són els 2 països europeus estudiats. El motiu del seu estudi és que ambdós disposen de programes de *conferencing* consolidats i de legislació específica que els emmarca. A més, representen diferents realitats europees i demostren el potencial d'aquesta pràctica restaurativa en contextos més propers a Catalunya.

Important és també destacar que els sistemes legals de Nova Zelanda, Austràlia i Irlanda del Nord responen a la tradició jurídica del *common law* i només Bèlgica pertany originàriament al sistema europeu continental o *civil law*. Entre d'altres diferències, els trets més rellevants que tradicionalment distingeixen aquests dos sistemes legals, tenen a veure amb les fonts del dret, l'estructura del poder judicial i el paper reconegut al fiscal en el procés penal.

En el sistema del *common law*, idealment la principal font del dret són les decisions de jutges i magistrats, els quals es basen en el sistema del precedent per a resoldre els assumptes (*case law*). Aquest fet fa que tradicionalment aquestes sistemes siguin més flexibles, de manera que es rep amb major facilitat l'experimentació de noves propostes, encara que no comptin amb una llei que en faci una regulació explícita.

Per contra, en un sistema europeu continental ideal, l'ordenament jurídic es forma essencialment per les lleis aprovades per les cambres legislatives. Així, per a la resolució dels assumptes, els jutges de països com Espanya, Itàlia o la mateixa Bèlgica es cenyiran a aplicar el què estableix la llei per al supòsit de fet que estan tractant. En aquests sistemes -també anomenats legalistes- aquesta obediència a la llei pot resultar un obstacle per obtenir el recolzament i la col·laboració necessaris de les autoritats judicials a l'hora d'implementar programes innovadors, quan aquests no compten amb un marc legal que els doni cobertura per a fer-ne ús.

Val a dir però, que cap d'aquests països respon a un o altre sistema legal de forma pura sinó que, com passa amb la majoria d'ordenaments jurídics a l'actualitat, tots presenten trets mixtes. Així, els ordenaments jurídics pertanyents al *common law* estan formats per un nombre cada cop més elevat de normes i lleis aprovades pels parlaments, en especial pel què fa al sistema de justícia juvenil que, com es veurà en els països estudiats, acostuma a comptar amb una llei (*Act*), on es regulen els principis i valors informadors de la intervenció amb menors delinqüents, les especificitats del procés judicial, les mesures i sancions aplicables, com ara el *conferencing*, o les garanties legals, entre d'altres temes.

D'altra banda, també es possible trobar països del sistema continental europeu on, per les circumstàncies específiques del país i per la mentalitat oberta de jutges i fiscals concrets, ha estat possible l'experimentació amb la introducció de projectes pilot que encara no disposaven d'un reconeixement legal explícit. Precisament Bèlgica és un exemple on la inquietud des de l'àmbit acadèmic i el compromís dels tècnics que treballaven en l'àmbit de justícia juvenil i d'atenció a la víctima, va trobar una bona acollida de certs jutges i fiscals per posar a prova la pràctica de la mediació per a delictes greus com a complement del procés penal, o en un moment posterior, el *conferencing* en l'àmbit de menors.

Pel que fa al paper del fiscal, el principi d'oportunitat, generalment associat als països del *common law*, li atorga la facultat de decidir si, en el cas concret, és d'interès públic exercir l'acusació (*public interest test* o *expediency principle*). Si considera que no correspon perseguir el delicte, pot optar per tancar el cas i no dur a terme cap més tipus d'actuació, o bé pot fer ús de la figura que en els països anglòfons es coneix com a *diversion*. En el marc de la *diversion*, el fiscal proposarà a l'ofensor el compliment d'una pena o mesura a complir en un període de temps determinat a canvi de no portar el cas a judici, on podria ser declarat culpable i rebre una pena més lesiva. És freqüent que la pena o mesura de *diversion* consisteixi en quelcom similar al que en el nostre ordenament jurídic coneixem com a treballs en benefici de la comunitat o tractaments o programes formatius, entre d'altres mesures penals alternatives. Les pràctiques restauratives per a la reparació a la víctima sovint s'han incorporat al sistema penal precisament com a mesura de *diversion*.

L'oposat al principi d'oportunitat, és l'anomenat el principi de legalitat o *mandatory prosecution*, típicament associat al sistema continental europeu, segons el qual el fiscal està obligat a tirar endavant l'acusació d'ofici per a què el cas sigui jutjat -només en uns casos molt acotats per la llei i amb caràcter excepcional, el fiscal pot optar per no continuar els processos-. Aquest és el cas de països com Espanya i Itàlia, però no el de Bèlgica que, com altres països on tradicionalment ha regit pel principi de legalitat (Alemanya, Àustria o França), ha introduït diverses correccions a aquest principi per tal de fer possible la imposició de sancions penals sense necessitat de dur a terme totes les fases del procés penal i, per tant, sense que calgui celebrar un judici. Així, en la

jurisdicció d'adults de països com Bèlgica o França s'ha reconegut al fiscal, per a una sèrie de delictes, la facultat de decidir si és més adient no continuar exercint l'acció penal o bé proposar a l'ofensor una mesura alternativa per tal d'abreujar el procés penal. De fet, entre els països del sistema continental europeu, encara és més habitual la incorporació plena del principi d'oportunitat en l'àmbit de justícia juvenil, amb l'objectiu d'evitar l'efecte estigmatitzador del procés penal per al menor i modelar la intervenció judicial de manera que sigui en el millor interès del menor.

És també amb aquesta finalitat que a països com Austràlia i Nova Zelanda, en l'àmbit de justícia juvenil, la policia pot jugar un paper similar al del fiscal de manera que quan es deté a un menor ofensor, en funció de la gravetat del fet, la mateixa policia pot imposar un avís (*warning*), una amonestació (*caution*) o bé mesures de major entitat, com pot ser un *conferencing*, sense que el cas s'arribi a traslladar al sistema judicial formal i, en canvi, es tanqui en seu policial. No obstant, la policia no disposa d'aquesta opció a Bèlgica, on la possibilitat de derivar el cas a programes de justícia restaurativa només la tenen reconeguda el fiscal i el jutge de menors.

5.1 Nova Zelanda

5.1.1 Context d'aparició i marc legislatiu

Nova Zelanda va ser el primer país del món en institucionalitzar una forma de justícia restaurativa. La *Children, Young Persons and Their Families Act* de 1989 (Llei del 89) donava la volta al sistema judicial juvenil, abandonava el model punitiu característic de la justícia retributiva i donava un lloc prioritari a la justícia restaurativa¹⁷ i a les seves pràctiques, especialment els *Family Group*

¹⁷ L'any 1989, any en què s'aprova la *Children, Young Persons and Their Families Act*, encara no s'havia definit conceptualment el paradigma de justícia restaurativa. L'any següent Howard Zehr va publicar el seu llibre, *Changing Lenses*, i és aquest llibre (Zehr, 1990) el que introdueix la idea de l'aproximació restaurativa com un nou model de justícia, defineix els valors i els principis de la mateixa i l'emmarca conceptualment. D'aquesta manera, els valors i principis de la justícia restaurativa van ser paulatinament integrats després de l'aprovació d'aquesta llei. Tot i això el FGC es considera el primer exemple d'implementació i institucionalització de la justícia.

Conferencing (FGC) que, des d'aleshores, són una part integral dels processos judicials de menors de 14 a 17 anys. Val a dir que els FGC també s'utilitzen amb menors de 10 a 13 anys des de la xarxa d'atenció social al menor.

En l'àmbit d'adults, la justícia restaurativa va guanyar impuls des de la creació de la primer grup o entitat proveïdora de serveis al 1995. A partir d'aquest moment i fins l'actualitat, cada vegada hi ha més entitats que ofereixen serveis de justícia restaurativa en l'àmbit penal i també fora d'aquest àmbit, especialment a les escoles. Però l'impuls més formal es dona a partir de l'any 2002 amb la *Sentencing Act*, la *Parole Act* i la *Victim's Right Act* i més tard amb l'actualització de la llei al 2004, on s'obre la possibilitat d'utilitzar la justícia restaurativa en l'àmbit d'adults.

Així és que, segons la documentació consultada, les pràctiques de justícia restaurativa en l'àmbit de justícia juvenil formen part del propi sistema, de fet es configuren com el centre del sistema¹⁸, tal i com regula la Llei del 89. En canvi, en l'àmbit d'adults, les lleis de 2002 *Sentencing*, *Parole* i la *Victim's Right* obren la possibilitat d'utilitzar la justícia restaurativa. La possibilitat i, fins i tot, la recomana, però no l'obliga. L'oferiment es pot fer des dels programes de *diversion* (policia) o des del jutjat. Els casos que es consideren derivables a justícia restaurativa s'externalitzen a les anomenades *empreses o entitats proveïdores de serveis restauratius*, per retornar després al jutjat -que ha de tenir en compte els acords per a la sentència -si ja s'ha iniciat un procediment penal- o finalitzar dins del programa de *diversion*, si no s'ha endegat el procediment judicial.

Segons el *Ministry of Justice* (2010) actualment té conveni amb 26 entitats proveïdores de serveis restauratius -8 de les quals són maoris- i tot això es centralitza des de l'organisme nacional *Restorative Justice Aotearoa*. El Ministeri de Justícia compta amb un equip oficial, anomenat *The Restorative Justice Team*, que proporciona assessorament sobre polítiques restauratives en l'àmbit d'adults, gestiona el finançament dels programes amb les entitats

¹⁸ Veure esquema a l'*Annex V*.

proveïdores de justícia restaurativa, i s'encarrega del desenvolupament i implementació de noves pràctiques i processos. Actualment, les peces clau del treball d'assessorament d'aquest equip es centren en valorar l'aportació de la justícia restaurativa pel què fa a l'atenció als drets de les víctimes i també a l'abordatge de les causes de la delinqüència, del comportament delictiu i de la criminalitat. L'equip també avança en relació amb la millora de la qualitat dels serveis restauratius: desenvolupament d'un nou model basat en els resultats, introducció d'un sistema de registre que permeti l'avaluació continua i fiable de l'eficàcia dels serveis, concreció de la formació i acreditació dels professionals i el desenvolupament d'un marc de garantia de qualitat.

Com indica Connolly (2004), un canvi tan revolucionari com el que va implicar la Llei del 89 a Aotearoa rares vegades es pot explicar per un sol motiu. Per una banda, aspectes relacionats amb les especificitats i diferències culturals del propi país i el desconeixement de les mateixes han jugat un paper important:

"...at the heart of the issue is a profound misunderstanding or ignorance of the place of the child in Maori society and its relationship with whanau, hapu, iwi structures." (Ministerial Advisory Committee, 1986:7).

D'altra banda, un sistema de protecció a la infància ineficient i el desbordament i la inefectivitat del sistema judicial neozelandès, fonamentat en el model punitiu retributiu occidental, especialment en relació amb la infància i molt concretament amb els menors maoris, configuren l'escenari adequat per a l'aparició de les pràctiques restauratives a Nova Zelanda.

De fet, tal i com ens recorden MacRae i Zehr (2004), durant els anys 80 Nova Zelanda va patir una crisi familiar. Milers de menors i joves, especialment membres de les minories indígenes, van ser internats en centres de menors i presons. El sistema de justícia juvenil es va veure desbordat per la situació i es va tornar del tot inefectiu per resoldre la situació. La ràtio d'empresonament dels joves era una de les més altes del món i alhora la ràtio de delictes seguia sent també una de les més altes.

L'aproximació punitiva al delicte constituïa l'única manera d'intervenció institucional pel que feia a mesures de protecció a la infància ja que els menors,

un cop sancionats, entraven en el sistema de protecció, tot i que no eren requerits per reparar el mal causat, començaven a ser atesos pels serveis d'atenció a la infància.

Aquesta situació va afectar molt especialment a la minoria Maori. Els líders d'aquesta minoria van començar a alertar que el sistema judicial occidental era una imposició que no donava resposta a les especificitats de la seva cultura en relació amb la gestió dels delictes, i de la importància de la família i de la reparació per a la resolució dels mateixos. Van fer una crida en contra del racisme imperant en el funcionament institucional del sistema judicial neozelandès, que es manifestava amb l'empresonament dels menors i la separació de les famílies i van argumentar insistentment que els pilars de la seva identitat cultural eren: la llei, la religió i l'educació, i que quan algun d'aquests pilars era vulnerat i ignorat s'estava infringint racisme.

Amb tot això, a finals dels anys 80, el govern va iniciar una sèrie de converses amb les comunitats de tot el país. A través d'aquest procés de consulta, els Maori van recomanar que els recursos de la família i la comunitat (*whanu, hapu i iwi*) eren els que podien donar resposta a la situació.

L'any 1986, l'informe del *Ministerial Advisory Committee* (1986) evidencia el racisme imperant, tant en les institucions com en la societat neozelandesa, i recull la importància que esdevingui un canvi ideològic necessari per poder donar respostes a les necessitats maoris. Entre d'altres recomanacions, posa de rellevància la necessitat que els menors no siguin separats de la família i de trobar estratègies d'intervenció que potenciïn el paper de les famílies i la comunitat maori. Aquest informe va tenir un ressò social molt fort i va establir les bases per a la regulació de la llei l'any 89.

En l'àmbit d'adults, el mateix *Ministry of Justice* (2010) explicita que a partir dels 90 es comencen a realitzar pràctiques similars al FGC de manera informal, *ad hoc* i amb el permís o la derivació d'alguns jutges. A partir de l'any 1994 el jutge McElrea proposa la introducció de la justícia restaurativa a la seva jurisdicció. Un any després, el Ministry of Justice elabora un document sobre justícia restaurativa per propiciar el debat públic i el mateix any es crea la *New Zealand*

Crime Prevention Unit en col·laboració amb la policia i els ajuntaments per establir mecanismes de *diversion* per delinqüents adults abans d'arribar als tribunals. A partir d'aquí, i des de l'any 99, es potencia el finançament de programes de *diversion* des de la Unitat de Prevenció del Crim. L'any 2004 hi havia 17 programes i diferents projectes pilot. Nova Zelanda es configura d'aquesta manera com un dels països pioners també en la implementació de la justícia restaurativa en l'àmbit d'adults i en delictes greus.

Pel que fa a l'interès per a la qualitat de la justícia restaurativa que mostra Nova Zelanda, no volem deixar de fer esment al document de principis de bones pràctiques i a la declaració de valors, elaborat pel *Ministry of Justice* conjuntament amb els professionals i les entitats proveïdores de justícia restaurativa (Ministry of Justice, 2008). Pel que fa als principis concreten els següents:

- La participació en els processos és voluntària.
- Cal encoratjar la plena participació de la víctima i l'ofensor.
- Una participació efectiva requereix que els participants, especialment la víctima i l'ofensor, estiguin ben informats.
- Ha d'implicar la responsabilització de l'ofensor.
- La flexibilitat i la capacitat de resposta són característiques inherents als processos de justícia restaurativa.
- Cal tenir cura de la seguretat emocional i física dels participants
- Els proveïdors de justícia restaurativa i els facilitadors han de garantir la prestació d'un procés eficaç.
- El procés de justícia restaurativa només s'ha de dur a terme en els casos apropiats.

En relació amb els valors destaquen: la participació, el respecte, l'honestedat, la humilitat, la interconnexió, la responsabilització, l'empoderament,

l'esperança. I, específicament, pel que fa a la pràctica, indiquen que un procés pot ser considerat restauratiu quan:

- ha estat conduït per un facilitador competent i imparcial,
- és inclusiu i col·laboratiu,
- implica la participació voluntària,
- fomenta la confidencialitat,
- reconeix les convencions culturals,
- es centra en les necessitats,
- manté un respecte genuí per totes les persones que hi participen,
- valida l'experiència de la víctima,
- clarifica i especifica un pla d'actuació per a l'ofensor,
- té com a objectiu l'obtenció de resultats transformadors, i
- té en compte les pròpies limitacions.

Detallem a continuació (Taula 5) els principis de tot procés de justícia restaurativa en l'àmbit de menors, recollits en la Llei del 89 i els objectius dels FGC segons MacRae i Zehr (2004).

Taula 5. Principis i objectius de base que fonamenten el model FGC neozelandès en l'àmbit de la justícia juvenil.

7 OBJECTIUS	7 PRINCIPIIS
<p>1. DIVERSION. Mantenir els menors ofensors fora del sistema penal intentant no etiquetar-los de delinqüents, fonamentat en dues idees: a) el contacte amb el sistema penal sovint incrementa en lloc de disminuir els delictes b) la majoria d'ofensors tenen problemes del desenvolupament i no patològics i per tant poden enfortir-se amb processos restauratius c) les respostes basades en la comunitat es poden centrar més en les necessitats i les conductes que la custòdia.</p> <p>2. RESPONSABILITAT (ACCOUNTABILITY). Els ofensors han de responsabilitzar-se de les accions i reparar el mal causat.</p> <p>3. PARTICIPACIÓ DE LA VÍCTIMA. Les víctimes necessiten ser reparades, i han de tenir l'oportunitat de participar en la presa de decisions. La implicació de la víctima proporciona una genuïna responsabilització (<i>accountability</i>) als ofensors.</p> <p>4. PARTICIPACIÓ i ENFORTIMENT (empoderament) DE LA FAMÍLIA DE L'OFENSOR. Han de ser implicades en el procés i en la presa de decisions. Implica l'assumpció de base que les famílies, també les desestructurades, són capaces d'ajudar als menors a treballar en relació amb els efectes de la seva conducta si se'ls dona suport.</p> <p>5. PRESA DE DECISIONS CONSENSUADA. No per majoria, tothom ha d'estar d'acord.</p> <p>6. ADAPTACIÓ CULTURAL. El procés ha d'adaptar-se a les necessitats i especificitats culturals dels participants.</p> <p>7. GARANTIES DE PROCÉS. Els drets dels menors han de ser respectats. Els advocats dels menors són convidats al procés i garanteixen aquests drets.</p>	<p>1. El procés penal ha de ser evitat a menys que l'interès públic ho requereixi (la presència d'un representat de la policia vol garantir aquest aspecte, el coordinador ha de considerar possibles alternatives).</p> <p>2. Els processos penals no han de substituir a la protecció, residència o cura del menor.</p> <p>3. Les famílies han de ser enfortides (empoderades). La llei especifica que les mesures han de potenciar l'enfortiment de la família i el desenvolupament de les capacitats necessàries perquè la família pugui gestionar el delicte. Assumeix que si les famílies són encoratjades a reparar a les víctimes i a la comunitat i se'ls dona suport per fer-ho els resultats són més efectius.</p> <p>4. S'ha de mantenir als menors en la seva comunitat sempre que sigui possible. Les recerques demostren que els menors separats de les seves comunitats i immersos en comunitats on se senten maltractats i a les que no se senten vinculats o pertanyents és més fàcil que delinqueixin. L'empresonament incrementa el problema augmentant el sentiment de ràbia contra la societat-comunitat.</p> <p>5. L'edat del menor o del jove s'ha de tenir en compte. La conducta dels menors i les seves necessitats seran profundament afectades pel procés. Exceptuant els assassinats i els homicidis, els joves menors de 17 anys normalment van als FGCs i no al jutjat, on les decisions són preses tenint en compte les seves necessitats i la seva responsabilitat.</p> <p>6. S'ha de promoure el desenvolupament del menor adoptant la mesura menys restrictiva.</p> <p>7. Cal considerar els interessos de les víctimes. Tant en relació directa amb la víctima (participació, implicació, reparació) com en relació a l'ofensor per potenciar la responsabilització del mateix.</p>

5.1.2 Característiques del FGC a la jurisdicció de menors

MacRae i Zehr (2004) defineixen el FGC neozelandès com un tipus de procés de presa de decisions que implica una trobada cara a cara entre l'ofensor, la seva família, les víctimes i les seves persones de suport, un representant de la policia i d'altres persones si el cas ho requereix. En general, el FGC és organitzat i dirigit pel *Youth Justice Coordinator* (coordinador)¹⁹, el procés ha de seguir els principis que marca la llei del 89.

Dins del sistema judicial juvenil neozelandès, hi ha diferents tipus de *conferencing* i aquest pot ser derivat per la policia o pel jutjat. Segons MacRae i Zehr (2004) ens podem trobar amb els següents:

1. *Intention to Charge Conference*. Quan la policia considera que un fet s'ha de resoldre més enllà d'una amonestació i, malgrat té les proves suficients per poder derivar el cas al jutjat per iniciar el procediment, no ho fa. En lloc d'això, consulta i coordina amb el coordinador per endegar un FGC. El FGC ha de determinar si els fets són acceptats pel menor i decidir què es pot fer per resoldre la situació. Aquest procés pot implicar un pla de treball que es defineixi en la trobada, si aquesta es viabilitza, i acabar amb acords o pot finalitzar amb la decisió que cal iniciar el procediment judicial.
2. *Charge Not Denied Conference*. Es dona en aquelles situacions en les que ja s'ha iniciat el procés judicial i l'ofensor no nega els càrrecs. El jutjat deriva el cas a FGC, que ha de determinar com es pot donar resposta al fet delictiu. Del procés se'n deriven múltiples recomanacions: que els càrrecs siguin retirats, una modificació dels càrrecs per tal que reflecteixin millor el que va passar, que el menor completi el pla de reparació en presó preventiva amb o sense llibertat vigilada. En casos molt greus poden recomanar en quina jurisdicció s'ha de tractar el delicte (menors o adults).

¹⁹ El *Youth Justice Coordinator* depèn del servei *Child, Youth and Families del Ministry of Social Development*. El coordinador pot facilitar la trobada però també pot delegar la facilitació de la mateixa en un treballador social.

3. *Charge Proven Conference*. És sol·licitada pel jutjat quan el menor ha estat declarat culpable en un judici. A Nova Zelanda s'ha de fer una trobada abans que el jutjat decideixi la pena. Això s'aplica en tot tipus de delictes excepte assassinat i homicidi. Aquest FGC ha de servir per fer recomanacions per al tipus de pena a imposar o per aconseguir uns acords alternatius.
4. *Custody Conference*. Quan el tribunal deriva a FGC a un menor que nega els fets i al que se li ha ordenat algun règim de custòdia (en un centre de menors, en una família o amb la policia). Aquest FGC té l'objectiu de trobar opcions alternatives a la custòdia i, si això no és possible i es decideix que el menor ha de mantenir-se en custòdia, es prenen decisions en relació amb els programes en els que ha de participar.

Pel que fa al procés, els participants i el facilitador, el model neozelandès presenta una sèrie de característiques específiques que mostrem a continuació en la Taula 6. En general, poden participar tots els actors que es llisten a la taula, però l'assistència és només obligatòria pels ofensors i la seva família i pels representants de la policia.

Taula 6. Característiques del model neozelandès. Adaptació de MacRae i Zehr (2004)

FGCs . Característiques del model neozelandès		
Característiques del procés	Participants	Característiques del facilitador
<ul style="list-style-type: none"> • Pretén donar resposta a delictes greus (amb l'excepció d'assassinat i homicidi). • És el centre del sistema penal juvenil. • La decisió (resolució) es pren per consens (no per majoria). • Es centra en la família. • Implica una reunió privada de l'ofensor i la seva família. • És flexible i té com objectiu adaptar-se a les especificitats culturals. • Es fonamenta en els 7 principis i objectius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Els ofensors i les seves famílies (inclou família extensa). • Víctimes o els seus representants i persones de suport. • Representants de la policia (<i>Youth Aid Officer</i>). • Advocats dels menors. Per protegir els drets dels menors - el seu rol no és adversarial-. • Assessors legals. Per assessorar en temes culturals i garantir que el procés respecte les especificitats culturals de tots els participants. • Treballadors socials. Si la família de l'ofensor ho demana o les agències de custòdia ho requereixen o si és necessari per donar suport a l'ofensor. • Informadors (<i>information-givers</i>). Algunes vegades, persones amb informació específica (escola, comunitat, església...) poden participar però només durant la part de la reunió que és més rellevant. • Altres, cuidadors, persones que tenen cura del menor. 	<ul style="list-style-type: none"> • És un treballador social. La persona que organitza i coordina el FGCs normalment és també el que després condueix el procés i és anomenat <i>YOUTH JUSTICE CO-ORDINATOR</i> i facilitador. • No segueix un guió preestablert. • Ha d'assegurar que la resolució incorpori, responsabilització, reparació, pla de treball i seguiment. • Ha d'empoderar la família de l'ofensor.

Maxwell et al. (2004a) especifica en el seu informe que la trobada inclou el(s) menor(s) i el seu advocat defensor si s'ha concretat així, els membres de la família, *whanau* o grup familiar, el policia, el *Youth Justice Co-ordinator*, i en casos en que hi ha algun seguiment o règim de custòdia es convida al treballador social del servei *Child, Youth and Family* (CYFS), i es convida també a la víctima o al seu representant.

Al 1994, com a resposta de l'informe del *Ministerial Review Team to the Minister of Social Welfare* (Mason, Kirby i Wray, 1992) en relació amb la revisió

de la Llei del 89, el govern esmena la llei incorporant la possibilitat que les víctimes també puguin aportar persones de suport a la trobada. L'ofensor i la seva família disposen, si ho volen, d'un temps privat per a les deliberacions i poden demanar l'ajornament de la trobada si necessiten més temps. El FGC es pot dur a terme on la família vulgui, a les oficines del CYFS, a casa de la família o a la marae (cases de trobada).

Respecte a les fases del procés, segons Maxwell et al. (2004b), el FGC té 3 components principals: la preparació, la trobada i el seguiment dels acords. En funció de totes les dades recollides, descrivim a continuació les fases del FGC i també els moments de la trobada:

1a fase: Preparació

La fase preparatòria la realitza el coordinador i implica les següents tasques:

- El coordinador es posa d'acord amb la policia i, conjuntament, decideixen si es pot viabilitzar un FGC.
- S'envien cartes a les víctimes, a l'ofensor i als pares de l'ofensor. Aquestes cartes inclouen un tríptic explicatiu del procés i es demana a les parts que es posin en contacte amb el coordinador en les properes 72 h. Si no hi ha resposta a les cartes s'utilitza la via telefònica. L'eix central de la conversa és concretar una entrevista on poder explicar les característiques del procés.
- Es realitzen entrevistes amb les parts per tal d'aclarir les característiques del procés, implicacions i voluntarietat. Un cop s'ha definit el nivell de participació, es concreten el lloc, la data, l'hora, les persones que participaran en el procés i com. Tot això es decideix amb les parts.
- El coordinador es posa en contacte amb la xarxa de suport comunitari i amb informants secundaris, si cal.

En la Taula 7 presentem el treball preparatori que es realitza amb les víctimes i com aquestes poden participar o no en les trobades, així com el treball amb l'ofensor i la seva família.

Taula 7. El treball amb les víctimes i amb els ofensors. Adaptat de MacRae i Zehr (2004).

EL TREBALL DE PREPARACIÓ AMB LES VÍCTIMES I FORMES DE PARTICIPACIÓ	EL TREBALL DE PREPARACIÓ AMB L'OFENSOR I LA SEVA FAMÍLIA
<p>La raó del contacte inicial amb les víctimes²⁰ és informar sobre: els seus drets, la trobada (com funcionarà, qui hi pot participar), els efectes del procés restauratiu pel que fa al fet delictiu, i de com poden -o no- participar en el procés. Poden participar de 3 maneres i no participar:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ser presents i portar persones de suport amb elles (família, amics, o algun representant d'alguna associació de suport a les víctimes). <p>El sistema neozelandès normalment proveeix assistència per cobrir les necessitats de les víctimes per assistir a la trobada (desplaçaments, <i>babysitters</i>, etc.). Per acomodar-se als horaris laborals el FGC normalment és realitza al vespre.</p> <p>Les víctimes poden assistir només a una part del FGC (normalment la part on es comparteix la informació), aleshores la família de l'ofensor assegura a la víctima que inclouran els seus desitjos en el pla final, i el coordinador en farà una supervisió.</p> <p>També poden decidir participar només quan ja s'ha definit un pla de treball que inclou un compromís per part de l'ofensor i un inici d'actuacions per reparar.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poden enviar un representant que també pot portar persones de suport. - Poden decidir que només enviaran informació (si escullen aquesta opció perden el dret de participar en les decisions i d'estar en desacord amb les decisions preses). <p>Pot comportar: enviar un vídeo que serà visionat en la trobada, pot participar en la trobada telefònicament o pot decidir veure la trobada des d'un circuit de vídeo tancat en una habitació separada i tenir al seu voltat persones de suport (treballador social i altres persones). Si la víctima decideix escriure notes o cartes aquestes poder ser llegides també a la trobada. Totes aquestes opcions volen garantir el fet de donar resposta al les necessitats de la víctima.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Poden declinar participar 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Revisar si entenen el càrrecs que se'ls imputen i el funcionament, els objectius i les conseqüències d'un procés restauratiu. Es pot requerir l'ajut de la policia i de l'advocat del menor. 2. Explicar que tindran una reunió privada familiar durant el FGC i la importància de la decisió que prenguin. 3. Preguntar-los quines són les persones que volen que participin en el FGC. 4. Si hi ha alguna persona que el menor admira i hi confia, cal incorporar-la en el procés. 5. Si la família no té xarxa social és important assistir-la per tal que en comencin a teixir una, per això el coordinador ha d'estar ben vinculat a la comunitat. Els coordinadors han de tenir relacions de treball amb organitzacions que representin les diferents cultures i amb diferents recursos. Es poden implicar aquestes organitzacions per a la presa de decisions i per al monitoratge del pla. 6. Si la família no té família extensa es pot recórrer a aquestes organitzacions per tal que donin suport a la família. 7. Cal oferir i posar en contacte a la família amb una o més organitzacions que els puguin donar suport. 8. En ofenses greus que requereixen un alt grau de supervisió la clau de l'èxit pot ser la implicació de les organitzacions en el seguiment i suport a la viabilització del pla.
<p>Concretar la data, el temps, el lloc i qui participarà en el FGC.</p>	

²⁰ En delictes on no hi ha una víctima identificable (infraccions de trànsit o possessió de drogues) es considera la comunitat com a víctima, i en aquest cas entenen que és la policia qui representa la comunitat. Tot i això, és possible incorporar víctimes d'altres casos similars. Poden participar en tot el procés i en la presa de decisions - tot i això, s'apunta que hi ha el risc que aquestes persones esperin que l'ofensor arregli allò que els va passar a elles- (MacRae i Zehr, 2004).

2a fase: La trobada

Normalment el facilitador de la trobada és el mateix coordinador, però aquest pot delegar aquesta funció a un altre treballador social.

Aquesta fase es refereix al moment de la trobada conjunta amb totes les parts –on és imprescindible la participació de l'ofensor i la seva família, del policia, i del facilitador- i inclou els següents moments clau: preparació de l'espai per a la trobada i salutacions, apertura, compartint informació, refrigeri, reunió privada de l'ofensor i la seva família, construint l'acord i tancament.

1. Preparació de l'espai per a la trobada i salutacions

Implica preparar l'espai tenint en compte les especificitats de la trobada i dels participants en la mateixa. Segons MacRae i Zehr (2004), és important comptar amb un espai adequat i tenir més llocs dels necessaris, ja que permet més flexibilitat pels participants en el moment d'escollir el seu lloc. Moltes vegades la víctima vol asseure's separada de l'ofensor dos o tres cadires. El lloc es pot modificar durant la trobada en funció del clima de la mateixa. És important que no hi hagi interrupcions de persones ni trucades de telèfon. És necessari també tenir una sala preparada per a la reunió privada de l'ofensor i la seva família i un espai per poder oferir un refrigeri. El cercle és la configuració més adequada, cal dissuadir a tots els que es vulguin asseure fora. Els llocs han de permetre que tothom pugui sortir de la sala quan vulgui, sense haver de passar per davant de la persona amb qui està en conflicte.

En el seu estudi longitudinal, Maxwell (2003) ressalta que en les entrevistes realitzades amb les víctimes, moltes comentaven que no van ser saludades en arribar a la trobada. D'aquesta dada conclou que és important realitzar una bona rebuda a les víctimes i iniciar la trobada amb una roda de presentacions.

2. Apertura

És el moment inicial de la trobada. Cal preguntar als participants on volen asseure's i si s'ha pactat pregària o *Karakia*²¹, iniciar-la. Després fer les presentacions, primer el facilitador i després la resta de participants. La idea és que cadascú es presenti a si mateix i que incorpori els motius pels quals estan en el grup.

Aquest moment també inclou una introducció legal del FGC, un recordatori en relació amb la possibilitat de poder parar o sortir si algú ho necessita i que és responsabilitat del facilitador garantir que tot el procés i els acords segueixin els principis i objectius que marca la llei. Aquest moment s'acaba amb l'aclariment de dubtes i preguntes si és que algú en té.

3. Compartint informació

L'atenció es desplaça a la conducta de l'ofensor (comportament delictiu). Normalment, tot i que no sempre, s'inicia amb la lectura del resum dels fets proporcionat per la policia, en el sumari on consten els càrrecs. Es pregunta a l'ofensor si entén i accepta els càrrecs i si admet o nega el delicte. Abans de la trobada ha de quedar clar per part de l'ofensor que ell/ella no ha d'acceptar cap imputació si no ho té clar. Maxwell (2003) ens recorda la importància que l'assumpció la realitzi el menor sense cap tipus de coerció ni per part de la família, ni per part dels professionals presents en la trobada. Si hi ha una no acceptació dels fets per part de l'ofensor, la trobada no pot seguir endavant.

Un cop el menor accepta els fets, es demana a les víctimes que expliquin l'impacte que ha tingut el fet delictiu en elles. En les entrevistes preparatòries s'ha treballat aquest aspecte amb la víctima i la importància que pugui exposar el seu enuig i el seu dolor, si és que el sent, davant del menor. El facilitador fa un resum dels relats, pregunta al menor pels motius del delicte i li demana que exposi el seu punt de vista. Es fa un resum del que ha dit el menor. Es pot

²¹ El *Karakia* i la pregària tenen a veure amb la cultura maori i són rituals d'inici del procés que volen tenir en compte les necessitats de tots els participants i són pactades i comentades abans de la trobada.

preguntar al menor com se sent després del que ha sentit de la víctima i si té alguna cosa a dir-li.

Aquest pot ser el moment on les víctimes també comencen les preguntes cap a l'ofensor. La tasca del facilitador es veure si el diàleg entre tots és positiu i, si no ho és, mirar de reconduir-lo. Un dels objectius del FGC és justament establir una comunicació entre les parts. Quan el diàleg arriba a un final natural, es pot incorporar una pregunta cap a la família de l'ofensor en relació amb l'impacte del delictes i què volen del seu fill/filla i del FGC.

Abans de la reunió privada de l'ofensor i la seva família, és interessant preguntar als advocats si tenen alguna informació per aportar a la família de l'ofensor i fer un resum clar que exposi les conseqüències del fet delictiu i quins són els temes a treballar en la reunió privada.

4. Refrigeri i reunió privada de l'ofensor i la seva família

És el moment del refrigeri. Com a facilitadors és important observar què passa. Si les parts estan juntes és que la trobada està funcionant. Si les víctimes van a una altra habitació, és que encara no se senten còmodes.

Cal donar a la família tot allò que necessiten en l'espai de deliberació, paper i marcadors per utilitzar en la seva proposta. La família de l'ofensor pot convidar a qualsevol dels participants a l'espai privat per tal de poder aclarir dubtes o respondre a preguntes.

Segons MacRae i Zehr (2004), les deliberacions familiars són un punt crític del procés, ja que ofereix a l'ofensor i la seva família la possibilitat de discutir sobre temes familiars, valorar els seus recursos i definir un pla de reparació. També permet a la víctima i les persones de suport poder parlar sobre les seves necessitats i opcions amb el facilitador, la policia i la resta de participants.

5. Construint l'acord

Després de la reunió privada, l'ofensor i la seva família tornen al grup, presenten el que han treballat i exposen les seves propostes. Es potencia que

sigui el menor qui presenti les propostes i després es demana a la víctima si vol canviar o afegir alguna cosa.

Un cop la víctima ha fet els seus comentaris, s'involucra als professionals (policia i advocat). El policia és el que aporta les necessitats i els interessos de la comunitat.

L'acord i el pla d'actuació es redacten de manera clara, es clarifiquen els dubtes per a la seva implementació, com es farà, quan, qui en farà el seguiment i què es necessita per dur-lo a terme. El pla ha d'incloure com es repara a la víctima i a la comunitat, així com la manera en la que es reconduïxen les causes del delictes. Cal assegurar-se que el menor té els recursos necessaris per a viabilitzar el pla. Es revisa la proposta amb tothom, víctima, família, ofensor, policia, i es clarifica amb el menor si creu que podrà tirar endavant amb el pla. Si no hi ha acord global es poden concretar acords parcials.

6. Tancament

Si cal es finalitza amb pregària.

En molts casos la víctima ofereix al menor una feina per tal que pugui fer-se càrrec del pagament de la reparació econòmica, però en un percentatge que permeti que l'ofensor també guanyi diners (per exemple 50% de la remuneració).

Només hi ha dos límits legislatius pels acords de reparació: no es poden fer més de 200 hores de treballs en benefici a la comunitat i en el processos endegats per derivació judicial només és té compte per a la reparació el dany efectiu i no el dany secundari.

3a fase: Monitoratge del pla d'actuació i seguiment dels acords

Segons Maxwell et al. (2004a), el seguiment del pla d'actuació acordat en la trobada el fa el treballador social. De les dades del seu estudi, Maxwell (2004) n'extreu que moltes de les propostes concretades en la trobada no es viabilitzen, no perquè el menor no ho faci sinó per un monitoratge deficient.

Cartes que les víctimes han de rebre i que no reben però que sí han escrit els ofensors, i feines que han estat realitzades pels ofensors però de les quals les víctimes no en tenen notícia. Conclou que aquests fets provoquen una desil·lusió per part de les víctimes i apunta la necessitat d'establir estàndards d'actuació que garanteixin un bon monitoratge del procés, assessorament i seguiment també amb les víctimes.

5.1.3 Característiques dels processos de justícia restaurativa a la jurisdicció ordinària

Els processos de justícia restaurativa en el sistema penal d'adults neozelandès es poden donar:

- Abans d'iniciar cap procediment judicial, com una part del *Police Adult Diversion Process*.
- Durant el procés judicial, un cop declarat culpable (*Restorative Justice Pre-sentence*) perquè l'acord resultant sigui tingut en compte a l'hora de determinar la pena.
- Durant l'execució de la pena de presó, durant el darrer període de la pena en *parole*, per facilitar la reintegració a la comunitat. (Ministry of Justice, 2010).

A) *Police Adult Diversion Process* (abans d'iniciar procés judicial):

La policia de Nova Zelanda, dins dels programes de *diversion*, pot treballar amb processos restauratius en delictes lleus i amb ofensors que no tenen antecedents penals o en tenen pocs. Si l'ofensor assumeix la responsabilitat del fets i es compleixen les condicions adequades, es deriva el cas a una de les entitats proveïdores. Per tant, es treballa abans d'endegar cap procés judicial.

Aquest procés restauratiu vol involucrar a les víctimes i a la comunitat en els programes de *diversion* i pot ser una *Conference* o un *Community Panel*. Les principals diferències entre els dos models són:

Taula 8. Diferències entre *Victim-Offender Conferences* i els *Community Pannel Process* a la jurisdicció ordinària. Restorative Justice Aotearoa. Nova Zelanda.

<i>Victim offender conferences</i>	<i>Community pannel process</i>
<ul style="list-style-type: none"> - Iniciat pel coordinador i conduït per facilitadors. - No es pot tirar endavant sense la participació de la víctima o un representant de la víctima. - El facilitador no participa en la presa de decisions dels acords. 	<ul style="list-style-type: none"> - Iniciat i conduït pel mateix coordinador. - Inclou la presència de representants de la comunitat. - El coordinador fa propostes i participa en la presa de decisions dels acords i el pla d'actuació a seguir.

Un cop finalitzat el procés amb acords, si l'ofensor els compleix, el procés restauratiu -*conferences* o *Community Pannel Process*- pot suposar que no s'iniciï el procediment judicial.

B) *Restorative Justice Pre-sentence* (quan ja s'ha iniciat el procés judicial):

Els ofensors que es declaren culpables al jutjat poden ser derivats a un procés de justícia restaurativa per poder incorporar després els acords a la sentència (*Inform Sentencing Conference*). El jutjat deriva el cas a una de les entitats proveïdores i aquestes es posen en contacte per separat amb la víctima i l'ofensor. Si ambdues parts volen participar de manera voluntària, es realitza una *Restorative Justice Conference*. Aquestes trobades poden implicar tant persones de suport de la víctima i de l'ofensor, com familiars o amics. Però, també pot ser una trobada només entre víctima i ofensor. Les reunions són informals i no hi ha una forma preestablerta de com s'han de conduir ni qui hi ha de participar.

Tot i això, per norma general en les reunions es tracten els següents temes:

- En relació amb els fets, es llegeix la denúncia feta per la policia i es demana una responsabilització dels fets per part de l'ofensor.
- Tothom té l'oportunitat de posar sobre la taula la seva història, què va passar, com va passar, com es van sentir, com s'han sentit afectats pel

delicte, quines conseqüències han patit després dels fets i, mirant cap al futur, què es pot fer per reparar.

- Alguns processos utilitzen també representants de la comunitat per proporcionar perspectives diferents i proporcionar idees per concretar una forma de reparació.
- Si es pot, es concreta un pla d'actuació i/o uns acords.

Un cop finalitzada la trobada, es fa un informe que s'envia al jutjat amb els acords- també pot incloure cites textuais de la trobada- per tal que es reculli en la sentència. Els acords poden incloure activitats dirigides a reparar els fets, per exemple el pagament d'una reparació econòmica, o activitats dirigides a tractar les causes de la conducta delictiva, com un programa per a drogodependències o programes sobre control de la violència, entre d'altres.

Per a la implementació d'aquest model, *Restorative Justice Pre-sentence*, Nova Zelanda inicia al 2001 un programa pilot en 4 dels seus 148 districtes judicials (Auckland, Waitakere, Hamilton i Denedin) per fer-ne una avaluació (Ministry of Justice, 2005).

Aquest programa consistia en oferir processos de *conferencing* entre víctimes, ofensors i persones de suport en casos de delictes moderadament greus. Els objectius del programa eren donar la paraula a les víctimes i l'oportunitat de reparar als ofensors. Els acords de les trobades tenien a veure amb reparar econòmicament a la víctima, assistir a cursos o realitzar alguna tasca específica. Inclouïa tot tipus de delictes contra la propietat amb una pena màxima de no menys de 2 anys de presó, i altres delictes amb penes màximes d'entre 2 i 7 anys. Els delictes de violència de gènere van ser exclosos del programa pilot.

El procés de derivació a justícia restaurativa es va concretar de la següent manera: quan un ofensor es declara culpable d'un delicte d'aquesta tipologia, els jutges deriven el cas a justícia restaurativa. El coordinador de justícia restaurativa, empleat pel jutjat, es reuneix amb l'ofensor per valorar, per una banda, la disposició a participar i, per l'altra, les capacitats per fer-ho. Un cop es

valora la viabilitat per part de l'ofensor, des del jutjat es deriva el cas a una de les empreses proveïdores de serveis restauratius. Aquesta entitat assigna un facilitador que es posa en contacte per separat amb víctima i ofensor²² i es torna a valorar la viabilitat del procés. Si és viable, es realitza la trobada i del resultat de la mateixa es fa un informe al jutge. El jutge decideix si incorpora totalment o parcialment els acords i també pot ajornar la decisió fins tenir un informe sobre el compliment dels acords. En conseqüència, els ofensors poden ser absolts o condemnats. La participació, tant per la víctima com per a l'ofensor, és voluntària i només un 36% dels casos derivats van acabar en un procés de justícia restaurativa degut, principalment, a la no acceptació per part de les víctimes.

5.1.4 Resultats d'avaluacions i recomanacions

5.1.4.1 Avaluacions i recomanacions en l'àmbit de la jurisdicció de menors

La recerca de l'impacte del FGC en l'àmbit de menors ha estat molt prolífera en països com Nova Zelanda i Austràlia. Tal i com afirma Maxwell (2004b), la majoria de les recerques (Maxwell i Morris, 1993; Hudson et al, 1996; Morris et al, 1998; Levine et al, 1998; Maxwell i Morris, 1999; Daly, 2000; Daly i Hayes, 2001; Morris i Maxwell, 2001; Daly, 2003) s'han centrat en l'avaluació dels efectes del procés a curt termini. Aquestes recerques han demostrat que diferents models de *conferencing* aconseguen acords que satisfan a tots els participants en el procés incloent a les víctimes, que el *conferencing* és més inclusiu que el procés judicial ordinari i que aconseguen la responsabilització de l'ofensor i la reparació a la víctima.

Actualment, les recerques es focalitzen en avaluar els efectes del *conferencing* a llarg termini en relació amb la reincidència i la reinserció. A Nova Zelanda,

²² Les trobades poden integrar persones de suport de víctimes i ofensors, famílies, amics, etc., i també persones de la comunitat com policies, treballadors socials o d'altres, però no és imprescindible que hi participin, per tant, tot i ser plantejat com un procés de *conferencing* pot ser un procés de mediació entre víctima i ofensor, i és imprescindible que la víctima o un representant de la mateixa hi participi per tal de viabilitzar el procés.

Morris i Maxwell (1997), Morris et al. (1998) i Maxwell i Morris (1999) aporten dades que suggereixen que un procés efectiu de *conferencing* pot reduir la reincidència i incrementar la possibilitat que els ofensors es reintegrin a la comunitat.

Amb tot, l'informe més complet és el de Maxwell et al (2004a, 2004b), que recull les dades d'una recerca iniciada l'any 1999 i finalitzada el juny de 2003 on es fa un seguiment a 1003 joves que van participar en un FGC al 1998, dels que destaquem les següents dades i conclusions:

a) De les dades generals:

- Des de la introducció de la llei al 89, el nombre procediments als jutjats de menors van disminuir significativament. De 630 per 10.000 al 1987 van passar a 240 per 10.000 al 2001 i també el nombre d'empresonaments, de 300 al 1987 a menys de 100 al 2001.

b) Dels plans d'actuació i els acords:

- El 90% dels FGCs incorporaven la responsabilització de l'ofensor i en un 80% les tasques incorporades en el pla d'actuació es van realitzar completament.
- Un 50% dels plans d'actuació incorporaven mesures que tenien a veure amb el benestar del menor, com plans de rehabilitació i reintegració, 2 de cada 5 incorporaven mesures per assistir al menor en la seva reintegració, 3 de cada 10 en temes relacionats amb l'educació, la formació i la recerca de feina. En 1 cas de cada 8 es planteja canviar el lloc de residència.
- En relació amb la reparació, les dades indiquen que en 3 de cada 4 FGC s'inclou una disculpa, en un 50% s'inclou una reparació econòmica i dues terceres parts inclouen un treball en benefici de la comunitat.
- En 3 casos de cada 5 s'inclouen sancions restrictives, en 1 cas de cada 7 es va recomanar una inhabilitació del permís de conduir. Els autors

suggereixen que aquestes sancions no són sempre necessàries i que no són consistents amb els objectius i principis de la Llei del 89.

- En alguns casos se sent que són els professionals els que acaben prenent les decisions.

c) De la reincidència:

- Les dades suggereixen que la reincidència no augmenta i que pot estar disminuint.

d) Dels resultats positius en la vida dels menors:

Per assolir respostes efectives en relació amb la delinqüència juvenil, cal un treball des de diferents àrees i diferents nivells d'intervenció. És important assegurar-se que es pot cobrir el següent:

- Serveis i estratègies que responguin a les primeres senyals de carències, risc, problemes familiars i parentals, problemes escolars i conductes antisocials.
- Donar respostes adequades quan els menors entren en contacte amb el sistema penal juvenil.
- Donar oportunitats als menors per a que, en entrar a l'edat adulta, puguin desenvolupar un estil de vida constructiu i evitar la reincidència.

En relació amb la pràctica del *conferencing*, Maxwell (2004a, 2004b) efectua alguna proposta en relació als professionals que poden participar en les trobades, els coordinadors i facilitadors:

- Formar a tots els professionals que es poden veure implicats en un FGC, coordinadors, policia, treballadors socials i advocats, identificant les tasques clau a realitzar per cadascú i el coneixement de bones pràctiques.
- Assegurar-se que el coordinador del servei rep suport professional i disposa d'un entorn de treball encoratjador i on es valora la seva feina.

- S'identifica la necessitat que els facilitadors puguin tenir supervisió i formació i un entorn que faciliti la feina (per exemple disposar dels recursos necessaris -recursos tècnics: ordinadors, etc., i humans: un bon ambient de treball, i un treball en equip eficaç) per poder gestionar, coordinar i conduir la trobada, ja que tot això pot incidir en l'efectivitat de la mateixa.

Per acabar l'exposició de dades, ens sembla interessant l'aportació de la mateixa autora en relació amb l'argumentació científica que vol desmuntar una sèrie de prejudicis en relació amb la justícia restaurativa i potenciar la seva superació:

- No és veritat que un procés FGC sigui més ràpid que un procés ordinari. Els FGC que són derivats pel propi jutjat es resolen abans que les derivades per la policia. La presa de decisions no és fàcil ni ràpida i això alenteix el procés.
- No és veritat que un FGC sigui una resposta tova al delictes. Els ofensors no valoren el FGC com una opció fàcil. A la trobada es troben cara a cara amb la víctima i la seva família i saben que aquestes esperen una disculpa i una reparació. Anar al jutjat i rebre una ordre és una opció, segons els menors, més simple i fàcil.
- No és veritat que els FGC no resolguin positivament el delictes. La majoria del participants creuen que els resultats dels FGCs han estat apropiats. Una anàlisi sobre el que fan els menors ofensors després de la trobada indica que actuen de la millor manera que poden per reparar el delictes.
- No és veritat que els menors no compleixin els acords. Quan els menors ofensors estan d'acord amb disculpar-se, reparar el delictes econòmicament o amb una tasca reparatòria, la gran majoria compleix amb la tasca acordada. Tanmateix, el buit en el monitoratge i el contacte amb les víctimes durant el seguiment dels acords poden fer que s'acusi falsament al menor de no complir amb el pla pactat.

- No és veritat que els plans i acords del FGC són més tous que les sentències judicials i que es compleixin menys que aquestes. És més probable que la víctima rebi una disculpa i una reparació en un procés de FGC que en un procés judicial ordinari. Les víctimes, normalment, referencien que se senten bé sabent qui és el seu ofensor i quines són les accions que es fan per tal que assumeixi la responsabilitat dels fets i perquè no torni a delinquir. És veritat, però, que alguns ofensors i les seves famílies no poden completar la reparació, potser perquè no és possible o perquè les expectatives de la víctima no es poden complir.

5.1.4.2 Avaluacions i recomanacions en l'àmbit de la jurisdicció ordinària

Nova Zelanda s'anomena a ella mateixa com el país pioner en la implementació de programes de justícia restaurativa i també de la seva avaluació. En el mateix moment en el que s'inicia el programa pilot en l'àmbit d'adults, l'any 2001, el *Ministry of Justice* inicia l'avaluació del mateix, i els resultats es publiquen al 2005 en l'informe *New Zealand court-referred restorative justice pilot: evaluation*, informe al que nosaltres fem referència i del que ens sembla important destacar els següents punts:

Cobreix 539 casos derivats a programes de *conferencing* des del 4 de febrer de 2002 fins el 3 de febrer del 2003, inclou 192 trobades i té els següents objectius: valorar l'increment en la superació dels efectes dels delictes per part de les víctimes, l'augment de la satisfacció de les víctimes en relació amb el sistema judicial, la reducció de la reincidència dels casos derivats a justícia restaurativa en relació amb els casos en processos judicials ordinaris.

En les conclusions, els autors especifiquen que la derivació de casos als programes de justícia restaurativa promou la implicació de les víctimes en el tractament del delicte -tot i que no totes estan disposades a participar-hi-. Ara bé, les víctimes que sí van participar es van mostrar satisfetes amb la trobada i amb els acords, i van augmentar la seva comprensió del perquè del delicte i de la probabilitat de reincidència.

L'avaluació identifica àrees de millora per afavorir la satisfacció de la víctima, com són el monitoratge i seguiment dels acords també amb les víctimes i clarificar la relació i els efectes dels acords en la sentència judicial. En relació amb la superació del efectes del delicte per part de la víctima, queda clar que la justícia restaurativa promou la recuperació, però que no pot substituir altres serveis d'atenció a la víctima.

Per part de l'ofensor, destaquen la participació d'aquest en relació amb la resolució del propi delicte, l'oportunitat que significa per a aquests d'exposar el seu punt de vista i la participació en la presa de decisions i l'acord. En general, els ofensors es mostren satisfets amb els acords aconseguits i amb els processos de *conferencing*.

Conclouen també que van trobar un petita reducció de la reincidència, entre un 15 i un 20% del casos que havien passat per un procés de justícia restaurativa en comparació amb els que no ho havien fet, i que la justícia restaurativa pot respondre més adequadament a les necessitats personals i emocionals de les víctimes del delicte.

De l'interès del *Ministry of Justice* en identificar els efectes en la disminució o no de la reincidència, s'endega un estudi específic sobre aquest aspecte (Ministry of Justice, 2011). En aquest estudi, es conclou que els ofensors que han participat en un procés de justícia restaurativa redueixen la ràtio de reincidència en un 20 % en els 12 mesos següents al delicte –dada que és coherent amb l'estudi del 2005- en comparació amb altres ofensors que no havien participat en cap procés de justícia restaurativa. D'altra banda, fan referència a que, en el cas de reincidència, la freqüència de la reincidència és menor i el nombre d'ofensors empresonats també.

D'alguna manera, en coherència amb les dades que es presenten en l'estudi, els autors relacionen la participació en processos de justícia restaurativa amb un canvi conductual de l'ofensor respecte a la conducta delictiva i d'aquí en conclouen un benefici pel que fa a la disminució de la víctimització i un benefici econòmic en relació amb la reducció de costos.

Val la pena destacar que, tot i que en el programa pilot iniciat al 2001 (*Ministry of Justice*, 2005), com ja hem comentat, no es van incorporar casos de violència de gènere, des de fa uns anys es valora la idoneïtat d'implementar processos restauratius per aquest tipus de casos. Hi ha una preocupació creixent en revisar i avaluar l'efectivitat i prova d'això és l'informe del *Ministry of Justice* de 2008, on en les conclusions de l'estudi publicat s'especifica el següent:

- Els tipus de casos de violència de gènere que s'estan duent a terme inclouen casos de violència lleu o moderada, on les agressions no han requerit l'ingrés hospitalari de la víctima.
- Els resultats indiquen que la participació en processos restauratius de parelles que volen continuar la seva relació combinadament amb la participació dels delinqüents o ofensors en programes de prevenció/gestió de la violència pot produir un canvi positiu en algunes parelles. D'altra banda, per a les parelles que ja no estan juntes, la participació en processos restauratius pot implicar aclarir aspectes de la finalització de la relació de manera amistosa i això és especialment important quan hi ha menors involucrats.
- Per tot això, es considera la justícia restaurativa com un recurs a utilitzar en aquests casos i que forma part del conjunt de possibles respostes a la violència de gènere. I es planteja la necessitat de definir protocols d'actuació específics per a aquesta tipologia.

Amb tot, i per concloure, es presenta Nova Zelanda com el país pioner en la implementació de programes de justícia restaurativa i també de la seva avaluació, tant en l'àmbit de menors com en l'àmbit d'adults. També es tracta d'un país que ha estat i segueix sent model per a molt altres països.

5.2 Austràlia

5.2.1 Context d'aparició i marc legislatiu

Actualment el *conferencing* és una de les pràctiques de justícia restaurativa més estesa a Austràlia tot i que en l'àmbit penal també es duen a terme altres pràctiques innovadores de justícia informal no convencional com ara tribunals indígenes sentenciadors²³ o mediació entre víctima i ofensor (Daly, 2001; Daly i Proietti-Scifoni, 2009; Richards, 2010).

Si bé la pràctica del *conferencing* apareix a Austràlia principalment per transferència de l'experiència pionera que s'havia introduït a Nova Zelanda amb l'aprovació de la *Children, Young Persons and Their Families Act* al 1989, les peculiaritats d'aquest país han portat a dibuixar un desenvolupament i implementació pràctica de *conferencing* diferent al de Nova Zelanda en diversos aspectes.

Un tret distintiu clau és que Austràlia és un estat federal format per 6 Estats (New South Wales, Queensland, South Australia, Tasmania, Victoria i Western Australia) i 2 Territoris (Australian Capital Territory i Northern Territory). Els Estats deleguen en la Federació el poder legislatiu i executiu en certes matèries mentre retenen competències en altres àrees com ara gran part del Dret Penal i polítiques penals respecte a les quals poden legislar de forma independent. Així, cada Estat té el seu propi ordenament jurídic penal i disposa d'un cos de policia, de serveis penitenciaris i d'administració de justícia també propis (Department of Foreign Affairs and Trade 2008b; 2008c).

²³ Els tribunals indígenes sentenciadors (*indigenous sentencing courts*) estan formats per ancians o persones respectables de la comunitat indígena i un jutge. El jutge, els ancians o representants de la comunitat i l'ofensor, possiblement acompanyat d'una persona de suport, s'asseuen al mateix nivell i inicien un procés de comunicació amb llenguatge planer. Aquest procés comunicatiu en el què intervenen tots els presents, inclòs el jutge, té la finalitat de decidir de forma més individualitzada la pena que cal imposar. Es poden distingir dos models bàsics, *the Nunga Court model* i *the Circle Court model*. La introducció d'aquesta iniciativa informal de justícia respon a la voluntat de augmentar la confiança entre la població indígena i el sistema occidental de justícia, enfortir i capacitar les comunitats indígenes i servir de motor de canvi per al dret penal vigent. No obstant no s'aplica el dret consuetudinari sinó el Dret Penal Australià per a decidir la pena que cal imposar a persones indígenes adultes que han comès certa tipologia de delictes i s'han declarat culpables (Daly i Proietti-Scifoni, 2009).

En l'àmbit de justícia juvenil en tots els Estats el *conferencing* compta amb base legal i amb dotació de mitjans i recursos públics (Richards, 2010; Australian Institute of Health and Welfare, 2009). No obstant, s'observen diferències, tant a nivell legislatiu com pel que fa a la pràctica que en certa manera són reflex dels diferents factors que han influït en el sorgiment i l'evolució del *conferencing* en cada Estat.

En canvi, la situació en la jurisdicció d'adults és significativament diferent. S'han implementat programes de *conferencing* per adults en alguns dels Estats i generalment amb un abast limitat pel que fa a l'àmbit d'aplicació.

Fora del sistema penal, el *conferencing* és una pràctica que amb certes variacions és utilitzada també en marc de protecció de la infància, l'escolar, el familiar, els conflictes laborals o per litigis en l'àmbit empresarial (Daly, 2001; Strang, 2001)²⁴. Per a la present recerca però, ens centrarem en la pràctica duta a terme en l'àmbit penal.

Un altre element a tenir present és la situació de la població indígena²⁵. Cal recordar la colonització dels segles XVIII i XIX i de les polítiques de alienació, assimilació i discriminació institucional practicades en alguns Estats fins als anys 70 per entendre l'actual exclusió social que pateix gran part de la població indígena així com de la seva situació de desavantatge a nivell laboral, educatiu d'habitatge i de salut (Blagg, 2001; Daly, 2001; Daly, 2009a, Department of Foreign Affairs and Trade, 2008a)²⁶. Aquests factors s'associen a la sobrerepresentació de la població indígena en el sistema penal, ja sigui en

²⁴ Per a més informació sobre el *Family Group Conferencing* en l'àmbit de protecció a la infància, veure Harris, 2008.

²⁵ La població indígena australiana està formada principalment dos grups ètnics, els Torres Strait Islander, originàriament procedents de les illes Torres Strait i els aborígens del continent. Abans de l'arribada dels Europeus la població indígena parlava prop de 250 llengües diferents (Department of Foreign Affairs and Trade, 2008a).

²⁶ Al 1975 amb l'aprovació de la *Racial Discrimination Act* es va suprimir tota forma de discriminació legal explícita. Al febrer del 2008 que el Primer Ministre d'Austràlia va fer pública una disculpa oficial a la població indígena per les anomenades generacions robades (*stolen generations*) (Department of Foreign Affairs and Trade, 2008a).

situació de *diversion* com en l'àmbit penitenciari²⁷. Cal tenir en compte que tot i les polítiques antidiscriminatòries implementades des dels anys 70 i els actes de reconeixement públic vers la població indígena per part del govern Australià, les xifres de població indígena en centres penitenciaris segueixen sent molt superiors en proporció de la població no indígena, tant menor com adulta (Blagg, 2001; Daly, 2001; Daly i Proietti-Scifoni, 2007; Daly, 2009).

Segons Daly (2001), la introducció del *conferencing* a Austràlia tenia com a objectiu principal la superació de les deficiències del sistema de justícia juvenil. Prova d'això és que des dels anys 80 des d'una part de diversos sectors professionals de l'àmbit social i penal inclosa la mateixa policia, s'expressava una preocupació creixent per l'alarmant nombre de menors que entraven en contacte amb el sistema penal. Cada cop es feien sentir més les crítiques d'una banda per l'excessiva criminalització de les conductes dels menors, especialment dels col·lectius indígenes, i de l'altra a les limitacions del model de justícia juvenil actual basat en el paradigma retributiu i assistencial (Daly, 2001; Strang, 2001).

Un dels principals motius de l'excessiva criminalització dels menors apuntava als programes de *diversion* que s'aplicaven en el marc de la intervenció policial (*police cautioning*), que van ser introduïts als anys 60 en les legislacions de justícia juvenil de molts dels Estats australians amb la voluntat de reduir l'estigmatització que suposava per als menors ser sotmesos a un procés judicial. Quan un menor feia un comportament delictiu i encara no s'havia donat trasllat al jutjat, s'atorgava a la policia la decisió d'aplicar una mesura de *diversion* com ara un avís (*warning*) o una *amonestació* (*caution*), o bé de traslladar el cas al jutjat per iniciar el corresponent procés judicial. Així s'ampliaven les possibilitats per a què la resposta penal s'esgotés amb la

²⁷ Daly exposa que mentre que la població indígena (incloent aborígens i Torres Strait) només representa el 2.5 % del total de la població australiana, aquesta minoria ètnica constitueix el 24,5% de la població penitenciària (si bé aquesta taxa de sobrerrepresentació no és igual en tots els Estats). A més actualment la població indígena penitenciària cada cop és més jove (Daly, 2009; Australian Institute of Health and Welfare, 2009).

mateixa intervenció policial i s'evitava que el menor entrés el contacte amb la justícia (Strang, 2001).

No obstant es constatava que amb els programes de *pre-court diversion* estaven suposant l'ampliació de la xarxa del sistema penal ja que moltes conductes de poca entitat que abans no haurien arribat a activar el sistema penal, ara esdevenien susceptibles d'una reacció formal de caràcter punitiu encara que només fos a instàncies policials (Strang, 2001)²⁸.

Es considerava que calia anar més enllà del càstig i la mera protecció del menor i construir un model de justícia juvenil que fomentés la responsabilització del menor vers la seva conducta, enfortís la seva xarxa de suport i atengués millor a les víctimes (Strang, 2001; Moore i O'Connell, 2003). En aquest context tant els professionals com tècnics i coordinadors de programes de l'àmbit social i penal inclosos sectors dels departaments de policia, veien en el FGC un fórmula innovadora que donava resposta a les deficiències del sistema de justícia juvenil fent possible les principals millores que proposaven:

- Recolzar el menor en el seu procés de responsabilització front el seu comportament i les conseqüències.
- Implicar la seva família i/o xarxa de suport a l'hora de cercar els recursos per a tractar les necessites i mancances que havien portat al menor a delinquir.
- Incloure a la víctima per atendre les seves necessitats i incorporar-la en la presa de decisions pel què fa a la reparació del dany.

²⁸ Moore i O'Connell (2003) expliquen com a l'Estat de New South Wales quan un menor era arrestat la policia podia decidir si imposar una amonestació o traslladar l'expedient als jutjats on es duria a terme judici i es prendria una decisió sobre la possible pena pel menor. Tot i així més del 80% dels menors eren portats a judici enlloc de rebre una amonestació i ser desviats fora del sistema judicial.

5.2.1.1 Origen dels diferents models

Amb aquest debat sobre la reforma del sistema de justícia juvenil i el rol de la policia de rerefons, es va endegar el primer programa de *conferencing* a Austràlia es va endegar al 1991 en el marc d'un projecte pilot dut a terme per membres del *New South Wales Police Service* al districte de Wagga Wagga, a l'Estat de New South Wales. La idea va ser introduïda per John McDonald i Steve Ireland²⁹ que havien viatjat a Nova Zelanda a conèixer de primera mà el *Family Group Conferencing*, introduït amb la llei del 1989. Ja feia temps que en el departament de policia es buscava una forma d'intervenir amb els menors ofensors que realment fos efectiva per afrontar les causes del comportament delictiu i que alhora fos més justa pels menors i per a les víctimes (Moore i O'Connell, 2003).

En el model que proposaven presentava diferències clau respecte el model neozelandès. D'una banda la implementació i la gestió del programa seria duta a terme pel departament de policia enlloc de dependre de l'àrea d'infància, joventut i família tal i com s'havia instituït a Nova Zelanda. De l'altra els processos de *conferencing* serien conduïts per un policia i no per un treballador social. La raó d'aquestes variacions era que, a més d'introduir un mecanisme més just per a reduir la població menor captada pel sistema penal, implicar la família dels menors i atendre les necessitats de les víctimes, també s'aconseguia fer d'una manera més eficient i més propera a la comunitat. Es considerava més àgil dur a terme el *conferencing* en el marc de la immediatesa que proporcionava la intervenció de la policia com primera institució amb la que víctima i ofensor entre en contacte arran dels fets. D'aquesta manera no només s'ampliaven les possibilitats de *diversion* per evitar el contacte del menor amb el sistema judicial formal, sinó que també es reduïa el nombre de departaments

²⁹ John McDonald havia estat anteriorment mestre i en aquell moment era assessor del *Police Commissioner on Youth and Juvenile Justice*, i Steve Ireland pertanyia a la *Policy and Planning Branch of the New South Wales Police Service*. L'any 1990 el mateix McDonald havia col·laborat com a expert en l'elaboració d'un informe que plantejava la necessitat de reformar el sistema de justícia juvenil. Tots dos havien viatjat a Nova Zelanda a conèixer la implementació de la *Children, Young Persons and Their Families Act* del 1989 (Moore i O'Connell, 2003).

o institucions actuants potenciant la proximitat a les persones afectades (Moore i O'Connell, 2003).

La connexió entre el projecte de *conferencing* de McDonald i Ireland, amb la Teoria de la Vergonya Reintegradora (*Reintegrative Shaming Theory*) del sociòleg John Braithwaite es va produir quan s'estava fent difusió de la proposta entre les institucions i organismes amb els què caldria col·laborar per aconseguir implementar el programa. El sociòleg havia publicat el seu llibre *Crime Shame and Reintegration* al 1989 sense tenir coneixement encara dels canvis que s'estaven produint a Nova Zelanda. Va ser McDonald qui a mitjans del 1991 li va fer notar que el procés de FGC neozelandès era un mitjà concret que portava a la pràctica el procés d'avergonyiment i reintegració que Braithwaite proposava amb la seva teoria com a forma de reaccionar davant el comportament delictiu i prevenir la reincidència. D'aquesta manera la aquesta teoria es va convertir en el marc teòric de referència del projecte de *conferencing* en seu policial que proposava McDonald (Moore i O'Connell, 2003).

Després d'un procés de difusió i consultes sobre la implementació de la nova mesura, la definició d'un marc teòric i amb la incorporació del sergent Terry O'Connell al projecte, al 1991 es va endegar un programa pilot de *conferencing* al districte de Wagga Wagga³⁰, que seria d'aplicació com a mesura de *diversion* pels delictes lleus comesos per menors que delinquen per primer cop (Moore i O'Connell, 2003).

Coherent amb el model neozelandès, les persones de l'entorn proper al menor ofensor i de la víctima, participarien en el procés de *conferencing* no només com a afectats per l'incident, sinó també amb la funció de recolzar-lo a l'hora de responsabilitzar-se de les seves accions i ajudar-lo a dur a terme el pla de reparació (Moore i O'Connell, 2003). No obstant tant la metodologia de facilitació com el procés del què s'acabaria anomenant el model Wagga,

³⁰ D'aquí que la versió dissenyada per McDonald i O'Connell també sigui coneguda amb el nom de *Wagga model*. *Scripted conferencing*, *police-run* o *police-led conferencing* són altres denominacions d'aquesta variant de *conferencing*.

presentaven una altra diferència important respecte el model neozelandès: el guió (*script*) dissenyat per O'Connell, amb l'objectiu de proporcionar als agents de policia una eina pràctica per a conduir el procés. El guió determinava unes preguntes a formular pel facilitador tot seguint un ordre de manera que s'assegurava que els aspectes fonamentals (reflexió sobre els motius del comportament, els danys causats i possibilitats de reparació) serien tractats durant la trobada i així dotar de certa uniformitat a la pràctica. Alhora, les preguntes i la intervenció dels participants es feia seguint una seqüència que els permetia a tots anar avançant conjuntament d'una etapa a l'altra de la trobada i construir col·lectivament una visió compartida dels fets.

Al mateix temps que aquest programa pilot s'estava duent a terme a Wagga Wagga, un intens debat marcava l'onada de reformes del sistema de justícia juvenil que s'estava estenent a tots els Estats australians. Mentre a Australian Capital Territory, Queensland, Northern Territory i Tasmania, es van endegar programes de *conferencing* que incorporaven el model Wagga, aquest model facilitat per un policia no convenia a tots els que defensaven la necessitat de reformar del sistema de justícia juvenil. En altres Estats es qüestionava que fos un agent de policia qui conduís el procés i es preferia el model neozelandès de FGC, on la facilitació corresponia a professionals formats que no representaven l'autoritat (Daly, 2001; Blagg, 2001). South Australia, el primer Estat que va dotar de base legal al *conferencing* al 1993 amb la *Young Offenders Act*, és un dels exemples que des de bon inici va decantar-se pel model neozelandès (Daly, 2001).

Cal tenir present que tan a Austràlia com a Nova Zelanda la policia havia estat en moltes ocasions la cara visible dels actes d'expropiació i separació de famílies duts a terme en el marc de les polítiques de discriminació institucional contra la població indígena. Més recentment també se'ls atribuïa una intervenció especialment dura amb els menors indígenes, que eren objecte de més detencions i mesures més punitives que els menors no indígenes.

Per aquest motiu, certs sectors no veien coherent que les innovacions al sistema de justícia juvenil passessin per l'ampliació del poder i la presència de la policia. En concret, preocupava que la conducció del procés per un policia

generés desconfiança davant els menors indígenes que no se sentirien prou lliures per expressar-se durant el procés o bé ni tan sols voldrien participar. Adoptar el model Wagga podia constituir una barrera per a l'accés dels menors indígenes al programa de *conferencing* (Blagg, 2001).

El sorgiment i procés d'implementació ha estat únic en cada Estat, que ha anat dissenyant un model propi de *conferencing* en funció del diferent enfoc ideològic que ha marcant la reforma del sistema de justícia juvenil i de la seva realitat ètnica, social i política específica. Aquests factors han condicionaven la forma de legislar, així com l'estructura institucional i organitzativa en la que s'ha emmarcat el programa de *conferencing* en cada Estat. A continuació (Taula 9) es descriu el marc legislatiu de New South Wales, Victoria, Australian Capital Territory i Queensland.

Taula 9. Marc legislatiu de New South Wales, Victoria, Australian Capital Territory i Queensland.

ESTAT/ PROGRAMA	LEGISLACIÓ	PARTICIPANTS	POBLACIÓ I TIPOLOGIA DELICTIVA	DERIVACIÓ
NEW SOUTH WALES. YOUTH JUSTICE CONFERRING SCHEME	<i>Young Offenders Act</i> 1997	<ul style="list-style-type: none"> - Han d'assistir: la llei no ho preveu - Poden assistir: ofensor, adult o representant, familiars i/o persones de suport escollides pel menor; víctima o representant, persones de suport escollides per la víctima, policia. - Poden ser convidades pel facilitador: tècnics o professionals relacionats amb el menor, membre respectable de la comunitat, altres persones escollides per les parts. 	<ul style="list-style-type: none"> - Menors de 10 i 17 anys que cometen delictes pels quals l'avis o l'amonestació no és adequada, per exemple: agressió robatori amb violència o intimidació, robatori de vehicle a motor, furt, danys a la propietat. 	Derivat per un member de la policia especialitzat en l'àmbit juvenil abans d'iniciar un procés judicial (<i>diversionary</i>). Derivat pel jutjat de menors un cop iniciat el procés judicial.
VICTORIA. AUSTRALIA GROUP CONFERRING SCHEME	<i>Children, Youth and Families Act</i> 2005	<ul style="list-style-type: none"> - Han d'assistir: el menor i el seu advocat, policia, facilitador - Poden assistir: familiars del menor, altres persones significatives pel menor, víctima o representant, altres permessos pel facilitador. 	<ul style="list-style-type: none"> - Menors de 10 a 17 anys per delictes que suposarien una mesura alternativa o una ordre de supervisió del menor (<i>probation sentence or youth supervision order</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> - Derivat pel jutjat de menors com a mesura a complir durant un període de suspensió del procés abans de decidir la pena (<i>pre-sentencing</i>).
AUSTRALIAN CAPITAL TERRITORY	<i>Crimes (Restorative Justice) Act</i> 2004	<ul style="list-style-type: none"> - Han d'assistir: l'ofensor menor i la víctima o l'adult responsable o un representant. - Poden assistir: policia, pares i familiars del menor i de la víctima, persones de suport del menor o la víctima, altres que el facilitador consideri. 	<ul style="list-style-type: none"> - Menors de 10 a 17 anys que accepten responsabilitat pel delicte comès i sempre que no sigui un delicte amb pena de presó de 14 anys o delictes contra les persones amb pena de presó de 10 anys, delictes de violència domèstica i delictes sexuals. 	<ul style="list-style-type: none"> - Derivat per la policia, <i>Office of Children and Young People</i> i <i>Restorative Justice Unit</i> abans d'iniciar el procés judicial com a diversion. - Un cop iniciat el procés judicial en qualsevol de les fases, també durant el compliment de la pena, per fiscalia, el jutjat, <i>Office of Children and Young People</i> i <i>Restorative Justice Unit</i>.
QUEENSLAND	<i>Youth Justice Act</i> 1992	<ul style="list-style-type: none"> - Tenen dret a participar: El menor ofensor i quan ell ho demani un o més d'un de les persones que es descriuen a continuació: un representant legal assessor legal o advocat, un familiar adult de la familia extensa o nuclear, un altre adult designat pel menor. - El pare o mare del menor /adult responsable del menor. - La víctima/es del delicte i una o més persones que es descriuen a continuació: un representant legal, un familiar de la víctima, una altra persona de suport. - El en cas que el menor sigui indígena o del grup ètnic Torres Strait Islander, la llei obliga al facilitador a considerar convidar a una o a les dues persones següents: una persona respectada en la comunitat i/o un representant del grup de justícia comunitari que pugui haver en la comunitat d'on prové el menor ofensor. 	<ul style="list-style-type: none"> - Menors de 10 a 16 anys. - Cap delicte exclòs a priori però s'estableixen certs criteris per la policia. - En el cas de que es tracti d'un delicte greu, el policia pot considerar fer una derivació a <i>conferencing</i>. - Si el delicte no és greu però no és prou lleu com perquè un avis o una amonestació siguin apropiats, el policia està obligat a considerar la possibilitat de fer la derivació a <i>conferencing</i> abans d'iniciar l'inici d'un procés judicial. 	<ul style="list-style-type: none"> - Derivat per la policia, abans d'iniciar el procés judicial com a diversion. - Un cop iniciat el procés judicial pel jutjat en qualsevol de les fases, també durant el compliment de la pena.

Tot i les diferències en el context d'aparició, es pot afirmar que en general, la introducció del *conferencing* en els sistemes de justícia juvenil de cada Estat té la finalitat de minimitzar el contacte del menor amb el sistema penal per tal d'evitar-ne els efectes estigmatitzadors. En bona part de les jurisdiccions s'ha considerat que l'accés a *conferencing* ha de poder fer-se en la fase incipient del procés penal, és a dir durant la fase en què intervé la policia i encara no s'ha iniciat un procés judicial. En aquests casos, el *conferencing* constitueix una mesura de *diversion* de tercer nivell que està pensada per a delictes que ni són prou greus com per endegar el procés judicial, ni tampoc es consideren prou lleus com rebre una simple amonestació. A més de la derivació en fase policial, en varis Estats també es contempla que un cop iniciat el procés judicial, el mateix jutjat també pugui realitzar la derivació com a substitució de la pena o bé com a element a tenir en compte a l'hora de determinar-la. Per la documentació consultada Victoria és l'únic Estat on només el jutjat (i no la policia), un cop iniciat el procés judicial, pot fer la derivació al *conferencing*.

5.2.2 Característiques del conferencing a la jurisdicció de menors

No de tots els Estats s'ha pogut obtenir documentació dels diferents aspectes que es volen analitzar. D'altra banda, un estudi comparatiu complet dels 6 Estats i 2 Territoris queda fora de l'abast d'aquesta recerca, per això es centrarà l'atenció en els Estats dels que s'ha pogut obtenir més informació, especialment de Queensland. Així mateix esmentarem algunes particularitats d'altres Estats quan es considerin rellevants.

En tots els Estats, els programes de *conferencing* són responsabilitat de l'administració pública i en la gran majoria han adoptat el model de *conferencing* neozelandès de base -introduint modificacions tant pel que fa a la regulació i el context institucional com per l'ideari en què es fonamenten- (Daly, 2001; Strang, 2001; Richards, 2010).

Tot i així, el tret més distintiu del *conferencing* en l'àmbit de menors a Austràlia és la variació que existeix entre els models de *conferencing* que s'han implementat, ja que cada Estat ha dissenyat el model amb independència de la

resta i per tant, reflectint les peculiaritats pròpies de la seva realitat. Citem a continuació les diferències en relació amb la titularitat, la gestió, la fonamentació teòrica i els objectius d'aquests programes.

5.2.2.1 Titularitat i la gestió dels programes

A Queensland, Tasmania o Victoria, els programes de *conferencing* depenen de departaments o serveis de l'àrea de benestar, família i salut i en canvi a New South Wales, South Australia, Western Australia i Australian Capital Territory, els programes pertanyen a l'àrea de justícia o serveis penitenciaris.

Si bé generalment el programa s'insereix dins l'administració pública, Victoria n'és una excepció ja que el servei està externalitzat a 6 entitats no governamentals distribuïdes territorialment. Així els facilitadors són personal contractat per les entitats, les quals no poden dur a terme la implementació amb plena independència sinó que han de seguir les directrius fixades pel Departament tant per a la gestió del programa com per als criteris i passos a seguir durant la facilitació dels processos de *conferencing*³¹.

Pel que fa als facilitadors, és a destacar que a New South Wales, els coordinadors del programa són funcionaris públics, no així els facilitadors, que si bé han rebut formació especialitzada, no ocupen una posició fixa sinó que seran contractats cas per cas i seran seleccionats en funció de l'adequació del seu perfil a les especificitats del cas concret (Trimboli, 2000).

5.2.2.2 Fonamentació teòrica i objectius dels programes

La pràctica del *conferencing* a Austràlia sovint és associada a la Teoria de la Vergonya Reintegradora elaborada per John Braithwaite (1989). Ja al 2001 Daly feia notar que si bé aquesta defineix el marc teòric dels programes que seguien el model Wagga, els professionals i tècnics que treballen en els

³¹ Les esmentades directrius harmonitzen criteris de gestió del programa i pràctica del *conferencing* per a les 6 entitats proveïdores que es poden trobar en el següent document: *Juvenile Justice Group Conferencing program guidelines* publicat pel Victorian Government Department of Human Services al 2006.

programes que segueixen el model neozelandès només la consideren una d'entre les vàries teories de referència que inspiren el seu marc teòric (Daly, 2001). En consonància, Richards (2010) posa de manifest que a l'actualitat, si bé els programes en totes les jurisdiccions es poden emmarcar en el paradigma de justícia restaurativa es detecten matisos en la fonamentació teòrica i en els objectius.

Tots els Estats coincideixen en establir com a fi últim evitar que el menor entri en contacte amb el sistema penal, prevenir la reincidència i potenciar la reparació el dany, però s'observen àrees de divergència en el grau d'importància que s'atorga a altres objectius específics³² com el reforç dels vincles o la participació de la víctima.

En la majoria de les jurisdiccions el reforç dels vincles del menor amb la seva xarxa de suport i particularment la capacitació de la seva família es consideren objectius clau per evitar la reincidència i aconseguir la reparació del dany. En aquest sentit és il·lustrativa la forma com a Queensland es fa referència a la implicació de la família en el procés de *conferencing* i com l'espai que aquesta pràctica proporciona ajuda a enfortir i empoderar les famílies a través de la seva implicació activa a l'hora de decidir la resposta adequada al comportament delictiu del menor. El *conferencing* també permet recolzar les famílies a l'hora de fer el seguiment del pla de treball, el què al seu torn, fomenta la generació de relacions positives entre els seus membres.

Excepte a l'Australian Capital Territory, la participació de la víctima o la implicació directa de persones que no pertanyin a la xarxa de suport de l'ofensor, si bé s'identifiquen com a objectiu, no és imprescindible per a què el procés de *conferencing* compleixi amb la seva funció primordial. A l'esmentat Territori en canvi, la *Crimes (Restorative Justice) Act*, aprovada al 2004, exigeix la presència de la víctima o del seu representant per a què es dugui a terme el

³² Veure Strang, 2001; Department of Human Health and Services, 2009; Victorian Government Department of Human Services, 2006; Queensland Government Department of Communities, 2010; Trimboli, 2000; Trimboli i People, 2007; Richards, 2010; Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa.

conferencing. La *Crimes (Restorative Justice) Act*, estableix la introducció d'opcions de justícia restaurativa amb l'objectiu de donar una millor atenció als interessos i drets de les víctimes. D'aquesta manera es pot afirmar que a Australian Capital Territory, el programa de *conferencing* està orientat a la víctima. En la resta dels Estats, per tant, el fet de no exigir la participació de la víctima fa palesa l'orientació envers el menor ofensor dels programes de *conferencing*.

Taula 10. Objectius i principis dels programes de conferencing a Queensland. Adaptada de Queensland Government Department of Communities (2010).

Objectius específics	Principis
<p>Responsabilització: assegurar que el menor assumeix la responsabilitat pel seu comportament. Això inclou donar al menor l'oportunitat d'admetre la comissió del delict, d'entendre les conseqüències, conèixer el dany causat i fer quelcom positiu per arreglar-ho.</p>	<p>Participació: totes les parts implicades han de poder tenir una participació activa en el procés de presa de decisions sobre com es resol el problema i això inclou el menor, la víctima i la comunitat.</p>
<p>Reparació: oferir l'oportunitat tant a la víctima com a l'ofensor la possibilitat de determinar una resposta mútuament acceptable per a la reparació del dany causat.</p>	<p>Reintegració: el procés ha de portar a les parts a guarir el dany patit i refer allò que ha estat trencat: les víctimes la sensació de control i seguretat, els menors d'adoptar un comportament socialment responsable, desenvolupar relacions amb la seva família i la xarxa de suport o comunitat de cura. Així mateix s'ha d'encoratjar tant la família com la xarxa de suport en general per tal que s'accepti la responsabilitat de recolzar al menor en el seu desenvolupament.</p>
<p>Reduir la reincidència mitjançant l'enfoc restauratiu basat en la responsabilitat i la reintegració.</p>	<p>El procés ha de ser just.</p>
<p>Diversión: evitar que els menors entrin de nou en contacte amb el sistema penal.</p>	<p>El procés ha de ser segur, digne i respectuós amb els participants, així com també voluntari i imparcial.</p>
<p>Responsabilitat familiar: empoderar la família del menor per a participar en el procés de decidir una resposta apropiada al comportament delictiu i recolzar-la per dur-ho a terme efectivament.</p>	<p>Ha de ser un procés culturalment apropiat tant a l'edat i maduresa com al context cultural.</p>
<p>Donar un paper a la víctima: donar-li l'oportunitat de ser part en el procés en el què s'afrontarà el delict del què ha estat víctima.</p>	

5.2.2.3 El procés i les seves etapes

En la majoria dels Estats el model de referència, també pel què fa al procés, és el model neozelandès ja que el model Wagga ha anat perdent importància³³. Prova d'això és que New South Wales o Australian Capital Territory que en un primer moment van posar en marxa projectes pilot basats en el model Wagga, posteriorment han adoptat el model neozelandès (Trimboli, 2000; Daly, 2001; Strang, 2001; Richards, 2010)³⁴. precisament per les diferents realitats que han influït en el desenvolupament del *conferencing*, el disseny del procés de *conferencing* tampoc no és igual en tots els Estats tot i que en la majoria el model neozelandès és el referent com ja hem dit el model referent comú a la majoria és el neozelandès, ja que el model Wagga ha anat perdent importància.

La descripció del procés que s'aportarà es basa principalment en la informació obtinguda del document *Youth Justice Conferencing Queensland, Restorative Justice in Practice* elaborat al 2010 pel *Queensland Government Department of Communities* ja que proporciona informació detallada i perquè descriu un procés que té força trets comuns amb d'altres Estats. Així mateix esmentarem les diferències més rellevants que presenta el model Wagga i algunes particularitats que s'observin en el procés d'altres Estats quan es consideren rellevants.

1a fase: Preparació

En coherència amb el model neozelandès es fa molt èmfasi en la qualitat de la preparació amb tots els participants ja que es considera que aquesta fase és crucial per tal que la trobada funcioni el millor possible.

La fase de preparació està prevista com una etapa que compleix diverses funcions: recollir i analitzar la informació necessària, valorar (novament si

³³ No obstant, el model Wagga s'ha implementat a EUA, Canadà, UK o Hongria (Daly, 2001; Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa).

³⁴ Val a dir que de la documentació consultada no ha estat possible determinar si hi ha algun Estat en què es segueix el model Wagga, i en quin (Daly, 2001; Australian Institute of Health and Welfare, 2009; Richards, 2010).

s'escau) la viabilitat del procés, informar i recollir el consentiment, identificar les persones que han de participar i preparar a les parts per la trobada.

La sessió de preparació en la què s'aborden aquests aspectes constitueix un procés interactiu entre el participant i el facilitador generador de confiança.

Pel què fa a la informació dels participants i el consentiment informat, s'explicaran els objectius del *conferencing* i els principis que el regeixen. El facilitador haurà de procurar que els participants entenguin el marc legal, els seus drets i especialment les conseqüències legals d'arribar a un acord o no. Així mateix aquestes sessions amb els participants han de servir al facilitador per completar la informació, no només sobre els fets i les persones que haurien de participar, sinó també sobre les necessitats i preocupacions dels participants així com les seves expectatives en relació al procés.

En funció dels Estats, es probable que en un moment anterior a l'assignació del cas el facilitador, l'agent derivador i/o el coordinador del programa, a més dels requisits formals i legals, ja hagi realitzat una valoració de viabilitat. No obstant, un cop iniciada la fase de preparació és possible que el facilitador analitzi els criteris de viabilitat amb major profunditat en termes de voluntarietat, disponibilitat i capacitat del menor i la víctima per implicar-se en aquest procés, així com els dels altres participants. El millor coneixement del cas inevitablement pot portar al facilitador a considerar que aquest ja no és viable. Si això passa, s'informarà a la font de derivació per tal que decideixi com prosseguir (Victorian Government Department of Human Services, 2006; Queensland Government Department of Communities, 2010).

Un cop confirmada la viabilitat i recollit el consentiment de les parts, la preparació de la trobada consisteix en que tots els participants iniciïn un procés de reflexió sobre les vivències, les conseqüències que els fets han tingut per a ells i per a altres persones, i generin idees sobre el què cal fer per reparar el dany patit per la víctima, i per a la reintegració del menor ofensor. Així mateix, es vol que les parts puguin copsar realment el significat del procés, el valor de la seva participació i així ajustin les seves expectatives respecte el que realment podran obtenir amb la seva participació en el *conferencing*.

Per tal que els participants entenguin quin és el seu rol durant la trobada i se sentin còmodes, és important que tinguin el menor nombre de d'incògnites possibles sobre quina serà la mecànica que es seguirà. El facilitador informará a totes les parts sobre l'ordre concret d'intervenció, les normes bàsiques de comunicació que hauran de tenir en compte (respecte, no interrupció), així com també detalls més pràctics sobre la distribució dels llocs en el cercle i la durada de la trobada.

En la fase de preparació el facilitador identifica les persones que han de ser incloses en el procés. En aquest sentit la legislació de cada Estat difereix a l'hora d'establir quins són els participants que necessàriament han de ser presents perquè el procés de *conferencing* es pugui realitzar i aquells la participació dels quals és opcional. Val a dir que la participació de l'agent de policia és variable per a cada estat i que en la majoria dels Estats la participació de la víctima no és imprescindible per endegar el procés.

Tenint en compte que el procés ha de ser respectuós amb la diversitat cultural, en el programa de Queensland s'estableix que el facilitador haurà de convidar a una persona respectada de la comunitat del menor i/o a un representant del grup de justícia de la comunitat en el cas que aquest existeixi. En altres Estats es deixa el marge de decisió al facilitador perquè decideixi si és necessària la presència d'un representant de la comunitat indígena en la trobada i quin ha de ser el seu rol (Richards, 2010).

2a fase: Trobada

La trobada consta de les següents parts: preparatiu, introducció, narració, moment de transició, acord, tancament i reintegració informal.

1. Preparatiu

Quan sigui necessari, el facilitador haurà de preveure espais d'espera diferenciats o establir hores diferenciades d'arribada. És important que el facilitador estigui disponible rebre les parts. Per la distribució dels participants es donen indicacions detallades en relació amb com s'asseuran les persones al cercle i la importància que no hi hagi cap taula o altre moble enmig per evitar

barreres a la comunicació (*Annex IV*), tot i això el facilitador té llibertat de decisió. El model Wagga preveu la mateixa distribució i dóna indicacions molt similars (Moore i McDonald, 1998a i O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999).

2. Introducció

L'objectiu és situar als participants en el funcionament de la trobada i el seu rol, així com establir el context i centrar el tema. Repassarà els temes a tractar, l'ordre d'intervenció, el context legal del procés de *conferencing* i les conseqüències d'arribar a un acord i de no arribar-hi, així com el comportament que s'espera de les parts.

El facilitador presenta als participants dient el seu nom i fent explícit el seu rol en el procés (ofensor, persona afectada, germà de la persona afectada que participa com a persona de suport, mestre de l'escola, que participa com a representant d'alumnes i mestres que s'han vist afectats per la situació creada, etc...).

A continuació l'agent de policia llegeix breument la descripció dels fets i seguidament el facilitador pregunta al menor si admet els fets tal i com els ha descrit el policia. Si el menor admet els fets la reunió prossegueix, altrament s'atura i el facilitador juntament amb al seu coordinador decidiran què cal fer.

3. Intercanvi d'informació

L'objectiu d'aquesta etapa és el intercanvi d'informació entre els participants per tal que el tots puguin conèixer les perspectives de la resta i construeixin una narrativa comuna pel què fa a les circumstàncies del delicte i de les seves conseqüències.

4. El perquè d'un ordre d'intervenció determinat

El menor ofensor començarà explicant la seva història i posteriorment el seguiran la víctima, les persones de suport de la víctima, les persones de suport de l'ofensor, els altres participants que hagin estat convidats i finalment el policia. Cadascú podrà expressar-se sense ser interromput. El document de Queensland, remarca la importància de mantenir aquest ordre ja que es

considera que aquesta seqüència obre l'oportunitat de que es produeixi la reparació simbòlica.

S'opta perquè sigui el menor qui intervingui en primer lloc pels següents motius:

- es considera que anticipar-se a la resta és una forma de deixar clar que per voluntat pròpia se'n fa responsable,
- es vol evitar la possible actitud defensiva que podria adoptar si sentís la versió dels fets en primer lloc per part de la víctima o dels altres participants.
- pot aportar informació sobre les circumstàncies que el van portar a delinquir en aquell moment i potser certs detalls dels fets que no es coneixien i són rellevants per als altres participants, especialment per a la víctima.

El document de Queensland suggereix un conjunt de possibles preguntes per tal que el facilitador pugui abordar els diferents tractar amb cada participant. Cal subratllar que tant el tipus de preguntes com la seqüència en la intervenció, són molt similars a les que s'estableixen al guió que ha de seguir el policia en el model Wagga (veure *Annex IV*). La lectura atenta de les respectives publicacions condueix a pensar que la principal diferència és que mentre en els Estats esmentats això està previst en clau de proposta, modificable pel facilitador segons consideri, el model Wagga es recomana que el facilitador es ceneixi a l'ordre i preguntes establertes pel guió (Moore i McDonald, 1998a i O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999).

El model Wagga aconsella evitar intervencions no previstes si no són realment necessàries. Això inclou gestualitat o expressions facials que poden sorgir del facilitador per mostrar empatia o comprensió al participant. D'altra banda també especifica que el parafrasseig i la reformulació constitueixen intromissions innecessàries en la comunicació que s'està creant entre els participants. A més poden resultar contraproductes i posar en qüestió la imparcialitat del facilitador i és per això que es desaconsella aquest tipus d'intervenció (O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999; Moore i McDonald, 1998b).

En canvi a Queensland es dedueix que el facilitador pot reformular i resumir les intervencions dels participants per tal d'emfasitzar aspectes importants que poden haver quedat poc clars o per ajudar a les parts a expressar el significat del que realment hi ha darrera de l'exteriorització d'un sentiment o emoció, de manera que les altres parts puguin entendre'n el significat.

Així mateix, s'indica que el facilitador no ha d'establir normes bàsiques a seguir pels participants durant la trobada (llenguatge respectuós, no interrupció) ja que es considera que aquestes obstaculitzen la expressió legítima de ràbia i emocions dels participants. És fonamental que les parts tinguin plena llibertat per a expressar-se encara que a vegades pugui resultar incòmode. Les emocions hauran de ser reconduïdes quan s'expressin de forma abusiva o estigmatitzadora contra algú (O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999).

A continuació es descriuen les intervencions de cada part en l'ordre previst a Queensland:

Taula 11. Ordre d'intervenció dels participants durant la trobada. Queensland Government Department of Communities (2010).

1r) Menor	Se li demana que expliqui els fets i abans d'acabar se li demana que faci la seva reflexió sobre les conseqüències dels fets. Això permet fer arribar a la víctima i a la resta dels afectats, la seva capacitat de posar-se en el seu lloc. De fet probablement és el primer cop que l'ofensor pot explicar la seva versió dels fets a les persones del seu entorn i a la víctima. Aquest pas endavant per part de l'ofensor possiblement tingui un efecte considerable en la víctima i l'ajudarà sentir-se reconeguda i validada per part de l'ofensor en el seu patiment. Per tot això, aquesta intervenció també pot tenir un efecte de reforç i empoderament de l'ofensor com a persona que és capaç d'assumir el seu error, donar la cara i prendre una actitud proactiva per redreçar el dany causat.
2n) Victima	La víctima podrà descriure com va viure els fets, com ha resultat afectada i el què per a ella ha significat el delictes. S'aconsegueix així que es senti escoltada i que l'ofensor pugui tenir una visió completa de l'impacte del seu comportament. El facilitador ha de tenir en compte que és possible que en el decurs de la seva intervenció, la víctima expressi la seva decepció respecte l'actitud de l'ofensor per no considerar que reconeix suficientment els fets o per creure que no és sincer. En aquest cas el facilitador ha de poder formular preguntes que permetin a la víctima expressar el què necessitaria per sentir que l'ofensor és sincer o què és el que creu que l'ofensor hauria d'aprendre de l'experiència. Un cop s'ha parlat del dany causat, la víctima parlarà de les seves expectatives de futur i sobre el què la reparació podria significar per a ella i així finalitza la seva intervenció centrada en la solució. Això ajuda a que tots els participants vagin tenint una idea més clara de les necessitats de la víctima i poc a poc es vagi definint com podria ser pel pla de treball.
3r) Persones suport víctima	Parlaran del què va passar i de com els va afectar. En aquest moment també s'amplia la informació relativa a el impacte dels fets i a l'hora s'ofereix un espai d'escolta a persones que tot i no constar en els expedients policials o judicials, també poden haver patit arran dels fets.
4t) Persones suport menor	Expressaran com s'han vist afectades pel comportament del menor. A més del reconeixement envers el patiment de la víctima, la intervenció d'aquests participants fa palesa en el cercle la importància del vincle que tenen amb el menor ofensor. Es considera que és en aquest moment que s'inicia el procés de reintegració de l'ofensor i el reforç dels lligams afectius amb les persones que, tot i que desaproven el comportament delictiu, no el deixen d'estimar i valorar com a persona. És fonamental per a l'ofensor veure que el seu comportament també ha afectat a persones que ell aprecia i se l'aprecien. D'altra banda també és crucial que el menor rebi dels seus suport per haver decidit responsabilitzar-se i reparar el dany. En aquest sentit es recomana al facilitador que reformuli i parafrasegi els comentaris dels familiars per tal que surtin a la llum aspectes positius de l'ofensor així com el seu potencial, doncs són les persones del seu entorn proper els què el coneixen i poden aportar aquest a informació.
5è) Resta de participants.	La seva intervenció ha d'estar centrada en els efectes del delictes posant èmfasi en la dimensió que pel seu rol puguin aportar. Per exemple el treballador social pot explicar les problemàtiques associades al consum de drogues si és el cas i el representant de la comunitat pot explicar com s'ha vist afectat l'entorn on es va produir el delictes.
6è) Policia	Podrà parlar de la seva visió dels efectes del delictes i pot aportar nova informació que potser no es coneixia, per exemple sobre el comportament de l'ofensor en el moment de la detenció. En general el policia parlarà de forma més genèrica dels efectes que aquest tipus de delictes tenen en la comunitat i la societat així com el què suposa pel departament de policia.

5. Moment de transició

L'objectiu d'aquesta etapa és deixar enrere el passat i focalitzar-se en el present i el futur. Amb aquest fi es busca emfasitzar allò que cada persona ha après i particularment els canvis en la percepció de víctima i ofensor sobre l'incident i sobre l'altre i el seu entorn. La tasca del facilitador consistirà en ajudar als participants a moure's de la seva visió parcial i transitar envers a una percepció compartida del què ha passat i de com tots es senten a l'actualitat. Això és possible si entre les parts s'ha generat més empatia, és dir, quan arran

de rebre nova informació dels altres han pogut entendre millor les necessitats i preocupacions respectives.

En concret, per a què la víctima pugui passar a sentir-se reparada cal que segons la seva visió, el menor hagi escoltat bé la seva història i hagi entès la dimensió dels efectes del seu comportament.

Després d'una breu intervenció del facilitador, és el menor qui té la paraula amb la possibilitat d'expressar noves reflexions i sentiments en relació a tot el què ha pogut escoltar i el dany causat. Sovint en aquest punt el menor sent culpa i vergonya i la forma més freqüent d'expressar-ho és disculpant-se de forma sincera. També és possible que el menor no tingui els recursos per expressar el seu penediment i el facilitador l'hagi d'ajudar amb preguntes més dirigides. En qualsevol cas és fonamental que la disculpa, si sorgeix, sigui voluntària i sentida per part del menor. Es subratlla que aquest és un tema que es recomana al facilitador treballar durant les entrevistes preparatòries.

Un cop el menor s'ha expressat, amb o sense disculpa explícita, es dona la veu a la víctima per tal que pugui dir el què pensa del què acaba de sentir del menor. Les víctimes no sempre perceben la reacció menor com a suficientment genuïna i reparadora. Amb tot, és igualment fonamental no forçar la víctima a acceptar la disculpa.

En aquest moment també cal deixar l'opció als participants d'aclarir dubtes que encara els quedin i donar l'espai per si es volen posar en comú noves reflexions i sentiments. És probable que es plantegin temes relatius a la reparació i s'iniciï de forma natural l'etapa de negociació. No obstant, amb l'objectiu d'assegurar que tothom està preparat per a passar d'una etapa a l'altra, es recalca que el facilitador ha d'emmarcar clarament les etapes fent explícit als participants quan s'ha finalitzat una i s'entra a l'etapa següent.

En aquest moment del procés, el model neozelandès preveu la fase anomenada *private time* o reunió privada durant la qual els professionals que estiguin presents en la trobada inclòs el facilitador, la víctima i les seves persones de suport, marxen del cercle i es deixa un espai privat per a què el menor i les seves persones de suport puguin deliberar sense interferències

externes, sobre la situació del menor i les possibilitats de reparació. La inclusió d'aquesta fase varia en cada Estat, per exemple a Queensland aquesta fase no es contempla, i en canvi a Victoria i a New South Wales la reunió privada entre l'ofensor i la seva família està inclosa en el procés (Trimboli, 2000; Victorian Government Department of Human Services, 2006).

6. L'elaboració de l'acord

El nucli d'aquesta etapa consisteix en passar del present al futur per a desenvolupar un acord o pla de treball factible i just que satisfaci les necessitats de reparació de la víctima. També seran objecte de negociació compromisos adreçats a tractar les causes del comportament delictiu i per tant, relacionats amb les necessitats detectades en el menor i/o la seva xarxa de suport. Serà possiblement la fase on la intervenció dels participants sigui més espontània.

Generalment, en aquest moment del procés els participants han construït una interpretació compartida dels fets i les conseqüències. Això comporta que puguin mostrar un interès comú com a grup per trobar una solució al problema. Així, es suggereix que el grau de facilitat amb la que s'assoleix l'acord o pla de reparació és directament proporcional amb el grau de reparació simbòlica que s'hagi generat durant la trobada (Moore and McDonald, 1998a). En el disseny de l'acord és important que el menor ofensor i la víctima siguin els protagonistes i que realment sentin que han estat part del procés de decisió. Això aporta major satisfacció per a les parts i alhora es considera que redueix considerablement les possibilitats d'incompliment.

Amb l'objectiu de que el procés es centri en les necessitats de la víctima, serà ella qui primer intervindrà per expressar què necessita que l'ofensor faci per a sentir-se reparada. En segon lloc es demana a l'ofensor què pensa del què la víctima proposa i el segueixen la resta de participants. A partir d'aquest moment s'entén que la interacció entre els participants és molt més espontània i es parlen directament uns als altres. Així mateix, treballadors socials, el policia o altres tècnics que hagin participat en el procés podran aportar informació objectiva relativa a recursos disponibles.

Es fa èmfasi en que l'acord ha de ser creat pels participants i especialment per víctima i ofensor, i fruit del seu consens genuí. Tot i que les parts tenen tendència a delegar la tasca al facilitador, aquest s'ha de limitar a facilitar el debat i ajudar-los a definir uns acords realistes i que marquin objectius mesurables perquè sigui possible comprovar-ne el compliment. Així mateix, altres principis a tenir en compte a l'hora de negociar l'acord són:

- La reparació del dany ha de ser central.
- Els compromisos assumits han de tenir relació amb els fets i els danys causats.
- Víctima i ofensor han de sentir com a propis els compromisos assumits d'aquesta manera hi ha més garanties de compliment.
- Només ha de contenir obligacions per al menor, si bé es pot preveure que altres persones el recolzin a l'hora de fer el seguiment.
- No s'ha d'acordar cap compromís que sigui més lesiu o privatiu del que suposaria una sentència en un procés judicial ordinari.
- Realista i realitzable en un període de temps raonable per al menor.
- En llenguatge clar i comprensible per a tots i evitant tecnicismes.

Els acords han de reflectir el consens assolit per tots els participants respecte la manera com el menor ofensor pot reparar el dany, també quan el dany no pot ser reparat de forma directa. A més és freqüent que la víctima prefereixi que el menor dugui a terme algun tipus d'activitat que tot i que no suposi una reparació directa, sí que permet al menor demostrar la seva voluntat de fer quelcom positiu que simbòlicament compensi el dany causat.

El facilitador prendrà notes del què s'acordi i ho repassarà amb els participants. Això permet revisar novament que els compromisos són concrets i practicables i per tant, incloure detalls que hagin quedat sense definir. El facilitador llegirà l'esborrany als participants per assegurar que ha pres nota correctament i que tothom entén i està d'acord amb el què s'ha decidit. Mentre ell passa l'acord a

net, els participants poden omplir els formularis d'avaluació i prendre quelcom per picar que el facilitador ha deixat preparat abans de començar la trobada. Aquesta situació genera un clima informal i això permet que es facin acostaments entre els participants que en el decurs formal del procés no s'han fet.

Quan el facilitador reagrupa als participants de nou, llegeix l'acord en veu alta i inclou qualsevol canvi que les parts facin. Un cop la redacció és acceptada per tothom es procedeix a la signatura del document per part de víctima, el menor i el facilitador.

7. Trobada sense acords

La *Youth Justice Act* preveu que el facilitador pot decidir que cal finalitzar el procés quan el menor no assisteix a la reunió o bé no accepta la responsabilitat dels fets, o bé quan l'acord no és realitzable o bé no es podrà complir dins d'un període determinat de temps. En aquest darrer cas el facilitador explicarà de nou als participants les conseqüències de no assolir un acord i de quines poden ser les decisions que pot prendre l'òrgan o instància que continuarà amb el cas.

8. Tancament i reintegració informal

Un cop s'ha signat el document, el facilitador tornarà a preguntar si els participants volen dir alguna cosa més abans del tancament. El facilitador felicitarà als participants per haver arribat fins al final d'un procés que no era fàcil i els agrairà la seva col·laboració. Farà explícit que el procés ha finalitzat i convidarà a tothom a continuar el refrigeri que és quan pot quedar palès que s'ha produït la reintegració informal. La interacció informal i espontània que es genera al voltant del refrigeri permet altres formes de disculpes, empatia i perdó que potser no s'han pogut fer explícites durant el procés.

El model Wagga considera que el moment d'interacció informal al voltant de beguda i quelcom de menjar és essencial. Principalment perquè dona més llibertat a les persones per fer-se arribar sentiments o reflexions que no han pogut expressar verbalment durant el procés estructurat. També fa possible que els participants comparteixin les sensacions d'alleujament i satisfacció per

haver finalitzat un procés de forma positiva, reforçant l'assoliment col·lectiu de sentiments positius respecte el què ha succeït (O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999).

3a fase: Seguiment

Un cop finalitzada la trobada es preveuen tota una sèrie de actuacions que es que el facilitador i altre personal tècnic del servei han de dur a terme per a finalitzar el procés de *conferencing* i donar resposta a la font de derivació (generalment al departament de policia o al jutjat).

1. Aspectes burocràtics

Juntament amb l'original dels acords i els formularis d'avaluació completats per les parts, el facilitador haurà de lliurar al personal del servei la següent documentació que ell mateix haurà elaborat:

- Resum sobre el desenvolupament del procés i el seu resultat incloent la informació necessària per tal que el personal del servei pugui introduir les dades pertinents en el registre creat i realitzar el seguiment l'acord quan aquest ho requereixi (*Case Summary*).
- Informe del facilitador per al coordinador (*Convenor's report to the coordinator*). En aquest document adreçat al coordinador, el facilitador plasmarà les seves reflexions sobre el procés, aspectes difícils o rellevants, l'aprenentatge assolit així com possibles necessitats detectades pel què fa a formació o qualsevol altre tema o preocupació. Aquest informe serveix com a punt de partida per estructurar la reunió de supervisió entre el facilitador i el coordinador.

2. Seguiment dels acords

Quan els termes de l'acord impliquen activitats que el menor ha de dur a terme durant un període de temps determinat, a Queensland serà un tècnic del *Youth Justice Conferencing Service* qui realitzarà el seguiment.

Un cop el menor ha complert satisfactòriament els compromisos assumits en el pla de treball, el coordinador del servei ho notificarà a l'òrgan derivador. Així mateix també informará del compliment del pla a totes les parts presents a la trobada a través d'una carta on agrairà de nou la seva participació.

D'altra banda es preveu la possibilitat de modificar l'acord quan el menor ofensor no el pugui completar per causes justificades. La modificació ha de ser consensuada per totes les parts i ha de mantenir la reparació i l'abordatge de les causes del comportament delictiu com a elements centrals.

En el supòsit que eventualment el menor no compleixi els pactes acordats en el pla de treball, el servei ho notificarà a la font de la derivació que decidirà com cal continuar. En funció del cas també s'informará a la víctima del no compliment.

5.2.3 Programes de conferencing en l'àmbit d'adults

La implementació actual del *conferencing* en la jurisdicció ordinària és més limitada que en l'àmbit de menors, tant pel que fa al nombre d'experiències existents com per la seva tipologia delictiva i per l'edat dels ofensors, tot i així s'han desenvolupat programes de *conferencing* paral·lelament a altres pràctiques de justícia restaurativa com ara la mediació víctima-ofensor i els tribunals indígenes sentenciadors.

Strang (2001) atribueix la menor implementació del *conferencing* en l'àmbit d'adults a l'errònia creença estesa a Austràlia que les pràctiques de justícia restaurativa són més adequades per a delictes lleus i situacions amb poca transcendència penal. L'autora també apunta al fet que en el sistema penal es tendeix a preferir la justícia juvenil com a camp de proves per a les innovacions. En aquest sentit també hi ha influït l'experiència de Nova Zelanda on el *conferencing* des del seu origen es va concebre com a iniciativa en justícia juvenil.

L'heterogeneïtat de les experiències de *conferencing* en l'àmbit d'adults ha fet difícil l'accés a informació completa que permeti tenir una idea de l'estat de la qüestió a cada Estat. Si bé no es pot proporcionar una revisió exhaustiva dels

programes de *conferencing* existents, sí que descriuran alguns dels programes més rellevants.

5.2.3.1 New South Wales

A New South Wales es duen a terme dos programes de justícia restaurativa en l'àmbit d'adults, el *Forum Sentencing* i el desenvolupat per la *Restorative Justice Unit*.

A) Forum sentencing

Al 2005 es va endegar a New South Wales un programa pilot de *conferencing* per ofensors joves als jutjats de Liverpool i Tweeds inicialment anomenat *Community Conferencing for Young Adults* i posteriorment anomenat *Forum Sentencing* (Craig, 2008).

La derivació al programa es configura com a una pena alternativa (Jones, 2009) i els objectius, que s'inspiren en els previstos en el programa de menors, són els següents:

- Fer possible una major participació d'ofensors, víctimes i les respectives famílies i persones de suport, en el procés judicial.
- Augmentar la presa de consciència per part dels ofensors, de les conseqüències del seu comportament delictiu per a les víctimes i la comunitat.
- Promoure la reintegració dels ofensors a la comunitat.
- Incrementar la satisfacció de les víctimes i la confiança de la comunitat en el procés judicial.
- Proporcionar als jutjats un no tipus de pena d'entre les disponibles a l'hora de determinar el càstig (People i Trimboli, 2007).

Per tal que un cas pugui ser seleccionat per al programa *Forum Sentencing* cal que concorrin els següents requisits:

- L'ofensor ha de tenir entre 18 i 25 anys.
- A criteri del jutjat hi ha probabilitats de que l'ofensor rebi una pena de presó.
- No es pot tractar de cap dels delictes exclosos com ara violència domèstica, agressions sexuals, delictes de drogues, o certs delictes contra agents de policia o lesions greus entre d'altres.
- L'ofensor no ha de tenir cap antecedent penal per certs delictes com ara els acabats d'esmentar (People i Trimboli, 2007).

Quan concorren aquests requisits el magistrat demanarà que es realitzi una valoració de viabilitat pel què fa als següents aspectes de l'ofensor:

- Acceptació de la responsabilitat i el reconeixement dels fets.
- Disponibilitat de parlar de formes de reparació del dany.
- Capacitat d'entendre el funcionament del *conferencing* i de les seves implicacions en el procés judicial que en el què està inscrit.
- Voluntat de participar.

El coordinador del programa enviarà l'informe de valoració al jutjat. En cas que sigui positiu i si es conclou que efectivament és oportú aplicar la mesura de *conferencing*, el jutge emetrà de nou una ordre per tal que es dugui a terme (People i Trimboli, 2007). Un cop assignat el facilitador, aquest realitzarà totes les tasques pròpies per a la gestió del procés.

Les persones que han de participar en el procés són el facilitador, l'ofensor, les persones de suport de l'ofensor, la víctima o el seu representat i les persones de suport de la víctima. També es convidarà a l'agent de policia responsable de la investigació del cas en qüestió. Finalitzat el *conferencing*, el facilitador traslladarà el resultat al jutjat juntament amb els acords en el seu cas (*draft intervention plan*). El jutjat aprovarà el pla o demanarà fer una revisió, i un cop l'acord hagi estat aprovat, serà el coordinador del programa què dugui a terme el seguiment i informarà al jutjat del seu compliment (People i Trimboli, 2007).

Cal destacar que igual que en el programa de menors, els facilitadors també són persones de la comunitat que han estat formades en *conferencing* i són escollides en funció de l'adequació del seu perfil al cas concret (People i Trimboli, 2007).

B) Restorative Justice Unit

Aquest organisme es defineix com un primer punt de contacte entre els serveis penitenciaris i les víctimes del delicte, té la finalitat d'atendre i orientar a les víctimes pel què fa a les seves necessitats relacionades amb el delicte i amb els seus drets tot oferint diversos serveis entre els quals es troba el Registre de Víctimes així com un ventall de processos restauratius. En el decurs dels prop d'11 anys de funcionament, la *Restorative Justice Unit* amb facilitadors que han rebut formació específica, ha dut a terme 145 processos restauratius amb persones que han estat implicades en delictes d'homicidi, assassinat, conducció temerària amb resultat de mort, lesions greus o robatori amb l'objectiu de donar a la víctima un rol central en el procés (Department of Corrective Services New South Wales, 2010).

En concret la *Restorative Justice Unit* s'ha especialitzat en facilitar *victim-offender conferences*, que es poden dur a terme un cop l'ofensor es troba complint la pena, assumeix la responsabilitat i, tant ell com la víctima, decideixen participar voluntàriament. És un procés centrat en les necessitats de les víctimes, que els ofereix la possibilitat de fer sentir la seva veu, fer preguntes, expressar com s'han vist afectades i parlar de com volen ser reparades.

5.2.3.2 Victoria

A) Young Adult Restorative Justice Group Conferencing

S'inicia com a programa pilot al 2008 per a ser avaluat en un període de 3 anys. Aquest programa es va configurar com a un servei que proporciona el Neighbourhood Justice Centre de la ciutat de Yarra, de l'Estat de Victoria, i està gestionat per Anglicare Victoria (Victorian Government Department of Justice, 2010). La població diana són ofensors de 18 a 25 anys per delictes contra la

seguretat del tràfic, danys o robatori. Les derivacions són possibles com a *diversion*, com a mesura inclosa en la suspensió de la pena (deferral of sentence) o bé durant la fase d'execució de la pena (State Government Victoria, 2008).

5.2.3.3 Queensland

No hi ha un programa específic però des que es va endegar el programa de *conferencing* per a menors, la policia també hi derivava casos d'ofensors adults. No existia base legal sinó que les derivacions es realitzaven en el marc d'acords establerts a nivell administratiu entre la policia i el *Departament de Family, Youth and Community Care*, que actualment s'anomena *Department of Communities*, responsable del programa del programa *Youth Justice Conferencing*. Si es té en compte que en aquest Estat la responsabilitat penal adulta comença als 17 anys, és possible entendre que la gran part dels casos derivats implicaven ofensors d'aquesta edat (Strang, 2001).

5.2.3.4 Western Australia

Al 2001 es duia a terme un projecte pilot de *conferencing* amb adults a la ciutat de Fremantle per a casos en que l'ofensor hagués admès la responsabilitat per delictes de robatori en casa habitada, robatori, furt, frau i agressions que potencialment podien rebre una pena de presó. La decisió de la derivació a *conferencing* es feia per consens entre el jutjat i la policia abans de contactar la víctima i si aquesta no volia participar, la trobada no es duia a terme (Strang, 2001).

5.2.3.5 Australian Capital Territory

L'*Australian Federal Police* al 1994 va endegar un projecte de *conferencing* com a mesura de *diversion* per a ofensors menors i adults que haguessin reconegut els fets. El programa reproduïa el model Wagga de *conferencing* i per tant els facilitadors eren policies formats (Strang, 2001).

El programa no comptava amb un marc legal per al *conferencing* de manera que era el policia qui tenia el marge de decisió per a seleccionar els casos

sempre que no fos alguna de les tipologies excloses com ara els delictes violents greus, delictes contra la llibertat sexual, delictes de drogues, delictes per conducció sota els efectes de l'alcohol o delictes de violència domèstica entre d'altres. En la pràctica el programa s'aplicava sobretot a delictes que eren massa greus per a rebre una amonestació formal i que de no existir la possibilitat del *conferencing*, haurien estat traslladats al jutjat (Strang, 2001).

A l'actualitat la *Crimes (Restorative Justice) Act* del 2004, preveu que les pràctiques de justícia restaurativa siguin accessibles tant per a ofensors menors com per adults en totes les fases del procés penal. No obstant el programa de *conferencing* no s'estendrà a adults fins que no s'iniciï la segona fase d'implementació de la llei i aquesta data no s'ha determinat encara (Richards, 2010).

5.2.4 Resultats d'avaluacions i recomanacions

De la informació consultada hom té la impressió que pràcticament tot projecte o programa que es duu terme ja integra, en el seu disseny d'origen, un projecte d'avaluació. Una mostra clara d'això és l'elevat nombre d'estudis que avaluen els programes de *conferencing*, especialment pel què fa a l'efecte sobre la reincidència i el grau de satisfacció dels participants. Tot i que cal tenir en compte que els estudis dels diferents programes són conduïts per diferents institucions i poden basar-se en metodologies i categories diverses, i aquesta diversitat exigeix molta cautela a l'hora de realitzar comparacions entre els programes dels Estats. A continuació es farà referència d'algunes avaluacions i recerques tant en relació a programes d'adults com de menors.

5.2.4.1 Reintegrative Shaming Experiments (RISE)

A Canberra des del 1995 al 2000 es va dur a terme un projecte d'avaluació independent i d'ampli abast en el marc del programa de *conferencing* que es duia a terme com a mesura de *diversion* des del 1994 a Australian Capital Territory. El projecte, anomenat *Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)* tenia com a principal objectiu analitzar els efectes que el procés de *conferencing* podia tenir en la reincidència i comparar-ho amb la taxa de

reincidència dels casos assignats al grup de control que havien estat jutjats (Sherman et al, 2000). La comparació però es cenyia als 4 tipus delictius següents:

- Delictes per conducció sota els efectes de l'alcohol comesos per persones de qualsevol edat.
- Delictes contra la propietat quan les víctimes són persones físiques comesos per menors de 18 anys.
- Furts menors a comerços quan han estat detectats per guardes de seguretat, comesos per menors de 18 anys.
- Delictes violents comesos per menors de 30 anys.

Per a cadascuna d'aquestes 4 categories delictives hi havia un grup de control de manera que és feia possible identificar els efectes que podia tenir el *conferencing* en delictes que tenien diferents característiques.

Les hipòtesis de l'estudi, que es basaven en la Teoria de la Vergonya Reintegradora de Braithwaite (1989), eren les següents:

- Tant víctimes com ofensors consideren que el *conferencing* és més just que el judici.
- La taxa de reincidència serà menor en els casos derivats a *conferencing* que en els casos jutjats³⁵.
- Els costos que genera el procés de *conferencing* no són majors que els costos d'un procés judicial.

³⁵ Als efectes d'aquest estudi, s'analitzava la reincidència entesa com la comissió del mateix tipus delictiu més d'una vegada. Es comparava el comportament delictiu dut a terme durant l'any anterior al cas sotmès a *conferencing*, amb el comportament delictiu durant l'any posterior al *conferencing*. A mesura que transcorreria el temps, les dades podien canviar ja que durant un any es podia no haver delinquit i transcorregut l'any sí.

Segons la Teoria de la Vergonya Reintegradora, el pas per un procés penal convencional tenia greus efectes estigmatitzadors per a l'ofensor. Aquesta experiència de *vergonya estigmatitzadora* era un element que dificultava que aquest deixés de delinquir i visqués respectant les normes de convivència social. En canvi, la teoria de la vergonya reintegradora formulada per Braithwaite (1989) argumentava que un procés de caire informal que permetés que les persones de suport de l'ofensor li fes arribar la desaprovació pel comportament delictiu i, al mateix temps, li transmetés afecte i reconeixement per les seves qualitats positives, podia ser molt més efectiu a l'hora d'ajudar a la persona a respectar els normes i viure sense delinquir. La *vergonya reintegradora* doncs, implica que l'ofensor ha de fer front a les conseqüències dels seus actes i reparar el dany, però al mateix temps també rep el suport de les persones que l'aprecien.

El *conferencing* seria doncs el procés informal que permetria la participació de l'ofensor i les seves persones de suport per donar cabuda a l'avergonyiment, la reparació i la reintegració. Així doncs la hipòtesi central de l'estudi era que la reincidència es reduiria en els casos derivats a *conferencing* en comparació amb els casos que van seguir el curs normal del procés judicial (Sherman *et al*, 2000). Els aspectes objecte de la comparació entre els casos desviats a *conferencing* i els casos que seguien el curs normal del procés judicial, foren:

- Percepcions de justícia procedural per part de víctimes i ofensors.
- Satisfacció de les víctimes amb el procés.
- Costos.
- Patrons de reincidència.

Centrant l'atenció en la reincidència, els resultats mostraven que les taxes de reincidència dels casos derivats a *conferencing* en comparació amb les taxes de reincidència dels casos jutjats variaven en funció del tipus delictiu.

- En relació al delictes de conducció sota els efectes de l'alcohol, els casos que van ser derivats a *conferencing* experimentaven un lleuger increment en les taxes de reincidència enregistrades durant l'any

posterior al *conferencing* en comparació amb les taxes de reincidència durant l'any anterior. No sent així pels casos que havien estat jutjats.

- Quan es tractava de delictes de furt en comerços detectat per guardes de seguretat duts a terme per menors de 18 anys, les taxes de reincidència no variaven durant l'any posterior respecte l'any anterior, independentment que el cas hagués estat assignat al grup de control del judici o al del *conferencing*.
- En els delictes contra la propietat per menors ofensors a persones físiques, tampoc no es registrava diferència pel què fa als efectes en la reincidència entre els casos derivats a *conferencing* i els casos que s'havien portat davant el jutge.
- Respecte els delictes violents comesos per menors de 30 anys, la reincidència en els casos derivats a *conferencing* es va reduir de forma considerable en comparació amb els casos que van seguir el procés judicial estàndard, en els què la reincidència no va disminuir en absolut (Sherman *et al*, 2000).

Una de les principals conclusions de RISE és que els processos de justícia restaurativa poden reduir la reincidència pel què fa als delictes violents tot i que no hi ha garanties de que això pugui funcionar per a tot tipus de delictes. Així doncs, aquests resultats constitueixen una prova per a dur a terme nous projectes de recerca adreçats a experimentar els efectes dels processos restauratius en altres tipus de delictes violents, també de major gravetat (Sherman *et al.*, 2000).

5.2.4.2 South Australia Juvenile Justice Research on Conferencing (SAJJ)

Aquest projecte de recerca es va dur a terme en el 1998 i 1999 i va consistir en l'observació de trobades de *conferencing* realitzades en el marc del projecte de *conferencing* per a menors *South Australia Juvenile Justice*. La descripció d'aquest projecte tal i com es descriu a continuació es basa principalment en Daly (2003).

El projecte SAJJ prenia com a base el *RISE experiment* però es proposava anar més enllà (Daly et al., 1998). Si bé els dos projectes són similars perquè estudiaven certs elements de justícia procedural i justícia restaurativa, el projecte SAJJ es diferenciava de RISE pels següents aspectes:

- SAJJ no va fer servir grups de control com RISE per a comparar els resultats dels casos resolts al jutjat amb els resultats dels casos derivats a *conferencing*.
- SAJJ s'emmarca en un programa de *conferencing* que compta amb marc legislatiu i gestionat fora de la policia, amb facilitadors que no són policies i en canvi RISE estudiava un programa que no comptava amb cobertura legal, pertanyent al departament de policia, on el procés de *conferencing* era conduït per un policia seguint el model Wagga.
- SAJJ es centrava en analitzar si els rols i els orígens socials dels participants afectaven la seva valoració de justícia procedural i de restaurativitat del procés.
- SAJJ estudiava els moviments específics que es produïen entre víctimes i ofensors en el decurs d'una trobada i en canvi RISE es centrava en el comportament de l'ofensor.
- SAJJ no buscava comprovar l'aplicabilitat de la Teoria de la Vergonya Reintegradora (Daly et al., 1998).

Les preguntes de recerca que es plantejava SAJJ són les següents:

1. Són presents en els processos de *conferencing* les dues dimensions de justícia restaurativa, és a dir d'una banda la restaurativitat per víctimes i ofensors i de l'altra, el procés democràtic en un procés grupal de presa de decisions?
2. Les valoracions de restaurativitat i de justícia procedural, varien en funció dels rols dels participants? Dels llocs que socialment ocupen? Del seu context rural o urbà? Del tipus de dany causat (delicte violent o delicte contra la propietat)?

3. Té transcendència en la reincidència el fet que el procés de *conferencing* hagi acabat amb acords o no? (Daly et al., 1998).

A) *La presència de la víctima*

Un 74% dels processos van comptar amb la presència de la víctima, directa o indirectament. Daly (2003) apunta que en altres jurisdiccions es duen a terme processos de *conferencing* per a delictes sense víctima de manera que el percentatge de processos de *conferencing* en els què no hi ha una víctima present resultaria més elevat i qüestiona fins a quin punt es pot esperar que un procés de *conferencing* reporti els beneficis que teòricament se li atribueixen quan la víctima no hi és present.

B) Efectes del conferencing en les víctimes

Més del 60% de les víctimes al 1999 referien estar plenament recuperades del delicte. La recuperació era major en els casos en els què el menor havia complert els compromisos de l'acord (69%), que en els casos en el què el menor no ho havia fet (42%) (Daly, 2003).

Quasi un 60% de les víctimes assenyalaven com a factors més significatius per a la recuperació va ser el pas del temps, la pròpia resiliència i el suport de la família i amics. En canvi, només un 30% van identificar la seva participació en el procés de *conferencing*, inclosa la trobada amb el menor ofensor, el coordinador i el policia, com el factor més determinant (Daly, 2003). Aquests resultats fan pensar que si bé el *conferencing* afavoreix la recuperació de la víctima, aquestes també compten amb recursos propis personals i el recolzament d'altres persones del seu voltant (Daly, 2003).

D'altra banda, el *conferencing* pot ser beneficiós per a la víctima en la mesura que pot reduir la seva ràbia i por. Més del 75% de les víctimes referien sentir ràbia contra l'ofensor abans de la trobada, i un cop finalitzada la trobada només el 44% tenia aquests sentiments. Pràcticament el 40% de les víctimes estaven atemorides per l'ofensor i en canvi després de la trobada només el 25% referia sentir-se encara atemorida per l'ofensor (Daly, 2003).

C) Efectes del conferencing en els ofensors

Es volia analitzar si el què passava a les trobades podien ser predictors de reincidència (Daly, 2003).

Es van identificar quatre variables de control alienes al fet del *conferencing*, que eren els indicadors més forts de reincidència: l'origen ètnic del menor, el seu gènere, l'existència de delictes comesos amb anterioritat o el nombre d'incidències del menor registrades per la policia i el grau de marginalitat. A més d'aquestes quatre, l'estudi va identificar que durant les trobades s'observaven dues variables que eren significatives com a elements per a prevenir la reincidència, d'una banda que el menor realment s'hagués sentit penedit i de l'altra que els acords finals fossin assolits per un consens real entre els participants.

En aquest sentit Daly (2003) apunta que potser es dipositen massa expectatives en el procés de *conferencing* per a canviar els ofensors quan en canvi, les condicions de vida dels ofensors que poden haver afavorit el comportament delictiu, no han variat per a res.

D) Justícia procedural

En aquest estudi la justícia procedural es defineix per dues variables:

- sentir-se tractat justament i amb respecte, i
- haver pogut fer sentir la teva veu en els acords, és a dir, que tots els participants sentit que la seva voluntat ha estat tinguda en compte a l'hora de definir els acords (Daly, 2003).

Entre el 90% i el 98% dels menors referien haver-se sentit tractats amb respecte i de forma justa per part del policia i del coordinador, i que aquest era imparcial (Daly, 2003).

E) Percepcions sobre els motius i la sinceritat de la comunicació entre víctima i ofensor

La restaurativitat (*restorativeness*) en el marc de l'estudi SAJJ és una mesura que analitza el moviment que es produeix en el decurs del procés de *conferencing* entre les dues parts principals, és a dir:

- el grau en què l'ofensor es penedeix i/o es disculpa espontàniament i entén l'impacte del delicte en la víctima,
- el grau en el què la víctima entén la situació de l'ofensor,
- el grau de moviment positiu entre víctima, ofensor i les respectives persones de suport (Daly, 2003a).

En aquest sentit, el 74% dels menors deien que els sabia greu el què havien fet però només al voltant del 50% deien que els sabia greu per la víctima. Mentre un 43% responia que el relat de la víctima havia tingut un efecte en ells, la majoria referia que n'havia tingut molt poc o cap (Daly, 2003).

Així mateix, la majoria dels menors van respondre que el més important del *conferencing* per a ells era millorar la seva imatge davant els altres i ser vistos positivament i, en canvi, no els era tant crucial reparar el dany a la víctima. D'altra banda, pel què fa als motius pels quals van demanar disculpes, el 27% relatava que es va disculpar sense realment sentir-ho així, però amb l'objectiu de sortir-se'n més fàcilment, el 39% es van disculpar per tal que la seva família es sentís millor. Val a dir però que el 61% va respondre que la principal raó que els havia portat a disculpar-se era que realment els sabia greu el què havia passat (Daly, 2003).

Pel què fa a les víctimes, la majoria referien que el relat de l'ofensor no els va commoure gens i només el 36% va respondre que havia tingut algun o molt efecte en elles. Per al 32% de les víctimes el més important del procés *conferencing* era poder tenir la seguretat de que l'ofensor no reincidiria, per al 30% el més important era fer-li arribar a l'ofensor com els havia afectat el delicte (Daly, 2003).

La majoria de les víctimes tenien la percepció de que els motius del menor per a disculpar-se no eren sincers. El 36% de les víctimes pensaven que el menor només es disculpava per sortir-se'n fàcilment del procés penal i el 36%

consideraven que només en part però que efectivament aquesta era una raó. El 25% de les víctimes considerava que el menor s'havia disculpat perquè l'havien pressionat. Només el 27% creia que el menor s'havia disculpat perquè sincerament li sabia greu. Per tant és normal que per a la meitat de les víctimes les disculpes del menor no van representar cap ajuda per a la reparació del dany (Daly, 2003).

Contrastant els resultats des de la perspectiva de la víctima i des de la perspectiva del menor és significatiu que menys del 30% dels víctimes consideraven que les disculpes del menor fossin realment sinceres i en canvi el 60% dels menors referien haver-se disculpat de forma sincera perquè realment els sabia greu (Daly, 2003). Analitzant-ho més a fons, en el 34% dels casos víctimes i ofensors coincidien en què a l'ofensor realment li sabia greu. En el 27% dels casos víctimes i ofensors coincidien en què a l'ofensor no li sabia gens greu. En canvi en un 30% hi havia aquesta discrepància de les percepcions en la què els ofensors realment els sabia greu i les víctimes no ho van percebre genuí o bé que als ofensors no els sabia greu i en canvi a les víctimes els havia semblat que sí estaven sent sincers. Per al restant 9% no era es va poder determinar (Daly, 2006).

F) Per què aquesta discrepància?

Les entrevistes amb els menors posaven de relleu que més de la meitat no havien pensat en absolut què li dirien o oferirien a la víctima i en canvi estaven més preocupats pel què els altres els farien fer. L'autora especula que els ofensors adolescents potser encara no tenen la capacitat de pensar empàticament i posar-se en el lloc de l'altre. Pel què fa a les víctimes, un possible motiu pot ser el fet que iniciaven el procés de *conferencing* amb expectatives massa elevades del què seria el comportament de l'ofensor a la trobada (Daly, 2006).

Les causes de les discrepàncies entre el què s'espera del *conferencing* i el què realment les parts en poden obtenir generalment es troben en aspectes que queden fora del control dels coordinadors, facilitadors i professionals que hi intervenen.

Una de les possibles raons per les quals, d'acord amb Daly (2003), la justícia procedural és més fàcil d'assolir que la restaurativitat pot tenir relació amb el fet que justícia procedural no deixa de ser quelcom que depèn en gran mesura del comportament dels facilitadors, coordinadors, policies i altres professionals amb els que víctima i ofensor entren en contacte. La justícia procedural sorgeix de la relació entre els participants i els professionals. Els professionals escolten, són educats i estableixen les normes bàsiques de respecte assegurant que l'espai de la trobada serà segur per a tots.

En canvi la restaurativitat sorgeix de les relacions entre víctima, ofensor i les respectives persones de suport. D'acord amb l'autora, a aquest nivell d'interaccions demanar disculpes davant la persona a la qui s'ha fet mal o escoltar el relat de victimització i posar-se en el lloc de la víctima o entendre la història i circumstàncies de l'ofensor, resulta especialment difícil quan es tracta del mateix ofensor i víctima afectada.

5.2.4.3 L'avaluació del programa *Community Conferencing For Young Adults* de New South Wales

A) Presència de la víctima

Segons l'estudi realitzat per People i Trimboli al 2007 sobre el programa *Community Conferencing For Young Adults* a New South Wales, dels 171 processos de *conferencing* duts a terme, en el 35,7% hi va participar la víctima directa, en el 47,4% hi va participar un representant i en el 17% no hi va participar ni la víctima ni un representant. És important tenir en compte que molts dels casos derivats pel jutjat eren delictes sense víctima individualitzable, com per exemple delictes contra la seguretat del tràfic o contra la salut pública.

B) Grau de satisfacció

La gran majoria de les víctimes i ofensors així com de les respectives persones de suport, estaven satisfets amb el tracte rebut en el decurs de les diferents fases del procés. Un 91% dels participants estaven satisfets amb l'acord o el pla d'actuació resultant del *conferencing* i la majoria de les víctimes consideraven que era un resultat just per a elles també. Així mateix la majoria

de les víctimes així com les respectives persones de suport estaven satisfetes amb la manera com el seu cas havia estat gestionat per l'administració de justícia.

La majoria dels ofensors referien que el què havia passat durant la trobada els reforçaria per respectar la llei en el futur, i 2 de cada 5 també explicaven que es van sentir aclaparats quan durant la trobada van prendre consciència del què van sentir les víctimes com a conseqüència del seu comportament delictiu.

Algunes de les opinions recollides dels grups de discussió i entrevistes dutes a terme amb jutges, policia, facilitadors i altres professionals implicats en la implementació del programa s'aporten a continuació:

- La gran majoria considerava que el programa era efectiu a l'hora d'assolir els objectius que s'havien establert.
- La majoria considerava que calia estendre l'aplicabilitat del programa a tots els ofensors adults i incloure delictes més greus, mentre que una minoria opinava totalment el contrari.
- No hi havia unanimitat pel què fa als processos de *conferencing* sense una víctima directa o el seu representant.
- Mentre una bona part dels professionals considerava que la participació de la policia en les trobades és crítica, un altre sector mantenia que només seria necessària en determinats casos. Es posava de manifest la necessitat de perfilar millor el rol del policia en els processos de *conferencing*.

Atès que el programa estava adreçat a ofensors que amb probabilitat haurien estat condemnats a penes de presó, s'esperava que amb la nova possibilitat de resoldre un cas mitjançant *conferencing* es reduiria la proporció de persones condemnades a pena de presó. Resulta significatiu que en cap dels dos jutjats on s'ha implementat el pilot no s'ha produït un descens de les persones condemnades a presó (People i Trimboli, 2007).

Posteriorment, en aquest mateix programa però ja anomenat *Forum Conferencing*, s'ha dut a terme un segon estudi per avaluar la reincidència dels ofensors que havien participat en un procés de *conferencing* (Jones, 2009). Els resultats indiquen que la participació en el programa no implica una reducció en la reincidència. Un dels motius que s'addueix és precisament el fet que una gran part dels casos són delictes sense víctima, com per exemple delictes contra la seguretat del tràfic o de la salut pública. Precisament els programes de justícia restaurativa tenen efecte en la mesura que l'ofensor ha d'afrontar les conseqüències que el seu comportament ha tingut en una víctima concreta. Per tant Jones especula que si els delictes no tenen víctima directa, pot resultar més difícil que l'experiència d'un procés de *conferencing* generi un procés de reflexió per part de l'ofensor en aquest sentit.

Una altra raó que podria explicar el fet que els programes de *conferencing* no tenen repercussions en reduir la reincidència és el fet que aquests programes no aborden els problemes estructurals subjacents al comportament delictiu com ara l'atur o la pobresa (Jones, 2009).

5.2.4.4 Estudi sobre les derivacions per la policia als programes de justícia restaurativa per a menors a Austràlia

En un estudi realitzat al 2010, Richards analitza i compara les dades estadístiques de cada Estat i Territori relatives a les característiques de la població derivada a programes de justícia restaurativa així com els tipus delictius. L'autora adverteix que cal ser cautelosos amb la interpretació i comparació de les dades entre Estats perquè provenen de diferent tipus d'institucions o organismes i perquè no necessàriament coincideixen pel què fa al període avaluat. Aquestes són algunes de les principals conclusions:

- La proporció de menors ofensors derivats a programes de justícia restaurativa varia considerablement d'Estat a Estat.
- Pel què fa als tipus delictius, la majoria de les derivacions tracten delictes contra la propietat no obstant no és fàcil afirmar-ho perquè cada

estat mesura la gravetat dels fets de forma independent i per tant no necessàriament les dades obtingudes són equiparables.

- El fet que les proporcions de nois i noies derivats sigui semblant, així com el fet que una proporció considerable dels menors tenia entre 10 i 14 anys, fa pensar en un possible efecte d'ampliació de la xarxa del sistema penal (*net-widening effect*). L'autora argumenta que l'habitual és que els comportaments de les noies i els menors més joves acostumen a rebre tipificacions més lleus i per això reben respostes penals menys intenses com a més lleus, com ara les amonestacions, que els menors nois de més edat. En canvi les dades la porten a pensar que es pot estar fent un ús excessiu de *conferencing* en detriment de l'ús de respostes menys punitives.
- Davant d'un menor ofensor la policia té l'opció de derivar-lo a *conferencing* o traslladar el cas als jutjats. S'observa que hi ha una major proporció de casos de menors traslladats als jutjats que derivats a *conferencing*. Podria ser doncs que els menors indígenes no són derivats a *conferencing* en la mateixa mesura que els no indígenes.

Davant d'aquestes dades, Richards apunta que seria necessari conèixer millor els criteris en els quals la policia es basa per decidir el tipus de derivació a fer amb el cas. Així mateix, pel què fa a la reincidència, conèixer amb major detall informació sobre la possible trajectòria delictiva prèvia dels menors derivats permetria entendre millor si els programes de justícia restaurativa han suposat una ampliació de la xarxa del sistema penal (Richards, 2010).

5.3 Irlanda del Nord

5.3.1 Context d'aparició i marc legislatiu

El *Youth Conferencing* nord-irlandès, d'aplicació majoritària en l'àmbit de la justícia juvenil, segueix fonamentalment el sistema de FGC previst a Nova Zelanda, tot i que adaptat a les especificitats culturals, socials i jurídiques d'Irlanda del Nord. Així, els documents i informes d'aquest país destaquen que

pot resultar problemàtica i errada la transposició de processos restauratius quan existeixen contextos locals diferents, de manera que s'haurà de reflexionar sobre aquells aspectes que poden funcionar i aquells que han de ser descartats en un país determinat.

El context d'Irlanda del Nord, com indica Dignan i Lowley (2000), estava marcat per un conflicte intracomunitari des de feia 30 anys³⁶, el qual va ocasionar un dèficit de legitimitat institucional, traduït principalment en una certa desconfiança i hostilitat cap a la policia i, en general, cap al sistema de justícia penal en algunes regions. Aquest fet va provocar en ocasions un buit en la prevenció del delicte i l'aparició de modalitats de justícia comunitària de caràcter informal.

Així, la introducció de l'enfoc restauratiu en la justícia juvenil formava part d'un paquet de reformes més àmplies en el sistema de justícia penal d'Irlanda del Nord que tenia el seu origen en l'Acord de Belfast, - també conegut com Acord de Divendres Sant-, signat el 10 d'abril del 1998 per part de tots els partits polítics més importants de la província i dels governs britànic i irlandès (Doherty, 2011). Aquest acord contempla una àmplia revisió del sistema de justícia penal a Irlanda del Nord realitzada entre juny de 1998 i març de 2000 per part del *Criminal Justice Review Group, 1998*³⁷, que s'encarregà de consultar les actituds i opinions del públic irlandès davant la justícia penal³⁸ i de

³⁶ Valora l'aplicació de la justícia restaurativa basada en la comunitat específicament en el context de pau d'Irlanda del Nord, (McEvoy i Mika, 2002).

³⁷ S'afirma que el seu mandat els obliga a considerar "... measures to improve the responsiveness and accountability of and any lay participation in the criminal justice system" (Criminal Justice Review Group 1998: 189).

³⁸ La major part dels consultats van recolzar el concepte de justícia restaurativa tot i que existien discrepàncies sobre el significat d'aquesta pràctica. Les opinions discrepants es poden resumir, en primer lloc, en com la justícia restaurativa s'havia d'integrar en el sistema de justícia penal, en segon lloc, en quins casos o sobre quin tipus de delicte es pot aplicar i, finalment, en el model que s'ha de seguir a l'hora d'implantar la justícia restaurativa a Irlanda del Nord. Pel que fa a la primera qüestió, alguns opinaven que la justícia restaurativa hauria d'inserir-se dins la comunitat sense cap relació amb el sistema de justícia penal, mentre que d'altres opinaven que s'hauria d'integrar dins el procés de justícia formal. Sobre el tipus delicte al que es pot referir els processos restauratius, part dels consultats opinaven que necessàriament hauria de limitar-se a ofenses de poca importància o per a delinqüents primaris. En canvi, d'altres creien que precisament en casos delictes greus pot resultar molt útil la justícia restaurativa en qualsevol etapa del procés penal. Alguns opinen que precisament els delinqüents reincidents són els que més precisen un procés restauratiu, ja que són aquests casos en els que es pot

l'estudi de l'experiència d'altres jurisdiccions, entre les que s'inclou l'aplicació de la justícia restaurativa en altres països. El *Criminal Justice Review Group* conclou:

"We recommend that restorative justice should be integrated into the juvenile justice system and its philosophy in Northern Ireland, using a conference model (which we term a "youth conference") based in statute, available for all juveniles (...) subject to the full range of human rights safeguards" (1998: 189).

Una de les preocupacions expressades per la majoria de les persones consultades pel *Criminal Justice Review Group*, va ser que la justícia restaurativa acabés aplicant-se com una coacció o amenaça, de manera que la comunitat pogués determinar la culpabilitat i imposés sancions a l'ofensor, sense que aquest pogués rebre consells sobre els seus drets ni que li assisteixin les garanties processals. Per aquest motiu, el *Criminal Justice Review Group* recomana que la justícia restaurativa s'implementi com a part integral del sistema de justícia penal convencional³⁹ per tal que sigui aquest qui, en darrera instància, supervisi que els drets d'ofensors, víctimes i altres participants en el procés restauratiu es garanteixin. Amb aquesta mateixa finalitat, es preveuen altres mecanismes, com ara que el *conferencing* no determini la culpabilitat o innocència de l'ofensor o bé que aquest pugui consultar a un advocat o a un adult de confiança abans d'assumir els compromisos de l'acord. També s'exigeix que l'acord resultant del procés restauratiu sigui proporcional i hagi de ser aprovat pel el jutge com a

afirmar que el sistema de justícia penal ha fracassat al no haver afrontat la causa subjacent del comportament delictiu. Finalment, en quant a les discrepàncies sobre la pràctica de justícia restaurativa, alguns van opinar que s'hauria de prendre com exemple el model de Nova Zelanda, mentre que d'altres apostaven per la instauració de models policials, els quals ja es trobaven implantats com a programes pilot a Irlanda del Nord (*Criminal Justice Review Group*, 1998).

³⁹ També s'argumenta que en els països on la justícia restaurativa s'ha implementat fora del sistema judicial penal, aquestes pràctiques han tingut un impacte molt limitat ja que s'han produït poques derivacions i sobretot de delictes de poca importància. Així mateix es parla de models adreçats especialment a la rehabilitació de l'ofensor que releguen les necessitats de les víctimes a un segon pla (*Criminal Justice Review Group*, 1998).

representant de l'Estat⁴⁰. Així mateix, es recomana desenvolupar mecanismes per a que víctimes i ofensors puguin fer arribar les queixes que puguin tenir pel servei rebut.

En definitiva, el *Youth Conference Service* va emergir a Irlanda del Nord en un moment en què el sistema penal ja era especialment receptiu al paradigma restauratiu, en part gràcies al fet que des dels anys 90 s'havien endegats programes restauratius en el sí de la comunitat⁴¹.

Tot i aquesta experiència prèvia, i per raons de responsabilitat, seguretat jurídica i legitimitat, es va preferir un model restauratiu que fos executat d'acord amb un estatut definit i es trobés plenament integrat en el sistema de justícia formal. En aquest sentit, el *Youth Conferencing Service* d'Irlanda del Nord troba la seva base legal a la *Part 4* de la *Justice (Northern Ireland) Act 2002*. A més a més, les *Youth Conference Rules (Northern Ireland)* de 2003 estableixen els procediments que es seguiran per convocar i facilitar una trobada. Analitzem a continuació com es troba configurat el *conferencing* a Irlanda del Nord, fent especial esment a les persones que han de o poden assistir al procés, a més a més de la víctima i de l'ofensor.

5.3.2 Característiques del conferencing

Seguint el sistema de Nova Zelanda, a Irlanda del Nord es preveuen dos tipus de *conferencing*. Per una banda, quan és derivat pel fiscal (*Public Prosecution Service*) com a mesura de *diversion (diversionary conferences)*. En el cas que la trobada finalitzi amb èxit, el fiscal, en virtut del principi d'oportunitat, renunciarà a que el sistema de justícia penal intervingui. Per una altra banda, el

⁴⁰ Amb tot, Campbell et al. (2006) recomanen que els coordinadors estiguin entrenats per assegurar-se de que l'exigència de proporcionalitat -el què es pot o no es pot esperar d'un acord de *conferencing*- no condicioni excessivament als participants del procés a l'hora de consensuar el pla i així prevenir que es perdi el valor del procés.

⁴¹ Destaquen en aquest sentit dos programes experimentals. Un a Mountpottinger, dut a terme per la policia i que s'ocupava d'una varietat de delictes de menor importància, i l'altre a Ballymena, també gestionat per la policia i destinat a resoldre furts menors. En aquest darrer cas, es reuneix en el procés restauratiu a l'ofensor i a la "víctima", que en aquest cas és un minorista local que representa a les víctimes d'aquest tipus del delicte (Criminal Justice Review Group, 1998).

jutjat de menors (*Youth Court*), quan l'ofensor admet la culpabilitat o és declarat culpable, també pot derivar el cas a *conferencing* (*court-ordered conferences*). Tant en un cas com en l'altre, si la trobada té èxit i finalitza amb un acord, el fiscal o el jutjat tenen la darrera paraula per aprovar definitivament el pla de reparació, en funció de la seva proporcionalitat i adequació.

El *Youth Conferencing Service* forma part de la *Youth Justice Agency*, organisme instituit per la *Northern Ireland Office (NIO)*. Entre el personal que forma part del servei, destaquen els coordinadors (*Youth Conference Coordinators*), que són els que s'encarreguen de la preparació i facilitació dels processos de *conferencing* i tenen la responsabilitat d'elaborar els informes que seran tramesos al fiscal o al jutjat de menors en funció de qui hagi derivat el cas. També són competents per a supervisar i ajudar el menor en el compliment del pla acordat en la trobada. En cas d'incompliment, li correspon al coordinador notificar-ho al fiscal o al jutjat de menors.

El *Youth Conferencing Service* es va crear al desembre de 2003 i inicialment treballava amb els menors d'edats compreses entre els 10 i 16 anys que residien a l'àrea de Belfast. Posteriorment, a l'abril de 2004, el servei es va ampliar als menors que vivien a les regions de Fermanagh y Tyrone. (Campbell et al 2006). A més, la secció 63 de la *Justice (Northern Ireland) Act de 2002* va estendre l'aplicació del *conferencing* als joves de 17 anys. Al 2010 hi havia 40 coordinadors a temps complet que, des del 2003, havien facilitat un total de 900 processos de *conferencing* (Doherty, 2011).

Pel que fa als participants, les persones que necessàriament han de participar són l'ofensor –sempre que aquest hagi admès el delicte i vulgui participar-, el coordinador, un agent de policia i un adult de suport del menor.

En relació amb la participació de l'agent de policia, veurem amb posterioritat la dificultat que suposa ubicar aquesta figura i els beneficis i riscos potencials de la seva participació. Però habitualment és qui s'ocupa de fer la declaració dels fets delictius amb la qual s'inicia la trobada i és en aquest moment inicial on la seva participació adquireix un paper més rellevant. En alguns casos, el menor pot discrepar amb els fets tal i com els narra el policia però s'ha d'ajudar a les

parts implicades en el procés restauratiu a entendre que pot haver diferències entre la manera formal de narrar els fets per part del policia i la versió d'altres participants. Amb tot, una discussió més profunda sobre els fets pot suggerir que el menor no ha acceptat la responsabilitat del delicte (Campbell et al., 2006).

Les persones de suport del menor tenen un paper dual a la trobada. D'una banda, el recolzen i, d'altra banda, molts d'ells resulten també afectats pel delicte comès pel menor, essent, en certa mesura, també víctimes. Això es posa de manifest al moment en que el coordinador convida a aquestes persones a descriure l'impacte del delicte sobre ells. A la pràctica, per moltes persones de suport aquesta activitat és tan desconcertant com difícil, i sovint parlen de sensacions de decepció, vergonya i tristesa, a les que s'afegeixen també paraules d'ajuda i suport al menor (Campbell et al., 2006). Aquests participants, especialment quan es tracta de familiars del menor, poden facilitar l'adopció d'un acord reparador i a més constituir una peça clau pel seu compliment (Dignan i Lowey, 2000).

Un cop identificades les persones que necessàriament han d'assistir a la trobada, hi ha d'altres que la seva participació és potestativa. En aquest sentit, poden assistir també la víctima o un representant, altres persones de suport de la víctima i de l'ofensor, els advocats respectius, així com altres persones útils en el procés.

Pel que fa a la participació de la víctima, es recomana que els coordinadors facin tot allò que estigui a les seves mans per contactar-hi i potenciar que aquesta participi en el procés restauratiu. Això inclou també tenir-la en compte a l'hora d'organitzar la trobada per tal que la víctima hi pugui assistir (Criminal Justice Review Group, 1998). Tanmateix, no se la pot obligar a que participi i s'hauran de valorar els potencials riscos de revictimització que hi puguin concórrer (Dignan i Lowey, 2000). Ara bé, s'apunta des del *Victim Support* que en lloc de marcar-se com a objectiu una major participació de la víctima, s'hauria de centrar l'atenció en que totes les víctimes puguin prendre una decisió informada sobre la seva participació en el procés restauratiu (Campbell et al., 2006). La voluntat de potenciar la participació de la víctima respon en

gran mesura a que els processos de justícia restaurativa probablement són més eficaços quan aquesta en forma part activa. Així, es planteja quant de restauratiu es pot considerar un procés quan aquesta és absent.

Respecte a les formes de participació de la víctima, a més de la participació directa (*personal victim*), es preveuen diferents alternatives:

- Participació indirecta: en cas que la víctima no desitgi una trobada presencial amb l'ofensor, se li ofereix a presentar una declaració (escrita, a través d'un vídeo, etc.), en la que pugui explicar com li ha afectat el delicte i quines són les mesures reparadores que estaria disposada a acceptar. En el cas que la víctima opti per aquest tipus de participació, el coordinador li haurà d'indicar la manera en la qual aquesta declaració serà introduïda en el procés.
- Representant de la víctima (*victim representative*): aquella persona no directament afectada pel delicte, però que assisteix a la trobada per explicar l'impacte que aquest ha tingut en la víctima directa a la què representa, ja sigui una persona física com jurídica, com ara una empresa o comerç. Per exemple, en el cas de furts a establiments, una víctima representativa pot ser l'encarregat del magatzem.
- Víctima substituïda: quan es tracta de delictes que no tenen una víctima individualitzable, com delictes contra la seguretat del tràfic, delictes de drogues o delictes per alteració de l'ordre públic (*disorderly behaviour*), el coordinador pot considerar convidar a representants de la comunitat, policies o altres persones que puguin tenir relació amb els fets.

Quant a la presència d'advocats en el procés restauratiu a Irlanda del Nord, veurem amb posterioritat l'escassa incidència pràctica, tant d'aquells que acompanyen a la víctima com dels que assessoren als ofensors. Malgrat tot, es recomana al *Youth Conference Service* que s'asseguri de que tots els ofensors estiguin ben informats del seu dret a l'assessorament jurídic (Campbell et al. 2006).

5.3.3 Resultats d'avaluacions i recomanacions

L'estudi empíric més extens sobre l'avaluació pràctica del *conferencing* a Irlanda del Nord el constitueix el treball de Campbell et al. (2006). Aquest informe pretén examinar com el *Youth Conferencing* es trasllada a la pràctica, identificar les fortaleses i debilitats del sistema actual, i determinar en quina mesura la pràctica actual és eficaç per assolir els objectius que es pretenien amb la implantació del *conferencing* a Irlanda del Nord.

El marc temporal d'aquesta recerca compren des de l'1 de desembre de 2003 fins el 30 de juny de 2005. S'empren diverses metodologies d'anàlisi, com ara l'observació i les entrevistes estructurades i semi-estructurades. Pel que fa al primer d'aquests mètodes, es van observar un total de 185 trobades. Les entrevistes estructurades anaven adreçades als ofensors i les víctimes participants a les trobades. A més, es van realitzar diverses entrevistes semi-estructurades amb víctimes i ofensors no participants en les trobades i altres persones clau com magistrats, policies i representants del *Public Prosecution Service*.

La recerca examina les derivacions de casos al *Youth Conference Service* derivats pel fiscal i pels jutjats. Durant el període de recerca, el *Youth Conference Service* va rebre 362 derivacions, el 31% per part del fiscal el 69% per par dels jutjats. Constatat un major percentatge de derivacions efectuades pels jutjats, es planteja en la recerca que el *Youth Conferencing* podria ser utilitzat amb major freqüència com a *diversion*, de manera que els jutjats puguin reservar millor els seus recursos per als casos més greus i complexos, els que plategen més qüestions d'interès públic i de protecció. Per tant, es recomana un augment de derivacions per part del fiscal. Amb tot, en general els casos derivats comprenen un ampli ventall de delictes⁴². El 75% de les derivacions rebudes van desembocar en una trobada.

⁴² Concretament, més de la meitat de casos tenen relació amb delictes contra la propietat (un 53%), essent també rellevant el nombre de delictes greus i molt greus tractats (23% i 3% respectivament). Les matèries de menor importància constituïen el 21% de casos tractats.

Pel que fa als antecedents del menor implicat en la derivació, en el 89% de casos derivats pel fiscal com a mesura de *diversion*, el menor no tenia cap antecedent delictiu anterior. Més baix és el percentatge de delinqüència primària del menor en casos derivats pel jutjat, constituint un 44% les derivacions efectuades en que el menor no havia estat anteriorment condemnat. La taxa d'acceptació del *conferencing* per part dels menors és elevada (68% en casos derivats pel fiscal i 56% de casos derivats pel jutjat) i els motius pels quals el menors assisteixen a les *trobades* tenen clarament a veure amb objectius restauratius⁴³.

Comparant l'experiència d'Irlanda del Nord amb programes similars a nivell internacional, la participació de la víctima en les trobades és elevada (69%). Tanmateix, d'aquestes, el 47% són representants de les víctimes (*victim representatives*), el 40% la víctima directa (*personal victims*) i el 13% són víctimes substituïdes. Segons el tipus de delicte, la majoria de víctimes que van participar directament en el procés de *conferencing* ho eren per delictes d'agressió (47%), mentre que en el cas de representants de les víctimes, la major part ho eren per delictes de furt (39%) o danys (30%). Els motius per participar al *conferencing* són també en aquest cas de caràcter restauratiu⁴⁴. Amb tot, els resultats de la recerca indiquen que no totes les víctimes desitgen entrevistar-se cara a cara amb l'ofensor i el motiu adduït amb freqüència són raons personals.

Ja hem apuntat amb anterioritat que la llei exigeix que el menor estigui acompanyat per un adult responsable a la trobada. La pràctica indica que en la majoria de casos aquest adult és de gènere femení (77%), generalment la mare del menor (57%). En més de la meitat d'ocasions el menor va assistir amb una

⁴³ Els ofensors participaven al *conferencing* principalment per compensar el dany que havien ocasionat (85%), per disculpar-se a la víctima (79%), per ajudar a la víctima (70%) o per escoltar el que aquesta els hi havia de dir (70%).

⁴⁴ Per a les víctimes, la noció de càstig era secundària a trobar-se amb el menor i rebre una explicació sobre les seves accions. El 79% de les víctimes entrevistades van assistir perquè volien ajudar al menor.

segona persona de suport (66%)⁴⁵. La major part d'ofensors entrevistats van afirmar que la persona de suport va ser útil (23%) o molt útil (70%).

En canvi, en el cas de les víctimes, en la majoria d'ocasions van assistir a la trobada sense cap persona de suport (tan sols el 14% d'elles van acudir a la trobada amb una o més persones de suport⁴⁶). En la major part d'aquests casos, la persona de suport era un membre de la família i es tractava d'una víctima menor de 18 anys.

Conclou l'informe que l'edat, la vulnerabilitat potencial i la naturalesa interpersonal del delictes poden ser indicatius a tenir en compte per incloure una persona de suport a la víctima en les trobades. Segons aquest estudi, donar entrada a persones de suport de la víctima pot contribuir a un major aprofundiment en les conseqüències del delictes. Tanmateix, existeix un perill de dominació de la persona de suport, particularment quan la víctima és menor. Amb tot, les víctimes que van assistir a la trobada amb una persona de suport valoren com a molt útil (94%) o una mica útil (6%) la seva presència. En cap cas es va considerar per part de les víctimes que la presència de persones de suport era inútil o que s'haurien estimat més participar en la *trobada* sense la presència d'aquestes.

La presència d'un representant legal que acompanyi a l'ofensor o a la víctima en les *trobades* és molt minsa. En el cas de l'ofensor, tan sols en el 15% de casos l'advocat estava present. En el cas de les víctimes, cap d'elles va assistir amb un representant legal.

Pel que fa a l'agent de policia, com s'ha indicat anteriorment, ha d'estar present en qualsevol trobada a Irlanda del Nord. Aquests duen a terme un paper

⁴⁵ La persona de suport addicional va incloure un assistent social (20%), el pare de l'ofensor (18%) i la mare (el 9%). L'altra família més extensa, el professor del menor, el agent de la llibertat condicional y el treballador de justícia juvenil (*youth justice worker*) van estar presents un 7% com a segona persona de suport addicional.

⁴⁶ L'escassa presència de persones de suport a la víctima que assisteixen a les trobades es pot explicar en part, segons l'informe, pel fet de que el 60% de víctimes eren víctimes representatives i moltes sentien que no necessitaven persones de suport perquè no estaven personalment afectades pel delictes.

perifèric, tot i que no s'ha de menystenir, ja que acostumen a fer, en el moment inicial, una descripció del delicte. Tanmateix, les observacions de les trobades van posar de manifest que el paper de l'agent de policia és, en ocasions, difícil d'ubicar. En molts casos, a part de resumir els fets, ajuden al menor ofensor, elogiant el seu comportament posterior al delicte i animant-lo a que continuï comportant-se bé. No obstant, en un petit nombre de casos es va observar que el policia intentava dominar el procés en el moment d'explicar l'impacte del delicte o discutir les opcions del menor per definir un pla de reparació.

Com en qualsevol pràctica adreçada a resoldre un conflicte penal, el temps adquireix un valor especial per a l'efectivitat del mateix. En aquest cas, l'informe d'estaca la importància del temps entre el delicte i el procés restauratiu així com la durada de la trobada. Pel que fa al primer aspecte, la durada entre els fets delictius i el dia de la trobada és de mitjana de 120 dies laborables. En algunes entrevistes les víctimes van expressar la seva preocupació pel lapse de temps transcorregut des dels fets. Es considera que quan els ofensors són menors és important evitar un retard innecessari ja que els records sobre els fets delictius es veuen afectats. Tot i que en aquest cas resulta difícil realitzar recomanacions concises, l'informe proposa avaluar l'impacte de la distància del temps en el desenvolupament posterior del *Youth Conferencing*. Així mateix es recomana que quan s'hagi de produir un retard, es mantinguin ben informades a totes les parts dels motius i de la data probable de celebració de la trobada.

Pel que fa durada de la sessió de la trobada, la durada mitjana era d'1 hora i en alguns casos 90 minuts. Alguns participants van manifestar que aquesta durada era excessiva i en les observacions realitzades de les trobades, els investigadors van detectar que els menors semblaven agitats cap al final de la sessió i en el moment de convenir el pla de reparació.

En relació al desenvolupament dels trobades, l'esmentada recerca avalua el procés a través de la implicació dels participants i la seva satisfacció. Al començament de la trobada, la major part de les víctimes semblaven tranquil·les i relaxades i no van manifestar sentir-se nervioses. En canvi, en el cas dels menors ofensors, el 71% van mostrar un cert grau de nerviosisme i evitació o malestar. Amb tot, la major part dels menors es van implicar a l'hora

de parlar sobre el delictes, se'ls havia donat l'oportunitat d'explicar-la des del seu punt de vista (93%) i gairebé tots els menors sentien que se'ls havia escoltat quan ho feien (98%). La gran majoria dels menors (97%) van acceptar la responsabilitat dels fets, molt el 61% i una mica el 36%. Els ofensors es van disculpar o van acordar disculpar-se en el 87% dels casos. Cal destacar en aquest punt que la major part de les trobades en les què el menor no es va disculpar, tractaven delictes en els que no hi participava la víctima directa dels fets. En la major part de casos es va observar que els ofensors sentien vergonya i remordiments (77% i 92% respectivament).

Pel que fa a les víctimes, en general van estar molt compromeses en la trobada. Totes les víctimes van sentir que se'ls havia donat l'oportunitat d'explicar a l'ofensor com els va afectar el delictes.

Quant a les persones de suport que acompanyen l'ofensor i la víctima, es va observar, en general, que van contribuir positivament a establir un clima restauratiu durant la trobada. La gran majoria de menors (93%) i totes les víctimes van trobar útil la seva presència. De les observacions de les trobades també es desprèn que la major part de persones de suport de l'ofensor (el 84%) van contribuir positivament a crear un clima restauratiu durant la sessió de la trobada i de cap manera van atenuar ni excusar el comportament del menor ofensor. Malgrat tot, aquest fet no és universal. En un 30% de casos es va observar que la persona del suport del menor no va parlar en el seu nom i en 9 trobades es feia visible la tensió entre l'ofensor i la seva persona de suport.

Des del punt de vista de la participació en l'elaboració del pla de reparació, tant els ofensors com les víctimes van estar implicats en la definició del mateix. En total, el 89% d'ofensors i el 96% de víctimes van estar molt o una mica compromeses en el moment de decidir el pla. Durant el període de la recerca, el 95% de trobades van assolir un acord materialitzat en un pla. La major part d'ofensors i de víctimes estaven satisfets amb el pla (74% i 87% respectivament). En termes de proporcionalitat, el 72% d'ofensors i el 69% de víctimes creien que el pla no era ni massa dur ni massa tou. Hi ha característiques que són bastant comunes a molts dels plans acordats, com ara

les disculpes a la víctima i/o programes adreçats a abordar les causes del comportament delictiu. Els resultats de la recerca van evidenciar que certs programes eren utilitzats més regularment que d'altres. També resulta important examinar el contingut dels plans per evitar una diferència substancial d'aquests en les diferents regions d'Irlanda del Nord.

La valoració de l'impacte de la trobada efectuada pels implicats en el procés restauratiu era en general positiva. El 81% d'ofensors i el 48% de víctimes es van sentir millor després de la trobada, tot i que en el cas de les víctimes, el 51% van declarar que no es sentien diferents després del procés. El 92% d'ofensors i el 78% de víctimes opinaven que la trobada havia contribuït a ajudar al menor ofensor a adonar-se del dany que havia causat pel delicte. La major part d'ofensors (86%) i de víctimes (88%), recomanaria una trobada a una persona en una situació similar. Dels membres de la família que van participar en el procés restauratiu, la majoria van celebrar l'oportunitat d'assistir-hi i creuen que la trobada té un impacte positiu en els ofensors.

Els plans resultants del *conferencing* van ser aprovats en la seva forma originària pel fiscal o el jutjat en un 67%. En aquest punt existeix una diferència substancial entre l'acceptació pel fiscal o pels jutjats. Així, mentre que tots els plans acordats en el procés restauratiu van ser aprovats pel fiscal, el 63% van ser acceptats pel jutjat. La diferència té a veure amb les regions, de manera que hi havia major probabilitat que el pla de reparació fos aprovat Fermanagh i a Tyrone, essent menor el percentatge a Belfast. Segons els investigadors aquest fet suggereix que pot ser positiu dur a terme una supervisió addicional per regions. En la major part de casos les raons adduïdes pel jutjat a l'hora de desestimar pla tenen a veure amb la gravetat del delicte. Amb tot, donada l'elevada taxa de rebuig de plans de *conferencing* per part dels jutjats, seria convenient assajar mecanismes de modificació de plans de reparació, que resultin, segons els autors de la recerca, més positius que la desestimació total. Sembla que els jutjats determinen en ocasions el valor dels plans segons el seu contingut. Tanmateix, la valoració de qualsevol pla resultant d'un procés restauratiu és complexa i per tant podria ser útil desenvolupar una formació específica al respecte.

Per una altra banda, el 47% de plans es van complir dins del període de la recerca. En promig, els plans es van complir en els 67 dies laborables posteriors de conformitat amb el que estableix la legislació. Tan sols el 6% de plans resultants d'un procés de *conferencing* es van revocar posteriorment degut al seu incompliment.

Pel que fa als efectes del *conferencing* sobre el comportament futur dels ofensors, Doherty (2011) destaca que recents estudis han aportat dades interessants sobre la reincidència. Així, la taxa de reincidència en el *conferencing* es situa aproximadament un 10% inferior al procés tradicional.

Un dels punts destacats a l'estudi de Campbell et al. (2006) és que la víctima del delictes pot acabar després del procés de *conferencing* desconcertada, tot i que a llarg termini aquesta experiència pot ajudar al seu procés de recuperació. Això indica la pertinència de realitzar avaluacions a més llarg termini per determinar de manera més exacta la satisfacció i l'impacte del *conferencing* tant en víctimes com en ofensors. A aquest objectiu respon la recerca qualitativa efectuada per Maruna et al. (2007). Per tant, es pretén en aquest estudi avaluar l'impacte a llarg termini del *Youth Conferencing* amb una mostra de 26 entrevistes a menors ofensors que han seguit el procés restauratiu. Els participants van ser entrevistats almenys un any després de la celebració de la trobada⁴⁷. Tot i la cautela alhora d'arribar a conclusions en estudis amb una mostra tan minsa, s'apunten en aquest estudi algunes consideracions a tenir en compte per a millorar la pràctica del *conferencing* a Irlanda del Nord pel que fa a les persones de suport, les capacitats de l'ofensor, el rol de l'agent de policia, la finalització i l'èxit de la trobada:

- De les persones de suport: es suggereix que tenen un paper crucial, per tant, resulta essencial intentar reclutar i implicar a aquestes persones en els processos restauratius. Les persones de suport de l'ofensor més adequades són, en primera instància, els membres de la família.

⁴⁷ El marc temporal de referència d'aquest estudi compren els processos de *conferencing* que van tenir lloc des del 2004 fins finals de 2005, essent rellevant per al mostreig la data de celebració de la trobada, no del compliment del pla acordat en la mateixa.

Tanmateix, es planteja la possibilitat de treballar també amb el veïnatge i amb grups de la mateixa edat del menor ofensor. Aquests individus poden actuar com mentors o guies a través de totes les etapes del procés. Es requereix en aquests casos una curiosa preparació d'aquests participants.

- De les capacitats de l'ofensor: l'experiència del *conferencing* es pot revelar com a frustrant per aquells ofensors que no es sentin capaços d'articular les raons del seu comportament, dificultats que són detectables en les primeres reunions que manté el coordinador amb el menor. Un cop identificat aquest problema potencial, es recomana a l'estudi que s'adaptin els procediments de les trobades al nivell de competències dels menors, pel que fa a la capacitat d'escolta i d'expressió del seu punt de vista. També els plans de reparació es poden adaptar a aquestes especificitats. Per exemple, alguns ofensors poden respondre millor a les accions o gestos –com ara una reparació– que a altres activitats, com escriure cartes de disculpa.
- De la participació del policia: es planteja el complicat paper que té la policia en el *Youth Conferencing*. L'objectiu de la seva participació és humanitzar als membres de la policia a ulls dels altres participants a la trobada i que el menor pugui tenir la visió de l'agent. Tanmateix, aquests objectius no es van poder assolir en tots els casos, de manera que es suggereix que en ocasions el coordinador hauria de reduir el paper dels policies a la trobada, especialment en els casos en que el menor presenta sèries reserves a la participació d'aquest en el procés.
- De la finalització de la trobada: es constata que un dels patrons més constants és que els menors entrevistats tenen un fort record del principi de la sessió per la tensió i nerviosisme que viuen en els primers instants de trobada amb la víctima. Tanmateix, els ofensors tenen més dificultat en recordar la finalització de la trobada i l'adopció dels acords. Es recomana en aquest estudi que la finalització de la trobada sigui tan memorable com el començament. En aquest sentit, a l'actualitat les revisions finals del plans de reparació acordats en la trobada es duen a

terme normalment a l'habitatge del menor en presència de la seva família quan això és possible. Els autors de l'estudi sostenen que les revisions finals podrien ser més fàcils de recordar i tenir un major impacte si es dugessin a terme com la trobada, implicant fins i tot la víctima si aquesta està disposada a participar. Una trobada de seguiment d'aquest tipus permetria alhora la separació dels aspectes relatius a la reintegració de l'ofensor, -per exemple, les felicitacions, el reconeixement pel compliment del pla de reparació-, dels sentiments inicials de la primera trobada. A més, una segona trobada podria assegurar que la clausura del conflicte s'assoleix, de manera que els ofensors puguin deixar endarrere el delicte i tornar a la identitat de no ofensor.

- De l'èxit de la trobada: per assegurar una trobada exitosa, s'identifiquen com a factors més importants:
 - o que existeixi una acurada preparació prèvia amb les víctimes i els ofensors, i
 - o que el coordinador de la trobada posseeixi una àmplia formació i competència en la matèria (Doherty, 2011).

Finalment, aquest autor conclou que, malgrat que la pràctica del *conferencing* a Irlanda del Nord és jove, ja que posseeix només 8 anys d'aplicació, ha demostrat que constitueix una ruptura amb el passat i amb resultats prometedors.

5.4 Bèlgica

5.4.1 Context d'aparició

El *conferencing* es va implementar a Bèlgica a partir de l'any 2001, com a programa pilot als jutjats de menors de la Regió de Flandes sense que es disposés d'una legislació reguladora.

Cal esmentar que Bèlgica és un Estat Federal que està format, d'una banda, per tres Comunitats culturals definides arran de l'idioma majoritari (Flandes, Valònia i Comunitat Alemanya) i, d'altra banda, per tres Regions econòmiques, que no coincideixen exactament amb la demarcació de les Comunitats culturals: la Regió de Flandes, Valònia i la Conurbació de Brussel·les. D'aquesta organització de l'Estat, se'n desprèn una complexa distribució de poders i competències entre el Govern Federal, les Comunitats i les Regions. Pel què fa al sistema de justícia juvenil, el poder legislatiu és exercit des del Govern Federal, a qui també correspon la competència sobre els jutjats de menors. No obstant, la implementació i execució de les previsions legislatives relatives als serveis a les persones i a la comunitat és responsabilitat del govern de les Regions.

Bèlgica té un sistema legal diferent al dels altres països estudiats, ja que està regit pel sistema continental europeu. Tanmateix, com ja s'ha comentat anteriorment, el sistema legal belga contempla el principi d'oportunitat i, per tant, el fiscal té capacitat per decidir com resoldre certa tipologia de delictes, proposant mesures com ara treballs en benefici de la comunitat, tractaments o programes formatius i mediació. No obstant, la policia a Bèlgica formalment no disposa de la facultat de desviar el cas fora del sistema judicial.

En aquest país, els projectes que s'implementen amb el suport dels fons i recursos públics han de ser avaluats mitjançant un projecte d'investigació, el qual s'ha d'implementar paral·lelament. Dins d'aquest context, el programa pilot de *conferencing* a la jurisdicció de menors va ser subvencionat amb fons del Departament de Benestar Social del Govern de la Regió de Flandes, i va ser gestionat i controlat per un equip d'investigadors del Grup d'Investigació en Criminologia Juvenil de la Universitat Catòlica de Lovaina.

El programa pilot s'emmarca dins d'un projecte d'investigació acció, realitzat per l'equip d'investigadors⁴⁸ del 2001 al 2003 a la Regió de Flandes.

⁴⁸ Grup d'investigació en Criminologia Juvenil de la Universitat Catòlica de Lovaina, dirigit per Lode Walgrave i Inge Vanfraechem.

Ja feia més d'una dècada que a Bèlgica es debatia la necessitat de reformar la Llei sobre justícia juvenil vigent des del 1965 perquè, entre d'altres motius, aquesta llei no contemplava cap previsió explícita pel que fa a la mediació que s'estava duent a terme des de finals dels anys 80 en l'àmbit de menors.

Com una conseqüència directa del projecte pilot i dels resultats positius de la seva avaluació, la pràctica del *conferencing* va ser inclosa, juntament amb la pràctica de la mediació, a la nova *Youth Justice Act*, del 15 de maig del 2006⁴⁹, completada per la Llei del 13 de juny del 2006. D'acord amb aquestes dues lleis, tant la fiscalia com els jutjats poden derivar casos a mediació i a *conferencing* (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa). Posteriorment, al 2007 es publica la Circular Ministerial⁵⁰ reguladora de l'exercici d'ambdues pràctiques restauratives en l'àmbit de justícia juvenil belga.

A continuació descriurem el procés de disseny i implementació del *conferencing* tal i com estava dissenyat en el projecte pilot a la Regió de Flandes, i no tal i com s'està duent a terme a l'actualitat a Bèlgica, després de l'aprovació del marc legislatiu al 2006. Centrar-nos en el projecte pilot ens permet conèixer en detall una experiència d'investigació acció d'on extreure elements interessants a considerar per la possible definició d'un projecte pilot a Catalunya.

5.4.3 Projecte pilot

Durant la primera dècada dels anys 2000, un grup d'investigadors de la Universitat de Lovaina es va plantejar la implementació d'un programa pilot de *conferencing*, tenint com a referència el model neozelandès. A l'inici del procés

⁴⁹ a) La Llei del 15/05/2006, publicada el 02/06/2006, per la qual es modifica la Llei de 08/04/1965 sobre la protecció de menors i es regula (a més de la mediació) el *conferencing* com a pràctica restaurativa als jutjats de menors. Aquesta llei ha estat modificada posteriorment per les Lleis de 27/12/2006 (publicada el 28/12/2006) i de 24/07/2009 (publicada el 07.08.2008).

b) La Llei del 13/06/2006, publicada el 19/07/2006, també aporta modificacions a la antiga Llei de protecció dels menors de 08/04/1965 en quant a la responsabilitat dels menors que hagin comès fets considerats com a il·lícits penals.

⁵⁰ La Circular Ministerial del 13/06/2006, publicada el 19/07/2006, en relació amb les Lleis del 15/05/2006 i del 13/06/2006, i descriu i regula amb major detall el procés de *conferencing*.

de disseny del programa, dos jutges de menors van viatjar a Nova Zelanda per tal de conèixer la pràctica del FGC, fet que posteriorment va a afavorir la bona acollida del programa pilot entre els professionals de l'àmbit judicial, inclosos jutges, fiscals i advocats (Walgrave, 2003). Val a dir que, des d'anys enrere, a Flandes s'implementava exitosament la mediació a l'àmbit de menors pels casos d'ofenses menys greus.

L'equip d'investigadors va haver de prendre una sèrie de decisions per tal de dissenyar un projecte pilot adaptat al sistema legal belga i coherent amb el desplegament de la mediació que en l'àmbit penal, tant d'adults com de menors, ja existia en aquest país.

Detallem a continuació el procés de presa de decisions que es va dur a terme pel disseny del projecte pilot.

5.4.2.1 Tipologia delictiva

La primera decisió que calia prendre era valorar per a quina tipologia delictiva implantarien el programa de *conferencing*. Per prendre aquesta decisió, els investigadors van considerar bàsicament tres arguments.

En primer lloc, van considerar que amb els delictes menys greus ja es practicava, i molt satisfactòriament, la mediació. La intenció del grup d'investigadors i el seu objectiu no era aportar millores als programes de mediació que, en l'àmbit de justícia juvenil, ja funcionaven satisfactòriament per a delictes menys greus. Segons el seu punt de vista, multiplicar les pràctiques, afegint el *conferencing* a aquests programes, podia constituir una reacció massa exagerada o una *sobre-actuació* envers els delictes lleus comesos per menors. (Walgrave, 2003)

En segon lloc, van tenir en compte que els menors acusats de delictes greus no disposaven de cap altra possibilitat més enllà d'un procés judicial ordinari, perquè els delictes greus no eren casos derivables a mediació. Ampliar el ventall de tipologies delictives per a l'exercici de les pràctiques restauratives seria molt interessant i, fins i tot, es constituiria en un argument fort tant per

facilitar la seva implantació com per aconseguir una acollida positiva a l'hora de fer la difusió del programa.

Per últim, pel que fa als costos i beneficis el *conferencing*, requereix una major inversió de temps, recursos i esforços, tant per part de les institucions com per part dels participants. Per això, es considera interessant implementar el *conferencing* només en casos de delictes greus. Es té en compte també el fet que les recerques indiquen que per delictes greus la reincidència és menor quan l'ofensor ha participat en un procés restauratiu (Hokweda, 2004).

Per aquests motius, els investigadors van decidir implementar el *conferencing* a l'àmbit de menors i només per als casos de delictes greus. Un cop presa aquesta decisió, els investigadors van passar a plantejar-se quin model de *conferencing* convindria implementar.

5.4.2.2 Quin model de conferencing implementar

En el model adoptat pel projecte pilot s'adopten les característiques pròpies del model de Nova Zelanda:

- inclou la presència d'un policia com a representant de la comunitat,
- inclou una reunió privada del menor i la seva família o grup de suport perquè puguin elaborar propostes per reparar a la víctima i també per abordar els problemes subjacents al delicte comès.

Tenint en compte que el sistema legal belga segueix els sistema continental europeu, els resultats de les trobades haurien de ser presentats als jutges de menors per aconseguir la seva aprovació. Aquesta condició es va veure no pas com un obstacle sinó més aviat com un benefici, perquè la ratificació dels acords per part del jutge donaria resposta al problema de la preservació de les garanties legals dels menors, tema freqüent en les controvèrsies al voltant de les pràctiques restauratives (Vanfraechem, 2002). L'equip d'investigadors també es planteja quin ha de ser el rol dels advocats en el procés. Pensant en reforçar les garanties legals dels menors ofensors, es va optar per convidar a l'advocat del menor a les trobades.

Una altra diferència respecte al model neozelandès, lligada amb la necessitat de ratificació dels acords per part del jutge, és que el document resultant del procés de *conferencing* s'anomenaria *declaració general d'intencions*, per destacar que és el jutge qui té l'última paraula en el procés (Walgrave, 2003).

5.4.2.3 Implementació del projecte pilot de conferencing als jutjats de menors

Per aconseguir la implementació del projecte pilot amb èxit, atesa la manca d'experiència prèvia amb la pràctica del *conferencing*, calia resoldre diverses qüestions pràctiques molt importants. D'una banda, informar als jutges de menors, advocats, serveis socials, policia, mediadors i a altres professionals de l'àmbit sobre què és el *conferencing*, l'existència del projecte pilot, i, convidar-los a participar en el procés d'implementació. Amb aquesta finalitat es van escriure cartes informatives i es van organitzar reunions a la Universitat. Les aportacions dels professionals de l'àmbit judicial van ser tingudes en compte per l'equip d'investigadors.

D'altra banda, era imprescindible dotar de formació als futurs facilitadors, i es va decidir formar als professionals que ja exercien com a mediadors en l'àmbit de menors a la Regió de Flandes. Es van seleccionar 10 mediadors experts provinents de 5 agències de mediació i es va convidar a Allan MacRae, un coordinador de justícia juvenil de Wellington, Nova Zelanda, expert en *conferencing*, per donar la formació i l'entrenament necessaris (Walgrave, 2003). Aquesta formació en el model neozelandès serà la base pràctica a partir de la qual els facilitadors dissenyarien el model propi de *conferencing* adequat a la realitat flamenca.

La fase d'implementació va convertir-se en un veritable procés de diàleg entre els investigadors i els professionals. La intenció era aplicar la nova pràctica amb visió oberta per facilitar a la vegada el seu desenvolupament cap a un model ben adaptat al país.

Finalment, aquest procés de diàleg finalitza amb la definició d'un model propi de *conferencing* ajustat a la realitat del país al que bategen amb un nom propi,

Hergo, que és l'abreviatura de *Hertelgricht Groepsoverleg* i el defineixen com a "una reunió que es focalitza en la cerca de solucions constructives a les conseqüències del delictes comès pel menor. La víctima, l'ofensor i les respectives persones de suport, es troben amb l'objectiu de buscar vies de reparació a la víctima, a la societat i com prevenir la reincidència" (Zinsstag, Teunkens i Pali, en premsa: 284).

5.4.2.4 Descripció del procés de conferencing com a projecte pilot

La informació que presentarem en aquest apartat ha estat recopilada de diversos documents publicats per l'equip d'investigadors responsable del projecte pilot.

Hi ha dos requeriments principals per poder portar a terme un *conferencing*:

- que el jove reconegui els fets⁵¹, i
- que hagi comès un delictes greu.

Mentre que la presència d'algunes persones a la trobada és obligatòria, la presència d'altres és facultativa. Al primer grup pertany l'ofensor, sempre que hagi admès el delictes i hagi consentit en participar en el procés. Si no es donen aquestes condicions, no es pot dur a terme el *conferencing*. També és obligatòria la presència d'un facilitador i com a mínim d'un adult de suport del menor ofensor i l'advocat del menor ofensor. En canvi, és facultativa la presència de la víctima i les seves persones de suport, el seu advocat, la policia i els serveis socials, tot i que totes elles són molt desitjables i beneficioses per al desenvolupament de la trobada i els objectius del procés.

L'inici del procés de *conferencing* té lloc un cop iniciat el procés judicial ja que, com ja hem apuntat anteriorment, només el jutge pot oferir al menor participar-

⁵¹ Si el menor reconeix els fets, el jutge dóna avís als serveis socials dels jutjats de menors perquè aquests comprovin si el menor vol participar i quina és la seva situació personal i social (situació familiar, relacions, si consumeix drogues...). Sobre aquesta informació, el jutge podrà valorar millor la conveniència de dur a terme una trobada de *conferencing*. El jutge rep l'avís dels serveis socials dins d'un període de 10 dies. (Vanfraechem, 2002a)

hi. El jutge escolta l'opinió dels serveis socials per valorar si a més del requisit del reconeixement dels fets, es donen les condicions personals i socials del menor per participar. En cas afirmatiu, el jutge ofereix el *conferencing* al menor, qui podrà acceptar o rebutjar l'ofertament.

Si el menor accepta participar, s'inicia la fase de preparació. El facilitador el visitarà a casa seva per comprovar si realment està disposat a participar, si efectivament reconeix els fets i per ajudar-lo a decidir amb quines persones de suport es presentarà a la trobada. La presència de persones de suport de l'ofensor és obligatòria per poder portar a terme la trobada.

El facilitador també visita la víctima per informar-la sobre la voluntarietat del procés, com es desenvolupa la trobada, quins resultats se'n poden esperar, les diferents maneres en que pot participar i, en el cas que accepti, l'ajuda a decidir amb quines persones assistir a la trobada. Aquesta fase de preparació és important perquè tant la víctima com l'ofensor poden definir les seves expectatives de manera realista i saber com es desenvoluparà la trobada. La importància d'aquesta fase ha estat assenyalada repetidament en altres estudis (Mirsky, 2003).

Els investigadors van discutir la conveniència de la inclusió dels advocats en la trobada. Finalment, van decidir que serien inclosos ja que, tractant-se de delictes greus, la seva aportació al debat podria ser interessant i probablement participant estarien millor predisposats a donar suport a la declaració d'intencions a l'hora de presentar-la davant el jutge (Walgrave, 2003). El facilitador convida i informa al policia dels aspectes més rellevants del cas i del seu paper a la trobada, ja que hi assistirà com a representant de la comunitat. Els serveis socials són convidats a assistir-hi però la seva presència és facultativa.

1. Desenvolupament i moments de la trobada

A) Salutacions

El facilitador proposa fer les presentacions i explica quin paper li correspon a cadascú dels presents amb l'objectiu de que tothom entengui el seu rol.

B) Conversa, intercanvi de pensaments i sentiments

Un cop fetes les presentacions i definits els rols, el policia llegeix els fets i comprova si l'ofensor hi està d'acord. En cas que l'ofensor negués els fets, la trobada no podria continuar. Tot seguit la víctima i les seves persones de suport expliquen els fets i quines conseqüències van patir. Després han de parlar l'ofensor i les seves persones de suport per dir-hi la seva. A partir d'aquest moment, s'inicia l'intercanvi d'idees i de sentiments entre la víctima, l'ofensor i les seves respectives persones de suport, propiciant l'enteniment entre les persones que participen i la comprensió de les conseqüències del fet delictiu.

C) Reunió privada de l'ofensor i el seu grup de suport

Després d'aquesta fase de conversa, d'intercanvi de pensaments i de sentiments, l'ofensor i la seva família (o grup de suport) han de disposar d'un temps privat per parlar entre ells i trobar solucions per tal de reparar el dany, tenint en compte les necessitats de la víctima. Aquesta reunió privada també dona a la família l'oportunitat de tractar altres temes que puguin tenir relació amb el comportament delictiu del menor, com ara el consum de drogues o altres dificultats, així com sobre la relació entre els membres de la família.

Hem de tenir present que Hergo a Bèlgica té com a objectiu principal reparar el dany causat. Per tant, l'atenció dels problemes subjacents al fet delictiu no constitueix una prioritat en les trobades.

Cal destacar que, encara que la presència dels serveis socials dins del *conferencing* és molt desitjable, la sobrecàrrega de feina que normalment tenen els treballadors socials pot constituir un impediment important perquè efectivament puguin assistir-hi.

D) Temps de discussió i presa de decisions en relació amb la declaració d'intencions

Fet això, es presenten a la víctima les propostes generades pel menor ofensor i la seva família i s'obre un temps de discussió fins que s'arriba a l'acord. L'acord, anomenat declaració d'intencions, han d'acomplir 3 objectius:

- reparar a la víctima,
- reparar el dany fet a la societat, i
- prevenir la reincidència.

E) Redacció i signatura de la declaració d'intencions

La declaració d'intencions s'ha de redactar amb tota mena de detalls, especificant què es farà i quan es farà, de forma clara i concreta perquè totes les parts compromeses, sense oblidar els serveis socials -que són els encarregats del seguiment de l'execució- i també el jutge de menors, ho puguin entendre. Signen la declaració d'intencions totes les persones esmentades i compromeses amb el compliment dels acords, incloent els serveis socials. El jutge de menors tindrà la darrera paraula per decidir si aprova i accepta la declaració d'intencions.

F) Aprovació de la declaració d'intencions per part del jutge i seguiment dels acords

La declaració d'intencions s'ha de presentar al jutge, el qual comprova si l'acord és apropiat i proporcional, així com que compleixi totes les garanties legals. Un cop el jutge ratifica l'acord, aquest ja es pot dur a terme. Els serveis socials s'encarregaran de supervisar el compliment dels acords i d'informar-ne al jutge. El seguiment que es dur a terme garanteix a la víctima que l'acord es compleixi. El menor ofensor rep al llarg d'aquest procés un tractament molt dirigit a aconseguir també la seva reintegració.

Quan s'hagi complert el període de temps fixat per l'execució de l'acord, el cas torna al jutge perquè comprovi el correcte compliment de l'acord. Si efectivament s'ha executat l'acord, el jutge, normalment, tanca el cas. En cas contrari, si l'acord no s'hagués complert correctament, el jutge pot decidir una segona trobada o bé imposar una altra mesura.

5.4.2.5 Resultats i recomanacions pràctiques

El fet de comptar amb un equip d'investigadors encarregats de portar a terme la posada en marxa del projecte i de realitzar la seva avaluació, va propiciar la disponibilitat de dades reals i, a més a més, molt interessants per poder realitzar la valoració dels costos i beneficis del *conferencing*. Així mateix, va permetre reflexionar sobre la utilitat de les accions preses i sobre el paper de cadascú dins del procés. Disposar d'aquesta informació va constituir la base per poder decidir quins canvis convenia implementar i la conveniència de consolidar la pràctica del *conferencing*.

Aquesta investigació, a més a més, va afavorir l'ús d'una terminologia consensuada entre els investigadors i la resta professionals participants en el programa.

L'avaluació del programa es va realitzar fent servir diversos instruments: el dossier judicial, qüestionaris per als facilitadors, dues a terme registres observacionals de les trobades, entrevistes amb les víctimes, amb els ofensors, i amb les respectives persones de suport, així com amb els professionals. Aquestes entrevistes es duïen a terme 2 setmanes després de la trobada.

La implementació del projecte es va realitzar en un període de 30 mesos aproximadament. Dins d'aquest període es van realitzar 53 trobades a les quals van participar 58 menors ofensors, tot i que des dels jutjats s'havien derivat 98 menors per participar-hi. Els motius pels quals només una part de la totalitat de joves derivats va participar, van ser els següents:

- no voluntarietat del menor i/o dels seus pares,
- la tipologia delictiva no era suficientment greu,
- no existia certesa de que el menor hagués comès el delictes,
- víctima no identificable, i
- la situació de risc del menor requeria donar prioritat a altres intervencions.

A continuació exposarem els principals resultats indicant fortaleeses i febleses del projecte pilot.

A) Satisfacció d'ofensors i víctimes

Les entrevistes dutes a terme amb les víctimes i amb els ofensors van evidenciar un alt grau de satisfacció pel que fa a la preparació de la trobada realitzada pels facilitadors. Segons les víctimes, no era fàcil imaginar-se com seria la trobada amb l'ofensor i consideraven important preparar-se per assistir-hi. Les víctimes consideren molt important que se'ls hagi donat la possibilitat de participar. La majoria de les víctimes va expressar la seva satisfacció perquè hi va haver un joc net.

Els ofensors es van mostrar satisfets tant amb el procés com amb els resultats del *conferencing* i, fins i tot, consideraven que el procés havia estat just. La majoria dels menors van expressar que en cas d'haver de passar per una situació similar, tornarien a participar en un procés de *conferencing*.

B) Persones de suport de víctima i ofensor

En la majoria dels casos, les víctimes van assistir a les trobades acompanyades només per una persona de suport, però a vegades hi van assistir soles. Les víctimes, i sobretot les víctimes de delictes violents, van destacar que la presència d'un policia els va aportar una sensació de seguretat en la trobada.

Al contrari, els joves ofensors van participar acompanyats per entre 4 a 5 persones de suport: els seus pares, l'advocat, i d'altres coneguts com ara mestres o entrenadors esportius (Vanfraechem, 2003).

C) La participació dels advocats

Tot i que els investigadors inicialment s'havien qüestionat la seva inclusió dins de les trobades perquè potser abassegarien les discussions, la realitat va resultar molt diferent: la presència dels advocats va facilitar els processos i fins i tot van comportar-se com a excel·lents col·laboradors al llarg del projecte pilot (Walgrave, 2003). A les entrevistes, la majoria dels advocats van demostrar

entendre que els joves ofensors poden beneficiar-se participant en el procés de *conferencing* .

D) La derivació dels casos

Els jutges van derivar menys casos dels esperats pels investigadors. Alguns jutges van expressar a les entrevistes que el compliment de les seves tasques implica treballar en condicions de pressió i que no van derivar més casos simplement perquè, degut a la urgència per complir amb els requeriments rutinaris de la seva feina, van oblidar de fer-ho.

Els investigadors assenyalen que el *conferencing* no proporcionava als jutges criteris específics i concrets per decidir si convenia derivar el cas a *conferencing*. Per tant, els jutges havien de fer servir els seus propis criteris intuïtius per decidir les derivacions i això explicava un nombre escàs de derivacions (Walgrave, 2003).

E) La participació de les víctimes i la reparació del dany

La participació de les víctimes va ser escassa i només la meitat de les entrevistades va expressar que el dany havia estat reparat. Els investigadors expliquen aquest resultat pel fet que, quan es van realitzar les entrevistes, els processos encara estaven oberts i, per tant, l'efectiu compliment dels acords encara no s'havia produït.

F) La participació de la policia

Tot i que es va enviar una carta a cada policia per explicar-li el seu paper en la trobada, molts d'ells semblaven no sentir-se còmodes dins d'un rol que no estan acostumats a exercir.

La majoria dels policies que van participar, segons expliquen els investigadors, tendien a *menys actuar*, a conseqüència de la incertesa que els generava trobar-se en un context inusual (Walgrave, 2003).

Els investigadors van revisar el rol que, en el projecte pilot, havien assignat al policia com a representant de la comunitat tal i com es contempla en el model

neozelandès. L'experiència adquirida els va fer adonar que en el context belga, és el fiscal qui representa els interessos de la societat i això exigia redefinir aquest rol (Vanfraechem, 2005).

5.4.3 El model de conferencing als jutjats de menors segons les lleis belgues

L'any 2006 es van publicar dues lleis⁵² reguladores del *conferencing* als jutjats de menors de Bèlgica, complementades per una Circular Ministerial⁵³. Segons aquests documents, el *conferencing* es diferencia de la mediació quant a que no només cal reparar a la víctima sinó també a la societat.

La reforma manté la denominació que el projecte pilot dóna al document d'acords que cal presentar al jutge per a la seva ratificació i també l'anomena *declaració d'intencions*. Aquest document ha d'incloure un pla de reparació dels danys materials, relacionals, de reparació a la comunitat i també ha de prevenir el comportament delictiu futur.

Les persones que han d'assistir a la trobada són el menor, sempre que hagi donat el seu consentiment exprés per participar i els seus pares o representants legals. La víctima serà informada a través d'una carta on se la convida a participar.

Els advocats no podran ser presents durant la trobada. No obstant, estaran disponibles tant durant la fase de preparació com un cop definida la declaració d'intencions, perquè tant la víctima com l'ofensor puguin assessorar-se sobre la conveniència de participar en el procés de *conferencing* i dels continguts de la declaració d'intencions. Es va optar per excloure la seva participació durant la trobada per evitar que aquesta es pogués convertir en una negociació entre els advocats.

⁵² Llei del 15/05/2006 i del 15/06/2007

⁵³ Circular Ministerial 1/2007 del 07/03/2007

La policia pot participar a la trobada però no com a representant de la comunitat, perquè la fiscalia representa la comunitat dins del sistema jurídic Belga. Dins de la trobada es pot demanar al policia, si s'escau, que surti momentàniament de la sala per evitar que s'assabenti d'informació que d'alguna manera pugui perjudicar als menors en el futur.

Els facilitadors (professionals dels serveis de mediació) han de fer els oferiments, preparar i conduir la trobada i fins i tot redactar l'acord i la declaració d'intencions. Aquests documents i un informe sobre com ha anat el procés per s'ha de presentar al jutge de menors.

Per facilitar la comparació entre els programes de *conferencing* dels diferents països estudiats oferim a Taula 12 les característiques principals dels programes de Bèlgica, d'Irlanda del Nord, de Nova Zelanda i de New South Wales, Victoria i Australian Capital Territory.

Taula 12a. Resum de les característiques dels programes de conferencing dels països estudiats.

	LEGISLACIÓ	OBJECTIUS	PROGRAMES POBLACIÓ TIPOLOGIA DELICTIVA	QUI CONVOCA LA TROBADA?	QUI PARTICIPA EN LA TROBADA?	DERIVACIÓ	QUI RATIFICA ELS ACORDS?	QUI SUPERVISA I FA EL SEGUIMENT DELS ACORDS
BÈLGICA	New Youth Law, 2006. Circular ministerial del 23 de juny de 2006.	Oferir una pràctica diferent a la mediació per atendre els casos de menors amb delictes greus	Els menors han d'haver acceptat culpabilitat. Delictes greus	Facilitadors	Han d'assistir: l'ofensor, les seves persones de suport i el facilitador. Poden assistir: la víctima, les seves persones de suport, la policia, els serveis socials. Els advocats no poden assistir a les trobades però poden assessorar sobre la conveniència de la participació en el procés i en relació als acords.	Jutge	Jutjat	Serveis socials. Després del període d'implementació del pla, el cas retorna al jutge per tal que decideixi com tancar-lo.
IRLANDA DEL NORD YOUTH CONFERENCE	Justice (NI) Act, 2002	Tenir en compte com el menor ha de respondre al delictes incorporant la reparació i els interessos de víctima i ofensor.	Menors de 14 a 17 anys, que han d'haver acceptat la responsabilitat i/o declarats culpables del delictes. Qualsevol tipologia delictiva excepte assassinat i homicidi.	Youth Conference Coordinator (treballador de la Youth Justice Agency)	Han d'assistir: l'ofensor, coordinador, policia, adult de suport. Poden assistir: altres adults de suport de l'ofensor, víctima o representant, persones de suport de la víctima, altres persones significatives.	Diversionary: derivat per Fiscalia Ordenat pel jutjat: acceptació o declaració de culpabilitat	Fiscalia Jutjat	El pla es supervisat pel Youth Conference Coordinator. Un no compliment del pla implica un informe a fiscalia o al jutge.

Taula 12b. Resum de les característiques dels programes de conferencing dels països estudiats (continuació)

	LEGISLACIÓ	OBJECTIUS	PROGRAMES POBLACIÓ TIPOLOGIA DELICTIVA	QUI CONVOCA LA TROBADA?	QUI PARTICIPA EN LA TROBADA?	DERIVACIÓ	QUI RATIFICA ELS ACORDS?	QUI SUPERVISA I FA EL SEGUIMENT DELS ACORDS
NOVA ZELANDA FAMILY GROUP CONFERENCE	Children, Young, Persons and their Families Act, 1989	Diversion, responsabilitza-ció de l'ofensor, empoderar la família de l'ofensor, incloure a la víctima en la presa de decisió, decisió per consens, adaptació cultural.	Menors de 14 a 17 anys (amb responsabilitat penal) que han d'haver acceptat l'ofensa o declarats culpables del delictes. Menors de 10 a 16 anys (sense responsabilitat penal). Qualsevol tipologia delictiva excepte assassinat i homicidi	Youth Justice Coordinator treballador social del Youth Justice Team del Child, Youth and Family Service del Ministry of Social Development.	Han d'assistir: l'ofensor i la seva família, coordinador, policia. Poden assistir: altres adults de suport de l'ofensor, víctima o representant, persones de suport de la víctima, altres persones significatives.	Diversionary: derivat per la policia abans d'iniciar procés judicial (pre-charge).	Policia	El pla és supervisat pel coordinador. Si hi ha un no compliment es pot derivar a una 2ª FGC.
						Ordenat pel jutjat: derivat pel jutjat un cop iniciat el procés judicial (post-charge).	Jutjat	
NSW, AUSTRÀLIA YOUTH JUSTICE CONFERENCE SCHEME	Young Offenders Act, 1997	Responsabilització de l'ofensor, recolzar l'ofensor i la seva família, donar veu a la víctima en la presa de decisions pel què fa al delictes patit, adequació cultural	Menors entre 10 i 17 anys que cometes delictes dels quals l'avis o l'amonestació no és adequada, Per exemple, agressió robatori amb violència o intimidació, robatori de vehicle a motor, furt, danys a la propietat.	Facilitadors de la comunitat que han estat seleccionats per formar part d'un registre del Department of Juvenile Justice. El conferenciant administrador es un treballador públic que coordina el programa però no facilita.	Han d'assistir: la llei no ho estableix Poden assistir: ofensor, adult o representant, familiars i/o persones de suport escollides pel menor; víctima o representant, persones de suport escollides per la víctima, policia. Poden ser convidades pel facilitador: tècnics o professionals relacionats amb el menor, membre respectable de la comunitat, altres persones escollides per les parts.	Derivat per policia especialitzat en l'àmbit juvenil abans d'iniciar un procés judicial (diversionary). Derivat pel jutjat de menors un cop iniciat el procés judicial.	No consta	Supervisa el pla el conferenciant administrador, que informa al jutjat del compliment.

Taula 12c. Resum de les característiques dels programes de conferencing dels països estudiats (continuació)

	LEGISLACIÓ	OBJECTIUS	PROGRAMES POBLACIÓ TIPOLOGIA DELICTIVA	QUI CONVOCA LA TROBADA?	QUI PARTICIPA EN LA TROBADA?	DERIVACIÓ	QUI RATIFICA ELS ACORDS?	QUI SUPERVISA I FA EL SEGUIMENT DELS ACORDS
VICTORIA, AUSTRÀLIA GROUP CONFERRING PROGRAM	Children, Youth and Families Act, 2005	Reintegració del menor en la comunitat. Reduir la reincidència. Millorar la satisfacció de la víctima amb el procés judicial. Reduir els costos del sistema de justícia juvenil.	Menors de 10 a 17 anys per delictes que suposarien una mesura alternativa o una ordre de supervisió del menor (probation sentence or youth supervision order)	Facilitadors de l'entitat responsable del programa en la zona.	Han d'assistir: El menor i el seu advocat, policia, facilitador Poden assistir: familiars del menor, altres persones significatives pel menor, víctima o representant, altres permessos pel facilitador.	Derivat pel jutjat de menors com a mesura a complir durant un període de suspensió del procés abans de decidir la pena (pre-sentencing).	Jutjat	La persona clau designada en el pla i les persones de suport del menor.
AUSTRALIAN CAPITAL TERRITORY	Crimes (Restorative Justice) Act, 2004	Proporcionar un espai segur on víctimes i ofensors puguin participar en reparar el dany causat. Satisfer necessitats de víctimes i menors.	Menors de 10 a 17 anys que accepten responsabilitat pel delicte comès i sempre que no sigui un delicte amb pena de presó de 14 anys o delictes contra les persones amb pena de presó de 10 anys, delictes de violència domèstica i delictes sexuals. La llei preveu que també els adults puguin ser derivats a conferencing però encara no s'ha posat en pràctica.	Facilitador de la Restorative Justice Unit	Han d'assistir: l'ofensor menor i la víctima o un representant. Poden assistir: policia, pares i familiars del menor i de la víctima, persones de suport del menor o la víctima, altres que el facilitador consideri.	Derivat per la policia, Office of Children and Young People i Restorative Justice Unit abans d'iniciar el procés judicial com a diversió. Un cop iniciat el procés judicial en qualsevol de les fases, també durant el compliment de la pena, per fiscalia, jutjat, Office of Children and Young People i Restorative justice Unit.	No consta.	El facilitador. Caldrà informar al derivador i a la víctima del compliment.

6. Estudi II. Resultats sobre les percepcions dels mediadors de l'àmbit penal pel que fa al conferencing i la seva possible aplicació

Exposem a continuació de manera conjunta, tal i com proposa Gil (1992), els resultats obtinguts del qüestionari, de l'anàlisi dels grups de discussió i de l'entrevista pel que fa a la percepció dels mediadors sobre la necessitat d'ampliar el ventall de pràctiques restauratives; la conveniència d'implementar la pràctica del *conferencing* a Catalunya; i la concreció d'un projecte pilot.

6.1 Població, mostra, responents i perfil

Taula 13. Població i responents del qüestionari

	Total	SMAT menors	MRP adults
Població ⁵⁴	35	31	4
Responents	26	22	4
Percentatge	74,29%	70,97%	100%

En quant al perfil dels responents, la major part de tècnics són dones, constituint un 88% dels responents. El 50% tenen una edat compresa entre els 41 i 50 anys, constituint els següents grups més nombrosos, els compresos entre 51 i 60 anys (23%) i els de 31 a 40 anys (19%). Pel que fa a les dades professionals, la major part dels responents treballen a la ciutat de Barcelona (58%), seguit de Girona (15%), Tarragona i Lleida (12% respectivament) i Terres de l'Ebre (4%). A continuació s'indica el temps que fa que els responents treballen com a mediadors.

⁵⁴ Val a dir que la mostra es correspon a tota la població objecte d'estudi: mediadors i mediadores del programa de mediació i reparació penal tant d'adults com de menors.

Taula 14. Experiència dels tècnics mediadors

Anys que treballa com a mediador	n	%
Menys d'1 any	2	8%
Entre 1 i 3 anys	3	12%
De 4 a 6 anys	9	35%
Entre 7 i 10 anys	5	19%
Entre 11 i 15 anys	4	15%
Més de 15 anys	3	12%
Total	26	100%

En relació amb els grups de discussió i l'entrevista la participació es concreta de la següent manera:

Taula 15. Població convidada i participants dels grups de discussió i l'entrevista.

		SMAT	PMRP	Total
Població convidada		31	6	37
Participants	GD 1	1	3	4
	GD 2	9	0	9
	Entrevista	2	0	2
	Total	12	3	15
	Percentatge	38,71%	50%	40,54%

La majoria dels participants dels grups de discussió han estat dones (11), tots els participants compten amb una experiència dilatada en mediació penal excepte un participant que fa menys d'un any que treballa al programa. Territorialment, tots treballen a Barcelona. L'entrevista es realitza amb 2 tècnics de Lleida, també dones, una amb àmplia experiència en menors, i l'altra amb experiència en l'àmbit d'adults i de recent incorporació a l'àmbit de menors. L'entrevista s'estructura amb el mateix guió que els grups de discussió per facilitar l'anàlisi de contingut. Els blocs temàtics discutits en els grups de discussió i en l'entrevista s'estructuren de la següent manera:

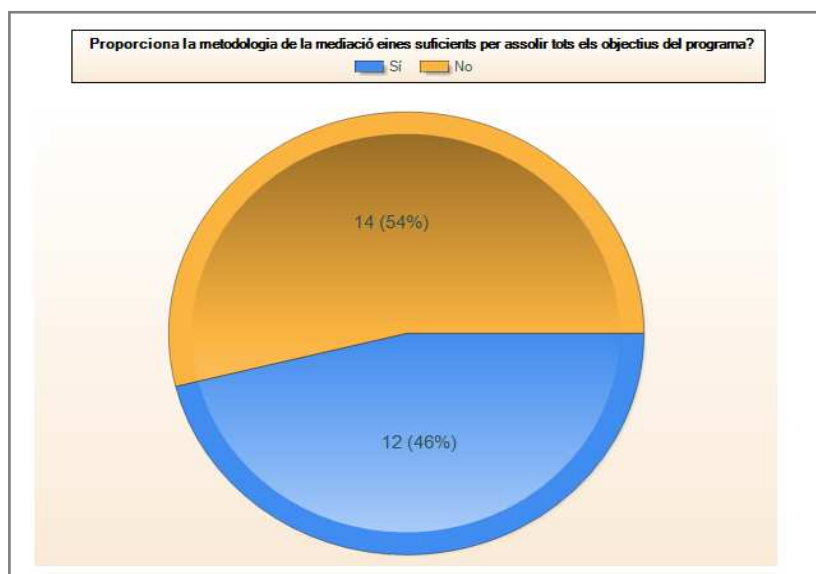
Taula 16. Blocs temàtics treballats en els grups de discussió i l'entrevista.

Bloc	Tema per a la discussió	Correspondència amb el guió de debat
Bloc 1	Dificultat d'assolir els objectius dels programes específicament pel que fa a l'enfortiment de la comunitat i l'assoliment de la pau social.	Pregunta 1
Bloc 2	Avantatges i inconvenients d'incorporar a més persones en els processos restauratius.	Pregunta 2 i 3
Bloc 3	Incorporació actual de més persones en el procés.	Preguntes 4 i 6
Bloc 4	Per què a Catalunya només s'ha implementat la mediació?	Pregunta 5
Bloc 5	Condicions mínimes del projecte pilot i interès en participar-hi.	Preguntes 7 i 8
Bloc 6	Com li diríem al <i>conferencing</i> Català?	Pregunta 9

6.2 La mediació com a pràctica suficient per assolir els objectius del programa.

Pel que fa a si la mediació dóna eines suficients per a la consecució dels objectius del programa en general (ítem 7 del qüestionari), tal i com s'observa en la Figura 2, la percepció general dels responents està dividida. Tot i això, es destacable que un 54% considera que la mediació no proporciona suficients eines per a assolir els objectius dels programes.

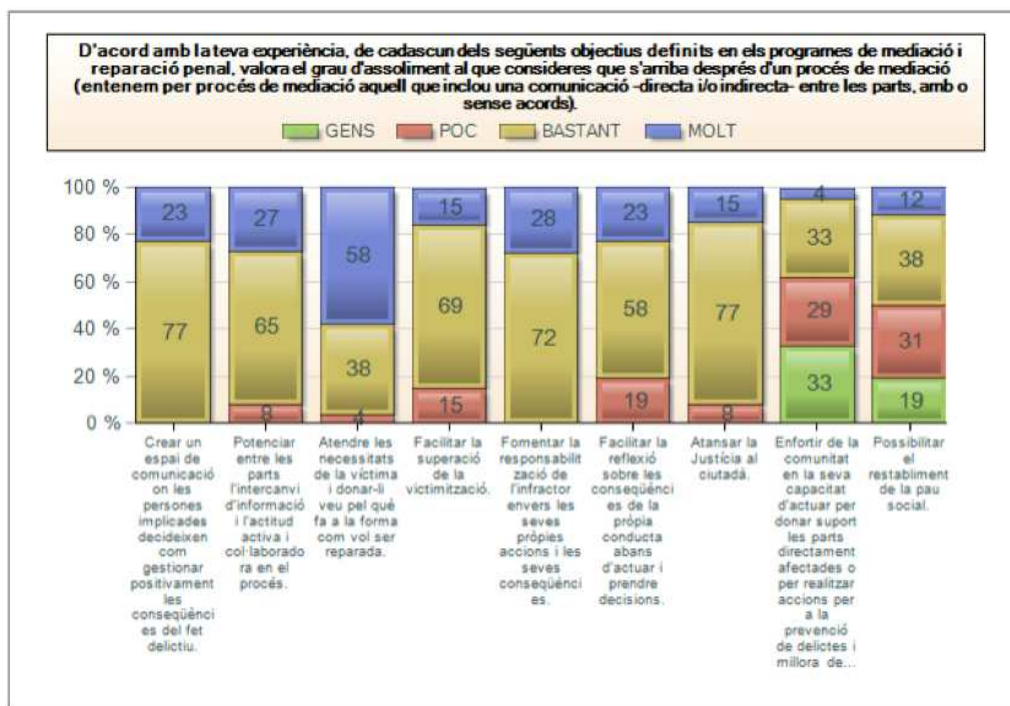
Figura 2. Proporciona la metodologia de la mediació eines suficients per assolir tots els objectius del programa? n=26



Tanmateix, interrogats específicament sobre cada un dels objectius (ítem 6 del qüestionari), com es veu en la Figura 3, els mediadors valoren que s'assoleixen bastant i molt els objectius que fan referència a l'atenció de les necessitats de les víctimes i al fet de donar-li veu, i crear un espai de comunicació, ja que la suma dels percentatges molt i bastant supera el 90% i molt especialment fomentar la responsabilització de l'ofensor, atès que es considera assolit en un 100%.

En canvi, un 62% consideren que s'assoleix gens i poc l'objectiu d'enfortir la comunitat, i un 50% que s'assoleix gens i poc possibilitar el restabliment de la pau social. Per tant, els objectius més assolits, segons el parer dels tècnics, són els que tenen a veure amb les parts directament implicades en una mediació víctima-ofensor, essent l'enfortiment de la comunitat i el restabliment de la pau social els que es perceben com a poc o gens assolits amb la pràctica actual de la mediació penal.

Figura 3. Opinió sobre el grau d'assoliment de cada un dels objectius dels programes a través de la mediació⁵⁵



⁵⁵ Els percentatges de cada categoria de resposta estan calculats sobre els responents que han escollit l'opció. En totes les categories de resposta n=26, excepte fomentar la responsabilització de l'ofensor n=25 i enfortir la comunitat n=24.

En el bloc 1 dels grups de discussió, i també en l'entrevista, es debat en profunditat la dificultat d'assolir l'objectiu que fa referència a l'enfortiment de la comunitat. De l'anàlisi del contingut, es deriva que el motius més adduïts són: la separació clara de competències i objectius entre els serveis comunitaris i la justícia penal, la manca de treball en xarxa i la indefinició de l'objectiu en els programes i en el marc de la mediació víctima-ofensor, que condiciona la intervenció. D'altra banda, també es refereix a la dificultat de definir conceptualment el terme comunitat, a les característiques socials i culturals del nostre entorn i a les pròpies característiques del sistema penal retributiu. En últim lloc, es fa referència a com afecta la dimensió del territori on es treballa per a poder aconseguir enfortir a la comunitat. A continuació expliquem amb més deteniment cadascuna de les categories, i afegim els comentaris realitzats pels tècnics.

La separació clara de competències i objectius entre els serveis comunitaris i la justícia penal, de forma que la comunitat pot desentendre's del problema quan un conflicte entra dins l'àmbit penal.

20107 "Noto que hi ha compartiments estancs, és a dir, la comunitat va a la seva, penal "va a la suya", penal és una institució de molt poder, i quan el cas està a la justícia, d'alguna manera la comunitat diu: "justicia ya se apañará", jo em desentenc"

L'escassa connexió entre els recursos del Departament de Justícia i els recursos comunitaris de manera que, al no existir una xarxa institucionalitzada de col·laboració, resulta difícil per al tècnic el treball conjunt amb la comunitat.

20123 "La comunicació amb la comunitat és bàsic, perquè sinó no fem res. Però el problema és que sempre demanem i demanem, però què és el que podem oferir? No hi ha un plantejament de coordinació des de Justícia. T'ho has de fer tu i no tenim el temps ni els recursos adients, ni res. I fins i tot t'arriba la cosa ètica de: això ho puc fer? O m'estic sortint dels canals correctes?"

El paper que se li dóna a la comunitat en els processos. Es considera que en molts casos la comunitat és "utilitzada" per la consecució dels objectius de resocialització de l'ofensor, i es planteja en els grups de discussió si, a banda d'aquest paper de la comunitat com facilitadora de la reparació i de la reinserció, podria exercir un paper més participatiu.

- 20108 “Uno de los problemas que tenemos es que cuando trabajamos con infractor y víctima lo que hacemos es cuando nos acercamos a la comunidad es pedirle que nos favorezca la posibilidad de que estos chicos puedan reparar. No la estamos incorporando sino que la estamos utilizando. Entonces, una cosa es utilizarla y otra es hacerla partícipe. Para mí, la mirada es completamente diferente y el resultado siempre es diferente también”
- 20110 “Jo quan m’he trobat treballant junt a la comunitat o utilitzant a la comunitat, perquè m’he trobat en aquestes dues situacions, també em plantejo molt, els professionals amb els que col·labores, si tenen aquest plantejament de “ara què em demanes” o “ara què podem fer junts”

S’apunta que, malgrat siguin objectius explicitats en els programes de mediació penal a Catalunya, no s’han acabat de promoure, de manera que l’enfortiment de la comunitat i el restabliment de la pau social no s’identifiquen en alguns casos com objectius que s’hagin d’assolir o serien, en tot cas, efectes col·laterals o indirectes de la intervenció, però no objectius directes dels programes.

Existeix una tendència en conceptualitzar la comunitat com aquell entorn relacional de la víctima i l’ofensor i/o també com els professionals i representants d’entitats de l’àmbit social i assistencial i/o de l’administració.

- 20117 “Si por comunidad se entiende, hablando de adolescentes que son los que atendemos, que están los padres, está el instituto (...), está la víctima, están también los familiares de la víctima o representantes legales del chico, representantes del juzgado, etc., y eso es comunidad, entonces en todos los casos que atendemos de adolescentes es posible que en algún momento esta comunidad pueda ser una comunidad que le apoye, que le sustente y que le pueda acompañar en una serie de reparaciones, o de lo que sea ... y yo hasta ahí no tengo nada que decir. Si la comunidad la interpretamos como instituciones, recursos y lo que sería lo social en general, claro, perdidos en este maremágnum de entresijos, de calles, de instituciones, de recursos, y de qué se yo, también creo que habría que acotar. Y ahí sí que creo que habría que hacer un trabajo, muy dependiendo de los casos (...).”

També es posa de manifest la dificultat de conceptualitzar aquests elements i es relaciona aquesta dificultat amb les característiques de la societat actual.

- 10102 “...és un objectiu que sempre se m’ha fet difícil (...) jo no sé molt bé com fer ho” (...)
- 10104 “Jo tampoc sé com definir la comunitat, què definim per comunitat i quin paper ha de jugar. A mi això m’és difícil ...”. “També se’m fa difícil pensar

que comunitat o una societat tant poc estructurada comunitàriament com la nostra encara se'm fa més difícil pensar què és la comunitat"

30101 "Tendim a pensar en la societat cada cop més individualitzat (...) i es nota no només en el programa en sí sinó en les reflexions que van fent la gent (...). Aquí (...) hi ha encara molta mentalitat del "ojo por ojo, diente por diente" i mentalitat més punitiva ... hi ha de tot, però en general ..."

"Si algun país dels europeus es caracteritza per ser menys comunitari, crec que un d'ells és el nostre, vull dir que no tenim una voluntat comunitària, social, d'integració, de que tots podem fer (...) és un altre context social"

Les possibilitats d'implicar a la comunitat en processos restauratius varia a la pràctica segons la mida del municipi. Com s'exposarà més endavant, hi ha experiències d'implicació de la comunitat en intervencions en petits municipis. Tanmateix, les dificultats augmenten a mesura que augmenta la mida dels municipis.

20122 *"Más grande la comunidad, más complejidad y más circuitos. Y no te saltes los circuitos! Porque entonces ya ..."*

Pel que fa a l'assoliment de l'objectiu de pau social, es percep més com un treball en relació amb la "pau microsocial", perquè la "pau social en un sentit més ampli, se'ns escapa". Així, com a manifestació d'aquesta conceptualització:

10126 "En l'àmbit penal sí que hi ha un punt de pau que ens toca i sí que es fa: a vegades sí y a vegades no. Sobretot el que representa les petites baralles entre nanos que són petites comunitats ... no la comunitat entesa com el barri, sinó en aquella petita classe ... que aquí és un objectiu important".

En alguns casos, també s'afirma que la pau social es pot assolir mitjançant la mediació penal.

20118 "Con la víctima e infractor solamente, sin tener en cuenta a la comunidad, también se puede conseguir el objetivo de la paz social, porque la sociedad somos la suma de muchas personas distintas (...) Para conseguir la paz social no es imprescindible pasar por la comunidad".

De la discussió sobre l'assoliment d'aquests objectius, apareix la necessitat d'ampliar el ventall de metodologies que, en els casos en que sigui adequat emprar-les, podrien afavorir l'assoliment dels objectius esmentats.

- 10112 “El que es tractaria és de tenir altres eines, altres maneres de treballar, i potser amb aquestes eines dones pas o dones una petita entrada a la comunitat. Cosa que, encara també suposo que per desconeixença nostra o per falta de promoció d’aquest tipus de ... cercles restauratius ...”
- 10121 “... quan s’ha comès un delicte, una falta, un dany, anomena-li d’una altra manera si volem, a més a més de la eina de la mediació podem incorporar un altre tipus d’eina i podem formar-nos i utilitzar-les. No em perdria en qui ho ha de fer sinó què podríem fer”.

6.3 L’exclusivitat de la pràctica de la mediació a catalunya

En els grups de discussió es va demanar als tècnics que reflexionessin sobre els motius pels quals a Catalunya ens hem quedat amb la mediació com a única pràctica restaurativa, tot i que a altres països s’apliquen més pràctiques, com ara el *conferencing*. Les seves respostes es podrien categoritzar en quatre apartats, adduint motius històrics, culturals, institucionals i pràctics.

A) Motius històrics

S’esmenta l’origen de la mediació en l’àmbit penal a Catalunya, que sorgeix als anys 90, moment el qual aquesta iniciativa resultava pionera a Espanya i on les experiències de *conferencing* i altres modalitats de justícia restaurativa practicades en altres països no eren conegudes. També es fa referència a que l’esforç inicial, creatiu i innovador, a l’hora d’implementar la mediació provoca una fase d’estancament posterior pel que fa a la implementació de noves pràctiques restauratives.

- 20504 "D’acomodació jo crec que en part per això que dèiem perquè com ja vam iniciar-ho, ja fèiem coses noves en el seu moment, no va haver la preocupació igual que si haguéssim estat fins a l’any 2000 amb el model antic sense cap mena de solució reparadora..."

B) Motius culturals

En aquesta línia, per una banda, s’apunten les diferències del nostre país en comparació amb altres sistemes jurídics. Per exemple, s’esmenta que a França els agents de llibertat vigilada es troben més integrats en la comunitat o que a Bèlgica hi ha una major participació de la víctima en l’execució de la pena.

30501 “Això sí que forma part de la cultura del país (...) Hi ha actors que es fan estranys aquí (...) per exemple, al centres penitenciaris que pugui la víctima venir i opinar a les juntes d’avaluació ...”

Per altra banda, s’apunta que la potenciació de la mediació penal per sobre d’altres metodologies que impliquin més a la comunitat es deu a que “aquí a Catalunya, los trapos sucios se lavan en casa”. Més endavant profunditzarem sobre aquesta qüestió, que té a veure amb respectar la privacitat necessària per a cada una de les persones directament implicades en el conflicte. Un dels inconvenients diagnosticats pels mediadors, pel que fa a les pràctiques restauratives que impliquen la inclusió de més persones en el procés, és que la presència d’aquestes persones minva la privacitat o la intimitat de les trobades, aspecte que molts cops es desitjat per les parts directament implicades.

Es destaca un augment del punitivisme, que aniria en contra de les tendències restauratives, les quals es perceben en ocasions com una justícia “soft”.

10505 “Estem en una època molt dura (...) totes les modificacions del codi penal, per parlar de justícia, en los últimos años, van a peor, això és veritat” (...) “I dels Ajuntaments de comunitària també: les multes, les ordenances ...”

En definitiva, es tractaria de la preponderància d’una determinada ideologia.

20506 “Es una cuestión cultural. La políticas sociales se basan en pensamientos y en ideologías, y se arraigan a las personas”.

C) Motius institucionals

En aquesta línia, s’argumenta que el paradigma de la justícia restaurativa no es troba del tot assolit a nivell institucional.

20505 “...No hi ha aquesta política de justícia restaurativa”.

I aquesta falta de sensibilització i de coneixement del que és la justícia restaurativa i de la seva utilitat, en alguns casos, per resoldre assumptes penals, inclou també a l’àmbit judicial. Tot i que es reconeix l’existència d’alguns jutges sensibles amb aquest tema, hi ha d’altres que es mostren reticents o contraris a aquests processos.

D) Motius pràctics

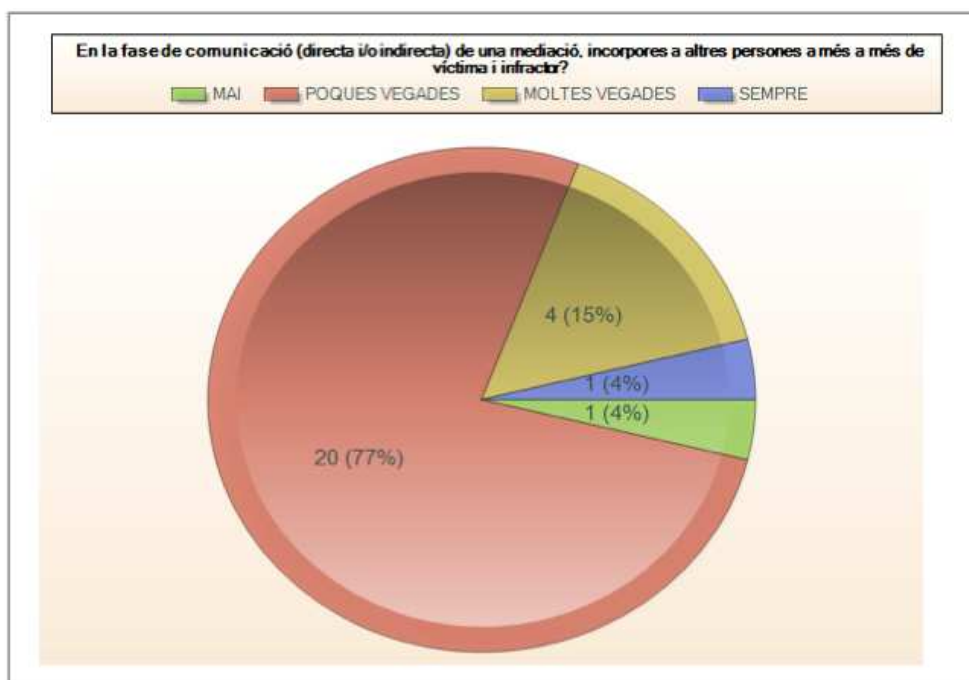
S'afirma que els professionals que es dediquen a la mediació s'han acomodat al maneig d'aquesta metodologia, sense explorar altres pràctiques que podrien ser útils en alguns casos. Tot i que part dels tècnics opinen que a l'actualitat el programa no impedeix de manera clara l'exploració d'altres metodologies diferents de la mediació, consideren que seria més fàcil si la Direcció General establís uns criteris escrits i uns paràmetres per introduir aquests nous processos restauratius a Catalunya. Tanmateix, els mediadors detecten limitacions pel que fa a la seva formació per dur a terme aquestes noves pràctiques, qüestió que abordarem més endavant amb ocasió de l'anàlisi del coneixement del *conferencing* per part dels mediadors:

304601 “Primera, ens falta formació (...) Segona, ho tenim una mica pautat d'aquesta manera, tercera, que hi ha unes dificultats d'agenda, de càrrega de treball (...) Llavors clar, costa”.

6.4 Utilització espontània en l'actualitat d'altres pràctiques restauratives a més a més de la mediació

Malgrat la mediació implica només la participació dels actors directament implicats en el conflicte (víctima i ofensor), en algunes ocasions les pràctiques restauratives en l'àmbit penal que es duen a terme a Catalunya incorporen altres persones a més a més de les esmentades anteriorment. Tot i així, en resposta a l'ítem 8 (Figura 4) del qüestionari, els mediadors en un 77% afirmen que poques vegades han inclòs a més persones en el procés.

Figura 4. Percentatge sobre la incorporació d'altres persones a més a més de víctima i infractor en la fase de comunicació del procés restauratiu, n=26.



Les respostes a l'ítem 9 del qüestionari, en el cas que alguna vegada hagi incorporat a més persones a més a més de víctima i infractor, a qui has incorporat?, mostren que quan això es fa, la tendència és incorporar a familiars de l'infractor i de la víctima, altres persones d'influència de l'infractor, advocats de la víctima i de l'infractor. Mai i poques vegades s'inclou a amics de l'infractor i de la víctima, representants d'institucions de l'infractor i menys a representants de la víctima. També s'incorporen poc persones proposades per les parts, agents de la policia, i, clarament, no s'han incorporat mai jutges i fiscals (Taula 17).

Taula 17. Persones que s'han incorporat en el procés restauratiu en la fase de comunicació

PREGUNTA 9. En el cas que alguna vegada ho hagis fet, indica a qui has incorporat							
El percentatge és del total de responent que han seleccionat l'opció. S'especifica n en cada categoria.	MITJANA	DESVIACIÓ TÍPICA	MAI	POQUES VEGA-DES	MOLTES VEGA-DES	SEMPRE	n
Familiars de l'infractor	2,54	0,83	0%	67%	12%	21%	24
Familiars de la Víctima	2,40	0,76	4%	64%	20%	12%	25
Amics de l'Infractor	1,57	0,59	48%	48%	4%	0%	23
Amics de la Víctima	1,57	0,66	52%	39%	9%	0%	23
Advocats de l'Infractor	1,86	0,64	27%	59%	14%	0%	22
Advocats de la Víctima	1,78	0,60	30%	61%	9%	0%	23
Altres persones d'influència de l'Infractor	1,91	0,60	22%	65%	13%	0%	23
Altres persones d'influència de la Víctima	1,43	0,59	61%	35%	4%	0%	23
Representants d'Institucions al servei de l'infractor	1,52	0,59	52%	43%	4%	0%	23
Representants d'Institucions al servei de la víctima	1,26	0,54	78%	17%	4%	0%	23
Persones proposades per la víctima	1,78	0,85	43%	39%	13%	4%	23
Persones proposades per l'infractor	1,68	0,84	50%	36%	9%	5%	22
Jutges, fiscals	1,00	0,00	100%	0%	0%	0%	23
Agents de policia	1,74	0,96	52%	30%	9%	9%	23

En els grups de discussió i també en l'entrevista, es profunditza sobre els diferents motius que expliquen el perquè es fa poc, tot i que sembli important. En primer lloc, es concreta que treballar amb més persones és més complicat, requereix més temps, més preparació de la trobada amb les parts i implica definir uns criteris clars per a la selecció de les persones que participaran en el procés "qui, què, com, quan i perquè" i treballar en mediació intra i interprofessional. En segon lloc, s'arriba a la conclusió que la incorporació de més persones en el procés es fa més del que es pensa, i en tercer lloc, es fa referència a aspectes que tenen a veure amb la capacitat professional, i a la necessitat de comptar amb formació i molt especialment d'espais de reflexió.

104605 "Ens faltaria una presa de consciència"

10211 "Això ho fem tant habitualment que ni li donem importància de que estem introduint gent, però estem introduint gent que no estan definits ni en el procediment ni com a víctima ni com a infractor ..."

Part dels mediadors expressen certes experiències concretes on han incorporat en la sessió conjunta a més persones que l'infractor i la víctima, i s'avalua la seva intervenció com a positiva en la consecució dels objectius de la justícia restaurativa. Es tracta sobretot de conflictes veïnals, escolars i de família o en intervencions en petites comunitats, tot i que d'una manera informal i no institucionalitzada.

10204 "Sobre un assumpte veïnal: "Però també quan jo he treballat i he incorporat a altres persones he tingut experiències molt gratificants i m'han ajudat a guanyar posicions, i fins i tot a ajudar a l'altre a veure les coses d'una forma diferent"

10206 "Mica en mica al llarg dels anys hem fet fins i tot proves a l'escola, per exemple, o a l'institut, que no eren directament implicats en aquell conflicte però com que eren de l'entorn i que allò havia passat davant de l'escola però no dintre de l'escola, però igualment utilitzaves a l'escola com un element. Però era com provatures que anavem fent"

20108 "Nosotros estamos intentando dar mensajes en el pueblo, está siendo bastante positivo, incluso la gente me dice: bueno, ¿cuándo vamos a hacer la reunión con la policía? Pero no va la policía local, va la policía local, los de juventud ... porque los chicos son del pueblo, de la comunidad. Como técnicos tenemos que pensar: ¿qué queremos conseguir? El chico tiene un refuerzo en su comunidad. Una cosa es utilizarla (a la comunitat) y otra hacerla partícipe".

Per posar un exemple concret, en un cas en que es va decidir incorporar a una persona de suport del jove infractor, l'experiència s'avalua per part de la mediadora que va conduir la sessió com molt positiva, ja que aquesta persona de suport, que tenia molt prestigi a la comunitat, va dir una sèrie de coses que, segons el parer de la mediadora, només les podia dir una persona que no fos ni el jove infractor, ni un familiar d'aquest, ni ningú de l'àmbit de justícia, cosa que va contribuir decisivament a l'assoliment d'un acord.

Els motius pels quals els mediadors en l'àmbit penal decideixen incorporar a altres persones a més a més de la víctima i l'infractor en la fase de comunicació del procés restauratiu són variats. Segons les respostes al qüestionari, poden complir diverses funcions: servir de suport o recolzament a alguna de les parts, facilitant el procés de comunicació; aclarir una determinada qüestió; perquè són persones significatives per l'infractor o la víctima i són importants els criteris que poden aportar; per pròpia demanda d'alguna de les parts; per contribuir a la resolució del conflicte; perquè poden ajudar a les parts en el seguiment dels acords assolits en la mediació; o, fins i tot, per a què la mediació sigui viable.

Respecte a la modificació espontània del procés de mediació en cas que es convidi a d'altres persones a més a més de la víctima i l'infractor, el 56% de mediadors preparen i condueixen la sessió amb un disseny específic per a cada cas concret i el 32% d'una manera concreta que han anat desenvolupant amb la pràctica diària. El 46% incorpora als actors, però preparen i condueixen la sessió de la mateixa manera que en un procés de mediació, mentre que el 8% utilitzen alguna tècnica concreta que han après en una formació específica (ítem 12, bloc C del qüestionari, resposta multiopció).

6.5 Avantatges i inconvenients d'incorporar altres persones a més a més de víctima i infractor

Pel que fa al les avantatges i els inconvenients, s'opta en l'elaboració del qüestionari per separar aquells punts a favor i en contra d'incorporar en el procés a persones de l'entorn de la víctima i/o infractor, d'aquells que fan referència a la incorporació en el procés a institucions que representin a la comunitat (ítems 19 i 21 del qüestionari).

En relació amb les avantatges i inconvenients d'incorporar persones de l'entorn de la víctima i l'infractor, els resultats del qüestionari mostren en línies generals que freqüentment la incorporació en el procés de persones de l'entorn de la víctima i/o infractor contribueix a facilitar la responsabilització i reintegració de l'infractor i la recuperació i reparació a la víctima (65% de responents en ambdós casos), freqüentment facilita arribar a un acord de reparació i fa més efectiu el compliment dels acords (58%). També freqüentment permet abordar el conflicte més enllà del fet delictiu (62%). Pel que fa als inconvenients, en un 68% es considera que ocasionalment perjudica la comunicació entre l'infractor i la víctima i també ocasionalment, un 58% dels responents opinen que treu importància als protagonistes del procés, que només són la víctima i l'infractor.

Atenent a la segona qüestió, això és, als avantatges i inconvenients que, segons el parer dels mediadors, pot comportar la incorporació en el procés d'institucions que representin a la comunitat, per una banda, el 48% del responents té la percepció que freqüentment pot facilitar la recuperació i reparació de la víctima i un 16 % considera que sempre la facilita. Per altra banda, els mediadors perceben que la incorporació de membres de la comunitat, sempre (40 %), i freqüentment (40%), permet abordar el conflicte més enllà del fet delictiu. Es destaca també que el 76% considera que sempre (38%) o freqüentment (38%) s'inclou la dimensió pública de la reparació del dany.

En total, el 60% dels responents percep que la incorporació de representants de la comunitat sempre i freqüentment possibilita la responsabilització de persones de l'entorn de les parts.

Pel que fa als recursos, la percepció és que sempre (25%) i freqüentment (50%) requereix massa gestió i organització, i sempre (24%) i freqüentment (56%) requereix massa temps.

En els grups de discussió, s'apunta en general que la incorporació de més persones en el procés pot contribuir sobretot a donar suport a les parts implicades, a reforçar decisions o a aportar més visions. Amb tot, i en relació a

casos amb joves infractors en els que participen les famílies, resulta en ocasions distorsionadora la seva presència.

10202 “Quan hi ha els pares o acaben parlant els pares o bé s’acaben barallant tots (...) cuidado aquí potser perquè sinó tens una bomba”

D’aquí que s’especifiqui en els grups de discussió que el *conferencing* no ha de ser una pràctica aplicable a tots els casos, sinó que probablement s’haurà de decidir, segons el tipus de conflicte, si s’aplica una mediació víctima-ofensor o s’implica a la comunitat.

20116 “Me parece importante la comunidad pero también pienso, a ver, para qué y por qué y, en todo caso, sobre todo para qué (...) La comunidad tiene un papel importante, pero tampoco no para que todos los problemas se resuelvan en el sí de la comunidad”

La qüestió central a dilucidar i a estudiar serà, aleshores, els motius pels quals es vol incorporar a més persones, en quins casos aquesta incorporació pot resultar adient i les conseqüències d’aquesta incorporació. En aquest sentit, es reflexiona en els grups de discussió sobre alguns dels inconvenients que detecten en la seva pràctica.

Es planteja en alguns casos que, amb la participació de la comunitat en els processos restauratius, es posa en qüestió la salvaguarda del principi de confidencialitat i lligat a aquest aspecte, la voluntat d’intimitat que poden desitjar les parts en un procés restauratiu.

20206 “Entiendo que hay personas que quieren la intimidad, y que quieren hablar ellos a solas y que no estén ni los padres, ni los vecinos, ni la madre que los fundó. ¿Hasta donde podemos respetar la libertad del individuo (...) y hasta donde es una necesidad social que es económica, rentable y beneficia a todo el mundo?”

Un altre inconvenient destacat en les sessions és que la incorporació de més persones en el procés de mediació pot distorsionar o introduir massa elements a debatre.

10201 “Introduir a altres persones pot ser també complicada (...) són més veus sobre la taula i depèn com siguin aquestes veus pot distorsionar una miqueta”

10211 “També altres vegades incorpores gent perquè et sembla que tenen un paper important en la solució. Però a vegades se t’escapa i tampoc pot ser una cosa sense pensar i sense preparar”

Específicament aquesta qüestió es planteja en els casos en els que s’incorporen en el procés a treballadors dels serveis socials. En aquest cas, es detecta la necessitat de clarificar el rol del professional a la trobada i l’objectiu que es persegueix amb la seva participació, ja que això ajudaria a evitar que en el decurs de la trobada el professional busqui assolir els objectius propis de la seva intervenció professional o assumir un rol que no li pertoca.

204601 “I si et distorsiona? Alguna vegada m’ha passat (...) d’incorporar alguna persona de serveis socials, sobretot educadors, que solen tenir una visió molt pedagògica, educativa, (...) i te trobes que et diuen: “sí, tu tens l’objectiu reparatori, però jo tinc aquest objectiu. I jo vull que es treballi això”. Ens hem de posar d’acord. Aquesta col·laboració, aquest incorporar, quins objectius té? No només de cara als professionals sinó de cara a aquella persona. Fins a quin punt aquest menor es pot sentir pressionat?”

Detectat aquest problema, cal definir el paper que juga cadascú en el procés. L’educador social en aquest cas no podria, segons el seu parer, actuar com a mediador ni decidir de manera intervencionista sobre les prestacions que ha de fer el menor, sinó que es concebria la seva participació com una de les parts del procés restauratiu, de manera que aquest pugui contribuir a assolir els objectius de reparació i de reinserció propis de la justícia restaurativa.

204606 “Més important és que hi hagi persones de suport que puguin garantir, ajudar, garantir no, però ajudar a que aquests acords es puguin dur a terme (...). A lo millor un educador de serveis socials el que ha de fer no és dir “jo vull que faci tantes coses” sinó “jo em comprometo, davant d’aquesta víctima, a donar suport per a fer les gestions necessàries i acompanyar-lo a l’escola ...”

6.6 Coneixement del *conferencing*

Segons les respostes al qüestionari, el *conferencing* resulta una pràctica de justícia restaurativa de la qual es té un cert coneixement (el 46% ha sentit a parlar d’aquesta metodologia i ha rebut formació teòrica, ítem 13). Tanmateix, més de la meitat dels responents (el 54%) no ha rebut cap formació teòrica (ítem 14). El percentatge s’eleva en el cas del seguiment d’una formació

pràctica (ítem 15), atès que el 92% dels responents no l'han rebuda. No obstant, destaca l'autoformació del mediador (ítem 16), ja que un 81% dels responents s'han informat pel seu compte llegint llibres, articles o un 27% visionant vídeos. Una autoavaluació dels propis coneixements per fer servir el *conferencing* indica que, en línies generals, els enquestats consideren que tenen pocs coneixements per dur a terme aquesta metodologia (ítem 25).

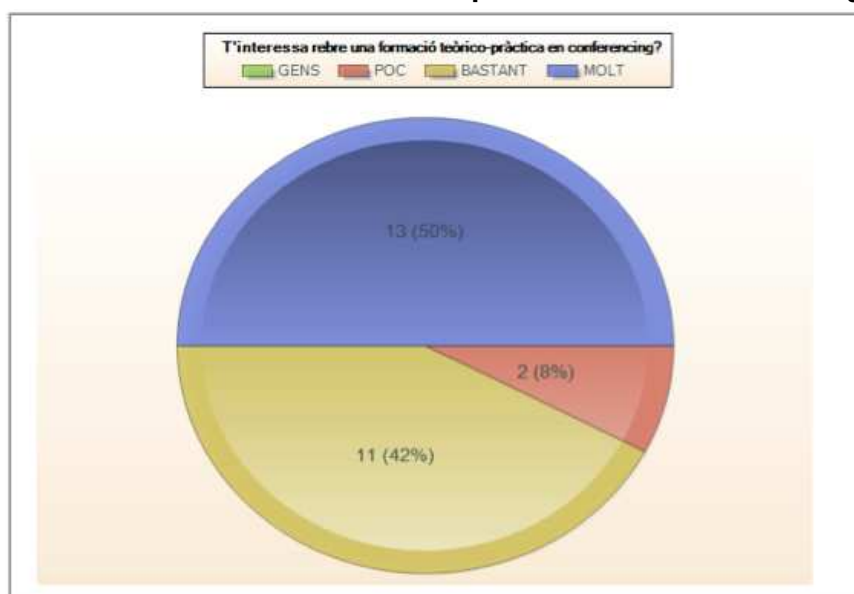
Així, el 38% afirmen que no tenen cap coneixement, el 58% pocs coneixements, essent el 4% els que opinen que en disposen de bastants (cap tècnic ha utilitzat l'opció de "molts" coneixements).

Relacionada amb la qüestió anterior, en els grups de discussió sembla apuntar-se la idea de que la incorporació d'altres persones a més a més de la víctima i l'infractor als processos de mediació actuals depèn en gran mesura de la formació dels tècnics en altres metodologies, confirmant una necessitat formativa per a que es puguin augmentar aquestes pràctiques.

304601 "Possiblement perquè tampoc estem acostumats a fer aquest tipus de mediacions i moltes vegades el que sí hem reclamat és potser una mica més de formació en aquest sentit".

Amb tot, destaca el gran percentatge de responents que es mostren molt interessats en rebre formació teórico-pràctica sobre *conferencing* (ítem 26), tal i com es mostra en la Figura 5.

Figura 5: Interès en rebre formació teórico-pràctica sobre conferencing (n=26)



6.7 La necessitat d'implementar el *conferencing* a Catalunya

Per valorar l'opinió sobre la necessitat d'implementar el *conferencing* a Catalunya, es pregunta sobre grau d'importància d'incorporar a diferents actors en el procés, a més a més de víctima i infractor.

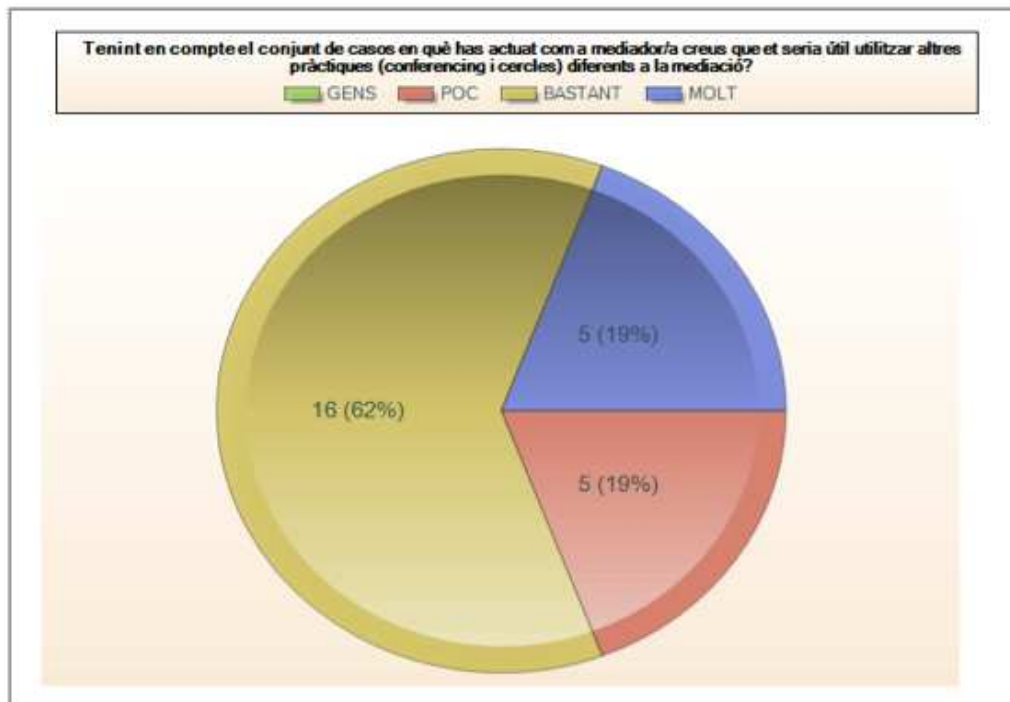
Taula 18. Grau d'importància de la participació d'altres persones en el procés

Ítem17. Altres pràctiques restauratives, com el <i>conferencing</i> , requereixen la participació d'altres persones a més a més de víctima i infractor . Valora, el grau d'importància que li dones a la participació d'altres persones en el procés?							
<small>El percentatge és del total de responents que han seleccionat l'opció. S'especifica n en cada categoria.</small>	MITJANA	DESVIACIÓ TÍPICA	GENS	POC	BASTANT	MOLT	n
Familiars de l'infractor	3,28	0,54	0%	4%	64%	32%	25
Familiars de la Víctima	3,28	0,54	0%	4%	64%	32%	25
Amics de l'Infractor	2,64	0,70	4%	36%	52%	8%	25
Amics de la Víctima	2,64	0,70	4%	36%	52%	8%	25
Advocats de l'Infractor	2,33	0,70	8%	54%	33%	4%	24
Advocats de la Víctima	2,33	0,64	4%	62%	29%	4%	24
Altres persones d'influència de l'Infractor	2,78	0,42	0%	22%	78%	0%	23
Altres persones d'influència de la Víctima	2,68	0,56	4%	24%	72%	0%	25
Representants d'Institucions al servei de l'infractor	2,32	0,75	12%	48%	36%	4%	25
Representants d'Institucions al servei de la víctima	2,32	0,80	16%	40%	40%	4%	25
Jutges, fiscals	2,12	0,78	20%	52%	24%	4%	25
Agents de policia	2,32	0,75	12%	48%	36%	4%	25

Segons les dades que es mostren en la Taula 18, s'apunta la tendència de que com més allunyat estigui la persona incorporada en el procés amb l'entorn de l'infractor i de la víctima, menys important es veu la seva participació en el

procés restauratiu, segons el parer dels mediadors. Així, per exemple, es considera molt important la participació de familiars de l'infractor o de la víctima (32%) i bastant important un 64% respectivament. També es considera bastant important (78%) la participació d'altres persones d'influència de l'infractor (treballadors socials, educadors, monitors, mestres ...) o la participació d'altres persones d'influència de la víctima (72%), o els amics de l'infractor o de la víctima (52%, respectivament). En canvi, consideren poc important la participació de representants d'institucions públiques o privades al servei de l'infractor o agents de policia com a representants de l'autoritat i de l'ordre o de la comunitat (48% en ambdós casos), o consideren poc (52%) o gens (20%) important la participació de jutges i fiscals.

Figura 6. Necessitat d'implementar noves pràctiques, (n=26).



Amb tot, com s'observa en la Figura 6, sembla bastant idònia l'exploració de noves metodologies diferents de la mediació per oferir més eines útils en la resolució dels assumptes que s'estan tractant.

En la pregunta oberta sobre quin tipus de conflicte es considera més adient per utilitzar el *conferencing* (Ítem 24), els responents apunten diverses opcions, que es podrien categoritzar tal i com detallem en la següent taula.

Taula 19. Tipus de conflictes amb els que es considera interessant utilitzar el conferencing

Per a qualsevol tipus de conflicte i delictes	<p>“Per qualsevol tipus, ajudaria a implicar la societat en l’aparició i la resolució del conflicte. Assumir la seva part de responsabilitat, per acció u omissió”.</p> <p>“Crec que tots, inclosos els més greus, sempre que si vulgui participar de forma voluntària”.</p>
Segons el cas	<p>“Així en general no sé quins conflictes especificar, entenc que depèn del cas”</p> <p>“No veig la necessitat de determinar quins conflictes (en l’àmbit penal) s’han d’excloure del <i>conferencing</i>. Ni per tipus delictiu, ni per relació entre parts”.</p> <p>“Crec que dependrà de la tipologia de cada cas concret però que pot se útil en molts casos sobretot de fets greus”</p>
Casos amb problemàtica comunitària	<p>“Conflictes que han passat en espais de la comunitat”</p> <p>“Per conflicte amb relació a la comunitat”</p> <p>“En conflictes que tenen una dimensió en la vida pública (aldrulls de grups de joves ...)”</p> <p>“En delictes que es repeteixen en una mateixa zona (furtos comerços ...)”</p> <p>“En els que hi ha danys que afecten més a la comunitat”</p> <p>“En comunitats reduïdes on hi ha un alt grau de coneixement entre habitants”</p> <p>“Conflictes comunitaris (veïnals, de grup, etc)”</p> <p>“Conflictes de convivència en general ja sigui al barri, a l’escala, entre grups ...”</p> <p>“Danys a la comunitat o determinats delictes entre iguals que es coneixen o comparteixen espais comunitaris”</p> <p>“Per aquells que traspassen l’àmbit privat i afecten a la comunitat”</p> <p>“On la comunitat propera ha estat directament afectada i pot ajudar a superar no només les conseqüències del delictes, sinó que també pot ajudar a transformar l’entorn, superant les causes que han dut al delictes”.</p> <p>“Danys a béns públics”</p>
Per donar suport a les parts	<p>“En menors que tenen poc suport familiar o estan inclosos en serveis de la xarxa (social, salut mental ...)”</p> <p>“Aquells conflictes en els que la participació de persones diferents a la víctima i infractor s’hagi apuntat ja des del principi, i plantegi possibilitats de parlar de diversos aspectes del conflicte (motivacions, afectacions, possibilitats)”</p> <p>“En conflictes on hi ha menors víctimes molt joves (representació dels pares)”</p>
Quan hi ha una relació o un vincle	<p>“Conflictes en que les parts tenen relació entre elles”</p> <p>“Conflictes de relació entre les persones que poden seguir-se veient”</p> <p>“Conflictes de violència intrafamiliar i de gènere”</p> <p>“Conflictes a la família, parella, a l’escola o grup de relació”</p> <p>“Conflictes a l’escola”</p> <p>“Conflictes de violència pares-fillis i entre iguals”</p>
Tipologia delictiva sense relació prèvia	<p>Danys”</p> <p>“Robatoris”</p>

6.8 Condicions mínimes per incorporar un programa pilot a catalunya i interessos de futur

En la seva majoria, els mediadors opinen que seria molt o bastant interessant que es definís i s’implementés un programa pilot de *conferencing* i es mostren interessats en participar-hi (Figures 7 i 8).

Figura 7. Opinió sobre la possible implementació d'un programa pilot de conferencing (n=26).

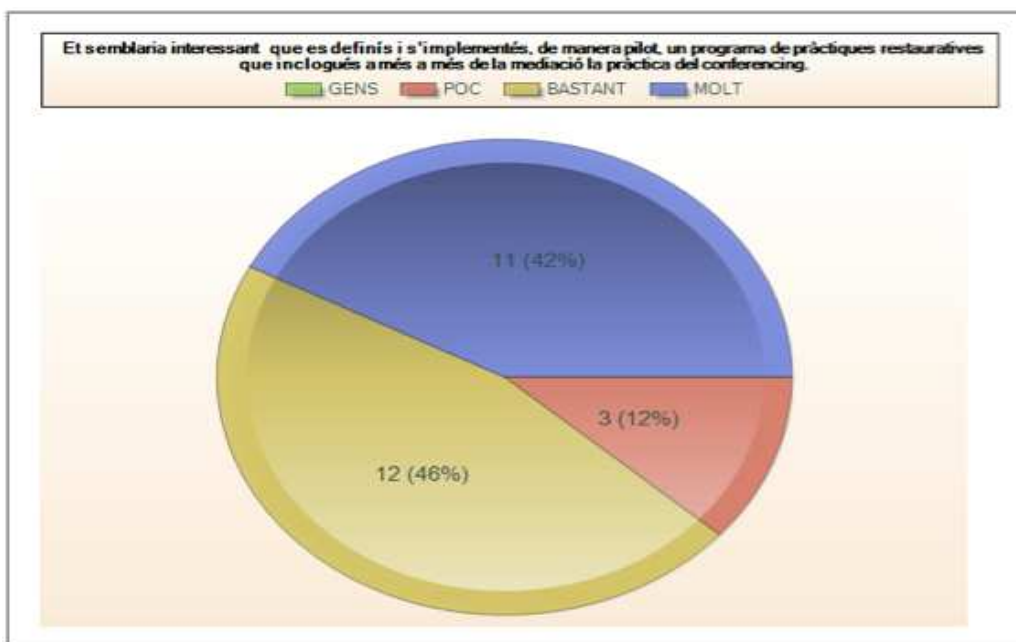
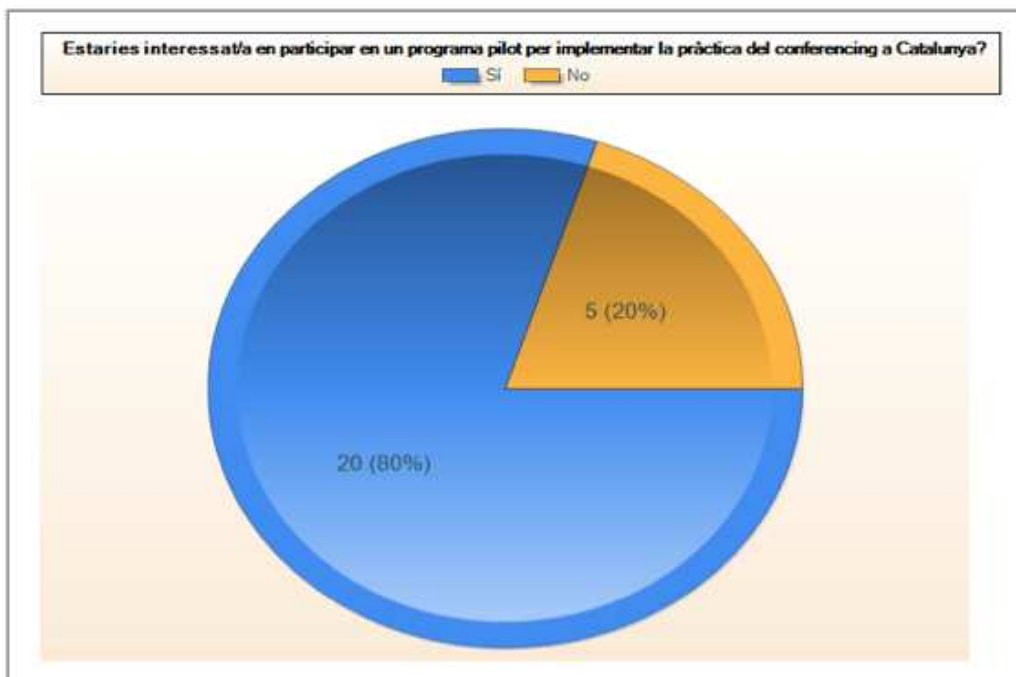


Figura 8. Interès en participar en un programa pilot de conferencing(n=25).



L'elevada motivació dels mediadors en l'àmbit penal per explorar noves pràctiques a Catalunya, com ara el *conferencing*, es va veure totalment confirmada als grups de discussió i es planteja més fàcil en l'àmbit dels menors, tot i que hi ha el desig que es pugui fer conjuntament.

1078911 "A menors jo estic segur que, si a menors algú vol fer una experiència pilot, la comença ahir, ja no demà, ahir (...)
Pot ser una porta d'entrada (....)

Per implementar un projecte pilot, segons l'opinió dels tècnics, seria convenient que aquest s'endegui per un grup reduït de mediadors interessats en la matèria. Considerant que el *conferencing* pot implicar la participació de la comunitat, seria interessant la creació de xarxes a nivell d'entitats, i definir protocols de treball conjunt que impliquin poder fer comediacions amb mediadors de l'àmbit comunitari.

La motivació pròpia dels mediadors es valora com a primer pas, atès que la implementació d'una nova pràctica suposa molt temps i esforç. Tot i això, en tots els grups de discussió, es concreta que per endegar qualsevol projecte pilot es requereixen també certes circumstàncies conjunturals que donin suport al projecte que es precisa amb la demanda de comptar amb recolzament institucional. També s'apunta a la necessitat de formació i, sobretot, de recerca i de debat. No es tractaria d'improvisar, sinó de crear protocols d'actuació. Apareix la necessitat de poder estructurar espais de treball propis, en el si dels programes i de manera compartida, entre els tècnics del programa de menors i els del programa d'adults, per poder reflexionar des de la pràctica i poder dissenyar i definir un possible projecte pilot d'implementació del *conferencing*.

1078924 "penso que hi ha molt contingut amb la gent que està treballant, i que el que necessites són espais de reflexió..."
"proposar un projecte o un programa pilot conjunt..."
"...no subestimar el nostre potencial..."
"...Que entre tots fem la metodologia o aprenem com sigui i que me dejen. I m'hi poso ja demà"
"...però hi ha d'haver un mínim de formació. Un mínim, un mínim..."

7. Discussió

Presentem a continuació la discussió dels resultats en relació amb els objectius plantejats en la recerca. En primer lloc, ens proposem discutir sobre la percepció dels mediadors i mediadores de l'àmbit penal a Catalunya pel que fa a la consecució dels objectius del programes de mediació.

En segon lloc, sobre la possibilitat que el *conferencing* faciliti la consecució d'aquests objectius. En tercer lloc, discutim sobre la realitat actual dels tècnics, sobre les necessitats d'ampliar el ventall de pràctiques restauratives i les modificacions espontànies que ja venen realitzant.

En quart lloc, sobre el rol de la víctima i l'agent de policia en els països estudiats, Nova Zelanda, Austràlia, Irlanda del Nord i Bèlgica i, en darrer lloc, fem referència als elements a tenir en compte a l'hora de definir un projecte pilot.

7.1 L'assoliment dels objectius dels programes de mediació a Catalunya, amb especial esment a aquells que tenen a veure amb la comunitat

El primer objectiu de la recerca era copsar la perspectiva dels tècnics mediadors i mediadores dels programes de mediació de l'SMAT i del PMRP pel que fa al grau d'assoliment dels objectius definits pels programes. Per a la concreció dels objectius s'utilitza la definició dels mateixos que es fa en els documents marc d'aquests programes, que són els que llistem a continuació:

- Crear un espai de comunicació en les persones implicades decideixen com gestionar positivament les conseqüències del fet delictiu.
- Potenciar entre les parts l'intercanvi d'informació i l'actitud activa i col.laboradora en el procés.
- Atendre les necessitats de la víctima i donar-li veu pel que fa a la forma com vol ser reparada.

- Facilitar la superació de la victimització.
- Fomentar la responsabilització de l'infractor envers les seves pròpies accions i les seves conseqüències.
- Facilitar la reflexió sobre les conseqüències de la pròpia conducta abans d'actuar i prendre decisions.
- Atansar la Justícia al ciutadà.
- Enfortir la comunitat en la seva capacitat d'actuar per donar suport a les parts directament afectades o per realitzar accions per a la prevenció de delictes i millora de recursos.
- Possibilitar el restabliment de la pau social.

L'anàlisi de les dades del qüestionari mostra que els tècnics perceben totalment assolits des de la pràctica de la mediació els objectius que fan referència a fomentar la responsabilització de l'infractor i atendre les necessitats de la víctima, crear un espai de comunicació (tots per sobre del 90% en la suma bastant i molt) i atansar la justícia al ciutadà (77% en la suma bastant i molt).

Tanmateix, com s'exposa als resultats, la meitat dels responents considera que amb la mediació s'assoleix poc o gens el restabliment de la pau social, essent l'enfortiment de la comunitat l'objectiu que es percep menys assolit.

Aquesta opinió, i els motius que la sustenten, van ser analitzats en els grups de discussió on es va posar de manifest que aquest fet es podria explicar per la confluència de múltiples factors.

Un primer aspecte discutit i a tenir en compte és la dificultat intrínseca del concepte comunitat pel que fa a la seva definició en general i, específicament, en el si del nostre context social, i que no podem deixar d'obviar les característiques de la nostra societat pel que fa a l'individualisme. De fet podríem dir, tal i com fan Martín, Cano i Dapena (2011), que "...avui resulta extremadament romàntic parlar de comunitat com si d'un mateix cos homogeni es tractés" (p.592).

Un altre aspecte rellevant és la manca de concreció d'aquest objectiu en els programes de mediació. Aquesta indefinició provoca que sigui molt difícil pels tècnics traduir a la pràctica quotidiana actuacions concretes adreçades a aconseguir l'enfortiment de la mateixa i a promoure la pau social. La manca de concreció d'aquest objectiu, juntament amb el fet que els programes s'emmarquen en la pràctica de la mediació víctima ofensor, on es treballa majoritàriament amb els afectats directes del fet delictiu, i si s'incorpora a algú, la majoria de vegades, és de la xarxa relacional de les parts, fa que assolir l'enfortiment de la comunitat no es percebi prioritari, tot i que si que es consideri important.

Potser per aquest motiu, en general, els tècnics tenen la sensació que incorporen poques vegades a la comunitat com a ens abstracte, i que quan es fa no és amb l'objectiu exprés d'enfortir-la sinó que es fa de manera intuïtiva, ja sigui com a víctima o com a mitjà per poder viabilitzar l'activitat reparatòria.

Val a dir que el propi paradigma de justícia restaurativa no defineix el concepte de comunitat ni quin hauria de ser el seu rol en els processos restauratius. Tot i així, des del propi paradigma restauratiu, es considera que la comunitat és rellevant en els processos restauratius. Com indiquen Zehr i Mika (2003) a la comunitat se li atribueix, per una banda, la responsabilitat de promoure el benestar dels seus membres i les condicions socials que prevenen els delictes i afavoreixen la pau social. Per altra banda, la comunitat s'ha d'esforçar per integrar a l'ofensor i oferir-li oportunitats de reparació. Així, la comunitat s'entén en un sentit ampli, que va molt més enllà de la família i les institucions. Des d'aquest punt de vista, la comunitat és en essència la ciutadania.

Cal posar de relleu que l'anàlisi dels models de *conferencing* que hem realitzat ens fa notar que, en els països estudiats, la definició de comunitat depèn del disseny dels programes i es construeix a partir de les necessitats que es volen satisfer. Per la documentació consultada, en cap programa s'incorpora el ciutadà entès com aquell que forma part de la comunitat i que no té cap relació directa amb l'incident concret. Aquest fet posa en evidència la importància relativa que els programes dels països estudiats donen a la implicació activa de la ciutadania en la resolució del fet delictiu, un dels pilars de la justícia

restaurativa, aspecte que es comú als programes de mediació penal del Departament de Justícia.

Un altre obstacle per assolir aquest objectiu, esmentat en els grups de discussió, fa referència a la separació de l'àmbit penal i comunitari pel que fa a la intervenció professional, fet que dificulta la coordinació i el treball en xarxa. En aquesta línia, entenem que resultaria beneficiós l'establiment de protocols de col.laboració a nivell institucional entre les diferents entitats i administracions.

També s'apunta per part dels mediadors que el fet d'incorporar a la comunitat en els processos és costós en temps, esforços i tècniques a utilitzar, no es viu com quelcom prioritari i no es percep un suport institucional per fer-ho. D'aquí que molts tècnics potser s'ho plantegin moltes vegades però ho facin poc.

Es fa palès, des del punt de vista dels tècnics, que l'enfortiment de la comunitat i l'assoliment de la pau social són objectius que actualment no s'assoleixen des de la pràctica de la mediació i que, si es volen potenciar, cal consensuar un definició clara que permeti dissenyar les pràctiques restauratives adients per a la seva consecució. S'apunta com a beneficiós l'establiment de protocols d'actuació amb la xarxa comunitària i la necessitat de suport institucional.

7.2 És el conferencing una eina útil per assolir els objectius dels programes de mediació?

Si a l'epígraf anterior hem determinat que, segons el parer dels mediadors, els objectius que tenen a veure amb el paper de la comunitat són els menys assolits amb la pràctica de la mediació, ens plantejem en aquest moment si el *conferencing* podria ser útil per facilitar la consecució d'aquests objectius definits als programes de mediació a Catalunya.

Tal i com ja hem dit, el *conferencing* és un terme genèric que s'utilitza en el marc del paradigma restauratiu per referir-se a diferents models i processos en l'àmbit penal i en d'altres àmbits, com el comunitari o l'escolar. Tot i l'existència de diverses diferències entre mediació i *conferencing*, està extensament

acceptat que la principal és que aquest últim inclou a més persones en el procés.

De l'anàlisi dels models de *conferencing* realitzat, podem afirmar que, tot i que s'observa una gran variabilitat entre els països a l'hora de definir qui ha de participar en el procés, s'identifica una tendència clara a establir com a imprescindibles l'ofensor i la seva família. És destacable el rol que s'atorga a la policia, atès que en el cas de Nova Zelanda, Irlanda del Nord i en alguns Estats australians la seva participació és obligatòria. En tots els models de *conferencing*, el facilitador convida a la víctima però es pot tirar endavant el procés sense que hi participi ni directa ni indirectament. L'única excepció és l'Australian Capital Territory, on no es pot dur a terme un procés de *conferencing* si la víctima o un representant d'aquesta no hi participa. Sobre aquests dos elements, la participació obligatòria del policia i la no participació de la víctima, ens detindrem més endavant.

Pel que fa a qui pot participar, els models estudiats obren la participació en la trobada a d'altres professionals, com ara treballadors socials, mestres, educadors o representants de la comunitat ètnica. La inclusió d'aquestes persones a vegades és decidit pel facilitador i a vegades és consensuat amb la víctima i l'ofensor (veure Taula 12). En alguns països la presència de l'advocat és obligatòria, en altres és optativa i a Bèlgica no es permet.

Per tant, es pot concloure que els models de *conferencing* estudiats no estan pensats per aconseguir la implicació activa del ciutadà sinó per aconseguir la capacitat de les parts i del seu l'entorn relacional directe, així com la seva vinculació amb els recursos comunitaris.

Amb tot, es podrien detectar aspectes positius d'un model d'intervenció que incorpori a més persones que l'ofensor i la víctima del delicte. Així, dels resultats es desprèn que els tècnics consultats opinen que la inclusió de més persones en el procés restauratiu facilita l'assoliment de molts dels objectius que són propis de la justícia restaurativa, com ara, abordar el conflicte més enllà del fet delictiu, fer més efectiu el compliment dels acords, possibilitar la responsabilització de les persones de l'entorn, facilitar la recuperació de la

víctima i la responsabilització de l'ofensor, facilitar arribar a un acord de reparació, la responsabilització dels membres de la comunitat o la ciutadania i la inclusió de la dimensió pública de la reparació el dany.

Així, tot i les limitacions apuntades anteriorment pel que fa a la participació de la ciutadania en els models de *conferencing* estudiats, entenem que aquesta pràctica pot ser útil a l'hora d'ampliar el ventall de pràctiques restauratives a Catalunya de manera que permeti, en els casos on sigui adequat emprar-la, donar la millor resposta restaurativa possible. Cal considerar els models de *conferencing* estudiats, ja que aporten elements metodològics que poden ser útils per desenvolupar un model propi adaptat a les necessitats del nostre entorn, principalment pel que fa a la gestió del procés (criteris per definir els participants i la importància de la fase de preparació), la facilitació de la trobada amb més persones (estructura, contingut i estratègies de facilitació) i el seguiment dels acords com part del procés de reparació (no només pel que fa al compliment dels acords sinó per la millora de l'atenció a la víctima).

Els elements útils que el *conferencing* aporta per gestionar processos restauratius grupals, a més de servir per reparar a la víctima, també poden utilitzar-se per a altres intervencions adreçades a la reintegració de l'ofensor.

7.3 Avaluació del present a Catalunya: què es fa i què es vol fer, segons els tècnics de mediació

En l'àmbit penal, la pràctica restaurativa utilitzada a Catalunya fins a l'actualitat ha estat la mediació. Amb tot, els tècnics dels programes indiquen que seria útil comptar amb altres pràctiques, com ara el *conferencing* o els cercles. Així, com ja s'ha fet esment en els resultats de la recerca empírica, la majoria de tècnics considera important convidar a altres persones al procés, tot i que la major part dels responents al qüestionari diuen que ho fa poques vegades.

L'afirmació de que s'incorpora poques vegades a més persones en el procés es veu matisada en els grups de discussió, on es posa de manifest que potser es duu a terme en més ocasions de les que en realitat els mediadors en són conscients. Actualment, la tendència és convidar a les persones que tenen

algun vincle afectiu amb les parts, als advocats i als professionals de serveis d'atenció a l'ofensor. D'això se'n deriva una presa de consciència de que la realitat de cada cas pot requerir la participació de més persones.

Vist que la pràctica actual de la mediació ja implica treballar amb més persones en el procés, considerem oportú i necessari, tal i com els mateixos mediadors van posar de relleu en els grups de discussió, dotar d'espais de reflexió i debat als tècnics sobre la millor manera d'incorporar a més persones al procés i detectem la necessitat de construir criteris tècnics que permetin decidir conscientment quan, com i per què fer-ho.

La metodologia del *conferencing* o cercles pot donar resposta a com gestionar un procés amb més persones i ajudar a establir criteris tècnics per decidir quan, com i per què fer-ho.

Amb tot, els mediadors expressen que no disposen de prou coneixements i habilitats per posar en pràctica un procés de *conferencing* i, per aquest motiu, reclamen una formació teòrico-pràctica que els capaciti i també la creació d'espais de reflexió per tal de poder desenvolupar tot el seu potencial, ja que són experts en conduir processos de mediació i compten la majoria amb una ampla experiència en aquest àmbit, de manera que podrien adaptar aquests processos a les necessitats específiques de cada cas. Són conscients també que conduir processos amb més persones incrementa la dificultat i, per això, es planteja la necessitat de treballar en parella tècnica, es a dir, amb un cofacilitador.

La majoria comparteix la motivació per incorporar noves eines i assenyalen que per l'experiència acumulada *ara és un bon moment* per a implementar noves pràctiques restauratives. No obstant, consideren que seria imprescindible que es definís un marc d'actuació impulsat per part de l'Administració i per part de les entitats gestores que els doti dels recursos necessaris per poder-ho fer.

En aquesta línia, considerem positiu que el SMAT, pertanyent a la Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil, hagi elaborat recentment un document de reflexions i propostes a impulsar, on es proposa diversificar metodologies i tècniques per abordar els conflictes i aconseguir la

restauració i on s'inclou, juntament amb la mediació, les conferències i les cercles (DGEPCJJ, 2011).

7.4 Els models de *conferencing* a d'altres països a debat: la no-participació de la víctima i la intervenció obligatòria de l'agent de policia

Com s'ha anunciat anteriorment, per a cada model de *conferencing* resulta de cabdal importància la determinació d'aquelles persones que han de participar o que poden participar en el procés. La variabilitat d'aquesta qüestió en els països analitzats és elevada, com es pot observar a la Taula 12. En aquesta línia, destaquem el paper atorgat a la víctima en alguns països analitzats.

Excepte el model *Australian Capital Territory*, la resta de models de *conferencing* estudiats no requereixen la participació de la víctima per realitzar el procés. Aquesta decisió es pot associar a que la majoria dels programes neixen per donar resposta a les necessitats del menor que ha delinquit. La incorporació de la família es pot entendre com un mitjà per aconseguir aquest fi, per això és imprescindible la participació d'un adult de suport al menor, en canvi no és necessària la participació de la víctima.

Amb tot, ens preguntem quant de restauratiu és un programa en el que la víctima no té cap tipus de participació, de manera que l'ofensor no té l'oportunitat d'afrontar les conseqüències que el seu comportament ha tingut en una altra persona.

Pel que fa al rol de la policia, cal tenir present que els sistemes legals de Nova Zelanda, Austràlia i Irlanda del Nord s'emmarquen a la tradició jurídica del *common law*, on una de les característiques del dret processal penal és el principi d'oportunitat, que implica que no totes les conductes delictives són perseguides. Relacionat amb aquest principi, i amb la idea d'aprofitar la proximitat de la intervenció policial a nivell comunitari, també la policia disposa d'un ampli marge de decisió pel què fa a com prosseguir amb un cas. Per tot això, el rol del policia adquireix una gran importància en aquests països, atès

que és la primera figura institucional amb la que les persones implicades en el fet delictiu entren en contacte.

El policia pren un paper rellevant en dos moments. El primer, a l'hora de seleccionar els casos susceptibles de derivació i, el segon, un cop endegat el procés de *conferencing*, ja que participa en la trobada com a representant de la comunitat. Nosaltres atribuïm a la participació del policia en aquests països un significat diferent i interpretem que el seu rol en el procés és el de ser garant de l'ordre públic per fer visibles les normes de convivència que han estat alterades.

En contrast, a Bèlgica, país de tradició legalista, la policia no té el mateix pes en el procés penal que en la resta de països estudiats. No pot seleccionar els casos i el seu paper és menys rellevant dins de les trobades de *conferencing*, ja que la seva presència no és necessària per a que es dugui a terme el procés.

En els grups de discussió, es posa de manifest la complexitat de decidir si el policia ha de participar o no en el procés. Per tant, és un dels temes que cal debatre en profunditat, atès que la presència del policia en les trobades, tot i no ser imprescindible en alguns dels models, sí que és una de les característiques distintives del *conferencing*.

La decisió en relació amb qui ha de participar i qui pot participar en la trobada, i en altres moments del procés, respon a les necessitats específiques a les que vol donar resposta cada model i a les especificitats socials i jurídiques de cada país. Per aquest motiu, decidir sobre quins han de ser els participants és un element clau sobre el que cal debatre en profunditat per a l'adaptació d'aquests models a un context diferent a l'originari.

7.5 Sobre la definició d'un programa pilot i la seva possible implementació

Dels resultats del qüestionari i dels grups de discussió, es posa de manifest que hi ha un interès dels professionals dels programes de mediació per ampliar el ventall de pràctiques restauratives. Aquesta motivació té veure amb la

voluntat de créixer professionalment i donar una millor resposta tècnica a cada cas d'acord amb els paràmetres restauratius.

Per poder respondre a aquests interessos, segons els mediadors, cal que es compleixin unes condicions mínimes: formació, espais de debat i reflexió, un marc de referència consensuat, circuits de treball en xarxa i recolzament institucional.

En els països estudiats, la incorporació del *conferencing* respon a diferents necessitats en funció de les realitats sociopolítiques del moment en que s'implementa. A Nova Zelanda i Austràlia, respon a la necessitat de reformar el sistema de justícia juvenil, identificada en la dècada dels 80, per la incapacitat de donar una resposta institucional davant el creixent nombre de menors que entraven en contacte amb el sistema penal. A Irlanda del Nord, la reforma del sistema de justícia juvenil forma part d'un procés de canvi polític i històric que té les seves arrels en l'Acord de Belfast, signat el 10 d'abril del 1998, també conegut com Acord de Divendres Sant.

En canvi, la introducció del *conferencing* a Bèlgica l'any 2000 es planteja com a complement a la mediació que en l'àmbit de menors ja s'aplicava amb èxit per a delictes lleus. Per tant, l'aplicació de la nova pràctica no respon a una necessitat detectada pel sistema, sinó a un interès acadèmic del Grup d'Investigació en Criminologia Juvenil de la Universitat Catòlica de Lovaina. Val a dir que la proposta va tenir molt bona acollida per part dels jutges i els professionals dels diversos serveis de mediació.

Tots els programes implementats en aquests països han comptat amb un marc d'actuació preestablert. En uns casos aquest ve donat per l'aprovació d'una llei i en altres casos prové del disseny d'un projecte pilot.

L'estudi d'aquests països ens porta a pensar que per a la implementació d'una pràctica nova es requereix, entre d'altres aspectes, un marc de referència que inclogui la identificació d'uns objectius mesurables i un llenguatge comú que permetin una avaluació per anar concretant un model propi. Aquest marc donaria resposta a la necessitat de comptar amb protocols d'actuació, els quals haurien de ser fruit de la reflexió conjunta entre els mediadors, càrrecs

responsables de l'administració, experts de l'àmbit acadèmic i altres professionals del sector, amb la finalitat d'elaborar i implementar un projecte pilot a Catalunya.

8. Conclusions

8.1 És la pràctica de la mediació suficient per assolir els objectius dels programes de mediació segons els professionals d'aquests programes?

La mediació es percep suficient per assolir els objectius dels programes que estan relacionats amb la víctima i l'ofensor, la creació de l'espai de diàleg, així com atansar la justícia al ciutadà. En canvi, no es percep com a pràctica suficient pel que fa al restabliment de la pau social i l'enfortiment de la comunitat.

8.2 Modificacions espontànies del procés de mediació

Les dades quantitatives de la recerca ens informen de que els mediadors i mediadores inclouen poques vegades a més persones al procés de mediació. De l'anàlisi dels grups de discussió concloem que, quan es fa, és de forma intuïtiva. D'aquí es deriva la necessitat de poder construir criteris tècnics que permetin al mediador decidir de forma consistent el nombre de persones a convidar en cada cas.

Es constata que, efectivament, es fan modificacions de la metodologia de la mediació. Els mediadors posseeixen una experiència o *know how* que han de posar en comú en el procés de disseny d'un model propi de *conferencing*.

8.3 És el conferencing una pràctica de justícia restaurativa que pot millorar l'assoliment dels objectius dels programes de mediació?

De l'estudi dels models de *conferencing*, concloem que es tracta d'una pràctica restaurativa que es caracteritza per convidar al procés a persones de l'entorn de la víctima, de l'infractor i al policia, sense contemplar la participació de persones que no tinguin vinculació amb les parts, ni cap relació amb els fets. La inclusió de les persones vinculades a les parts respon a la voluntat de

capacitar-les i responsabilitzar-les pel que fa a la reparació del dany.

El *conferencing*, caracteritzat per la incorporació en el procés de persones vinculades a les parts, promou l'enfortiment de la comunitat entesa com l'entorn proper de les parts o micro-comunitat, en canvi, no promou l'enfortiment de la comunitat entesa com a ciutadania.

Els mediadors consultats perceben que incloure a més persones de l'entorn de les parts en el procés restauratiu és beneficiós perquè permet abordar el conflicte més enllà del fet delictiu, fa més efectiu el compliment dels acords, facilita arribar a un acord de reparació, possibilita la responsabilització de les persones de l'entorn, facilita la recuperació de la víctima i facilita la responsabilització de l'infractor, però requereix més temps i més esforç.

La metodologia del *conferencing* aporta elements útils per gestionar processos restauratius grupals, que no han de servir només per a la reparació a la víctima sinó que també poden ser d'aplicació per a altres intervencions adreçades a la reintegració de l'ofensor.

Atès el rol perifèric que se li assigna a la víctima i el pes del paper del policia en els processos de *conferencing*, per definir el propi model es fa necessària una reflexió profunda sobre quin és el rol que se li vol atorgar a tots els possibles actors a participar, especialment la víctima.

8.4 Propostes per implementar un programa pilot de conferencing a Catalunya.

- Els mediadors consultats consideren que el *conferencing* és una eina útil per als programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia.
- El *conferencing* amplia el ventall de pràctiques restauratives per donar la millor resposta a cada cas.
- De l'estudi dels països es conclou que no hi ha una única pràctica de *conferencing*, ja que tots adapten els models en funció de les seves

especificitats locals. Cal, per tant, fer un procés de reflexió i debat que permeti, d'una banda, dissenyar un model propi de *conferencing* ajustat a la nostra realitat i, de l'altra, repensar els objectius que es volen assolir amb la seva implementació en el marc dels programes de mediació.

- Per començar el projecte pilot es compta amb la motivació dels professionals que consideren que, perquè es dugui a terme, fa falta formació, espais de debat i de reflexió, definir un marc de referència consensuat, establir circuits de treball en xarxa i disposar de recolzament institucional.

9. Referències

- Aertsen, I., Mackay, R., Pelikan, C., Willemsens, J. and Wright, M. (2004). *Rebuilding community connections – mediation and restorative justice in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Australian Institute of Health and Welfare (2009). *Juvenile justice in Australia*. 2007-08. Canberra: Australian Institute of Health and Welfare.
- Bazemore, G. i Schiff, M. (2005). *Juvenile justice reform and restorative justice: Building theory and policy from practice*. Cullompton: Willan Publishing.
- Bazemore, G. i Umbreit, M. (2001). A comparison of four restorative conferencing models. *Juvenile Justice Bulletin*. U.S. Department of Justice.
- Bisquerra, R. (2004). *Metodología de la investigación educativa*. Barcelona: La Muralla.
- Blagg, H. (2001). Aboriginal Youth and Restorative Justice: Critical Notes from the Australian Frontier'. A Morris, A. i Maxwell, G. (Eds.). *Restoring Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles* (p. 227-242). Oxford: Hart Publishing.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Braithwaite, J., Ahmed, E. i Braithwaite, V. (2006). Shame, restorative justice and crime. A Cullen, F. T., Wright, J.P. i Belvins, K. R. (Eds.). *Taking Stock. The Status of Criminological Theory. Advances in Criminological Theory. Volume 15*. (p. 397-417). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Campbell, C., Devlin, R., O'Mahony, D., Doak, J., Jackson, J., Corrigan, T. i McEvoy, K. (2006). *Evaluation of the Northern Ireland Youth Conference Service*. Belfast: Northern Ireland Statistics and Research Agency.

Christie, N. (1977). Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*. 17: 1-15.

Connolly, M. (2004). A perspective on the origins of Family Group Conferencing, *American Humane FGDM Issue in Brief*, 1-3. Recuperat el 2 de setembre de 2011, de <http://www.americanhumane.org/assets/pdfs/children/pc-fgdm-ib-fgc-originspdf.pdf>

Criminal Justice Review Group (1998). *Review of the Criminal Justice System in Northern Ireland. A Consultation Paper*. Belfast: The Stationery Office Bookshop.

Daly, K. (2000). Ideals meet reality: Research results on youth justice conferences in South Australia. Paper presented to the Fourth International Conference on Restorative Justice for Juveniles. Tuebingen, Germany 1-4 October 2000.

Daly, K. (2001). *Conferencing in Australia and New Zealand: Variations, Research Findings and Prospects*. A Morris, A. i Maxwell, G. (Eds.). *Restoring Justice for Juveniles: Conferencing, Mediation and Circles* (p. 59-84). Oxford: Hart Publishing.

Daly, K. (2003). Mind the gap: Restorative justice in theory and practice. A von Hirsch, A., Roberts, J., Bottoms, A.E., Roach, K. i Schiff, M. (Eds.). *Restorative Justice and Criminal Justice: Competing or Reconcilable Paradigms?* (p. 221-236). Oxford: Hart Publishing.

Daly, K. (2006). The limits of restorative justice. A Sullivan, D. i Tifft, L. (Eds.). *Handbook of restorative justice*. London: Routledge.

Daly, K. (2009). *Analysis of Australian Indigenous imprisonment and demographic information*. Brisbane: School of Criminology and Criminal Justice Griffith University. Recuperat el 9 de setembre de 2011 de <http://www.griffith.edu.au/professional-page/professor-kathleen-daly/publications>

- Daly, K. i Hayes, H. (2001). *Family conferencing in South Australia: Preliminary results from the SAJJ Project*. Paper presented to Australia and New Zealand Society of Criminology Conference, Melbourne, February 2001. Recuperat de <http://www.anzsoc.org/cms-conferences/2001.phps>
- Daly, K. i Immarigeon, R. (1998). The Past, Present, and Future of Restorative Justice: Some Critical Reflections. *Contemporary Justice Review*, 1, 21-45.
- Daly, K. i Proietti-Scifoni, G. (2009). *Defendants in the circle: Nowra Circle Court, the presence and impact of Elders, and re-offending*. Brisbane: School of Criminology and Criminal Justice, Griffith University.
- Daly, K., Venables, M., McKenna, M., Mumford, L. i Christie-Johnston, J. (1998). *South Australia Juvenile Justice (SAJJ) Research on Conferencing*, Technical Report No. 1: Project overview and research instruments. Queensland: School of Criminology and Criminal Justice, Griffith University.
- Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (2001). *Programa Marc de Mediació de Menors*. Barcelona: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
- Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (2006). *Programa Marc de Mediació i Reparació Penal*. Barcelona: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya.
- Department of Foreign Affairs and Trade. (2008a). *Indigenous Peoples: an overview*. *About Australia* fact sheet series. Department of Foreign Affairs and Trade. Australian Government. Recuperat el 8 de setembre del 2011 de http://www.dfat.gov.au/facts/Indigenous_peoples.html
- Department of Foreign Affairs and Trade. (2008b). *About Australia. Legal system*. *About Australia* fact sheet series. Department of Foreign Affairs and Trade. Australian Government. Recuperat el 8 de setembre del 2011 de http://www.dfat.gov.au/facts/legal_system.html

- Department of Foreign Affairs and Trade. (2008c). *About Australia. System of Government. About Australia* fact sheet series. Department of Foreign Affairs and Trade. Australian Government. Recuperat el 8 de setembre de 2011 de http://www.dfat.gov.au/facts/sys_gov.pdf
- Dignan, J. i Lowey, K. (2000). *Restorative Justice. Options for Northern Ireland. A Comparative Review*. Belfast: Northern Ireland Statistics and Research Branch, Criminal Policy Division.
- Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil (2011). *Reflexions i propostes per impulsar canvis a les actuacions de l'SMAT*. Barcelona: Direcció General d'Execució Penal a la Comunitat i Justícia Juvenil.
- Doherty, K. (2011). Restorative Youth Conferencing in Northern Ireland. *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice*. Vol. 12, Issue 1, 3-5.
- ECOSOC Resolution 2002/12 on "Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters", adopted on 24 July 2002. Recuperat de <http://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>
- Faget, J. (2000). Mediation, criminal justice and community involvement. A European perspective. A European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (Ed.). *Victim-Offender Mediation in Europe. Making Restorative Justice Work*. Leuven: Leuven University Press.
- Gavrielides, T. (2007). *Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy*. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control affiliated with the United Nations.
- Gil, J. (1992). *La metodología de investigación mediante grupos de discusión*. Departamento de didáctica y organización escolar M. I. D. E. Sevilla: Universidad de Sevilla.

- Hadley, M. L. (Ed.). (2001). *The spiritual roots of restorative justice*. New York: State University of New York Press.
- Harris, N. (2008). Family Group Conferencing in Australia 15 years on. *Child Abuse Prevention Issues*. No. 27.
- Hokweda, Y. M. (2004). *Herstelrechtin jeugdstrafzaken. Een evaluatie onderzoek van zeven experimenten in Nederland*. Den Haag: boom Juridische Uitgevers.
- Hudson, J., Morris, A., Maxwell, G.M. i Galaway, B. (Eds.). (1996). *Family group conferences: Perspective on policy and practice*. Annandale: The Federation Press.
- Jones, C. (2009). Does Forum Sentencing reduce re-offending? *Crime and Justice Bulletin. Contemporary Issues in Crime and Justice*, nº 115.
Recuperat el 5 de setembre del 2011
de http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/pages/bocsar_pub_utoz#youth_justice_conferencing
- Kurki, L. (2003). Evaluating restorative justice practices. A Von Hirsch, A. Roberts, J. Bottoms, A., Roach, K. i Schiff, M. (Eds.). *Restorative Justice and criminal justice: Competing or reconcilable paradigms?* (p. 293-314). Oxford: Hart Publishing.
- Levine, M., Eagle, A., Tuiavi'i, S. i Roseveare, C. (1998). *Creative youth justice practice*. Wellington: Social Policy Agency and Children, Young Persons and Their Family Service. Recuperat d'internet el 8 d'agost del 2011 de <http://www.msd.govt.nz/about-msd-and-our-work/publications-resources/journals-and-magazines/social-policy-journal/spj11/creative-youth-justice-practice.html>
- Llei 1/2001, de 15 de març, de mediació familiar de Catalunya.
- Llei 15/2009, de 22 de juliol de mediació en l'àmbit del dret privat.

Llei Orgànica 4/1992, de 5 de juny, reguladora de la competència i procediment dels jutjats de menors.

Llei Orgànica 5/2000, reguladora de la responsabilitat penal dels menors.

Luke, G. i Lind, B. (2002). Reducing juvenile crime: *Conferencing* versus court. *Crime and Justice Bulletin*, 69.
http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/pages/bocsar_pub_cjb

MacRae, A. i Zehr, H. (2004). *The little book of family group conferences*. New Zealand Style. PA, USA: Good Books.

Marshall, T. (1999). *Restorative Justice: An Overview*. London: Home Office. Research Development and Statistics Directorate. Recuperat de <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/occ-resjus.pdf>.

Martin, J., Cano, F. i Dapena, P. (2010). Justícia reparadora: mediació penal per adults i juvenil. A Casanovas, P., Magre, J. i Lauroba M.E. (Dir.), *Llibre Blanc de la Mediació a Catalunya*. Barcelona: Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya. Recuperat de <http://www.llibreblancmediacio.com/phpfiles/public/lilibreBlancDownloadCounter.php>

Maruna, S., Wright, S., Brown, J., Van Marle, F., Delvin, R. i Liddle, M. (2007). *Youth Conferencing as Shame Management. Results of a Long-term Follow-up Study*. Belfast: Youth Conferencing Service.

Mason K., Kirby, G. i Wray, R. (1992). *Review of the Children, Young Persons and Their Families Act 1989: Report of the Ministerial Review Team to the Minister of Social Welfare*. Wellington: Department of Social Welfare.

Maxwell, G. M., Kingi, V.M., Robertson, J., Morris, A., Cunningham, C.W i Lash B. (2004b). *Achieving Effective Outcomes in Youth Justice. An overview of findings*. New Zealand: Ministry of Social Development. Recuperat d'internet l'11 d'agost del 2011 de <http://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our->

work/publications-resources/research/youth-justice/achieving-effective-outcomes-youth-justice-overview.pdf

Maxwell, G.M. i Morris, A. (1993). *Family Victims and Culture: Youth Justice in New Zealand*. Wellington: GP Print for Social Policy Agency Ropu Here Kaupapa and Institute of Criminology, Victoria University of Wellington. Recuperat el 8 d'agost de 2011 del <https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/archive/1993-family-victims-and-culture.pdf>

Maxwell, G.M. i Morris, A. (1999). *Understanding reoffending. Final report to Social Policy Agency and the Ministry of Justice*. Wellington: Institute of Criminology, Victoria University of Wellington.

Maxwell, G.M., Kingi, V.M., Robertson, J., Morris, A., Cunningham, C.W. i Lash B. (2004a). *Achieving Effective Outcomes in Youth Justice. Final Report*. New Zealand: Ministry of Social Development. Recuperat l'11 d'agost del 2011 de <http://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/research/youth-justice/achieving-effective-outcomes-youth-justice-full-report.pdf>.

Maxwell, G. (2003). *Achieving Effective Outcomes in Youth Justice: Implications of new research for Principles, Policy and Practice*. Paper presented at the Sixth International Conference On Restorative Justice. Centre for Restorative Justice. 1-4 June. Vancouver BC. Recuperat el 13 de setembre de 2011 de <http://www.restorativejustice.org/articlesdb/articles/3485>.

McCold, P. (2006). The recent history of restorative justice. A Sullivan, D. i Tifft, L. (Eds.). *Handbook of Restorative Justice*. London i New York: Routledge.

McCold, P. and Wachtel, T. (2003). *In Pursuit of Paradigm: A Theory of Restorative Justice*. Paper presented at 13th World Congress of Criminology, 10-15 August 2003, Rio de Janeiro. Recuperat de www.realjustice.org/library/paradigm.html

McEvoy, K. i Mika, H. (2002). Restorative Justice and the Critique of Informalism in Northern Ireland. *British Journal Criminology*, 42 (3), 534-562.

Ministerial Advisory Committee. (1986). *Puao-te-ata-tu (day break). The report of the ministerial advisory committee on a Maori perspective for the Department of Social Welfare*. Wellington: Department of Social Welfare. Recuperat el 20 d'agost del 2011 de <http://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/archive/1988-puaoteatatu.pdf>

Ministry of Justice (2004). *Restorative practice in New Zealand. Best practice*. Auckland, NZ: Ministry of Justice. Recuperat el 20 de setembre del 2011 de <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/restorative-justice-in-new-zealand-best-practice>

Ministry of Justice (2005). *New Zealand Court-Referred Restorative Justice Pilot: Evaluation*. Auckland, NZ: Ministry of Justice. Recuperat de 20 del setembre de <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/n/new-zealand-court-referred-restorative-justice-pilot-evaluation-may-2005/publication>.

Ministry of justice (2008). *Review of the delivery o restorative justice in family violence cases by providers*. Auckland, NZ: Ministry of Justice. Recuperat el 19 de setembre del 2011 de <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/review-of-the-delivery-of-restorative-justice-in-family-violence-cases-by-providers-funded-by-the-ministry-of-justice-may-2008>

Ministry of Justice (2011). *Reoffending analysis for restorative justice cases 2008 and 2009*. Recuperat el 20 de setembre del 2011 de <http://www.justice.govt.nz/publications/global-publications/r/reoffending-analysis-for-restorative-justice-cases-2008-and-2009/publication>

- Mirsky, L. (2003). *Family Group Conferencing World Wide: Part One in a Series*. Recuperat de http://www.iirp.edu/article_detail.php?article_id=NDMz
- Moore, D. B. i McDonald, J. (1998a). *TJA Community Conferencing Facilitator's Kit*. Sydney: Transformative Justice Australia.
- Moore, D. B. i McDonald, J. (1998b). *Transforming conflict*. Sydney: Transformative Justice Australia.
- Moore, D. B. i O'Connell, T. (2003). Family conferencing in Wagga Wagga: a communitarian model of justice. A Johnstone, G. (Ed.). *A Restorative Justice Reader*. Cullompton: Willan Publishing.
- Morris, A. i Maxwell, G. M. (Eds.). (2001). *Restorative justice for juveniles: Conferencing, mediation and circles*. Oxford: Hart Publishing.
- Morris, A. i Maxwell, G.M. (1997). *Family Group Conferences*. Occasional paper No 5 (New Series). Wellington: Institute of Criminology, Victoria University of Wellington.
- Morris, A., Maxwell G. M. i Hooper, R. (1998). *Understanding reoffending: Preliminary Report*. Unpublished report. Institute of Criminology.
- O'Connell, T., Wachtel, B. Wachtel, T. (1999). *Conferencing Handbook: The New Real Justice Training Manual*. Pipersville, PA: The Piper's Press.
- Pali, B. i Pelikan, C. (2010). *Building Social Support for Restorative Justice: Media, Civil Society, and Citizens*. European Forum for Restorative Justice, Leuven. Recuperat de www.euforumrj.org
- Peachey, D. E. (2003). The Kitchener experiment. A Johnstone, G. (Ed.), *A Restorative Justice Reader*. Cullompton: Willan Publishing.
- People, J. i Trimboli, L. (2007). *An evaluation of the NSW Community Conferencing For Young Adults*. Recuperat el 5 de setembre del 2011 de http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/pages/bocsar_pub_utoz#youth_justice_conferencing

- Peters, T. (2000). Victim-offender mediation: reality and challenges. A European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (Ed.). *Victim-Offender Mediation in Europe. Making Restorative Justice Work*. Leuven: Leuven University Press.
- Queensland Government Department of Communities (2010). *Youth Justice Conferencing Queensland. Restorative Justice in Practice*. Queensland Government Department of Communities. Recuperat de <http://www.communities.qld.gov.au/communityservices/youth/youth-justice/publications>.
- Recommendation No. R (99) 19 of the Committee of Ministers to member states concerning mediation in penal matters, adopted on 15 September 1999.
- Richards, K. (2010). *Police-referred restorative justice for juveniles in Australia. Trends & issues in crime and criminal justice*, no. 398.
- Sherman, L.W., Strang, H. i Woods, D.J. (2000). *Recidivism patterns in the Canberra Reintegrative Shaming Experiments (RISE)*. Recuperat el 6 d'agost de 2011 http://www.aic.gov.au/criminal_justice_system/rjustice/rise/~/_media/aic/rjustice/rise/recidivism/report.pdf.
- State Government Victoria. (2008). *Media Release from the Office of the Attorney-General*. Recuperat de http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/webdata/resources/files/2008_03_04_media_release_hulls_launches_young_adult_conferencing_program.pdf
- Strang, H. (2001). *Restorative Justice Programs in Australia: A Report to the Criminology Research Council*. Recuperat el 6 d'agost del 2011 de <http://www.criminologyresearchcouncil.gov.au/reports/strang/index.html>
- Todd, E. (1983). *La troisième planète. Structures familiales et systèmes politiques*, Paris: Seuil.

- Trimboli, L. (2000). *An Evaluation of the NSW Youth Justice Conferencing Scheme Sydney*. NSW Bureau of Crime Statistics & Research.
Recuperat l'11 de març del 2011 de
http://www.lawlink.nsw.gov.au/lawlink/bocsar/ll_bocsar.nsf/pages/bocsar_pub_utoz#youth_justice_conferencing.
- United Nations Office on Drugs and Crime (2006). *Handbook on Restorative Justice Programmes*. Vienna: United Nations Office on Drugs and Crime.
Recuperat de http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-56290_Ebook.pdf
- Van Ness, D. (2008). *Restorative Justice Briefing Paper*. Prison Fellowship International. Centre for Justice and Reconciliation. Recuperat de
<http://www.pfi.org/cjr/restorative-justice/introduction-to-restorative-justice-practice-and-outcomes/briefings/what-is-restorative-justice>
- Van Stokkom, B. (2002). Moral Emotions in Restorative Justice Conferences: Managing Shame, Designing Empathy. *Theoretical Criminology* 6(3): 339–360
- Vanfraechem, I. (2002). *Evaluating conferencing for serious juvenile delinquents*. Paper presented at the 6th International Conference on Restorative Justice, Vancouver, 2002. Recuperat el 6 de juliol de 2011 del <http://www.sfu.ca/cfrj/fulltext/vanfraechem.pdf>
- Vanfraechem, I. (2003). Implementing Family Group Conferences in a Legalistic System. The example of Belgium. A Walgrave, L. (Ed.). *Repositioning Restorative Justice. Restorative Justice, Criminal Justice and Social Context* (p. 313-327). Cullompton: Willian Publishing.
- Vanfraechem, I. (2005). Evaluating *conferencing* for serious juvenile offenders. A Elliot, E. and Gordon, R. (Eds.). *Restorative Justice: emerging issues in practice and evaluation* (p. 278-295). Cullompton: Willian Publishing.
- Victorian Government Department of Human Services. (2006). *Juvenile Justice Group Conferencing program guidelines*. Melbourne, Victoria: Victorian Government Department of Human Services.

Victorian Government Department of Justice. (2010). *Evaluating the Neighbourhood Justice Centre in Yarra 2007 – 2009*. Recuperat de http://www.neighbourhoodjustice.vic.gov.au/webdata/resources/files/NJC_evaluation_main_document.pdf

Walgrave, L. (2003). *Restorative conferences with serious juvenile offenders: an experiment in Belgium*. Paper presented at the 4th International conference on conferences & circles. Recuperat el 27 de juliol a: http://www.iirp.org/iirpWebsites/web/uploads/article_pdfs/nl03_walgrave.pdf

Walgrave, L. (2008). *Restorative justice, self-interest and responsible citizenship*. Cullompton: Willan Publishing.

Young, R. (2001). Just coops doing “shameful” business? Police-led restorative justice and the lessons of research. A Morris, A. i Maxwell G. (Eds.), *Restorative justice for juveniles: conferencing, mediation and circles* (p. 195-226). Oxford: Hart Publishing.

Zehr, H. (1990). *Changing lenses: A new focus for crime and justice*. Scottsdale, PA: Herald Press.

Zher, H. i Mika, H. (2003). Fundamental Concepts of Restorative Justice. A McLaughlin, E., Fergusson, R., Huges, G. i Westmarland, L. (Eds.). *Restorative justice: Critical issues*. London: Sage Publications.

Zinsstag E., Teunkens, M. i Pali, B. (en premsa). *Conferencing: a way forward for restorative justice in Europe*. Leuven: European Forum for Restorative Justice. Recuperat de www.euforumrj.org.

9.1 Pàgines web i recursos

A safe territory. Northern Territory Government.
<http://www.safeterritory.nt.gov.au/>

Australia and New Zealand Society of Criminology.
<http://www.anzsoc.org/>

Australian Capital Territory. Justice and Community Safety. Restorative justice.

http://www.justice.act.gov.au/?/criminal_and_civil_justice/restorative_justice

Australian Institute of Criminology.

<http://aic.gov.au/en.aspx>

Child, youth and Family. Ministry of Social Development.

<http://www.cyf.govt.nz/about-us/who-we-are-what-we-do/index.html>

Department of Corrective Services New South Wales (2010). *Restorative Justice*.

<http://www.correctiveservices.nsw.gov.au/information/restorative-justice>

European Forum for Restorative Justice.

<http://www.euforumrj.org/>

Juvenile Justice New South Wales Website. Conferencing. The New South Wales Scheme.

<http://www.djj.nsw.gov.au/> http://www.djj.nsw.gov.au/conferencing_scheme.htm

Youth Conference Service. Youth Justice Agency. Northern Ireland.

http://www.youthjusticeagency.ni.gov.uk/youth_conference_service/

Ministry of Justice. New Zealand.

<http://www.justice.govt.nz/policy/criminal-justice/restorative-justice>

New South Wales Bureau of Crime Statistics and Research.

<http://www.lawlink.nsw.gov.au/bocsar>

Queensland. Department of Communities. Youth Justice *Conferencing*.

<http://www.communities.qld.gov.au/communityservices/youth/youth-justice/youth-justice-conferencing>

Restorative Justice Aotearoa.

<http://www.restorativejusticeaotearoa.org.nz/>

Tasmania. Department of Health and Human Services. Community Youth Justice.

http://www.dhhs.tas.gov.au/youth/youth_justice/community_justice

The Youth Court of New Zealand.

<http://www.justice.govt.nz/courts/youth/about-the-youth-court/family-group-conference-conc>

Victorian Association for Restorative Justice.

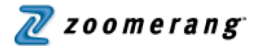
<http://www.varj.asn.au/restorative.php?id=8>

Victorian Government Department of Human Services. Group Conferencing Information.

<http://www.dhs.vic.gov.au/for-service-providers/children,-youth-and-families/youth-justice/group-conferencing-information>

10. Annex

10.1 Annex I. Qüestionari



QÜESTIONARI MEDIADORS/ES RECERCA CONFERENCING.

Created: April 17 2011, 8:28 AM
Last Modified: April 30 2011, 4:00 AM
Design Theme: Fine Line Gray
Language: English
Button Options: Labels
Disable Browser "Back" Button: False

QÜESTIONARI MEDIADORS/ES RECERCA CONFERENCING.

Page 1 - Heading

BLOC A: DADES PERSONALS I PROFESSIONALS

Page 1 - Question 1 - Choice - One Answer (Bullets)

Gènere

- Dona
- Home

Page 1 - Question 2 - Choice - One Answer (Bullets)

Edat

- 21-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60
- Més de 61

Page 1 - Question 3 - Choice - One Answer (Bullets)

A quin equip pertanys?

- Equip del Programa de Mediació i Reparació Penal (adults)
- Equip del Servei de Mediació i Assessorament Mediació (menors)

Page 1 - Question 4 - Choice - One Answer (Bullets)

Quants anys fa que treballes de mediador/a?

- Menys d'1 any
- Entre 1 i 3
- De 4 a 6
- Entre 7 i 10
- Entre 11 i 15
- Més de 15

Page 1 - Question 5 - Choice - One Answer (Bullets)

Àmbit Territorial on desenvolupes la teva feina

- Barcelona

- Tarragona
- Lleida
- Girona
- Terres de l'Ebre

Page 1 - Heading

BLOC B

Page 1 - Question 6 - Rating Scale - Matrix

D'acord amb la teva experiència, de cadascun dels següents objectius definits en els programes de mediació i reparació penal, valora el grau d'assoliment al que consideres que s'arriba després d'un procés de mediació (entendem per procés de mediació aquell que inclou una comunicació -directa i/o indirecta- entre les parts, amb o sense acords).

	GENS	POC	BASTANT	MOLT
Crear un espai de comunicació on les persones implicades decideixen com gestionar positivament les conseqüències del fet delictiu.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Potenciar entre les parts l'intercanvi d'informació i l'actitud activa i col·laboradora en el procés.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Atendre les necessitats de la víctima i donar-li veu pel què fa a la forma com vol ser reparada.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilitar la superació de la victimització.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fomentar la responsabilització de l'infractor envers les seves pròpies accions i les seves conseqüències.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilitar la reflexió sobre les conseqüències de la pròpia conducta abans d'actuar i prendre decisions.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Atansar la Justícia al ciutadà.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Enfortir de la comunitat en la seva capacitat d'actuar per donar suport les parts directament afectades o per realitzar accions per a la prevenció de delictes i millora de recursos.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Possibilitar el restabliment de la pau social.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Page 1 - Question 7 - Choice - One Answer (Bullets)

Proporciona la metodologia de la mediació eines suficients per assolir tots els objectius del programa?

- Sí
- No

Page 1 - Heading

BLOC C

En la fase de comunicació (directa i/o indirecta) de una mediació, incorpores a altres persones a més a més de víctima i infractor?

MAI	POQUES VEGADES	MOLTES VEGADES	SEMPRE
<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

En el cas que alguna vegada ho hagin fet, indica a qui has incorporat

	MAI	POQUES VEGADES	MOLTES VEGADES	SEMPRE
Familiars de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Familiars de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Amics de l'Infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Amics de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Advocats de l'Infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Advocats de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres persones d'influència de l'Infractor (treballadors socials, educadors, monitors, mestres...)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres persones d'influència de la Víctima (treballadors socials, educadors, monitors, mestres...)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Representants d'Institucions públiques o privades al servei de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Representants d'Institucions públiques o privades al servei de la víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Persones proposades per la víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Persones proposades per l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Jutges, fiscals	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Agents de policia com a representants de l'autoritat i de l'ordre o de la comunitat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Si en la pregunta anterior has marcat "Altres", especifica quins

.....

.....

.....

.....

Explica breument els motius que t'han portat a incorporar a altres persones a més de víctima i infractor.

.....

.....

.....

.....

Si decideixes que participin altres persones en el procés de mediació, com prepares i condueixes la sessió? (pots escollir més d'una opció)

- D'una manera concreta que he après en una formació específica.
 - D'una manera concreta que he anat desenvolupant amb la pràctica diària.
 - Amb un disseny específic per a cada cas concret, si el cas ho requereix.
 - Incorporo els actors però preparo i conduexo la sessió igual que en un procés de mediació.
 - Altres.
-

BLOC D

Has sentit a parlar de conferencing?

GENS

POC

BASTANT

MOLT

Has rebut formació teòrica en conferencing?

- Sí
- No

Has rebut formació pràctica en conferencing?

- Sí
- No

Pel teu compte t'has informat sobre conferencing?

- Gens o irrellevant
 - He llegit llibres i/o articles
 - He visionat vídeos
 - Altres
-

BLOC E

Altres pràctiques restauratives, com el conferencing, requereixen la participació d'altres persones a més a més de víctima i infractor . Valora, el grau d'importància que li dones a la participació d'altres persones en el procés?

	GENS	POC	BASTANT	MOLT
Familiars de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Familiars de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Amics de l'Infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Amics de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Advocats de l'Infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Advocats de la Víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres persones d'influència de l'Infractor (treballadors socials, educadors, monitors, mestres...)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres persones d'influència de la Víctima (treballadors socials, educadors, monitors, mestres...)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Representants d'Institucions públiques o privades al servei de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Representants d'Institucions públiques o privades al servei de la víctima	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Jutges, fiscals	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Agents de policia com a representants de l'autoritat i de l'ordre o de la comunitat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Page 1 - Question 18 - Open Ended - Comments Box

Si en la pregunta anterior has marcat "Altres", especifica quins

.....

.....

.....

.....

Page 1 - Question 19 - Rating Scale - Matrix

Valora el teu grau d'acord amb les següents afirmacions en cas que s'incorporeessin en el procés a familiars, amics i/o altres persones de l'entorn de la víctima i/o l'infractor (treballadors socials, educadors, monitors, mestres...).

	SEMPRE	FREQÜENTMENT	OCASIONALMENT	MAI
Facilita la responsabilització i reintegració de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilita la recuperació i la reparació a la víctima.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Permet abordar el conflicte més enllà del fet delictiu.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilita arribar a un acord de reparació.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fa més efectiu el compliment d'acords.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Possibilita la responsabilització de persones de l'entorn de les parts.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Possibilita la responsabilització dels membres de la comunitat o ciutadania.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inclou la dimensió pública de la reparació del dany.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Treu importància als protagonistes del procés, que només són la víctima i l'infractor.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Perjudica la comunicació entre l'infractor i la víctima.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix massa gestió i organització.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix massa temps.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix uns espais dels que no es disposa actualment.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
És més efectiu a l'hora d'agilitzar el procés judicial.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Amplia excessivament els temes a tractar.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Page 1 - Question 20 - Open Ended - Comments Box

Si en la pregunta anterior has marcat "Altres", especifica quins

.....

.....

.....

.....

Page 1 - Question 21 - Rating Scale - Matrix

Valora el teu grau d'acord amb les següents afirmacions en cas que s'incorporessin en el procés, a més a més de les persones esmentades en la pregunta anterior (persones de l'entorn de les parts com familiars, amics), entitats i/o institucions que representin a la comunitat o ciutadania (associacions, centres cívics, esplais, agrupaments...).

	SEMPRE	FREQÜENTMENT	OCASIONALMENT	MAI
Facilita la responsabilització i reintegració de l'infractor	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilita la recuperació i la reparació a la víctima.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Permet abordar el conflicte més enllà del fet delictiu.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Facilita arribar a un acord de reparació.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Fa més efectiu el compliment d'acords.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Possibilita la responsabilització de persones de l'entorn de les parts.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Possibilita la responsabilització dels membres de la comunitat o ciutadania.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Inclou la dimensió pública de la reparació del dany.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Treu importància als protagonistes del procés, que només són la víctima i l'infractor.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Perjudica la comunicació entre l'infractor i la víctima.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix massa gestió i organització.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix massa temps.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Requereix uns espais dels que no es disposa actualment.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

És més efectiu a l'hora d'agilitzar el procés judicial.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Amplia excessivament els temes a tractar.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Altres.	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Page 1 - Question 22 - Open Ended - Comments Box

Si en la pregunta anterior has marcat "Altres", especifica quins

.....

.....

.....

.....

Page 1 - Question 23 - Rating Scale - One Answer (Horizontal)

Tenint en compte el conjunt de casos en què has actuat com a mediador/a creus que et seria útil utilitzar altres pràctiques (conferencing i cercles) diferents a la mediació?

GENS

POC

BASTANT

MOLT

Page 1 - Question 24 - Open Ended - Comments Box

Per a quin tipus de conflicte consideres més interessant utilitzar el conferencing?

.....

.....

.....

.....

Page 1 - Question 25 - Rating Scale - One Answer (Horizontal)

Disposes de prou coneixements i habilitats per fer servir el conferencing?

GENS

POC

BASTANT

MOLT

Page 1 - Question 26 - Rating Scale - One Answer (Horizontal)

T'interessa rebre una formació teòrico-pràctica en conferencing?

GENS

POC

BASTANT

MOLT

Page 1 - Question 27 - Rating Scale - One Answer (Horizontal)

Et semblaria interessant que es definís i s'implementés, de manera pilot, un programa de pràctiques restauratives que inclogués a més a més de la mediació la pràctica del conferencing.

GENS

POC

BASTANT

MOLT

Page 1 - Question 28 - Choice - One Answer (Bullets)

Estaries interessat/a en participar en un programa pilot per implementar la pràctica del conferencing a Catalunya?

- Sí
- No

Ens podries dir què t'ha semblat el qüestionari? Has trobat a faltar alguna cosa?

Has finalitzat el qüestionari.

Si tens algun dubte o alguna pregunta pots posar-te en contacte amb nosaltres a través del següent correu electrònic: recercaconferencingcejfe@gmail.com

Moltes gràcies per la teva participació.

Standard

Standard

Standard

10.2 Annex II. Guió per als grups de discussió i l'entrevista

GUIÓ PER ALS GRUP DE DISCUSSIÓ I L'ENTREVISTA

1. Un dels objectius dels programes que, segons les respostes al qüestionari, menys s'assoleix és l'enfortiment de la comunitat . Us proposem que en parlem. I en relació amb l'assoliment de la pau social, què penseu?
2. Què creieu que aporta la incorporació de més persones a més a més de V-I al procés? Us proposem que parlem de les avantatges i els inconvenients de fer-ho.
3. En relació amb les funcions que pot proporcionar la incorporació d' altres persones a més a més de V-I volem parlar de:

- a. quines són les funcions que s'acompleixen amb la incorporació de persones de l'entorn proper (amics, familiars...)? i
 - b. quines funcions s'acompleixen amb la incorporació de persones que no són ni familiars ni amics?
4. A nivell pràctic, segons les respostes al qüestionari, es considera bastant o molt important incorporar a altres persones de l'entorn de l'infractor i la víctima en el procés, en canvi, poques vegades es fa. Podríem parlar dels motius? què us sembla perquè no ho feu si penseu que és important fer-ho?
5. Quins són els motius pels quals a Catalunya ens hem quedat amb la mediació com a pràctica restaurativa tot i que a altres països s'apliquen d'altres pràctiques com ara el *conferencing*?
6. I tu...en quines situacions has decidit incorporar a més persones dins del procés de mediació?
7. Quines condicions mínimes es necessitarien per poder implementar un projecte pilot de *conferencing* a Catalunya?
8. Què necessitaries per què trobessis interessant participar en un projecte pilot?
9. Com li podríem dir al *conferencing* català?
10. T'agradaria que haguéssim tractat alguna cosa que no hem tractat. Vols afegir alguna cosa. (els deixem una setmana per tal que si volen ens enviïn un mail per dir-nos tot allò que vulguin).

10.3 Annex III. Correus electrònics enviament qüestionari i citació grups de discussió

Benvolgut/da company/a:

Ens adrecem a tu perquè estem endegant el treball de recerca ***És el conferencing una eina útil per als programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia?*** amb el suport del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya per a l'any 2011.

Per dur a terme aquesta recerca la teva opinió i experiència professional com a mediador/a penal és indispensable. Per això et demanem la teva col·laboració responent el qüestionari que t'enviem. Per omplir el qüestionari pots utilitzar el següent enllaç:

<http://www.zoomerang.com/Survey/WEB22C8ZRZDNCQ/>

Tots els qüestionaris són anònims i omplir-los pot durar uns 10 minuts.

Per tenir un criteri comú al respondre el qüestionari, compartim amb vosaltres els elements distintius de les següents pràctiques restauratives pel que fa a certs aspectes del procés i als actors que hi participen:

- Mediació: només hi participen víctima i infractor.
- *Conferencing*: a més de víctima i infractor, hi participen persones de suport d'ambdues parts, família, altres actors de la comunitat i/o del sistema penal i és gestionat per un facilitador.
- Cercles: a més de víctima i infractor, hi participen persones de suport d'ambdues parts, altres actors de la comunitat i/o del sistema penal. Pot incloure la participació del jutge que coneix del cas. A més, l'ordre d'intervenció ve marcat pel objecte que es va passant de mà en mà.

Agraïm la teva col·laboració i ens posem a la teva disposició per a qualsevol dubte o aclariment, més endavant tornarem a contactar amb tu per fer una devolució de les dades obtingudes i compartir el treball.

Rep una cordial salutació.

Equip de recerca:

Ma Jesús Guardiola

Mònica Albertí

Clara Casado

M. Graciela Susanne

Silvina Martins

recercaconferencingceife@gmail.com

Benvolguts/des companys/es,

Ens adrecem a vosaltres per informar-vos que la data de finalització del qüestionari és el proper 30 de maig. Per aquest motiu us preguem que si no heu pogut respondre, ho feu abans d'aquesta data, la vostra aportació és imprescindible per a la recerca.

Us agraïm el temps dedicat.

Equip de recerca:

Ma Jesús Guardiola

Mònica Albertí

Clara Casado

M. Graciela Susanne

Silvina Martins

recercaconferencingcejfe@gmail.com

30 de juny de 2011

Benvolguts/des:

L'equip de recerca sotasignant vol agrair-vos la vostra bona predisposició en respondre el qüestionari que us vam enviar. Tenint en compte la vostra expertesa i la vostra experiència, **us convidem a participar en un grup de discussió**, l'objectiu del qual és aprofundir en l'anàlisi de diversos aspectes relatius al *conferencing* i la seva possible aplicabilitat a Catalunya.

Per raons organitzatives ja hem estructurat grups d'unes 12 persones cadascun i en el teu cas t'hem assignat la convocatòria del dia **8 de setembre a les 16:30 hores** que es realitzarà a la **sala de reunions de la planta principal del CEJFE** C/ d'Ausiàs Marc, 40.

El grup de discussió tindrà una durada màxima de 2 hores i en finalitzar, si us ve de gust acompanyar-nos, us convidem a un berenar per poder gaudir d'una manera més informal de la nostra trobada. A tots/es aquells/es que vingueu de fora de Barcelona, us cobrirem les despeses de desplaçament (si us plau, conserveu els comprovants de viatge).

Esperem que us engresqui la proposta i restem a la vostra disposició per a resoldre qualsevol problema o dubte que us pugui sorgir en relació amb la convocatòria. Per tal que la recerca ens serveixi a totes i tots, necessitem que la majoria de vosaltres hi participeu, volem recollir les vostres veus.

Rebeu una salutació cordial,

Projecte: "És el confencing una eina útil dels programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia?" (amb el suport del CEJFE)

Equip de recerca:

Ma Jesús Guardiola

Mònica Albertí

Clara Casado

M. Graciela Susanne

Silvina Martins

10.4 Annex IV. Compromís de confidencialitat amb els/les alumnes de pràctiques

COMPROMÍS DE CONFIDENCIALITAT I PARTICIPACIÓ DE LES PARTS EN ELS RESULTATS SUSCEPTIBLE DE PROTECCIÓ

L'objecte del present acord és fixar els termes i condicions sota els quals les parts mantindran la confidencialitat de la informació subministrada i creada entre elles, així com fixar el tractament dels resultats que sorgeixin fruit de les activitats de col·laboració amb la recerca esmentada desenvolupades pels alumnes en pràctiques.

REUNITS

Per una part, Ma. Jesús Guardiola, amb DNI 43.744.821-V, com a investigadora principal de la recerca "És el *conferencing* una eina útil per als programes de mediació a l'àmbit penal del Departament de Justícia?" i

per l'altra part _____ amb DNI _____
com a alumne en pràctiques del Màster _____

MANIFESTEN I PACTEN QUE

La informació a la què l'alumne en pràctiques accedeixi arran de la seva participació en aquesta recerca no serà utilitzada per a fins aliens a la mateixa.

Per tant, es compromet a no utilitzar cap dada de les qualificades com a dades de caràcter personal per la vigent Llei Orgànica 15/1999 de Protecció de Dades per altra finalitat que no sigui l'estrictament pròpia de la recerca, ni a transmetre, comunicar, manipular, transformar o cedir a tercers cap d'aquestes dades personals.

Així mateix, reconeix la seva obligació de guardar secret, mantenir la confidencialitat i reconèixer la titularitat del Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada pel que fa a les dades, els resultats i els documents generats al llarg de la investigació esmentada.

Barcelona, 7 de juliol de 2011

10.5 Annex V. Nova zelanda

Figura 9. Circuïts sistema judicial menors a Nova Zelanda (Maxell et al. 2004a)

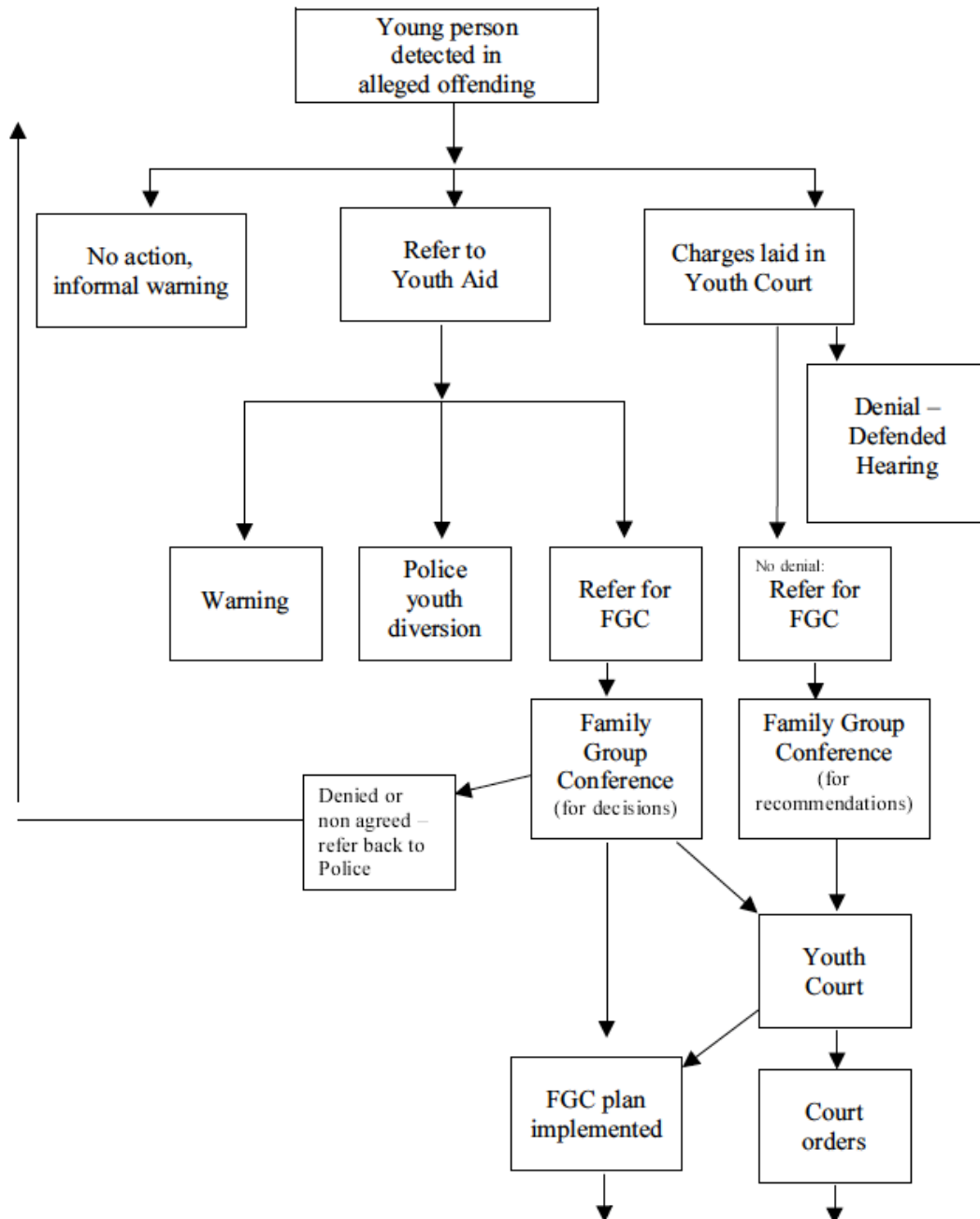


Figura 10. Sistema neozelandès. Jurisdicció ordinària. Diversion. Ministry of Justice (2010)

Restorative justice as part of the Police Adult Diversion Scheme

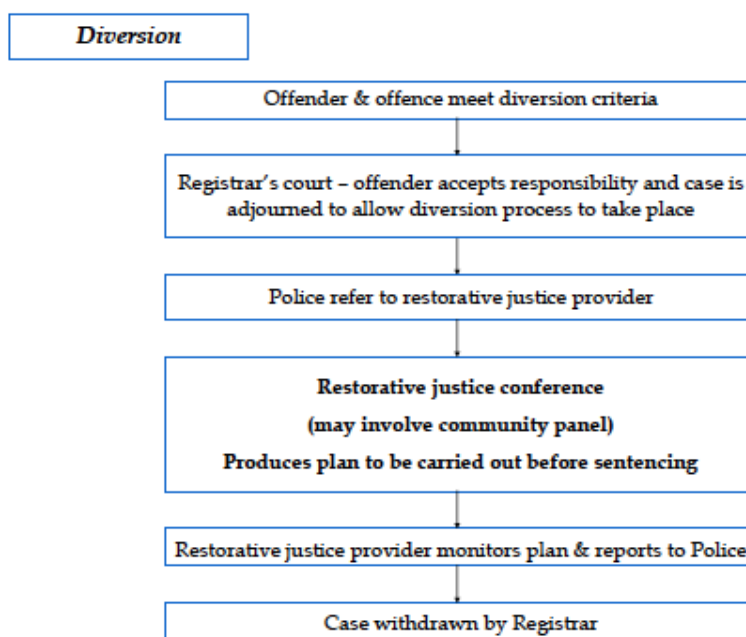
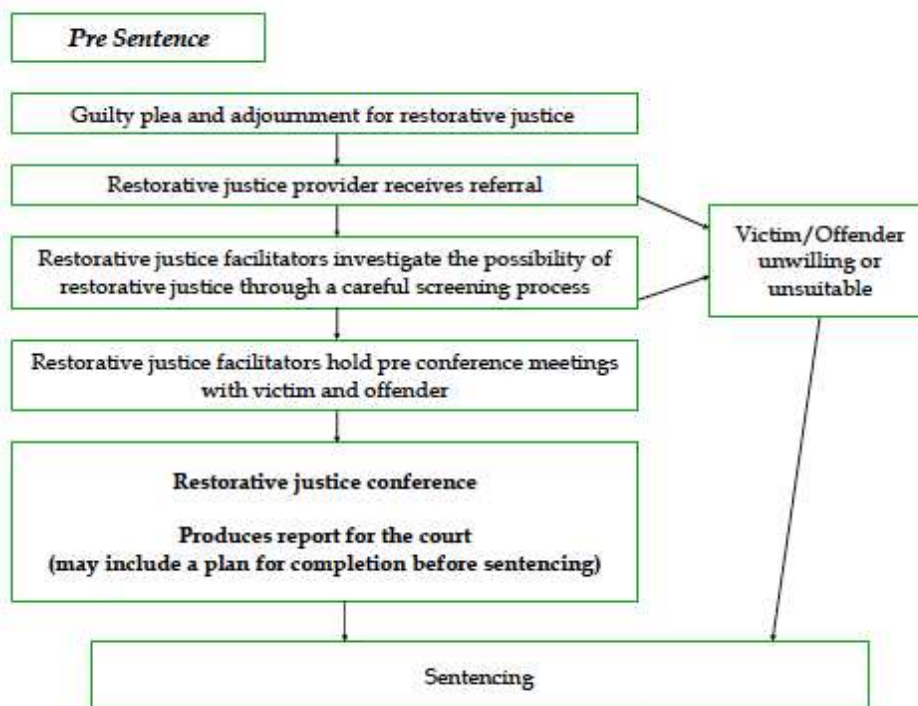


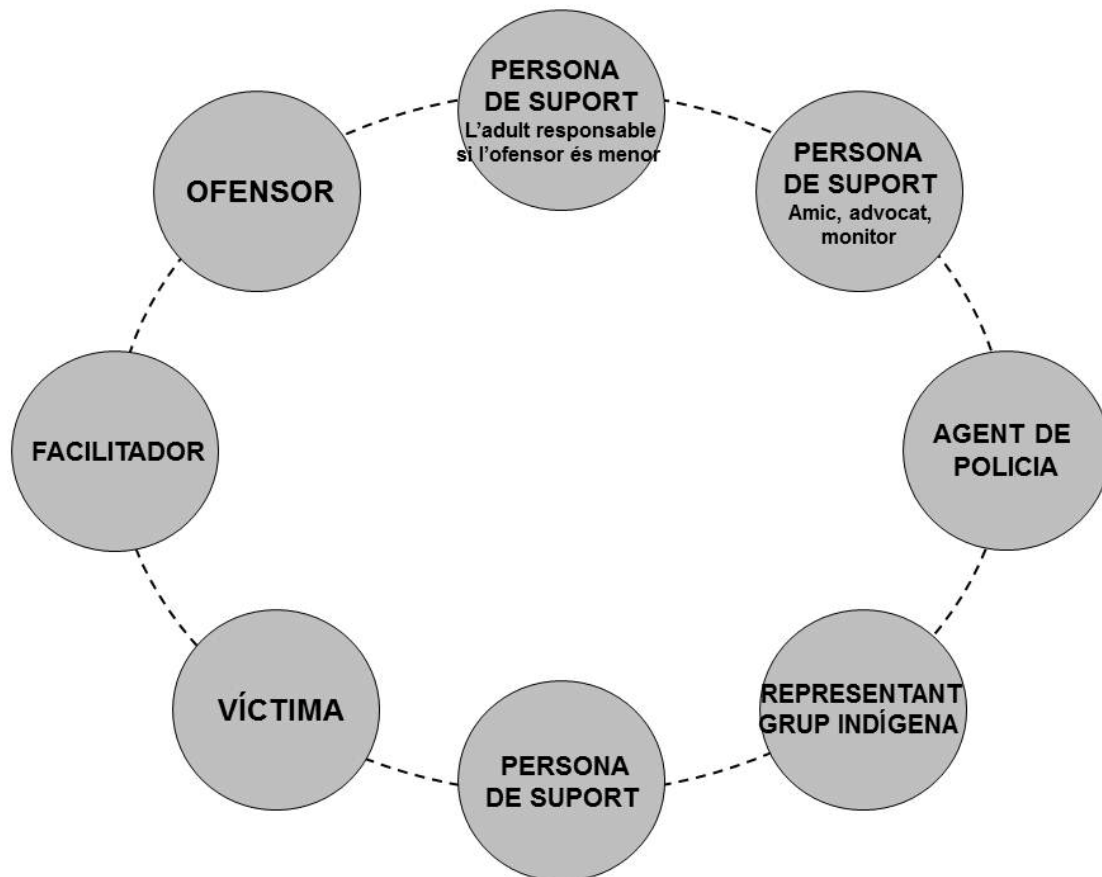
Figura 11. Sistema neozelandès. Jurisdicció ordinària. Pre-judici. Ministry of Justice (2010)

Restorative justice pre sentence



10.6 Annex VI. Austràlia

Figura 12. Distribució dels participants en un procés de conferencing. Adaptat de O'Connell, T., Wachtel, B. Wachtel, T. (1999). Conferencing Handbook: The New Real Justice Training Manual. Pipersville, PA: The Piper's Press.



GUIÓ PER AL FACILITADOR DE LA TROBADA

CONFERENCE FACILITATOR SCRIPT

(O'Connell, Wachtel i Wachtel, 1999, pp 1-3)

1. Preàmbul

- Benvinguts. Com sabeu el meu nom és (*nom del facilitador*) i seré el facilitador de l'assemblea.
- *Presentar a cada participant i esmentar la seva relació amb l'ofensor/-s o la víctima/-s.*

Moltes gràcies per assistir. Sé que això és molt difícil per a tots vosaltres, però la vostra presència ens ajudarà a tractar el tema que ens ha reunit aquí. Aquesta és una oportunitat per a què tots vosaltres pugueu participar en la reparació del dany causat.

- Aquesta assemblea es centrarà en un incident que es va produir (*lloc, data i tipus de delictes sense aprofundir*). És important entendre que ens centrarem en el què *menor/-s* (*Júlia d'ara endavant*) va fer, i com el seu comportament inacceptable va afectar a altres. No estem aquí per a decidir si *la Júlia* és/són bona o dolenta. Volem explorar de quina manera la gent ha estat afectada i a ser possible, treballar envers la reparació del dany que ha resultat. Tothom ho entén això?
- La Júlia ha acceptat haver participat a l'incident.
- *Adreçant- nos a l'ofensor*: T'haig d'explicar que no has de participar en aquesta conference i ets lliure de marxar en qualsevol moment com qualsevol dels que esteu aquí. Si marxes l'assumpte serà traslladat al jutjat */o dirimit d'acord amb la normativa disciplinària de l'escola o ...*
- *Adreçant-te a Júlia*: Ho entens?

2. Ofensor/-s

Començarem amb la Júlia (*o un dels ofensors*). *Si hi ha més d'un ofensor, caldrà que cadascun respongui a les següents preguntes:*

- Què va passar el dia/nit de l'incident?
- Què estaves pensant en el moment?
- Què has pensat des de l'incident?
- Qui creus que s'ha vist afectat per les teves accions/comportament?
- Com creus que s'han vist afectats?

3. Víctimes

Si hi ha més d'una víctima, caldrà que cadascuna respongui a les següents preguntes:

- Quina va ser la teva reacció en el moment de l'incident?
- Com et sents respecte el què va passar?
- Què ha estat el més dur per a tu?
- Com va reaccionar la teva família i amics quan es van assabentar de l'incident?

Anem a esbrinar-ho/sentir-ho doncs (moviment de l'ofensor a la víctima).

4. Persones de suport de la víctima

- Cal que totes responguin a les següents preguntes:
- Què vas pensar quan vas assabentar-te de l'incident?
- Com et sents respecte el què va passar?
- Què ha estat el més dur per a tu?
- Quins creus que són els temes més importants?

5. Persones de suport de l'ofensor

Adreçant-vos a les persones de suport: Això ha estat difícil per a tu, oi? T'agradaria explicar-nos una mica?

Caldrà que cadascú respongui a totes les preguntes següents

- Què vas pensar quan vas assabentar-te de l'incident?
- Com et sents respecte el què va passar?
- Què ha estat el més dur per a tu?
- Quins creus que són els temes més importants?

6. Ofensor

Adreçant-te a l'ofensor: Hi ha quelcom que vols dir arribats a aquest punt?

7. Consensuant l'acord

Adreçant-te a la víctima: Què t'agradaria d'aquesta reunió?

Adreça't a l'Ofensor per a què respongui al què ha dit/demanat a víctima

En aquest moment els participants debaten quin hauria de ser l'acord.

Demana als participants que facin comentaris o intervinguin.

És important preguntar a l'ofensor que respongui a cada proposta davant de tots abans que el grup passi a una altra proposta i per això pregunta-li:

- Què en penses d'això?

I llavors assegura't de que l'ofensor està d'acord abans d'avançar. Permet espai per a la negociació.

A mesura que es va elaborant l'acord, clarifica cada punt i fes que el document sigui el més específic possible, incloent detalls, terminis i formes de seguiment.

Quan et sembli que l'acord es va tancant, digues: Abans que prepari l'acord, voldria assegurar-me que he pres nota correctament del què s'ha decidit.

Llegeix l'acord en veu alta i mira als participants per a veure si ho reconeixen i fes les correccions necessàries.

8. Tancament de l'assemblea

Abans que tanqui formalment l'assemblea, voldria donar a cadascú l'oportunitat de parlar per darrera vegada. Hi ha alguna cosa que algu vulgui dir?

Deixa espai als participants per a què responguin i llavors digues:

Gràcies per les vostres contribucions en l'abordatge d'aquest assumpte difícil. Felicitats per la manera com l'heu tractat els diferents temes. Si us plau vosaltres mateixos amb el pica pica mentre preparo l'acord.

Deixa als participants temps abundant per al pica pica i per a l'interacció. El temps informal després de la reunió és molt important.

Taula 20. Conjunt de preguntes útils que els facilitadors poden utilitzar. Queensland Government Department of Communities (2010).

Etapa i focus	Continguts
PREPARATIUS	<p>Preparar l'espai, distribuir els llocs al voltant del cercle, etiquetes amb els noms dels participants, refrigeri.</p> <p>Benvinguda dels participants.</p>
INTRODUCCIÓ	<p>Presentar els participants (nom i relació amb víctima o ofensor)</p> <p>Objectiu de la trobada (no és un judici, qui ha estat afectat i de quina manera).</p> <p>Repasar les etapes i temes de la reunió així com el temps.</p> <p>Confirmar que tothom tindrà temps de parlar i que tothom entén que respecte i confidencialitat són necessaris en el procés.</p> <p>Recordar el rol del facilitador.</p> <p>Lectura dels fets en veu alta per part del policia.</p>
NARRACIÓ DE LA HISTÒRIA Passat	<p>Al menor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Què va passar? Com t'hi vas trobar implicat?</i> • <i>Què estaves fent? Amb qui estaves? I després, què va passar més?</i> • <i>Què estaves pensant? Què senties en aquell moment?</i> • <i>Com va reaccionar la teva família?</i> • <i>Què ha passat des de l'incident?</i> • <i>Qui ha resultat afectat? De quina manera aquestes persones han resultat afectades?</i> <p>A la víctima i a les persones de suport:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Què va passar tal dia?</i> • <i>Com vas reaccionar quan et vas adonar del què estava passant?</i> • <i>Com et sents respecte el què va passar?</i> • <i>Com et va afectar el què va passar? Quines han estat les conseqüències?</i> <p>A les persones de suport del menor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Com et sents estan avui aquí?</i> • <i>Com et vas sentir quan vas assabentar-te dels fets per primer cop?</i> • <i>Quines han estat les conseqüències pel teu fill/net/germà/nebot/alumne/amic...?</i> • <i>Què és el més important per a tu?</i> <p>Al policia:</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Quina és la visió que té la policia d'aquest tipus de delictes?</i> • <i>Com afecta això a la comunitat?</i> <p>A l'advocat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Aquest acord és més sever de la pena que podria decretar el jutge?</i> • <i>Què passaria si l'assumpte retorna al jutjat?</i>
TRANSICIÓ	
Present	Al menor i a la víctima:
<i>Com et sents ara?</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>T'has assabentat d'alguna cosa que no sàbies o que t'ha sorprès?</i> • <i>Com et sents ara respecte el què va passar?</i> <p>Al menor:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Un cop has escoltat tot, t'agradaria afegir o dir alguna cosa?</i> <p>A la víctima:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Com et sents respecte tot el què s'ha dit?</i> <p>A tots:</p> <p>Assegurar-se si algú vol fer algun comentari respecte el què s'ha dit fins ara.</p>
ACORD	A la víctima i al menor:
Futur	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Després d'haver sentit tot el què s'ha parlat, què us agradaria treure'n d'aquesta trobada?</i> <p>A tots:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Us sembla just? Us sembla factible?</i> <p>Els participants omplen formularis d'avaluació i prenen refrigeri mentre el facilitador redacta l'acord assolit.</p> <p>Reunir al grup de nou per llegir l'acord i fer modificacions si s'escau.</p> <p>Assegurar que tothom està d'acord, signar el document i lliurar a tots els participants una còpia de l'acord.</p>
Tancament	A tots:
Reintegració informal	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Algú vol dir alguna cosa més abans d'acabar?</i> • <i>Agrair l'esforç als participants.</i> <p>A tots:</p> <p>Declarar que la conferència ha quedat formalment tancada.</p> <p>Oferir l'oportunitat d'estar una estona més de manera informal i relaxada i acabar el refrigeri.</p>
Supervisió	<p>Omplir el formulari de supervisió, participar en la reunió de supervisió amb el supervisor i completar la resta de documentació.</p>
